

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

MIATYÁNK

SZENTBESZÉDEK, MELYEKET AZ 1936/37. TANÉVBEN
A PÁZMÁNY-EGYETEM TEMPLOMÁBAN ELMONDOTT

DR TÓTH TIHAMÉR
EGYETEMI NY. R. TANÁR

BUDAPEST
A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA
1937

Nihil obstat. *Dr. Michael Marczell*, censor dioecesanus. Nr. 3306/1937.
Imprimatur. Strigonii die 14. Octobris 1937. *Dr Joannes Drahos*, vicarius generalis subst.

Stephaneum nyomda és könyvkiadó r. t. Budapest, VIII., Szentkirályi-u. 28.
A nyomdáért felelős: ifj. Kohl Ferenc.

I.

A Miatyánk időfölötti értékei.

(Szentírás: Máté 6, 7.–15.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Szelíd pirkadatban kél föl a nap a Szentföld csendes tájai fölött... Ha látni tudna, még meg is dörzsölné szemét a különös látványon: hogy az a komoly, magányos férfi még mindig imádságba mélyedten térdel a földön, pedig akkor kezdte imáját, mikor tegnap este az első csillagok föl-ragyogtak.

Egész éjjel csendben imádkozott az Úr. Egyedül, minden-kitől félrevonulva, lelkével teljesen belemerülve a mennyei Atya dicsőítésébe. Most aztán, hajnalhasadáskor, végre hozzámerészkedtek az apostolok. És az egyik Krisztus Urunk egészen átszellemült tekintetétől, túlvilági fényben égő szemétől föllelkesítve, hozzáfordult a nagy kéréssel: «Uram! taníts bennünket imádkozni». (Luk. 11, 1.)

Az Úr szeme fölfénylik az örömtől. Most jött el életének egyik fontos pillanata. Most jött el az a pillanat, amelyben olyan ajándékot ad az emberiségnek, hogy annak rádiumsugárzása meg nem gyöngül a világ végéig. Most adja az ő vallásának olyan foglalatát, amely útmutatója lesz az elkövetkező keresztény századoknak és évezredeknek. Most tanítja meg az embereket arra az imára, amely élni fog ajkukon, míg egyetlen keresztény oltár áll a földön, hogy meg nem gyengülő erővel éltesse az Istent kereső lelkeket... *Most hangzik el először a földön «az Úr imádsága», most hangzik el először a «Miatyánk».*

És én ennek az imának átelmélkedésére szeretném fordítani a most következő három egyetemi tanévnek minden szentbeszédét.

Szinte látom a csodálkozást, amely ezt a bejelentésemet kíséri sok hallgatóm lelkében.

Hogyan? Három évig beszélni a «Miatyánk»-ról? Hiszen mindnyájan olyan jól ismerjük! Naponként elimádkozzuk

évtizedek óta! Álmunkban is el tudjuk mondani! Mit lehet arról három esztendeig beszélni?

Valóban igazatok van, Testvéreim; mindennap elimádkozzuk, — de vajjon megfelelő lélekkel-e? Mindennap elmondjuk, — de vajjon a szavak mögött él-e a kellő gondolat is? És ha én most három évig fogok beszélni a Miatyánkról, azért teszem, hogy minden egyes szavát jól átelmélkedve, tudatára ébredjünk annak a kimeríthetetlen lelki kincsnek, amit az Úr imádságában bírunk; megismerjük a kötelességeket, amelyek belőle fakadnak; és járni tudjunk azon az úton, amely a Miatyánk kötelességeinek betöltéséhez vezet.

Tehát mi lesz a céljuk ezeknek a beszédeknek? Mindenekelőtt is megvizsgálni, mint nyilvánul meg a «Miatyánk»-ban az Úr akarata és az ember kötelezettsége; de egyúttal megmutatni azt is, hogyan kell a mindennapi élet legközönségesebb megnyilvánulásait is megtölteni a Miatyánk szellemével.

Mielőtt azonban megkezdeném a Miatyánk magyarázatát, és elindulnék kedves hallgatóimmal a hároméves, hosszú útra, érzem, hogy indulás előtt egy kis biztatást kell adnom. Ami nagyon is természetes dolog. Utóvégre, ha ilyen nagy vállalkozásba fogunk, mindenekelőtt is azt kell tudnunk, érdemes lesz-e a fáradságért? Mert az ember csak ott nyit bányát, ahol reméli, hogy aranyra vagy nemes ércre talál. Megelőzőleg azonban próbafúrást végez, és ha az kielégítő eredménnyel jár, akkor kezd neki a nagy munkának.

Nos hát ilyen próbafúrásnak szánom a mai és a jövő vasárnapi beszédet, ilyen kedv-növelésnek, ilyen föllelkesítésnek: Igenis, érdemes itt fúrni, érdemes egész a mélyre lemenni és ott minden kis erecskét kiaknázni, mert ebben a bányában olyan kincsek vannak, amelyek értéke örök ugyan, és fölötte áll az időnek, de viszont amelyek emellett főleg napjainkban nagyon is időszerűek, hasznosak és szükségesek. *Mik a Miatyánk időfölötti értékei?* — ezt szeretném megvizsgálni a mai bevezető beszédben; *mik annak időszerű értékei?* — erről lesz majd szó a következő vasárnapon.

I. A Miatyánk vallási jelentősége.

Ha a Miatyánkkal három évig akarunk foglalkozni, egész természetes, hogy mindenekelőtt is annak vallási jelentőségével kell tisztába jönnünk.

A) Az előbb olvastam föl Szent Máté evangéliumának

6. fejezetét, és úgy el tudom képzelni magamnak az Úr Jézus meghatódott arcát és ünnepélyes vonásait, amikor először hagyták el ajkát a Miatyánk fönséges szavai. Mintha egy más világ visszfénye tükröződött volna a Mester arcán, **amikor követőit imádkozni tanította.**

a) Magából az emberi természetből fakad a törekvés, annak legmélyebb mélységéből tör elő a vágy, hogy lelkünk Istennel beszélgessen, — *hogy imádkozzunk.* Ezért imádkozik — a maga módján — a pogány is, a félvad ember is, de az ő babonás tudatlansággal kevert imája milyen esetlen dadogás az Úr imájának kimeríthetetlenül fönséges gondolataihoz képest! Már közel 2000 éve hangzott el ez az ima és az emberek ma is ugyanazt imádkozzák és ugyanúgy, ahogy az először Krisztus ajkáról elhangzott. Mert ez a legtökéletesebb, legszebb ima, amire emberi nyelv csak képes, ez a legmagasabb szárnyalás, amit az imádság régióiban ember valaha is elérhet.

b) Nem érdekes tény-e már az a körülmény is, hogy Krisztus Urunk szükségesnek tartotta, hogy *maga tanítson meg minket a helyes imádkozásra?* Sok bölcs ember, sok vallásalapító élt már a földön, akinek törekvése az volt, hogy megtanítsa az embert, hogyan kell helyesen élni, okosan élni, bölcsen élni; de kinek jutott valaha is eszébe, hogy arra tanítson minket, hogyan kell helyesen, okosan, bölcsen imádkozni? Az Úr Jézuson kívül senkinek másnak.

És ez a körülmény is mutatja Krisztus Urunk vallásának mérhetetlen fölényét más vallási rendszerek és bölcseleti iskolák fölött. Aristoteleshez, Platóhoz, Sokrateshez tanítványai legfeljebb ezzel fordulhattak volna: Taníts meg minket, hogyan kell a világ eseményét bölcs lélekkel értékelni. Mohammednek az ő tanítványai legfölebb azt mondhatták volna: Taníts meg minket, hogyan kell a világot karddal elfoglalni. Nietzsche tanítványai legfölebb azt mondhatták volna: Taníts meg, hogyan kell minden eszményt vitriollal leönteni. De az Úr Krisztus tanítványai így szóltak: Mester, taníts meg minket, hogyan kell *imádkozni!*

B) És megtanította őket egy imára, — **de milyen imára!**

Majd ha három évig tartó beszédsorozatban nyugodtan, részletesen végigelemeztük a fölemelő vallási gondolatoknak azt a bőségét, amit a Miatyánk tartalmaz, majd csak akkor tudjuk igazán értékelni, mily kincset kaptunk abban az Úrtól.

a) *A Miatyánk minden imádságunk betetőzése, koronája, minden keresztény imának vezető témája, alapmotívuma.*

Amióta az Úr ajkáról első ízben hangzott el az az ima, hány millió és milliárd emberi ajak fordult már Istenhez ugyanezekkel a szavakkal! Ezt imádkozták az apostolok; ez volt az őskeresztények legkedvesebb imája, ez adott erőt a vértanuknak; ezt vitték szét a hittérítők a világ minden sarkába és lefordították a világ minden nyelvére.

Krisztus Egyháza, mint drága kinccsel, szent örökséggel bánt ezzel az imával, kezdettől fogva legkedvesebb imájává lett az a kereszténységnek. Nincs keresztény ember, aki azt naponként el nem mondaná. És nincs egyetlen szentmise, amelynek egyik legkiemelkedőbb részében, az átváltozás és áldozás között, amikor az Úr Jézus szent teste valóságban ott nyugszik az oltáron, ezekben a szent percekben el ne hangzanék az Úr imádsága.

b) *Hitünk benne lüktet, bizalmunk benne él, erőnk onnan forrásozik.* Aki a Miatyánkot imádkozza, annak szíve az Isten atyai szívének ritmusára hangolódik, az ráborul Isten erős atyai karjára, az előtt megvilágosodik az élet minden keresztútja. Mert a Miatyánk valósággal kivonata, rövidre összefoglalása az egész evangéliumnak, a vallási igazságok és erkölcsi kötelességek kimeríthetetlen bányája.

A Miatyánk hét kérése az a hétszínű szivárvány, amely hidat ver az ég és föld közé, az a héthúrú hárfa, amelynek csodás melódiája kíséri az ég felé vívő utunkat bölcsőtől a sírig. Szóról-szóra így van: bölcsőtől a sírig, mert mikor megkeresztelkedünk, már el kell mondanunk a Miatyánkot, s mikor sírba tesznek, az utolsó ima fölöttünk a temető papnak és gyászoló rokonoknak értünk mondott Miatyánkja.

Így most már kezdünk közelebb jutni a föladott kérdés megválaszolásához. Miért is akarok oly sokat beszélni a Miatyánkról? Azért-e, hogy megtanuljuk a Miatyánk szövegét? Dehogy! Hanem azért, hogy megtanuljunk a Miatyánk szerint élni. **Mert aki a Miatyánk szerint él, az tökéletes keresztény!**

Az az egyén, aki életét a Miatyánk szerint rendezi be, elérte azt a fönséges lelki magaslatot, amelyről egy ízben Krisztus Urunk így nyilatkozott: «Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes». (Máté 5, 48.) *De az a társadalom is,* amelynek életmegnyilvánulásait a Miatyánk szelleme hatja át, boldog, megelégedett, rendezett emberi társadalom lesz.

Ne áltassuk magunkat: a paradicsom elveszett az első bűn által, paradicsommá ez a földi élet többé nem lehet, — de pokollá sem kellene lennie, mint amilyenné lett most! Lehetne ez a földi élet tűrhető, tisztességes, nemcsak elviselhető, hanem boldog és megelégedett is, ha az embereket, akik itt élnek, mindenben az Úr imájának lelkülete hatná át.

Ime, Testvéreim, elsősorban ezért akarjuk három egész tanév folyamán a Miatyánkot tanulmányozni: a benne rejlő vallási értékek miatt.

De nemcsak emiatt. Akarjuk nem kevésbbé a benne rejlő kulturális értékek miatt is.

II. A Miatyánk kulturális jelentősége.

A) A Miatyánk kielégítő választ ad az élet nagy kérdéseire.

a) Aki éjnek idején éles távcsővel kémleli a fekete égbolt szikrázó csillagait, különös szorongás, de egyben meghatódottság is vesz erőt lelkén. Mire való mindez a szédületes nagy világ? A kialudt hold-kráterek, a tejút mérhetetlen birodalma, az évmilliók óta száguldó napok légiója — mire való mindez?

De ugyanez a nyugtalanító érzés fog el, minket, mikor nézzük — nem éjjel, hanem nappal, nem az eget, hanem a rohanó emberi élet kaleidoszkópját. Milyen őrült hajszája a pénznek és élvezeteknek! Mily tombolása a láncáról szabadult legalantasabb ösztönöknek! Mily robbanó és romboló összeütközése az ellentétes érdekeknek! Csupa vér, csupa könny, csupa jajgatás, csupa nyomorúság, csupa kín, csupa gyilkolás — íme, az évezredek világtörténelme! *Dehát mi az értelme mind ennek, mire való mindez?*

Ez a föld, amely csepeg a ráhullott könnytől, verítéktől és vértől, — vajjon ez a föld lehetne az én végső hazám? Ez valóban minden? És ezen túl valóban nincs semmi?

Úgy-e, Testvéreim, mily hangosan tiltakozik bennünk a józan ész és tapasztalat egyaránt az ilyen válasz ellen! Hiszen éppen ma, napjainkban, mennyire tudjuk, érezzük, tapintjuk, hogy ez nem lehet minden! Ma látjuk, mint marhangolja magát menthetetlenül halálra az Istentől elszakadt ember. Ma látjuk, mint omlik menthetetlenül össze a modern kultúrának bábeli tornya, mert építőkövei közül kiszedtük a kereszténység kötőanyagát. Nincs menekvés a mai ember

számára, csak ha meghallja a vívódó=vajúdó kor kiáltó szavát: Aki a kavargó tejút fölött őrködik világ kezdete óta s aki naprendszerek között, csillagok milliói között rendet tart a teremtés óta, ugyanaz, és csak az az Isten tud őrködni és rendet teremteni az emberi történelemben is, a mi Atyánk, ki a mennyekben vagyon.

b) Volt az olaszoknak egy híres kémikusa, *Canizzaro Szaniszló* — meghalt 1910=ben —, akit nemcsak tudomá=nyáról ismertek — Nobel=díjat is nyert —, hanem komoly vallásos életéről és bátor hitvallásáról is. Egy ízben egy római parlamenti képviselő azzal dicsekedett az ő jelenlété=ben, hogy szabadgondolkodó feleséget vett magának, aki nyiltan hirdeti és védi is a szabadgondolkozók tanait. A híres kémikus egy ideig csak hallgatta a dicsekvést, de végre is közbeszólt:

— Megenged, kedves képviselő úr, ha anya lesz a fele=ségéből, mit fog ő gyermekeinek tanítani?

A kérdés oly hirtelen jött, hogy a képviselő nem tudott választ adni. De Canizzaro folytatta:

— Ha nem veszi zokon, adnék egy jó tanácsot. Mondja meg kedves feleségének, tanulmányozza át a Miatyánkot, hogy egyszer majd gyermekeit is megtaníthassa reá, — mert ez a legjobb, amit egy anya útravalóul adhat gyermekének az élet sötét útjára.

B) De ennek a Nobel=díjas tudósnak bátor hitvallását még ki is kell egészítenünk: Ez a legjobb, amit az anya adhat gyermekének, **és amit az emberiség egyik nem=zedéke adhat a másiknak.**

a) *Hogy napjainkban tömérdek ember lett pesszimistává, az tagadhatatlan; de — nézzünk csak szét — vajjon honnan jön a legtöbbjük?* Azoknak táborából, akik még nem régi=ben is a korlátlan fejlődési lehetőségre esküdtek. Fejlődünk, folyton csak magasabbra haladunk, és nincs megállás a haladásban, — ez volt a megittasodott emberiség meg=okolatlan optimizmusa. Erre aztán következett a kiábrán=dultak pesszimizmusa: Menthetetlen ez az egész világ! A kereszténység már 1900 éve itt él köztünk, de nem bírt rajtunk egy hajszálnyit sem javítani. Aki bírja, az még ma is marja. Aki erősebb, az még ma is leüti a gyöngét. Aki rava=szabb, az ma is rászedi az ügyetlenebbet. Hol a krisztusi szeretet, hol a részvét, hol az igazságosság? Ez lett a ki=ábrándultak pesszimizmusa.

Igazuk van=e a pesszimistáknak? Részben. Hogy semmi

jó nincs a világon, hogy az emberek 1900 éves kereszténység után sem jobbak még egy hajszállal sem, azt igazán csak igen felületes ítélettel lehet mondani. A gonosz mindig a piacon mutogatja magát, az erény és becsület pedig szótlan szerénységben illatozik az Úrnak. Teljesen tehát nincs igazuk.

Részben azonban igazuk van. Hanem amiben igazuk van, abban meg saját fejükre olvassák az ítéletet. A kereszténység — bár nem ez az első célja — képes lenne elviselhetővé tenni a földi életet is, de az emberek nem fogadják be magukba és nem alakítják lelküket szerinte. Nem a kereszténység mondott tehát csődöt, hanem a kereszténység nélkül berendezkedni akaró emberiségen ment teljesedésbe az Úr fenyegetése. Krisztus Urunk ugyanis ezzel a paranccsal küldte útra tanítványait: «Ha valaki nem fogad be titeket, sem beszédeiteket nem hallgatja: kimenvén abból a házból vagy városból, rázzátok le a port lábaitokról». (Máté 10, 14.)

b) Ebben a mindent özönvízzel elöntő nagy bizonytalanságban fuldoklik a mai ember, — nem csoda tehát, ha az élet ösztönös erejével kap az utolsó szalmaszál után, amibe még meg tud fogódzani: *és ez a vallásos orientálódás.*

Ime, itt vagyunk nyitjánál egy egészen különös, egészen sajátságos ténynek: korunkban az emberek egy részénél tobzódik az új pogányság hedonizmusa; nyomasztó vonzással köti őket a földhöz a technika haladása; korunkban fájdalmas méretű tömegek sodródtak messze a krisztusi életformától, — mégis, ugyanebben a korban az emberiség másik részénél meg olyan mély vallásos újjáébredésnek vagyunk tanui, amilyenről pár évtizeddel ezelőtt még a legvérmesebb optimisták sem mertek volna álmodozni: telve vannak a templomok, telve a gyóntatószékek, telve az áldoztatóasztal...

Vajjon mi ennek a magyarázata, Kedves Testvéreim?

Az, hogy a fuldokló emberiség a saját bőrén tapasztalta meg, hogy ha nincs a lába alatt egy időt és vihart álló elvi alap, és — ami ebből következik — erkölcsi alap, mindenestől elnyeli őket az áradat. Aki nem áll erős vallásos alapon, nem tud szembeszállni a szubjektív filozófiák mindent porlasztó kritikájával. Azt az egyént, aki nem áll erős vallásos alapon, elsodorja az erkölcsi anarchia; és azt a társadalmat, amelyikben megingott a vallásos alap, az érdekellentétek és osztályharc átka ragadja menthetetlenül a kulturális felbomlás örvényeibe. Igen, mindezt a saját bőrén tapasztalta meg a mai ember. És ezért fordítja szemét az élnivágyás

ösztönös gesztusával megint a vallás, a kereszténység, a katolikus Egyház felé.

Mert az ugyan lehetséges, hogy az emberiség egy része évtizedekig, talán évszázadig tartó önkéntes száműzetésbe vonuljon az éltető napsugárnak abból a birodalmából, amit vallásos életnek nevezünk. Az is lehetséges, hogy a technikai teljesítményektől elkábult ember botor fejjel elhagyja az Isten országát és önmagát kiáltsa ki Istennek. Az is lehetséges, hogy a paradicsomi csábító kígyó szava bizonyos korszakokban különösen bódító erővel zúgjon fülünkbe: «Olyanokká lesztek, mint az Isten». (Móz. I. 3, 5.)

Csak egy nem lehetséges: nem lehetséges, hogy a lélek emésztő honvágya az Isten után előbb-utóbb föl ne sírjon bennünk. És akkor egyszerre csak látjuk, hogy az üresen álló templomok megint megtelnek; hogy a hamupipőke módjára sarokba száműzött vallási kérdések megint az érdeklődés előterébe kerülnek; és amit nem sikerült a legerősebb pozitív érveknek elérniök, elérték a merőben anyagi kultúra elégtelenségének negatív érvei: napnál fényesebben bebizonyosodott, hogy *Isten nélkül élni nem lehetséges!*

*

De kell-e még ezek után hosszasan igazolnom, Testvéreim, miért akarok éveken át beszélni a Miatyánk éltető gondolatairól, miért akarom a legkisebb erekig kibányászni az Úr imádságának minden aranyát?

Élet-halálharcba sodort bennünket az idők árja. Bizonytalanná vált körülöttünk és bennünk minden, inog és összeomlással fenyeget minden.

Ki fog itt segíteni? Hol a biztos talaj? Hol a megoldás? — kérdezzük kezünket tördelve. Pedig az ószövetségi Szentírás egyik érdekes jelenete feleletet ad a kínzó kérdésre. Ott azt olvassuk, hogy amint Mózes kivezette népét a fáraó rabszolgaságából, egy nap a pusztában az ámálekiták törzsével került harcba. Mialatt Jozsue vezette az elkeseredett ütközetet, Mózes egy hegytetőn imádkozott Istenhez. És csodálatos: amíg kezét fölemelve tartotta, győzött a nép, mihelyt keze lehanyatlott, elfordult tőlük a hadiszerencse. (Móz. II. 17, 11.)

Hát ez a mi bajunk, Testvéreim: vívjuk az élet küzdelmét, de elfáradt kezünket nem tudjuk többé imára emelni. Pedig győzhetnénk mi is, megmenekülhetnénk mi is, de csak akkor, ha Krisztushoz fordulunk ugyanolyan szavakkal,

mint egykor apostolai: Mester, taníts meg minket imádkozni. Taníts meg minket újra a Miatyánkra, — nem szövegére, szellemére!

Úr Jézus, segíts meg minket, hogy az elkövetkező beszédek folyamán egyre mélyebben hatolhassunk a Miatyánknak rejtett szépségeibe, egyre jobban tudjuk megérteni, megérteni és megszeretni ezt az örökszép imádságot, hogy az legyen fény utunkon, erő küzdelmeinkben, biztatás csüggedésünkben és hogy a helyes imádkozással megszentelt földi élet után eljuthassunk ahhoz, akiről nekünk annyit beszéltél: *eljuthassunk a mi áldott mennyei Atyánkhoz.*

Miatyánk Isten, ki vagy a mennyekben
S a mindenséget körülöleled,
Bolygó világok fényes millióit
Fegyelmezi meg egy tekinteted,
A természetet ami hozza lázba:
A te szavad, az erők mozdulása,
Nyomán megindul mindenütt az élet.
Én hallom és megértem a beszédet.

Nem ér fel hozzád az idők hulláma,
Mely végtelenbe érve elsimult.
Egy pillantással átfutsz az időkön,
Te vagy! Előtted nincs jövő, se mult.
Évezredek születnek pillanatban,
S lényed örök, egyforma, változatlan;
Míg énfölöttem végtelenné válnak
Bús percei álmatlan éjtszakáknak . . .

E földgolyó előtted mint a porszem,
Mit elsodorhat egy lehelleted;
S mit a parányi ember álmodik rajt',
Még sem közömbös sohasem neked.
Mert számon tartasz minden érzést bennem,
Aggódva vesz körül figyelmed engem,
S ha istenséged fénye meg-meglobban,
Fölenged az atyai mosolyodban.

És fény sugárzik végtelen özönnel
A te valódból mindenhova szét,
Veled huzódik folyton egy mennyország,
A megálmodott, boldog, csodaszép.
Azért is hívlak suttogó beszéddel,
Ha ég fölöttem a csillagos éjjel
És boldogságról álmodozik lelkem:
Miatyánk Isten, ki vagy a mennyekben . . .

(Szohurek.)

II.

A Miatyánk időszerű értékei.

(Szentírás: Móz. I. 11, 1.–9.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A «Miatyánk» tulajdonkép egy megszentelt keret, amelybe tartalmat az imádkozónak lelkülete önt. Ez a tartalom az egyének szerint is változik: más a gyermeknél, ifjúnál, felnőttnél, öregnél; de változik korok szerint is: minden kor főleg a maga szükségleteit hangsúlyozza ki belőle. És mikor az új egyetemi tanév szentbeszédeinek tárgyául a Miatyánkot választottam, ez a cél is lebegett előttem: kiváltképpen kiemelni és tudatunkba hozni azokat a korszerű szellemi értékeket, amelyekre főként a mai emberiség szorul rá, — úgy rászorul, mint egy falat kenyérre.

Ilyen szemszögből szeretném vizsgálni a Miatyánkot és fölfedezni annak nagyon is időszerű értékeit. Úgy akarom használni ezt az imát, mint a vízkutatók tartják a varázsvesszőt: hadd vezessen minket, szegény szomjanhalni készülőket, és álljon meg minden elrejtett forrásnál, amelyből az emelkedett, nemes élet, a krisztusi élet vizeit meríthetjük.

A Miatyánk gondolatai örök értékűek, fölötte állanak az idők változásainak, időfölöttiek, — erre mutattam rá a mult vasárnapi bevezető beszédben. De ezek az időfölötti gondolatok egyben nagyon is aktuálisak, időszerűek, mert napjaink legégetőbb problémáira adnak feleletet, tehát a Miatyánkra nagyon rászorulunk, — ezt a gondolatot szeretném kifejteni a mai alkalommal. Kifejteni egy kis kultúrfilozófiai szemlélődés keretében.

Kiindulás gyanánt tegyünk három rövidke megállapítást, és ennek a három mondatnak bebizonyításából építsük föl az egész beszédet.

Ez a három megállapítás így hangzik: I. *Mindenben nagyot haladtunk*, II. *boldogabbak mégsem lettünk*, III. *tehát valahol elszámítottuk magunkat.*

Vegyük csak sorba mind a három tételt.

I. Mindenben nagyot haladtunk.

Az első tételt — hogy az emberiség az újkorban óriási haladást tett — bizonyítanom sem kell: annyira kézenfekvő, annyira napnál is világosabb. Nem is haladás már az, amit mi csinálunk, hanem egyenesen rohanás, megállás nélküli száguldás. Olyan rohanás, hogy a komolyan gondolkodó emberek agyában felötlik a kínzó kérdés: Vajjon hová tart ez a világ? Vajjon merre rohan az ember útja?

Mert hogy rohanunk, mint a fékevesztett vasúti mozdony, hogy száguldunk, mint a megvadult ló, — az nem lehet kétséges.

Rohanunk, száguldunk a sportban. A gyorsasági rekordok alig pár hétig tartják magukat, akkor jön egy új autó, új repülőgép, új motorcsónak s az már gyorsabban rohan, mint a tegnapi győztes. Jön egy új úszó világfenomén, új távolugró, új távfutó és leveri a tegnapi rekordokat. Rohanunk, — de hová?

Rohanunk, száguldunk a technikában. Egyik mozi lekonkurrálja a másikat, egyik gépgyár a másikat. Milyen bonyolult rotációsok dolgoznak, milyen csodás szövőgépek, milyen fényes autók suhannak, milyen pompás rádiókészülékek működnek!

Rohanunk, száguldunk az élet tempójában. Csak álljatok a nyitott ablakhoz déli 12 órakor valamelyik körúti házban. Milyen hallatlan tolongás, törtetés, lárma a nagy világváros forgalmas utcáin! Gyalogosok és autósok, villamosok és autóbuszok, . . . ki előre, ki hátra . . . mindenki rohan, törtet, siet . . . de hová? Emberek, hová?

Ha keresztülhajszoltuk magunkat ezen a földi életen, — mi lesz aztán? Igen: mi lesz aztán? Eh, erre nem érünk rá gondolni. «Ki kell használni az időt» — ez a jelszó. És ki is használjuk: annyira kihasználjuk ezt a rövid földi időt, hogy elveszítjük miatta az örökkévalóságot. Ha valaki 100 km-rel rohant is az autóján, és ha valaki 300 km-rel száguldott is a repülőgépén, egyszer őt is leteszik négy deszka között a földbe és ott szépen, csendben, mozdulatlanul fog pihenni, — de jaj, ha csak akkor akarná föladni a kérdést: Hát mire való is volt minden, miért is éltem én ezen a földön? Rohantam, — de hová?

Ime, ez az első megállapításunk: az újkori ember soha nem sejtett haladás útjára lépett, szédületes fejlődés nyílt meg előtte, egyenesen elkápráztató az a lendület, amellyel

a világ meghódítására vetette magát, de . . . itt jön a fájdalmas de: boldogabbak mégsem lettünk!

II. Boldogabbak mégsem lettünk!

Nem lettünk? Bizony nem lettünk!

A) A tudomány és technika ma is napról-napra új teljesítményekkel lepi meg az embert, de **ha ma a «haladás» szót halljuk, kissé kesernyésen félrehúzzuk a szánkat.**

a) Rá kellett jönnünk arra, hogy haladunk ugyan és sok mindent fölfedezünk, — denincs fölfedezés, amelyet az ember *a jó mellett rosszra is nem tudna fölhasználni*, nincs találmány, amelynek fényoldalai mellett árnyoldalai is nem volnának.

Nagyszerűen haladt a repülőtechnikánk, — igaz. De nemcsak pár órai közelségbe hozta egymáshoz a távoli országokat, hanem lehetővé tette távoli városok összebombázását is.

Autók száguldanak az országban keresztül kasul és szállítják az utasokat egyik országból a másikba — igaz. De szállítják a sírba is a tömérdek szerencsétlenség áldozatait.

Palackokba tudjuk zárni a legszörnyűbb mérgesgázokat — igaz. De nem azért zárjuk el, hogy megmentsük tőlük az emberiséget, hanem hogy kéznél tartogassuk egy borzalmas háború pusztításaira.

Hát íme, Testvéreim, haladunk, haladunk, — de nem a boldogság felé. Csodás a tudásunk, nagyszerűen fejlett a technikánk, de ma már látjuk, hogy tudás és technika kétélű kard: nemcsak áldás jár nyomában, hanem átok is járhat.

Minden reggel félve nyitjuk ki az ujságot: mennyi botrány és bűn kiabál belőle, mennyi csalás és gyilkosság, mennyi gonoszság és gyűlölködés, mennyi nyomorúság, éhezés!

b) Ez az örök aggodalom és izgalom aztán rárajzolt korunk arcára egy ijesztő vonást: *a nagy bizonytalanságot*. Bizonytalan ma itt körülöttünk minden, napról-napra változik minden. Ez a labilitás, ez az ingadozás már-már egyértelmű a szellemi és erkölcsi anarchiával. Alig van érték, amit a mult reánk hagyott, s amit a jelen ki nem kezdett volna. Egyik percben lerontanak eszményeket, a másikban újakat állítanak, a harmadikban lerombolják ezeket is. Nézzük a művészetet, nézzük az etikát, nézzük az esztétikát, nézzük a bölcseletet: ellentétes ideák és tételek, teóriák és törekvések szakadatlan összeütközése szerte a világon.

B) Mikor pedig a végnélküli haladásban bízó embernek mindezt észre kellett vennie, **egyszerre fájdalmas kiábrándulás és kislelkűség kerítette lelkét hatalmába.**

a) Mikor az emberi élet minden vonatkozásában, erkölcsi, szociális és gazdasági téren egyaránt azt kellett észrevennie, hogy *egyik csillag a másik után alszik ki a sötétségben* — kialszik, de nem azért, mintha a hajnal közelednék — névtelen fáradság és reménytelenség vett rajta erőt.

Így keletkezett a mai nemzedék fájdalmas tragikuma; él most egy emberiség, mely munkára készebb és szorgalmasabb, mint valaha is volt, csak éppen a legnagyobb feladatával szemben áll tehetetlenül: nem tud helyes célt és méltó tartalmat adni saját életének. A materialista világfelfogás virágzása idején hangzott el az öntudatos jelszó: «Nekünk csak a föld kell, a mennyországot átengedjük a verebeknek», — maholnap azonban azon vesszük észre magunkat, hogy lakhatatlanná válik számunkra a föld is: mindenütt forradalom, mindenütt harci készülődés, mindenütt gyűlölködés, mindenütt bizonytalanság. Testvéreim, nem különös, hihetetlen látvány-e: a legfejlettebb tudomány és technika közepén a pusztulás szélére sodort emberiség?

b) Ma már szinte elmondhatjuk, hogy a technika lehetőségeit a végsőkig fokoztuk és tündérmesék valósultak meg, álompaloták, kacsalábon forgó kastélyok, mérföldes csizma, «terülj-terülj asztalkám» egy-egy gombnyomásra itt van előttünk... de — különös! érthetetlen! — a rabszolgaságunkba igázott technika teljesítményeivel *együtt nőtt a szociális igazságtalanság és a szociális elégedetlenség is.* Olyan eszeveszett hajszában rohant a fejlődés tempója, hogy a végén már egészen elfeledkeztünk arról, *akiért* az egész kultúra és fejlődés tulajdonképpen volna: elfeledkeztünk az emberről. A technika nyakára nőtt az embernek, kicsúszott a kezünkből, szinte már a gép parancsol nekünk s nem mi a gépnek.

C) Ennek a kijózanító tapasztalatnak nyomán végre rá kellett jönnünk, hogy az anyagon, földön és technikán túl **más erők is szerepelnek** az ember sorsának alakulásában, olyan láthatatlan erők, amiket az újkori haladástól megszédült ember egyszerűen letagadott. Rá kellett jönnünk, hogy a világ nemcsak föld és anyag, hanem valami más is, és hogy az emberies élethez más is kell, mint tudomány és technika.

a) Erre az Egyház jött rá? A papok jöttek rá? Ó, nem. Az Egyház ezt mindig tudta és hirdette. De rájöttek most

mások. Halljátok csak pl. *mit ír Werner Sombart, napjaink egyik legnevesebb szociológusa*, 1934-ben megjelent «Deutscher Sozialismus» című művében: «Csak aki az ördög hatalmában hisz, csak az értheti meg, ami az utolsó másfélszázad alatt Nyugat-Európában és Amerikában végbement. Mert amit megéltünk, azt csak az ördög művével lehet magyarázni» ...

Ez szóról-szóra idézet Sombart legújabb könyvéből. De mit kellett ennek a neves tudósnak vizsgálódásai közben látnia, milyen megrázó lelki élményeken keresztülmennie, míg ezeket a sorokat nyiltan le merte írni.

b) Jön Werner Sombart és az ördögről kezd beszélni! *Pedig napjainkban tanult embernek már nem illett a nevét sem kimondani.* Legfeljebb szegény Szent Miklós püspök napját csúfították el vele, de már azok is csak megszelídült «krampuszok» voltak. Talán még a «sátánról», «gonosz lélekről», «bukott angyalról» esett szó itt-ott... de ördögről? Ki mert még ördögről beszélni? Ki hitte, hogy csakugyan van ördög?

És most jön a legmodernebb szociológus és mikor megvizsgálja a hallatlanul összekuszált mai társadalmat, látja annak pokoli gyűlölet lángjában vergődő kínlódásait, nyilt vallomást tesz: Máskép meg nem érteni ezt a szörnyűséget, csak ha valóban van ördög.

Ime a szociológia, amint fölfedezi a metafizikát!

Az ördögnek ez a nyilt elismerése és újra fölfedezése mi más, mint az elhagyott Istenhez való visszatérés követelése!

És ennek örülnünk kell. Mert amíg ide el nem jutunk — a metafizika föléledő értékeléséhez, amit egyszerűbb nyelven a vallásosság újjáéledésének is nevezhetnénk —, addig mindig szabálytalan marad pulzusunk, egészségtelen a lélekzésünk, angolkóros a csontvázunk.

Ime, Testvéreim, a második megállapításunk: Sokat haladtunk, boldogabbak mégsem lettünk, — jön a következtetés: valahol elszámítottuk magunkat.

III. Valahol elszámítottuk magunkat.

Hogy valahol a világ szekerének eltörött egy kereke, hogy az emberiség elveszítette egyensúlyát, hogy valahol elszámítottuk magunkat, azt ma már senki kétségbe nem vonhatja. Dehát hol tévedtünk? Mi a bajnak az oka? Mert a betegséget nem lehet addig gyógyítani, amíg az okát nem ismerjük.

A) Minden bajunknak legmélyebb forrása az, hogy **bábeli tornyot akartunk építeni.**

a) A technikai haladástól megszédült emberiség az eddigi keresztény kultúrát egy új kultúrával, Istentől elfordult *materialista kulturával akarta helyettesíteni* s az anyagi javak minél nagyobb halmozásában s a földi élet minél könnyebbé tételében látta a jövő nemzedék boldogulását.

Divatba jött lemosolyogni a multat; azt a multat, amikor az emberek még nem tudták pár nap alatt körülrepülni a földet s a rádió még nem vitte hangunkat egy másodperc alatt egyik kontinensről a másikra.

Ma azonban már látjuk, hogy tévedtünk. A repülőgép értékes találmány ugyan, a rádió pedig még fönségesebb műve az emberi szellemnek, — de mégsem váltották be azt az optimizmust, amely születésüket kísérte: hogy t. i. majd testvéri közelségbe hozzák egymáshoz a népeket s országokat. A gépek és egyéb technikai találmányok szintén értéket jelentenek a termelés terén, de megintcsak rácáfoltak arrra az optimista reménykedésre, hogy a termelés végnélküli fokozása hozza meg az emberiség jólétét és boldogságát.

b) Ma anyagilag véve sokkal jobb sorsunk van, mint a régi embernek volt és mégis *sokkal kevésbbé vagyunk boldogok, mint a régi ember volt.*

Mondjátok, nem így van-e? A munka ma könnyebb, mint régen volt, megkönnyíti a tömérdek gép. A pihenő idő több, mint régen volt. A szórakozás több, mint régen volt. A kényelem több, mint régen volt. A régi embernek nem volt vasútja, repülőgépe, telefonja, rádiója; nem volt központi fűtése, villanyvilágítása; nem volt ujságja, mozija, dohánya, burgonyája . . . sok mindene nem volt, ami nekünk van . . . de volt valamije, amiből nekünk alig jutott: volt nyugodtabb élete és sokkal nagyobb boldogsága.

Az élet kényelme tagadhatatlanul sokat emelkedett, de emelkedett-e az ember boldogsága is? Ma már mindenki, aki csak akarja, ágyában fekve odahaza hallgathatja a hazai és külföldi világhírű énekeseket és zeneművészeket, nem kell hozzá más, csak egy gombot kell forgatnia a rádióján . . . csodálatos fölfedezés, — de vajjon boldogabb-e most már az ember? Autón, autóbuszon, vasúton, motorbiciklin szombat délutánonként egész népvándorlás indul meg, és ezrek meg tízezrek mennek week-endezni falvak, folyók mellé, hegyekbe, tengerre . . . ma százezrek tehetik meg, ami

azelőtt csak százak kiváltsága volt, — de vajjon boldogabb-e most már az ember? Moziba járnak, vízvezetékes és központi fűtéses házban laknak, selyembe öltöznek és kozmetikai intézetekben otthonosak, nyári pihenőre és téli sportolásra idegen országokba utaznak ma százezrek, amit azelőtt csak százak engedhettek meg, — de vajjon boldogabb-e most már az ember? Irígység és gyűlölet megszünt-e a különböző társadalmi osztályok között? Megelégedett arcokat látunk-e magunk körül? Lakásaink szebbek lettek, az élet kényelmesebb és egészségesebb, de vajjon boldogabbnak érezzük-e magunkat? Nem, és ezerszer nem!

B) Hát akkor ismerjük be, hogy valahol elszámítottuk magunkat. Ismerjük be, hogy az **anyagi föllendülés nem okvetlenül jelenti az egyénnek, a családnak, a társadalomnak a boldogulását is.**

a) Nem jelenti az emberben szunnyadó káros ösztönök kiirtását, nem jelenti a mindenki által sóvárgott békét a népek között; nem jelenti, mert *a technika az emberi boldogságnak csak egyik tényezője*, — nem is a legfőbb, — a boldogságnak csak egyik előmozdítója. És ameddig igaz marad Krisztus Urunk szava, hogy «nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, mely az Isten szájából származik» (Máté 4, 4.), addig igaz marad az is, hogy merőben anyagi kultúra nem teheti boldoggá azt az embert, aki anyagon kívül lélekből is áll. És ameddig igaz marad a régiek tétele, hogy «mens agitat molem», «a szellem élteti az anyagot», addig a boldogságot kereső utunkon állandó figyelmeztetés gyanánt kell meghallanunk — meghallanunk és követnünk — a lélek igényeit is!

b) Az egyik görög bölcsről, Thalesről, jegyzi föl a történelem, hogy mialatt sóvár szemekkel nézett a csillagokra, az úton megbotlott, elesett és egy öregasszony kinevette a bölcset. Sajnos, Testvéreim, velünk is ez történt meg, de fordítva: elestünk, eltévedtünk, zsákutcába kerültünk, de nem azért, mert a csillagokat néztük, hanem mert levettük szemünket az eszmények és a lelkiség irányító csillagairól és csak a földi célok csalogató lidércei után vetettük magunkat.

Az a csodálatos nagy technikai lendület, ami úrrá lett felettünk, túlságosan a földhöz kötötte szemünket, vágyainkat, terveinket és elfelejttette velünk, hogy az emberben a földi részen túl, a testen túl, az anyagi alkotó részen túl lélek is él, az örök Isten hasonlatosságára teremtett lélek, amely-

nek igényeit ki nem elégíti sem a legszebb hat hengeres Limousin, sem a kék róka prémje, sem a kárminvörösre manikűrözött kéz, sem a nyári tengerpart, sem a hófödte hegygerincek . . . semmi más, csak a fönséges Isten, a mi Atyánk, ki a mennyekben vagyon.

Nem látjuk-e, hogy ezrével és százezrével élnek itt körülöttünk nyugtalan, hányatott, békétlenségben önmagukat fölemésztő emberek, akiknek pedig nincs semmi más betegségük, csak az, hogy — *elveszítették az Istent!*

Nem látjuk-e, mint verődik ki lázálmában delíráló társadalmunk arcán százféle betegség ijesztő nyoma, pedig valójában csak egyetlen halálos betegség emészti, hogy — *elveszítette az Istent!*

Nem látjuk-e, mennyire igaza van annak a keresztfelirat-nak ott a Tátrában? A galiciai Halastó és a tátrai Tengerszem között egy nagy vaskereszt van és rajta ez a felírás: «Hic non est plus ultra, atque non supra, nomine nisi Dei Domini», «itt nem lehet tovább és magasabbra jutni, hacsak nem az Isten nevében». Ó, igen, ez hiányzik a mai ember életéből és azért nem bírunk előre jutni és azért nem bírunk a gödörből kimászni . . . azért, — mert feldöntöttük a lámpást az asztalon és vak sötétség borult reánk.

Isten lámpáját feldöntötték
A Világ-család asztalán.
Vak sötétség lett. Sírt a jajszó:
Itt az ítélet is talán.

Meredt szemekkel, tébolyultan
Mindenki gyujtót keresett
S keresztül gázolt a zavarban
Testvér a testvér-test felett.

Szájhős akadt nem egy, ki mondta:
Az én tüzem jó, emberek!
Majd gyujtok én mindjárt világot,
Csak félre innét, hadd megyek!

De a Sötét sötét maradt csak,
S a holtak egyre hullanak.
A szájhősöknek semmi, mert ki
Elhullt, nem ember, hulla csak.

Húsz éve tart már a sötétség.
Halál ez, vagy még élet ez?
Ne a zsebedbe, a szívedbe
Nyúlj, ember, gyujtót ott keress!

Szárítsd a vért! Töröld a könnyet
S hívd így az Istent: én Atyám!
Mert nem gyúl másként lámpa többé
A Világ-család asztalán. *(Ősz Iván.)*

*

Testvéreim! Mikor így szemünkbe döbben korunk rémes válsága, és ijedten keressük annak okát, eszünkbe jut egy jelenet a francia forradalmat követő időkből.

Az egyik kórházban szörnyű sebekkel borítva feküdt egy katona. Mindenki csak azt csodálta, hogy még élet van benne.

— Barátom — szólt hozzá a kórházi lelkész, — hallottam, milyen súlyos sebei vannak.

— Tisztelendő úr, emelje csak fel kissé a takarót a mellemről, — felelte a beteg.

A papban elhült a vér: a katonának mindkét karja hiányzott!

— Most emelje csak föl a lábamról . . .

Mind a két lába le volt vágva!

— Mennyire sajnálom magát, kedves barátom — szólt a lelkész megrendülve. De a sebesült közbevágott:

— Nem, Főtisztelendő úr, nem érdemlek részvétet. Csak azt szenvedem, amit megérdemeltem. Egyszer az úton bajtársaimmal együtt egy feszületre akadtunk. És mi nekiestünk, hogy széttörjük. Én voltam a legbuzgóbb. Fölmásztam a keresztre, a kardommal leütöttem a Krisztus kezét meg a lábát, úgy hogy lezuhant az egész teste a porba. Ahogy visszatértünk a táborba, nemsokára rohamot fújtak; én a legelső áldozatok közt voltam. Ime, így bántak el velem, ahogy most itt fekszem. Nekem is a kezemet meg a lábamat vágták le, ahogy én a Krisztus kezét meg a lábát. De köszönöm Istennek, hogy megnyitotta a szememet és látom a szörnyűséget, amit tettem. Most már megbüntetett érte; hiszem, hogy odaát irgalmas lesz hozzám . . .

Testvérek! Nem veszitek-e észre ebben a tükörben a saját arcunkat? Évszázadok óta tördeljük lelkünkben Krisztus képét, tördeljük Krisztus kezét-lábát, és most csodálkozunk, hogy béna a kezünk és tehetetlen a lábunk! Csodálkozunk ahelyett, hogy a sebesülttel mondanók: Csak azt szenvedjük, amit megérdemeltünk. Köszönjünk Istenünk, hogy kinyitottad szemünket . . .

Ó, bárcsak kinyitná minden ember szemét! Bárcsak mindenki belátná, hogy a nyugodt, harmonikus emberi élethez más is kell, mint tudás és technika, — kell lélek, kell erkölcs,

kell Isten igazának elismerése, kell meghódolás a mennyei Atya előtt, kell Miatyánkos élet.

Testvéreim! Vészes viharok villámlanak forró fejünk fölött, rémes recsegéssel ropog büszke bábeli tornyunk . . . Van-e menekvés, van-e remény, van-e jövő? Van — visszatérés a mennyei Atyához. Ha majd újra el tudjuk imádkozni, elimádkozni és életünkkel megvalósítani: Miatyánk, szenteltessék meg a Te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod . . . ó, igen: ha ismét az ő akarata lesz a mi akaratunk, az ő parancsa a mi törvényünk, — akkor majd az ő keze lesz a mi fölemelőnk és az ő ereje a mi gyógyulásunk. Amen.

MI ATYÁNK...

III.

Miért hiszünk az Istenben?

(Szentírás: Bölcs. 13, 1.–5.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Az eddig elhangzott két beszéd csak bevezetése volt a «Miatyánk»-ról szóló sorozatnak, — ma aztán elkezdjük a részletes tárgyalást. De mikor a mai szentbeszédben a «Miatyánk» legelső szavához érünk, ebben az egy szóban olyan beláthatatlan nagyságú gránitoszlop emelkedik előttünk, hogy ezt könnyű, felületes szemléléssel elintézni lehetetlenség. Hetekig és hónapokig kell majd itt állanunk ennél az egy szónál, hogy okoskodó ésszel, szomjas szívvel és alázatos, hívő lélekkel igyekezzünk minél szebbé kifaragni ebből az első szóból a benne rejlő gondolatot: az Isten eszméjét, a mi mennyei Atyánknak áldott képét.

«Mi Atyánk», — hangzik az első szó az Úr imájában és ez a szó a fölemelő igazságok és szédületes gondolatok oly tömegét görgeti az elmélkedő lélek elé, hogy egész következő hónapok szentbeszéd-alkalmára lesz szükségünk, hogy végigbányásszuk e szónak gazdag kincsesházát.

«Mi Atyánk» — hangzik föl az imádság első szava és a legelső kérdés, amely nyomában lelkünk elé tolul magának az Isten létezésének kérdése.

Ez csak egész természetes. Nem mondhatja senki, hogy «Mi Atyánk», csak aki hisz az Istenben. Ha tehát jól akarok imádkozni, ha meggyőződéses lélekkel akarom kimondani: «Mi Atyánk», akkor mindenekelőtt is arról kell számot adnom magamnak, mily alapon mondom én ezt, mi címen hiszek én az Istenben?

Ebben a számotadásban szeretne segíteni mindnyájunkat a mai szentbeszéd. Ó, igen: én őszinte megilletődéssel mondom, hogy «Mi Atyánk»; ó, igen: én hiszek az Istenben, — de vajjon miért hiszek? Tudnék-e erről számot adni, ha valaki — egy szegény hitetlen felebarátom — megkérdezné:

Mond, kérlek, miért hiszel te az Istenben? Tudnék-e rá felelni?

Igen, tudnék! Határozott, világos, kielégítő választ tudnék rá adni!

Miért hiszek az Istenben? I. *Azért, mert eszem van* és II. *azért, mert szívem van.*

Úgy-e milyen őszinte, egyenes válasz! És benne van minden, amit a föladott kérdésre felelnünk kell.

Figyeljétek csak meg.

I. Hiszek, mert eszem van.

Hiszek az Istenben, mert eszem van, és az eszem azt mondja, hogy Isten nélkül nem lehet megmagyarázni *A)* sem azt, hogy ez a világ van, *B)* sem azt, hogy ezen a világon élet van.

Az persze sohasem sikerülhet az embernek, hogy az Istent teljesen megértse és át- meg átjárja tekintetével. A parányi ember önmagát sem ismeri egészen, és akkor a végtelen Istent akarná megérteni és kimeríteni? Mi ugyan szebbnél-szebb neveket, új meg új jelzőket és tulajdonságokat adunk Istennek, hogy mindegyik név, jelző és tulajdonság egy-egy lépcsőfok legyen, amelynek segítségével közelebb jutunk az ő megismeréséhez; de minden igyekezetünk után is igaza marad a Szentírásnak: «Alig sejtjük azokat, mik a földön vannak, csak fáradsággal jövünk rá arra, mi szemünk előtt vagyon, az égieket pedig ki tudná kifürkészni?» (Bölcs. 9, 16.)

Hogy tehát milyen az Isten, azt teljesen felfogni nem vagyunk képesek. De hogy *egyáltalában van Isten, azt a józan eszem harsogva hirdeti.*

***A)* Isten nélkül nem lehet megmagyarázni, hogy ez a világ van.**

a) Nincs fölöttünk senki! Nincs Atyánk az égben! Nincs Isten! — könnyű ezt mondani, de ki tudja ezt elhinni? Hiszen abban a pillanatban, amikor ezt el kellene hinnünk, abban a pillanatban megtagadnók emberi mivoltunkat, megtagadnók okoskodó eszünket! A mi saját okoskodó eszünk kényszerít rá, hogy higyjünk az Istenben. *Mert különben ki tudna választ adni ilyen kérdésekre:* Itt van körülöttünk ez az óriási világ, — de honnan van ez a világ? Mozog a világ, — de mitől mozog? Rend van a világon, — de honnan van a rend?

Ime, Testvéreim, itt vannak kérdések, amelyek feleletet várnak és amelyekre nincs más felelet, csak hitem az Istenben.

Úgy-e, ahol a földön napsugarat látok, ott egész biztos, hogy napnak is kell lennie; úgy-e, ahol a földön elektromos áram dolgozik, ott elektromos centrálénak is kell lennie; ahol a földön rend van, ott rendezőnek is kell lennie; ahol gyermek van, ott szülőnek is kell lennie... Nos hát, akarod tudni, ki az Isten? Az egész világ Napja, elektromos centráléja, rendezője, szülője, teremtője: a mi Atyánk!

b) Még nem is régen, pár évtizeddel ezelőtt, egyesek a tudomány nevében akarták az Istenbe vetett hitet megingatni. Ma már ezen túl vagyunk. Hallgassátok csak meg, amit *Sir Ambrose Fleming*, az angol «Victoria-Institute» elnöke, korunk világhírű tudósa, nem régiben mondott egyik értekezésében. Címe: «*Bölcseleti elmélkedések a modern fizikáról és annak a vallási gondolathoz való viszonyáról*». (Idézi a berlini «Kathol. Kirchenblatt» 1936. május 31-i száma.) Előbb a legújabb fizikai fölfedezésekről beszélt, mint a rádióról, az anyag összetételéről stb., majd szóról szóra így folytatta:

«A modern fölfedezések nagy tömege, amit a fizikai világban a szám, a súly és a mérték terén tettünk, igen sok tudós meggyőződése szerint tökéletesen összerombolta a régi materializmust. A mi szemünkben és a mi fölfogásunk szerint a világmindenség nem annyira tárgy, mint inkább gondolat. De a gondolat föltételezi egy gondolkodó létét. A fizika által szolgáltatott érvek megerősítik azt a tételt, hogy a fizikai világmindenség egy teremtő aktusban bírja eredetét és nem olyasvalami, ami magától lett volna. Tarthatatlan az a felfogás, hogy a mindenség véletlen történések vagy az elemek önkényes vegyülésének eredménye, ami kizárja a teremtésbe, tehát a Teremtőbe vetett hitet. Hogy a természet nagyszámú jelenségét elemezzük és megértsük, ahhoz észmunkára van szükségünk, de ez a munka viszont föltételezi egy másik Értelem létezését, aki ezeket a jelenségeket létrehozta és aki fölötte áll az elemző észnek. A materialisztikus fejlődéstannak alapelve az, hogy az anyag végtelen kis lépésekben lassú és állandó változáson megy keresztül. A fizika legújabb felfedezései ellentmondanak ennek a természetszemléletnek. Az a tanítás, amely szerint az élőanyag bizonyos időpontban a nem élő anyagból keletkezett, olyan föltételezés, amelyet a kísérleti tudomány megdönt. Ha

tehát az események nem azon a módon folytak le, akkor a szerves és szervetlen anyag között olyan viszony áll fenn, amit a materialista fejlődéstannal nem lehet megmagyarázni. Magyarázat csak a teremtő Hatalom beavatkozása lehet».

Eddig tart az angol tudós nyilatkozata. Elnézést kérek kedves hallgatóimtól ezért a hosszú és talán száraznak látszó idézetért. De nem lehetett kitérnem előle. Hiszen most az alapozás nehéz, de fontos munkáját végezzük. A fundamentumásás mindig a legunalmasabb munka. Majd érdekesebb lesz a többi, a díszítő munka: mikor már elkészítettük az épületet, és mikor már nem arról kell beszélnem, hogy miért hiszek az Istenben, hanem hogy milyen szép az Isten, milyen jó hozzánk, hiszen Ő a mi mennyei Atyánk!

Nem fölösleges ilyen tudományos nyilatkozatokat olvasni. Hiszen nem vesszük-e észre, hogy ezek a tudósok a maguk nehezebb nyelvén tulajdonkép ugyanazt mondják, amit a Szentírás tanít a maga szemléletesebb nyelvén? Nem vesszük-e észre, hogy amit ez az angol tudós mondott, ugyanazt mondja a Szentírás is igen sok helyen. Mikor pl. így szól: «Balgák mindazok az emberek, kikben nincsen Isten ismerete, kik nem tudták a látható jókból megismerni azt, ki vagyon, s a műveket szemlélve nem ismerték föl az alkotót». (Bölcs. 13, 1.) Vagy mikor a Zsoltáros azt állítja, hogy az esztelenek mondják, hogy nincs Isten! (Zsolt. 13, 1.) Vagy mikor így ír: «Isten dicsőségét beszélik az egek és keze művét hirdeti az égbolt.» (Zsolt. 18, 2.) Vagy mikor Jób így szólal meg: «Kérdezd meg csak a barmokat és megtanítanak, az ég madarait, majd megjelentik neked, szólj a földnek és elmondja neked, s elbeszélik a tenger halai. Ki nem tudná mindezek közül, hogy ezeket az Úr keze alkotta». (Jób 12, 7.—9.)

Ime az első válaszom, hogy miért hiszek az Istenben? Mert árnyat látok, napsugárnak is kell lennie; mert visszhangot hallok, hangnak is kell lennie; mert teremtményt látok, Teremtőnek is kell lennie! Isten nélkül nem lehet megmagyarázni, hogy ez a világ van.

***B)* De nem lehet azt sem, hogy a világon élet van.**

a) *Mi is az az élet?* Itt nyüzsög körülöttünk az élő lények milliárdja — és mégsem tudjuk, mi az élet. Annál kevésbbé tudunk laboratóriumainkban és gyárainkban életet előállítani. Az élet szuverén ura az Isten.

Gárdonyinál olvashatunk egy érdekes példát. «Mi egy talicska föld? Ha eső esik rá, egy csomó sár; ha nap süt rá,

egy csomó por. Merőben értéktelen semmiség. De ha magot vetek belé, a jácint édes parfőmöt von ki abból a földből, a menta balzsamos olajat, a tulipán piros festéket, az irisz kéket, a nárcisz fehéret. Ha virág helyett sóskát vetek bele, a kis sóskamag sót és savanyúságot hoz ki abból a földből. Ha szőlőt vetek bele, hírmondója sem jelentkezik a sónak, hanem cukor és éltető spiritusz az, amit a gyökér a földből kiválaszt. *Vajjon a földben van ez a sok minden? Vagy magában a magban?* Ez a nagy titok! Az országos Vegyelemző Intézet nem fog nekem ebből a talicska földből kihozni egy szemernyi parfőmöt sem, egy mililiter spirituszt se, egy miligramm piros festéket se. De a magvacskából se ám! Egy puttony tulipánmagban sincs annyi piros festék, amennyivel egy katicabogár befesthetné a szárnyát».

Bizony érdekes kérdések ezek! Sokáig el lehetne gondolkodni fölöttük! A picinyke vízcsöppben parányi élőlények ezrei keringenek, él körülöttem a virágzó rét, a hatalmas erdő, él a napsugárban sütkérező pillangó, élnek körülöttem az emberek milliói, — élek én, az élet lüktető árama rohan bennem: és mégsem tudom, honnan jön az élet.

Hogy *most* honnan jön, azt tudom. *Most* élőlény nem származik mástól, csak élőlénytől. Élő búzakalász nem lesz másból, csak élő búzamagból. Tyúktojást nem kapunk mástól, csak élő tyúktól. Élő ember nem születik mástól, csak élő embertől. Igy van ez most.

b) *De hogy volt kezdetben? Honnan jött az első búzamag, az első tojás, az első ember?*

— Honnan jött? Sehonnan! Mindig volt! — mondhatná valaki. De egészen biztosan tévedne. Mert egészen biztos, hogy valaha a föld olyan forró, sistergő, lángoló állapotban volt, hogy élőlény azon meg nem maradhatott volna. Mind a paleontológia, mind a geológia egyaránt tanítja, hogy volt a földön «azoikus korszak», amelyben nyoma sincs semmiféle életnek.

«Hát akkor véletlenül kezdődött az első élet», mondja egy más valaki. Dehát szabad véletlennel megoldani egy feladott tudományos problémát? Szabad inkább ehhez a nevetséges kibuvóhoz menekülni, csak ne kelljen elfogadni az egyedül lehetséges és kielégítő magyarázatot, amely szerint az élet csak az élet szuverén urának, Istennek teremtő aktusával magyarázható meg?

És itt megint egy idézettel kell fárasztanom kedves hallgatóimat. Most egy magyar tudóst idézek, egy magyar orvos-

professzort (Imre József szemész), aki nemrégiben *a csodának az orvostudományban való szerepéről* tartott előadást és ebben többek közt ezeket mondotta:

«Az utóbbi évtizedekben szédületes ütemben haladt előre az orvosi tudomány. Évezredek alatt nem fejlődött azelőtt ennyit. A preciz műszerek és vizsgáló eljárások segítségével azonban az életnek minél több titokzatos részéről sikerült a borító fátylat félrevonnia, annál áhítatosabb szerénységgel kezdte szemlélni a teremtés csodálatos alkotását, az emberi szervezetet. Minél magasabbra emelkedett, annál több kifürkészésre váró titkot látott meg és annál nyilvánvalóbb lett előtte, hogy vannak dolgok, amelyek kívül esnek a véges ember elméjének felfogó képességén. A materialisztikus irányzat nyilvánvalóan letűnt. Érthető talán, ha az ember növekvő ismeretgazdagságában elbizakodottá vált és elhamarkodott következtetésekhez jutott. Az emberiség történetében azonban elenyésző az az időszak, amelyen át a hit és természettudomány nem jól tűrte meg egymást és ezt úgy kell tekinteni, mint a fejlődésnek átmenetei stádiumát, amely az egyes gondolkozó ember egyéni fejlődésében is gyakran megtalálható. Ezen a téren azonban már is igen nagy átalakulást figyelhetünk meg az utolsó évtizedben. Szigorúan tudományos tanulmányokban éppen úgy, mint a művelt nagyközönség számára írott cikkekben világszerte tiszteletbenálló természettudósok érzik szükségét annak, hogy metafizikai kérdéseket érintsenek. Érzik, hogy a szaktudományok bármily alapos művelésével nem tudnak annyit adni embertársaiknak, amennyi az emberiséget csak kis mértékben is boldogabbá tehetné. Az ember lelke egyensúlyát a csak természettudományokra alapított világnézet nem adhatja meg, ha hiányzik a moralitás és a hit». (Idézve a Nemzeti Ujság 1936. május 3. sz.)

Valóban méltó vallomás egy komoly tudós ajkáról! És ha az ember ilyeneket olvas, utána nyugodtan mondhatja: Igen, én hiszek az Istenben! Hiszek, mert eszem van!

II. Hiszek, mert szívem van.

De hiszek azért is, mert szívem van, megnyugvásra, harmóniára, boldogságra vágyó szívem, amelyet ki nem elégít senki és semmi ezen a világon, csak az örök Isten örök boldogsága.

A) Kell hinnem az Istenben azért is, mert — **rettenetes következmény lenne, ha nem hinnék!**

a) Nincs Isten: nincs többé közepe a világnak! Nincs Isten: nincs horgonya életünk hányatott hajójának! Nincs Isten: nincs hazája az ember lelkének! Nincs Isten: nincs gyökere az emberi életnek! *Nincs Isten: nincs értelme a létnek!*

Csakugyan nincs értelme! Amit csak látunk magunk körül, minden mulandó, — de mi értelme van ennek, ha nincs egy Örökkévaló? Körülöttünk minden csak véges, — de mi értelme van ennek, ha nincs egy Végtelen is? Körülöttünk minden csak relatív, — de nincs semmi értelme egy Abszolutum nélkül, aki elmondhatja magáról: «Én vagyok az, Aki vagyok» (Móz. II. 3, 11.), akinek a lényegéhez tartozik a lét teljessége.

b) De még tovább is kell mennünk: Ha nem volna Isten, *nem volna emberi szellem sem.* Hiszen az emberi szellem világító fáklyája honnan gyulladt föl, ha nem minden szellemnek abból a központi Napjából, akit «mi Atyánknak» nevezünk?

c) Ha nem volna Isten, *nem volna emberi személyiség sem,* mert személyiségünknek eredetet és értelmet, magyarázatot és támaszt csak a személyes Isten adhat.

d) Ha nem volna Isten, a világot rendező végtelen Hatalom, *nem volna rend az ember világában sem.* Mert ma is igaza van *Heraklitosnak:* «Minden emberi törvény az egyetlen isteni törvényből táplálkozik». Isten a szerzője minden rendnek a nagy természetben csakúgy, mint az emberi életben. Amely pillanatban megfosztjuk Őt mennyei trónjától, abban a pillanatban a földi törvényeket is megfosztjuk szentesítő erejüktől, mert amelyik emberből kivész az örök Bíró tisztelete, az legfeljebb számításból vagy félelemből, külső látszatra tiszteli az emberi törvényeket és mindjárt átlépi azokat, mihelyt nem látják és hatalma van hozzá.

B) Mikor pedig mindezt végiggondolom, egyszerre kezdek sok mindent **megérteni abból a tömérdek csapásból, ami a mai emberiséget érte.**

a) Hiszen ma tulajdonképpen *ugyanaz történik meg* sok emberrel, ami megtörtént Tolsztoj: «Karenina Anna» művének egyik szereplőjével, *a hitében megingott Ljewinnel.* A felesége életveszélyes betegségbe esett és a hitetlen Ljewin az imádsághoz menekült. De milyen érdekes okoskodással!

«Az anyag lerombolhatatlan, az energia megmarad, minden a fejlődés eredménye: ezek a gondolatok léptek a régi hit helyére. Ezek a szavak és fogalmak jók és hasznosak voltak az észbeli gondolkodás számára, de nem értek semmit a gyakorlati életre. Ljewinnek olyan érzete támadt, mintha valaki meleg prémbundáját musselin-öltözettel cseréli föl és a nagy hidegben most először győződik meg kétségtelenül arról — nem logikai következtetésekkel, hanem egész testének érzésével —, hogy csaknem teljesen ruha nélkül van és okvetlenül nyomorultul fog tönkremenni».

b) Milyen különös okoskodás! De egyben milyen kiáltó figyelmeztetés is: Ha nem akarunk nyomorúltan megfagyni az életküzdelem hideg jégmezőin, *a hit meleg bundáját oda ne adjuk a hitetlenség pókháló szövetéért!*

Hinni, testvérek, hinni! Jaj, de kár, hogy a mindennapi nyelvhasználat ennek a fönséges szónak erejét lefokozta! Az emberek azt tartják, hogy első helyen áll a «tudok!» Amit aztán nem tudok biztosan, azt «hiszem».

Milyen végzetes tévedés! Az én vallásos hitem ugyancsak nem áll mögötte az én tudásomnak! Sőt számomra a hit a tudásnak egy magasabb és megbizhatóbb formáját jelenti. Mert mi a hit? Rendíthetetlen meggyőződés arról, hogy van Isten és mindarról, ami ebből következik. Ha hiszek, akkor állandóan számolok az Istennel. Ha hiszek, akkor nem tudok menekülni a hit következményei elől soha, az élet egyetlen körülménye közt sem.

De — azt mondod — nem látod ezt sehol. Oly ritkák az olyan emberek, akiket meghódít és egészen hatalmába ejt ez a gondolat; akiket — hogy úgy mondjam — megszállva tart az Isten. Ezek a szentek! De miért oly ritkák ezek?

Tudjátok, miért? Mert a mi értelmünk túl kicsiny, az Isten pedig túl nagy. Kicsiny értelmünk csak keveset tud fölfogni az Istenből. Óriási a tenger, és csak picinyke kis korsó van a kezünkben! Az egyiknek kisebb a korsója, a másiké nagyobb, — de valamennyié elégtelen, és így végül is mindegyik számára titok, rejtély marad, hogy milyen az Isten. Hogy milyen, azt teljesen megérteni soha nem tudom. De hogy van Isten, azt hiszem és tudom.

Hiszem, mert eszem van, és hiszem, mert szívem van, és eszem és szívem egyformán kiáltják: Van Isten, van mennyei Atyánk!

*

Kedves Testvéreim! Nem messze Jeruzsálemtől, Socho város közelében, élt valaha barlangjában egy öreg remete, aki előszeretettel járta be a Szentföld helyeit. Egyszer Jeruzsálembe zarándokolt, máskor a Sinai hegyre, majd megint Ephezusba Szent János sírjához és így tovább. De valahányszor útra indult, elindulás előtt meggyujtott egy gyertyát és barlangjának Mária képe elé helyezve, egyszerű, alázatos szavakkal kérte a boldogságos Szűzet, hogy viselje gondját anyai szeretettel a gyertyának, míg ő odajár a zarándokúton. És azt mondja a legenda, hogy ha hónapok után ért is vissza barlangjába a jámbor remete, tiszta fényben lobogva találta az égő gyertyát.

Milyen kedves szimbolum rejlik ebben a naiv legendában! Hiszen valamennyien remeték vagyunk ebben a mulandó életben, akik a földi élet ezernyi gondja közt zarándoklunk az örök élet Szentföldje felé. A földi életből ki nem szakadhatunk, az anyagi gondoktól meg nem szabadulhatunk: csak a hit égő gyertyáját soha ne engedjük kialudni az úton!

Ó, igen: mi hiszünk Benned, áldott mennyei Atyánk!

Amikor keleten, a mérhetetlen orosz földön, vörös lángban égnek templomaid és dinamittal robbantják szentélyeidet, hogy még nevedet is eltöröljék a földről, mi alázatos szívvel mondjuk: Hiszünk Benned, Atyánk!

És amikor délen, a szép spanyol földön, kimondhatatlan kínok közt végzik ki százával papjaidat, apácáidat és a benned hívő világiakat, mi, a te papjaid, apácáid és világi hívő gyermekeid megrendült lélekkel mondjuk: Hiszünk Benned, Atyánk!

És amikor tajtékzó szájú, vérbeborult szemű emberek megalakaítják az Istentelenek Harcos Szövetségét, hogy kitépjék az emberekből a Beléd vetett hitnek még a gyökerét is, mi elkeseredett, dacos, vértanui lélekkel mondjuk: Hiszünk Benned, Atyánk!

És ha szenvednünk kell miatta is — hiszünk!

És ha üldözni fognak miatta — hiszünk!

És ha vérünk fog hullani miatta — hiszünk!

És ha életünkbe kerül is — hiszünk!

Hiszünk Benned, ó áldott mennyei Atyánk, **hiszünk Benned!**

Te vagy a szikla. Minden omlik,
Minden remeg, minden inog.
Megrázza a föld szolga hátát,
S nyílnak sötét, égő sírok,
Hogy magukba temessenek
Vágyat, reményt, bút, örömet.
Zúg és sír, reszket s átkozódik
A megrezzent embertömeg.
S Te állsz, mint az örök élet titka.
Te vagy a Szikla.

Olyan jó látni Tégedet
És tudni, hogy te megmaradsz
És hogy aki fogja kezed,
Azt hullám el nem nyelheti,
És aki rád építi házát,
Semmi vihar, semmi földrengés
Soha össze nem döntheti.
Olyan jó tudni, hogy kezünk
Te fogod erős két kezeddel.
Szakadékokon lépdelünk,
Szembe megyünk zúgó vizekkel,
S nem téphet minket tőled el
Sem halál, sem pokol, sem ördög.
Mikor a tenger reng, a föld nyög,
A hegyek összeomlanak,
Kiáradnak a tengerek,
A csillagok lehullanak,
S elszáradnak az emberek.
Mi csak fogjuk erős kezed
És dalolunk, énekelünk:
Ha minden meghal, mi a sírból
Uj életre kelünk.

Te vagy a szikla. A halálban
Oly jó látni az életet
S várni, megkapni, megköszönni
Neked, egyedül Teneked,
S élni boldogan, mindörökre
Élni benned, élni Belőled,
S erős szikla, szentséges Isten
Soha el nem szakadni Tőled.
Soha el nem szakadni Tőled.

(Mentes M.)

IV.

Miért nem hisznek az emberek?

(Szentírás: Máté 13, 18.–23.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A multkori beszédemben arról volt szó, hogy miért hisznek az emberek; ma arról lesz szó, miért nem hisznek. A multkor rövid foglalatát adtam azoknak az érveknek, amik minket az Istenbe vetett hithez vezetnek; ma meg akarnám vizsgálni azoknak érveit, akik az Istenbe vetett hitet tagadják, nem fogadják el. A multkor azokról beszéltem, akiknek van hitük, van Istenük; ma azokról fogok prédikálni, akiknek nincs hitük, akiknek számára «nincs Isten».

Megdöbbentő ezt még csak kimondani is!

Már az is fájdalmas, hogy vannak emberek, akik számára nincs hang, nincs zene, nincs csattogó madárdal, nincs édesanyai szó melódiája, — szegény süketek!

Az is szomorú, hogy vannak, akik számára nincs fény, nincs napsugár, nincs gyönyörű virágos rét, — szegény vakok!

De mi ez azok mellett, akik számára «nincs Isten», — szegény hitetlenek!

Mily fölemelő tudat a mi számunkra, mily páratlan megnyugvás, hogy nekünk van Istenünk, van Atyánk! Ez az Atya teremtette az eget és a földet, az egész világot; Tőle ered az én létem kis patakja is és a gyorsan tovaszálló földi évek vándorlása után az ő végtelenségének óceánjába torkollik. És milyen jó tudni, hogy ez az Isten nemcsak végtelenül hatalmas Teremtő, aki a világot egyetlen akaratával hozta létre; tudni, hogy ez az Isten nemcsak szigorú őre az erkölcsi törvényeknek, melyeket Ő hozott; hanem hogy ez az Isten a mi Atyánk is, végtelenül jó, minket határtalanul szerető Atyánk, aki előtt letérdelhetek s imában kiönthetem minden vágyamat és fájdalmamat; akinek atyai szívéhez soha nem fordulok meghallgatás nélkül; aki nem valami

sztratoszférai messzeségben él tőlünk, hanem közelebb van hozzánk, mint mi vagyunk saját magunkhoz, hiszen «Őbenne élünk, mozgunk és vagyunk». (Ap. Csel. 17, 28.) ... Ó, milyen jó mindezt hinni, tudni, végigélni! ...

De akkor eszembejut, hogy vannak emberek, akik mindenről nem tudnak semmit, akik mindezt nélkülözik! Nélkülözik vagy azért, mert I. *megfeledkeztek Istenről*, vagy azért, mert II. *szembeszálltak az Istennel*. És ha én most ezekről a megfagyott lelkű, hitetlen emberekről fogok beszélni, és fájdalmas sajnálkozással, résztvevő lélekkel végigvezetem kedves hallgatóimat az ő életútjuk szomorú tájain, csak azért teszem, hogy aztán annál boldogabb örömmel, annál öntudatosabb lelkesedéssel ébredjünk tudatára annak a kincsnek, amit mi a keresztény hitben birunk.

I. Akik megfeledkeztek az Istenről.

Vannak emberek, akik nem hisznek az Istenben. Miért nem hisznek? Mert megfeledkeztek róla.

Hát lehetséges az, hogy az ember megfeledkezzék Istenről? Elfelejtse, hogy ez a világ nem magától lett és magától egy pillanatig sem maradhatna meg? Lehetséges, hogy ne vegyünk Arról tudomást, akiben «élünk, mozgunk és vagyunk?» Hát hogy lehetséges ez? Mi lehet ennek az oka?

A) Mindenekelőtt is oka lehet az, ha az ember egészen megtölti magát ezzel a világgal, annyira megtölti, hogy **nem hagy helyet a másik világ számára.**

a) *Csodálatos, mennyire ki tud halni némelyik emberből minden magasabb vágy, minden nemesebb vonás!* Van ember, aki előtt ha lélekről, túlvilági életről, erkölcsről, felelősségről beszélnek, oly fölényesen tud mosolyogni, akárcsak a mesében vigyorognak az állatok, mikor látják, hogy két lábon járó emberek is vannak és nem mindenki jár négy lábon, mint ők.

Persze, ha az ember szinültig megtelik ezzel a földi, anyagi világgal, nem marad benne hely az Isten számára! Előbb sok mindent ki kell dobni a szobánkból, hogy betudjon oda költözni az Isten.

Úgy áll az ember Isten és a világ között, mint valami kicsinyke határállomás telefonkészüléke két ország között. Két ország, két külön világ érintkezik itt, de a telefonnak csak egy drótja van. Hogy az egyik ország üzenetét megért-

sem, ki kell kapcsolnom a másik országot. Mert ha mindkét országból egyszerre beszélnek, érthetetlen zűrzavar támad.

b) Vizsgáljuk csak meg magunkat, Testvéreim: vajjon nem onnan támad-e bennünk is zűrzavar, hogy *az Isten országának üzenetébe mindig beleszól és belekontárkodik a földi vonal?*

Olvastam egy tisztviselőről, aki anyagi érdekből megtagadta vallását. Lelkipásztora iparkodott neki bebizonyítani, milyen oktalanul cselekedett. Sajnos, minden érvelése falra hányt borsó volt; a hitehagyott konokul csak ezt hajtogatta:

— Nem látom be! Nem tudom belátni!

Ekkor a pap egy papírszeletre apró betűkkel ezt a szót írta: «Isten», és odatartotta a férfi elé:

— Látja?

— Látom!

Most egy aranypénzzel letakarta az írást:

— Hát most látja-e?

— Most nem. Most csak az aranyat látom.

— Fájdalom, nagyon igazat mondott — jegyezte meg a pap. Csak az aranyat látja. És az aranytól nem látja az Istent!

De hányan vannak ilyen, földi értékek csillogásától elvakított emberek, akik az arany vakító fénye miatt nem látják az Istent és elfelejtik az Istent! Ezekre gondolt az Úr Jézus, mikor a magvetőről szóló példabeszédében azt mondotta, hogy a «világi gondok és a gazdagság csalárdsága elfojtják az igét». (Máté 13, 22.) És az ilyenekre érvényes *Gárdonyi* megállapítása: «Némelyik ember átéli az egész életet a nélkül, hogy csak egy pillanatra is felocsudna. Meglett, művelt emberek vannak, akik hamisnak mondják az embernek égi honossági bizonyítványát s egyszerű, tanulatlan emberek vannak, akiknek fölösleges az ilyen bizonyítványt mutogatnunk: tudják, hogy hova valók.

A sas látja a napot, nem kell neki csillagászati bizonyíték. Bányaféreg nem hisz ilyen fényt, ha bárki állítja és bizonyítja is neki. Akinek jól fejlett füle vagyon, hallja a zenét. Akinek süket füle vagyon, hiába hegedül annak akár Kubelik is».

Sajnos: vannak emberek, akik süketekké és vakokká teszik magukat az Istennel szemben, akik annyira megtöltekeznek *ezzel* a világgal, hogy nem marad bennük hely a *másik* világ számára.

c) Amit pedig most ezzel a gondolattal kapcsolatban

szóvá teszek, kissé aggódva teszem; aggódva, nehogy félreértessem: *ilyen Istenről elfeledkezők nagyobb számban vannak az idősebbek, mint a fiatalok között.* Azt én nagyon jól tudom, hogy nem lehet mindent megdícsérni a 30 évesek nemzedékében és nem szabad mindent kifogásolni a 60 évesekében. De mikor hitről és hitetlenségről van szó, mikor a vallásos élet gyakorlását vizsgáljuk, önkéntelenül is szemembe ötlik a különbség, amely az öregek és fiatalok közt e kérdésben megnyilvánul — a fiatalok javára.

Ezen nincs mit megütközni, nincs mit csodálkozni, — ezen csak örvendezni kell. Örvendezni azon, hogy a most növekvő fiatal generáció lelke elől többé nem lehet mesterségesen elzárni a vallás éltető forrásait, mint lehetett egy-két emberöltővel ezelőtt. Mert aki ismeri azt a lelket tagadó és csak anyagot elismerő atmoszférát, amelyet akkor szívott magába az ifjúság, az igazán nem csodálkozhatik, ha abban a generációban a vallásos gondolat és mélyebb vallásos élet nem tudott kivirágozni.

A mai fiatalságnak — valljuk be — könnyebb megtalálnia az Istenhez vezető utat és azon megmaradnia. Mert komoly tudós ma már nem meri az Istent trónjáról lerántó anyagelvűséget oly fölényeskedő gúnnyal és kihívó vakmerőséggel hirdetni, mint ahogy tették ezt egy-két nemzedékkel ezelőtt. Hiszen akkoriban írta Hugo Viktor, hogy «ahány iskolát építünk, annyi börtönt rombolhatunk le». Akkoriban harsogta nagy fölénnyel egy orvos, hogy «felboncoltam a hullát, de a lelket seholsem találtam benne». Akkoriban írta Renan, hogy «a tudomány a jövő vallása». Akkoriban hirdette egy francia miniszter, hogy «az ég csillagait végkép kioltottuk». . .

Micsoda változást éltünk meg azóta! Micsoda kiábrándulást! Micsoda visszatérést a hűtlenül elhagyott kereszthez! A fiatalok ezt jobban megértik. Megértik, és imádkoznak az öregekért, akik nem rosszak, nem is tagadó hitetlenek, csak — elfelejtkeztek az Istenről. Elfelejtkeztek, mert egy Istenről elfelejtkezett korban nőttek fel, amely annyira megtöltekezett ezzel a világgal, hogy nem maradt hely benne a másik világ gondolatai számára.

B) Persze, lehet az Istenről megfeledkezésnek más oka is. És ez: **a földi feladatok egyoldalú, szűk látókörű túlbecsülése.**

a) *Fájdalom, igen sok mai embernek kellene azt a választ adnia, amit egy öreg tudós adott, mikor megkérdezték, hogy mit tart a kereszténységről.* «A kereszténységről? Kérem, én

ötven éve tanulmányozom a gilisztákat és egyéb férgeket... még nem volt időm, hogy a kereszténységgel is foglalkozzam».

Nem megdöbbentő válasz-e ez? Mintha egy orvost megkérdeznének, mi a véleménye a tüdővész bacillusairól, és azt felelné: Kérem, én folyton a rádió mellett ülök, nem volt rá időm ezekkel is foglalkozni. Vagy mintha egy soffőrt megkérdeznének, mit tart kocsijának motorhengereiről és azt felelné: Kérem én folyton futballmeccsen vagyok, nem érek rá ezzel foglalkozni. Mert amint egy soffőrnek kell törődnie a motorjával és egy orvosnak a bacillusokkal, ép úgy *kell* minden embernek törődnie a kereszténységgel, lelkével, Istennel!

De sok mai embernek éppen erre nincs ideje. «Kereszténynek születtem, de nincs rá időm, hogy az is legyek.» Mindenre van, csak éppen erre nincs: arra gondolni, hogy lelke is van, és ennek a léleknek igényei is vannak. Nem! Ezt ő már nem érzi! Erre már nincs szüksége, mert ő «sokat tanult», «tömérdeket tud». Hunyorgató kis zseblámpával be tudott világítani az óriási természet egyik-másik rejtett sarkába és azt hiszi, hogy most már nincs számára többé semmi rejtély, nincs semmi probléma. Egészen úgy ítél és gondolkozik, mint az a kisgyermek, akit egyszer megkérdeztek:

— Mondd, fiam, mit gondolsz, melyik égitest a fontosabb, a hold-e vagy a nap?

És a kisfiú gondolkodás nélkül kivágta:

— Persze, hogy a hold!

— De miért?

— Azért, mert a hold éjjel világít, amikor sötét van, a nap ellenben csak nappal, amikor úgyis világos van.

Most mosolyognak az én kedves hallgatóim ennek a gyermeknek naivságán. De hát nem teljesen ezzel a naivitással gondolkozik-e az az ember is, aki azt hiszi, hogy az életkérdések útvesztőiben és a világproblémák sötét éjszakájában elegendő neki az emberi ész holdsütése és nincs szüksége az isteni hit napfényére? Testvéreim, csak nézzetek szét, mennyi ilyen naiv kis fiú él itt közöttünk! Ezek azok, akiket a földi feladatok egyoldalú, szűk értékelése vitt a hitetlenségbe.

b) *És a tudomány? A sok kutatás? A nagy természet erőinek állandó tanulmányozása? Ez nem visz a hitetlenségbe?* Hiszen azt is gyakran hallani, hogy valaki a nagy tudása miatt lett hitetlenné! És mikor a hívő ember ilyesmiket hall,

szinte már-már megijed, hogy hát akkor én hol vagyok, miféle társaságban? Csupa sötétfejű, világtól elmaradt, ostoba emberek közt vagyok-e?

Nos, mindenkit megnyugtathatok: Testvérek, akik hisztek az Istenben, igen jó társaságban vagytok. A legelőkelőbb társaságban. A legjobb szívű emberek társaságában. Legelső tudósok, művészek, fölfedezők társaságában.

Halljátok csak, hogy ezeknek egyike, a világhírű *Pascal* milyen bátor, meleg vallomásban tesz hitvallást; bárcsak bátran mondanók el ma is mindnyájan utána: «Kinyujtom kezemet — írja — Megváltóm után, akit 4000 év óta előre hirdettek és aki eljött, hogy értem a földön szenvedjen és meghaljon, olyan időben és olyan körülmények között, amint azt róla előre megmondották; és az ő kegyelmével békében várom a halált, abban a reményben, hogy Vele örökké egyesülni fogok. De emellett örömben élek is, mind a jókban, amiket jósága ad nekem, mind a szenvedésben, amiket javamra küld és amiknek elviselésére saját példájával tantított». Ha ilyen meleg hittel tud vallomást tenni az emberiség egyik legnagyobb matematikus lángelméje, már-csak megnyugszom, hogy mégsem vagyok én a hitemmel olyan sötét társaságban!

De kérdezzünk meg talán egy nagy fizikust is, *Ampère*-t, akinek a tudományos világ az idén (1936-ban) ünnepelte 100-ik halálévfordulóját. Beláthatatlan az az érdem, amit kutatásaival és fölfedezéseivel az elektromosság terén szerzett. Ozanam, aki egy ideig Ampère családjában élt, ezt írja róla: «A vallás vezette minden gondolatában, az áraszott fényt elmélyedései fölé, annak magas szemszögéből ítélt meg mindent, a tudományt is . . . Ez a tiszteletreméltó fő, amelyet elborított a tudás és megtiszteltetés, tartózkodás nélkül nyílott meg a hit titkai előtt, sőt meghajlott még az alá a vonal alá is, amit az egyházi tanítóhivatal meghúzott. Ugyanazon oltárok elé térdelt le, mint Descartes és Pascal, szegény özvegy és kisgyermek mellé, akik azonban nem voltak annyira alázatosak, mint ő». (Id. Schönere Zukunft. 1936. évf. 1095. l.) És azok a beszélgetések, amik Ozanam és Ampère közt lefolytak! Bárhol kezdették, a végén majdnem mindig a teremtő Istenhez jutottak. És akkor Ampère tenyerébe hajtotta széles homlokát és felkiáltott: «Milyen nagy az Isten, Ozanam, milyen nagy az Isten!»

Nos, most már igazán megnyugodhatom, hogy mégsem vagyok én hitemmel olyan sötét társaságban!

II. Akik szembeszállnak az Istennel.

Az eddigiekben olyanokról volt szó, akik megfeledkeznek az Istenről. Jön azonban a betegségnek ijesztőbb alakja: azok, akik egyenesen lázadnak az Isten ellen, akik szembeszállnak az Istennel.

Vajjon mi juttatja ide az embert, ebbe a rémes szakadékba?

A) Idejuttathatja először az, ha **téves fogalmakat alkot Istenről.** Miért nem hittek a farizeusok Krisztusban? Mert ők egész máskép képzelték el maguknak az eljövendő Messiást. Hatalmas Vezért, Fejedelmet vártak, aki majd lerázza a zsidó nép válláról a rómaiak igáját. Mikor aztán eljött Krisztus, de nem úgy, ahogy a farizeusok várták volna, egyszerűen megtagadták Őt.

De nem éppen így tesz-e sok mai ember is? Elképzeli magának, milyennek is kellene szerinte lennie az Istennek. Ha aztán ez nem válik be és Isten nem úgy cselekszik, ahogy ők akarják, ha szenvedést, szegénységet, betegséget, megpróbáltatást is enged rájuk, egyszerűen sztrájkba lépnek az Isten ellen. «Ha Isten volna» ... — mondják elkeseredve, «ha Isten volna, nézhetné-e, hogy annyit szenvedek, ... hogy épp az férjem halt volna meg, ... hogy éppen az én lábam tört el, ... hogy évek óta alig tudunk megélni» ... és így tovább. Minthogy az Isten nem olyan, amilyennek ők kívánnák, hátat fordítanak Neki, vagy egyenesen szembeszállanak Vele.

B) De szembeszállanak Istennel azok is, akiket **bűnös életük kényszerít a hitetlenségre,** akiknek érdekükben van, hogy ne higyjenek az Istenben. Sokan azonnal szívesen hinnének Istenben és Krisztusban, ha elég volna pusztán a hit és nem következnék belőle a hit szerinti élet is. De Krisztus Urunk világosan hirdette: «Nem mindaz, aki mondja nekem: Uram, Uram! megyen be mennyek országába; hanem aki Atyám akaratát cselekszi, ki mennyekben vagyon, az megyen be mennyek országába». (Máté 7, 21.)

Ó, ez már sok! — mondják azok, akik nem akarják a hit által zavartatni bűnös életüket. Ezek épúgy beszélnek, mint az athéni bölcsek szóltak Szent Pálhoz, mikor az a feltámadásról kezdett beszélni: «Egyesek gúnyolódtak, mások meg azt mondták: Erről majd még egyszer meghallgatunk téged». (Ap. Csel. 17, 32.) Persze, nem hallgatták meg soha! Vagy úgy vannak, mint Felix helytartó, mikor Szent Pál az igaz-

ságosságról, tisztaságról és az ítéletről szólt hozzá. «Felix megrettenve közbeszólt: Most egyelőre menj; majd hívatlak alkalmas időben». (Ap. Csel. 24, 25.) De bizony nem hívatta többé. Mert félt olyasmiről hallani, amiben maga is bűnös volt. De ugyanígy tesznek azok, akik inkább letagadják az Istent, csak megszokott bűnös életükön ne kelljen változtatniok.

Nem is sejtjük, hány emberszívet zúzott már porrá, keményített meg, tett kiégett lávadarabbá, cinikus, blazirt istentagadóvá a könnyelmű, bűnös élet!

C) Egyesek hamis fogalmaik miatt kerülnek szembe az Istennel, mások léha életük miatt válnak ellenségeivé. Fájdalom, van azonban a megfagyott lelkeknek még egy harmadik csoportja is: akiket egyenesen **ördögi gonoszság hajt az istentelenek táborába.** Az emberi szellem ilyen mély süllyedését a régi korok nem ismerték, az csak korunk emberének fájdalmas privilégiuma.

Napjainkban vannak nagy országok, amelyek rá akarnak cáfolni *Plutarchos* örökérvényű megfigyelésére. Közismertek azok a sorok, amiket a Krisztus utáni I. század végén ez a görög történetíró leírt: «Soha nem volt állam, mely istentagadókból állott volna. Ha végigjárod a földet, találhatsz városokat falak nélkül, királyok nélkül, házak nélkül, pénz nélkül, színház és gimnázium nélkül; de soha nem találsz várost istenek nélkül, imádság nélkül, oraculum nélkül, áldozat nélkül. Hamarább meglehet egy város talaj nélkül, mintsem egy állam fennmaradhatna az istenekbe vetett hit nélkül. Ez az összekötő eszköze minden közösségnek és támasza minden törvényhozásnak».

Igy nyilatkozik a bölcs görög történetíró. És ha már bizonyára neki is bő tapasztalatok állottak e kérdésben rendelkezésére, mennyivel inkább kellene ezt belátnia a mai embernek, akinek már újabb két évezred története szolgáltatja a hasonló következtetésre kényszerítő érveket.

De mit látunk ma ezzel szemben?

Vannak hatalmas birodalmak, ahol meg akarják cáfolni a történelem tanítását. Vannak országok, ahol minden szabad az Isten ellen. Országok, ahol szervezett társulatok milliós összegekkel folytatják a dühtől tajtékzó harcot az Isten ellen. Országok, ahol nagy példányszámban nyomott ujságok kiáltó káromlásokkal harcolnak Isten szent neve ellen. Lapok, amelyekben vitriolos gúnnyal csúfolják ki a «Miatyánk» szent szövegét . . .

A modern technika minden vívmányát, mozit, rádiót, nyomdát, képeket beállították az Isten elleni harcba. Moszkvában egyedül az elmúlt évben, 1935-ben tizenegymillió istentagadó könyvet nyomattak hat nyelven és elárasztották vele egész Európát. Moszkvában a tanítók arra biztatják a gyermekeket, hogy lessék meg, ki jár templomba és jelentsék föl; azok a gyermekek pedig, akik saját szüleiket jelentik föl, hogy templomban voltak, külön jutalmat kapnak.

Nem pirul-e az arcunk? Nem szökik-e vér a fejünkbe? De nem érezzük-e kötelességünket is, hogy legalább mi annál jobban megszenteljük Istennek káromolva vett szent nevét?

Ilyesmik történnek — nem a vadak közt, nem az afrikai őserdők műveletlen népei közt, hanem a civilizáció minden raffinált technikájával bíró európai országokban.

És akkor még csodálkozunk, hogy a haldoklás vergődésében kínlódik az egész emberiség! Akkor még csodálkozunk, hogy egyetlen nagy zűrzavar és összevisszaság körülöttünk az egész világ!

*

Kedves Testvéreim! Pesten, a Városliget szélén van egy nagy intézet, a Vakok Intézete. Többször jártam már benne; órákat töltöttem a botorkáló, csetlő-botló, minden szépségtől, virágtól, napsugártól megfosztott szegény vakok közt. És mikor végre újra kikerültem az Isten szabad ege alá, nagyot lélekzettem a ragyogó verőfényben és fölkiáltottam: Most tudom csak megköszönni az Istennek, mit adott nekem, mikor megadta a szemem fényét!

Valahogy így érzem magamat a mai beszéd végén is: vakok és süketek között vitt végig utunk, szegény embertársaink között, akik süketté és vakká tették lelküket az Isten meghallására és meglátására.

Az emberi akaratnak fájdalmas kiváltsága, hogy megmakacsolhatja magát, megkötheti magát, becsukhatja szemét a legvilágosabb bizonyítás előtt és betömheti fülét a legharsogóbb érvek előtt is.

«Ó, csak ide ne jussak! Csak meg ne vakuljak! Csak lelki vakságba ne essem soha!»

Ne félj! Nem fogsz idejutni, ebbe a rettenetes sarki légkörbe, — ha magad nem akarsz. Tudjátok, mi a legerősebb istenérv? Tudjátok, mivel őrizhetjük meg legbiztosabban

hitünket? A hit szerinti élet által. Ha úgy élünk, ahogy hiszünk.

Olvastam egy egyszerű földművesről, akinek szintén fülébe jutottak a nagyhangú istentelen beszédek, de ő a maga józan eszével csak ennyit válaszolt: «Aki nem akar hinni Krisztusban, ám lássa, hogy boldogul nélküle! Nekem szükségem van valakire, aki emeljen és tartson, míg élek, és fejem alá tegye kezét, mikor meghalok».

Mily nagyszerű válasz hitünk minden ellenségéhez! Igen: mi hiszünk az Istenben! Hiszünk, mert eszünk és szívünk egyaránt odakényszerít Isten trónjához, *ahol megtaláljuk Azt, aki emel és tart minket, míg élünk, és fejünk alá teszi kezét, mikor meghalunk.* Amen.

V.

«Nem hiszem, csak amit látok.»

(Szentírás: Ján. 20, 24.–29.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Az első húsvétot követő vasárnapon az apostolok egy teremben gyűltek össze és izgatottan tárgyalták az elmúlt hét eseményeit. Most mindenki itt volt. Tamás is. Nem úgy, mint egy héttel ezelőtt, azon az emlékezetes húsvéti estén, amikor először jelent meg a föltámadt Krisztus a csodálkozó és örvendező apostoloknak. Akkor Tamás nem volt köztük; sőt el sem hitte, mikor később apostoltársai közölték vele a hírt: «Láttuk az Urat».

— Hogy ti láttátok az Urat? «Hacsak nem látom az ő kezein a szegek nyomát, az ujjamat a szegek helyére nem bocsátom, és kezemet az ő oldalába nem teszem, én nem hiszem» (Ján. 20, 25.) — ez volt a kétkedő Tamás felelete nyolc nappal ezelőtt.

És íme, most újra ott áll köztük az Úr! Egyenesen Tamáshoz fordul és fölszólítja, hogy nyujtsa ki a kezét, tegye az ő oldala sebébe és ne legyen hitetlen többé, hanem hívő. És mikor erre Tamás apostol megrendült lelkéből feltör a nagy vallomás: «Én uram, és én Istenem», akkor mondja az Úr ezeket az örökké emlékezetes szavakat: «Mivelhogy láttál engem, Tamás! hittél; boldogok, akik nem láttak, és hittek». (Ján. 20, 29.)

Igy szól a «hitetlen Tamás» története.

És ha szabad örülnünk azon, hogy mi nem vagyunk a hitetlen Tamások között és hogy Isten nekünk megadta a hit fönséges kegyelmét, de azért nagy tanuságot kell nekünk is leszűrnünk ebből a Tamás-jelenetből. «Én Uram, én Istenem!» — mondom én is meleg szeretettel Krisztusnak. «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben», — imádkozom én is naponként élő hittel. Én sem láttam, de hiszek és — Krisztus szavai szerint — valóban boldog is vagyok.

De szeretném ennek a boldogságnak részesévé tenni minden embertársamat is. Mennyire fáj, mikor megfagyott lelkű emberekkel találkozom! Mennyire elszomorodom, mikor Istenüket elveszített lelkekkel hoz össze az élet!

Igen: szomorkodom fölöttük, sajnálom is őket, de... de nem merem elítélni! Ki tudja, hogy kerültek ide? Ebbe a keserűségbe! Ebbe a napsugártalan, mély, sötét kútba! Mennyit szenvedhettek, mennyit küzdhettek, mi mindenben csalódhattak, hogy idejutottak! A hitetlenség kietlen Szaharájába, ahol nincs oázis, nincs üdítő forrás, nincs pihenés, nincs vezérlő csillag, mert nem tudják elmondani: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben». Ó, mint szánom őket, mint szeretném segíteni őket!

Segíteni? Hogyan?

Hát úgy, hogy odaállok mellékjük, igyekszem megmutatni nekik, mennyire rosszul cselekszenek, mikor Tamás apostolt csak félúton követik: abban, hogy ők sem hisznek, csak amit látnak; de abban már nem akarják követni, hogy hívő lélekkel elmondják vele együtt: Én Uram, én Istenem!

I. «Nem hiszek, csak amit látok.»

Ma is vannak még emberek, akik nem akarnak semmi mást hinni, csak amit látnak, amit megfognak, amit megérinthetnek, amit érzékelhetnek. Vajjon mit mondjunk ezeknek? Hogyan győzhetjük meg tévedésükről?

A) Ha könnyen akarnám venni a dolgot, elintézném **egy régi keleti példázattal.** Előttünk ugyan kissé naivul hangzik az a válasz, amit egy mohamedán szerzetes adott egy istentagadónak, — de tagadhatatlan, hogy nagy életbölcseség rejlik mögötte.

A dervisnek ugyanis ezt a három kérdést adta föl fölényesen egy istentagadó. Először: Mi címen mondjátok azt nekünk, hogy az Isten mindenütt jelen van, pedig én őt nem látom; hogy lehetne az mindenütt, akit nem is látok? Hát mutasd meg nekem az Istent. A másik kérdése volt: Mi címen büntetik meg az embert a tetteiért? Hiszen nincs szabad akarata! Nem tehet mást, mint amit az Isten akar! Végül pedig: Hogyan lehet az ördög büntetése a pokoli tűz, mikor az ördög is tűzből van, már pedig tűz a tűznek csak nem árthat!...

Igy szólt fölényesen az istentagadó. A mi dervisünk

ellenben nem szólt semmit, csak nyugodtan fölvett egy nagy darab földet és az illetőnek fejéhez vágta.

Az ügy a bíróság elé került. A kádi megkérdi a dervist: Miért vágtál ennek az embernek fejéhez egy nagy rögöt, ahelyett, hogy feleltél volna?

— De, kérlek — válaszolta a dervis —, én feleltem: éppen ez volt a feleletem a föltett kérdésre. A legjobb felelet, amit csak lehetett adni. Panaszkodik, hogy fejfájása van az ütéstől? Én nem látom. Mutassa meg a fejfáját, hogy lássam. Hogy lehetne az, amit én nem is látok? Meg különben is mi címen panaszkodik itt neked és követeli az én megbüntetésemet? Azért, amit vele tettem? Hiszen az embernek nincs szabad akarata! Nem tehet mást, mint amit az Isten akar! És hogy földet dobtam hozzá? Dehát ő is nem földből való-e? Már pedig föld a földnek csak nem árthat!...

B) Régi, naiv történet, de hányszor kellene még ma is elmondani!

Mert ezeket az ellenvetéseket ma is hallja az ember **új meg új feltálalásban.**

Valaha, nem is olyan régen, még lépten-nyomon lehetett hallani, sőt egy félszázaddal ezelőtt a vallásos felfogás ellen, az Istenbe vetett hit ellen, egyenesen ez volt a legerősebb érv: «Nem hiszem, csak amit látok».

Ez volt az a kor, amelyben a nagyszerű természettudományi felfedezések és csodálatos technikai vívmányok láttára megszédült az emberiség; azt hitte, hogy a világon mindent le lehet mérni, megtapintani, megfogni, rovatba, oszlopba, statisztikába állítani; amit pedig érzékeinkkel vagy műszereinkkel megfogni nem lehet, az egyszerűen nincs is. Istent megfogni nem tudom, tehát nincs is. Istent látni nem tudom, tehát nincs is. Istent megérteni nem tudom, tehát nincs is.

Ebben a korban történt meg a franciák nagy szónokával, *Lacordaire*-rel az alábbi eset. Egyik missziós útja alkalmával vendéglőben étkezett; asztalához ült egy utazó ügynök, aki azonnal nagy hangon kezdett hitetlenségével dicsekedni, amint akkoriban ez szokás volt. Hogy ő bizony nem hisz Istenben, mert ő az Istent meg nem érti. Már pedig mégis csak lehetetlen dolog, hogy olyasmiben higyjünk, amit ésszel föl nem érünk! Hát nem így van? — fordult diadallal a páterhez.

Lacordaire azonban nyugodtan felelte:

— Nézze csak, barátom: ha a kemény vasat tűzbe

teszem, meglágyul; ha meg a lágy tojást teszem tűzbe, megkeményedik. Érti maga ezt?

— Bizony nem értem.

— Nos látja; nem érti, mégis elfogadja, mégis hiszi; hisz a rántottájában és nyugodtan elfogyasztja, annak ellenére, hogy nem érti.

C) «Nem hiszem, csak, amit megértek, csak amit látok.» Ezt a fölényeskedő kijelentést szegezték valaha a hitünkkel szembe. Ma azonban már mosolyognánk azon, aki még most is ezzel a régen berozsdásodott fegyverrel akarna lövöldözni. Mert ma már nagyon jól tudjuk, hogy **csodálatos, titokzatos világ vesz körül minket, amiről sem a szemünk, sem a fülünk, sem a kezünk nem bír tudomással,** de ami azért mégis csak van és amiről el kell hinnem, hogy van. A szememen, fülemen, kezemen és egyéb érzékemen kívül ugyanis eszem is van és éppen az eszem kényszerít a hitre.

Ha a sötét éjszakában pásztortüzet veszek észre, tudom, hogy azt meggyujtotta valaki. De ha az égboltozat milliónyi csillagának tüze fénylik felém, arra már azt kell mondanom, hogy az magától lett?

Ha messzi idegenben eltévedek és hosszas bolyongás után valahonnan az erdőből füstöt látok felszállani, megkönnyebülten lélekzem föl, mert tudom, hogy ott embernek kell lennie, az a füst magától nem támadt. De ha a füstölgő tűzhányókat nézem és a lángoló Nap millió kilométeres protuberanciáit, arra meg azt kellene mondanom, hogy magától lett?

Ha tarka pillangó röpköd előttem a nyári napsugárban és rászáll a mézzel teli színes virágkehelyre, tudom, hogy sem a virág szirmát, sem a pillangó színes szárnyát elő nem állíthatja a legbonyolultabb emberi laboratórium sem. De ha a nagy világ ezernyi-ezer szépségét vizsgálom, ha előttem áll a Föld és Nap és az egész csillagvilág minden szépsége, arrá meg azt kell mondanom, hogy mindaz magától lett?

Nem! Ezt nem mondhatom! A logikusan gondolkodó emberi ész rákényszerít arra, hogy elhigyjünk olyan dolgok létezését is, amikről az érzékeink egyáltalán semmit sem tanuskodnak. Aki tehát olyan címen állna az istentagadók közé, hogy «nem látom Istent, tehát nincs is», annak meg kellene tagadnia a józan eszét is.

II. Hiszem, pedig nem látom!

Érdemes azonban erről egy kissé bővebben elgondolkozni.

A) Arról, hogy **mennyi mindent elhiszünk anélkül, hogy láttuk volna,** anélkül, hogy érzékünkkel megtapasztaltuk volna.

Ezt még olyan nagy lángelménck is éreznie kellett, mint aminő *Szent Ágoston* volt. Halljátok csak, mily alázatosan mondja Istennek:

«Gyöngéd és irgalmas kezed, Uram, lassan-lassan összeigazgatta szívemet. Végig fontoltattad velem, mennyi temérdek dolgot elhiszek, pedig egyiket sem látom, s nem voltam ott, mikor történtek. Mennyi ilyen adat van a világtörténelemben, az országok és városok történetében, aminek mind nem voltam tanuja; mennyit elhiszek barátaimnak, az orvosoknak, s általában az embereknek, s ez így van jól, mert e bizalom nélkül mozdulni sem tudnánk az életben». (Vallomások VI. 5.)

«Te nem hiszel semmit, csak amit látsz?» Ah, dehogy nem! Ha ez így volna, akkor még nem tudnál írni-olvasni sem! Igen, mert hiten épül az egész nevelés és tanítás is. Az első elemiben a gyermek elhiszi a tanítónak, hogy amit «A»-nak rajzolunk, az a nagy «A» betű, és amit «B»-nek, az a nagy «B» betű. És hiten épül a földrajz és a történelem is, meg az ismereteknek mindaz a beláthatatlan tárháza, amikre nem magad jöttél rá, hanem mások, — már pedig ilyen a legtöbb ismeretünk.

B) Barátkozzunk meg tehát ezzel a gondolattal: **Ha valamit nem látok, arra még nem mondhatom, hogy nincs is.** Itt van pl. egy érdekes történeti tény: a chartresi székesegyház.

A XII. századból gyönyörű székesegyház maradt fenn a franciaországi Chartres-ban: a középkori francia építészetnek egyik legszebb műve. De valami különös véletlen folytán semmiféle emlék nem maradt a katedrális keletkezéséről. Nem tudjuk, ki építette a gyönyörű templomot, hogy hívják, milyen nemzetiségű volt, milyen családból eredt, — semmit sem tudunk róla. Már nyolc évszázadja csodálja az emberiség ezt a páratlan szépségű épületet és fogalma sincs róla, ki volt az az építő géniusz, akinek agyában először fogamzott meg ez a fönséges terv. De ha írás nem is maradt róla semmi, és ha a történelem nem is mond róla semmit,

beszél róla az eszem. Nem látom, és mégis hiszem — az eszem kényszerít rá, hogy elhigyjem — hogy a chartresi katedrális nem magától jött létre: volt valaki, aki alkotta.

Igaz ez, Testvéreim? Azt hiszem, senki kétségbe nem vonhatja. De hát a chartresi katedrális szépsége csak halvány árnyék a szédületes nagy világegyetemhez képest! Minden emberi építészet és alkotás szépsége csak homályos útkeresés és kikezdés a világegyetemben föllelhető szépségek mellett! A legpontosabb emberi óramű, a legbonyolultabb gépezet csak gyermekjáték a világegyetem működésében megnyilvánuló törvények pontos uralma mellett! És ha a chartresi székesegyházra senki sem meri mondani: «alkotóját nem láttam, tehát nincs is»; ha egy zsebóráról senki sem meri mondani: «alkotóját nem láttam, tehát nincs is», vajjon elmondhatja-e az ezerszer meg ezerszer bonyolultabb, szebb, fönségesebb, nagy világról: «Teremtőjét nem láttam, tehát nincs is!» Ó, igen: én elhiszem, hogy a chartresi székesegyházat valaki alkotta, pedig nem láttam, hogy ki, — de méginkább hiszem, hogy a világot valaki teremtette, pedig nem láttam, hogy ki.

C) De vannak még érdekesebb esetek is. Ismerünk **érdekes és értékes fölfedezéseket,** amiknek birtokába soha nem jutott volna az emberiség, ha fölfedezőik nem akartak volna mást hinni, csak amit láttak.

a) *Ha pl. Columbus Kristóf nem hitt volna másban, mint amit lát, akkor soha el nem jutott volna Amerikába.* Mikor először merült föl benne a terv, hogy nyugat felé indulva jusson el Indiába és így útközben ismeretlen vidéket fedezzen fel, szembekerült az egész akkori közvéleménnyel. Hogy a föld gömbölyű, akkor még nem tudták. Azt hitték, hogy egy nagy, lapos tányér. Az meg még gondolatnak is vakmerő volt, hogy a föld ellenkező pontján, az antipoduson is emberek lakjanak. És mikor Katolikus Izabella matrózokat akart Columbus vállalkozásának rendelkezésére bocsátani, az emberek ijedtükben elbujtak a toborzás elől. Sőt még a világszerte ismert legbátrabb hajósok, a génuaiak, sem mertek vállalkozni kísérőül a fantasztikus útra. Akik pedig mégis útrakeltek vele, egy hónapi hajózás után azok is fellázadtak . . .

És Columbusnak mégis igaza volt! Soha nem látta azt a földet, amelyet keresett, — de az esze kényszerítette, hogy higyjen annak valóságában. A lázadókat biztosította, hogy nem telik bele három nap és földet érnek, — és el is érték

a szigetet, melyet aztán a Megváltóról «San Salvador»=nak nevezett el.

Columbus csak úgy födözhette fel Amerikát, hogy hitt olyan dolgokban, amiket nem látott!

b) De hasonló eset történt a mult században a párisi Observatorium világhírű csillagászával, *Le Verrier=vel is, amikor a Neptun bolygót fölfödözte.* Előtte a Napnak csak hét bolygójáról tudtunk. A hetediket, az Uranust, 1781=ben Herschell födözte fel. A csillagászok pontosan kiszámították azt a pályát, amelyet az Uranusnak a Nap körül be kell futnia, nagy volt azonban csodálkozásuk, mikor észrevették, hogy a bolygó helyenként nem követi a kiszámított pályát, hanem eltér attól.

Itt egy láthatatlan erőnek kell dolgoznia s ez okozza a zavart, — villant fel a gondolat Le Verrier agyában. Itt valahol egy nyolcadik, általunk még nem ismert bolygónak kell lappangania . . .

És hosszú, bonyolult számítások alapján nemcsak azt mutatta ki egész pontosan, hol kellene lennie annak a sötétben bujkáló, ismeretlen bolygónak, hanem pontosan meghatározta annak nagyságát, köbtartalmát és sűrűségét is. Mikor aztán mindezzel elkészült, 1848 szeptember 18=án írt egy csillagász barátjának, Galle=nak; ez t. i. oly vidéken élt, ahol akkor ezt a bolygót éppen látni lehetett volna. Irt tehát neki és kérte, hogy a Capricornus csillagképében, egy kissé keletre a δ csillagtól, keressen meg egy ismeretlen csillagot, mert annak ott kell lennie.

Galle szeptember 23=án kapta meg a levelet, — és még aznap este megtalálta távcsövével az ismeretlen új bolygót, amely eddig nem szerepelt a csillagtérképeken.

Az egész tudományos világon végigfutott a csodálkozás moraja, hogy valaki dolgozószobájából ki sem mozdulva, pusztán észbeli következtetés alapján, ilyen fölfedezést tegyen.

Hogy jutott Le Verrier erre a nagyszerű fölfedezésre? Ő is hitt olyanban, amit nem látott Sőt azt mondják róla, hogy később sem akarta távcsövével megnézni az új bolygót, mert — mint mondotta — ha saját szemével látná is, azért semmivel sem lenne erősebb a meggyőződése, mint ahogy az esze erről őt meggyőzte.

Valóban, így van, Testvéreim: erősen hinni valamiben, amit ugyan nem látok, de amiről komoly érvek tesznek tanuságot, így hinni: nem gyöngeség és szégyen, hanem ellenke=

zőleg az emberi szellem fölemelő kiváltsága és az emberi haladás biztosítása.

III. Hiszem, pedig máskép látom.

A) De még tovább is mehetünk: nemcsak olyasmit is kell hinnünk, amit nem látunk, hanem gyakran hinnünk kell annak ellenére, amit látunk: **hinnünk kell, hogy valami nem úgy van, mint ahogy látjuk!**

Ez még különösebb! Mondjak egy pár példát?

Úgy látom, hogy a Nap az égen nem nagyobb, mint egy ember feje; viszont el kell hinnem, hogy mégis csak nagyobb: 1,300.000-szer nagyobb, mint a Föld.

Úgy látom, hogy a Nap egy nagy, lapos tányér; viszont el kell hinnem, hogy nem tányér, hanem gömb.

Úgy látom, hogy a Nap reggel fölkel és este meg lenyugszik; de el kell hinnem, hogy nem a Nap kel és nyugszik, hanem a Föld fordul el.

Úgy látom, hogy a Föld szilárdan és mozdulatlanul fekszik lábam alatt; de el kell hinnem, hogy óránként 106.000 km-es gyorsasággal rohan a Nap körül.

Úgy látom a gyorsvonat ablakából, hogy a telefonpóznák rohannak mellettem; és el kell fogadnom a szemem ellenére is, hogy én rohanok el mellettük.

Úgy látom a gyorsvonat ablakából, hogy a telefondrótok fel és alá hullámzanak az oszlopok között; és el kell hinnem a szemem ellenére is, hogy mozdulatlanul lógnak az oszlopokon.

B) És hány ilyen optikai csalódás vesz még körül minket, amikor csalóka érzékeink tévedését az okoskodó észnek kell helyreigazítania!

Amikor máskép látom, de tudom, hogy máskép van!

Nézzük csak, amikor képet vetít a mozigép a vászonra. Hol látjuk a képet? Csak a vásznon! És csak ott van az? Dehogy! A gép és a vászon közt mindenütt ott van a kép, pedig nem látjuk. De akárhová állítanók a függönyt, rögtön megjelenik rajta a kép; tehát máskép látom és máskép van.

Vagy tekintsünk be egy pillanatra a rádió titokzatos birodalmába. El kell hinnem, hogy most, ebben a percben, itt, körülöttem, száz meg száz rádióállomás hulláma nyüzsög, — és én mindebből nem látok semmit, nem érzek semmit, mert nincs fölvevőgépem. Pedig itt van mellettem, sőt

átjárja minden tagomat és én mindebből nem érzek semmit. Máskép érzem, és máskép van. Pedig ha volna jó fölvevő gépem, foghatnám vele most itt akár Amerikát is.

Érdekes — mondja erre valaki. — Nem fognak-e egyszer az emberek olyan rádiót is kitalálni, hogy necsak Amerikát lehessen vele hallani, hanem *a mennyországot is, az Úristent is?*

— Ó, az már régen megvan!

— Megvan? Hol? Mióta?

— Amióta imádkozó ember van a földön. Az ima az egyetlen rádiókészülék, amelyet a mennyország hullámhosszára lehet beállítani.

Halljátok csak pl., hogy Szent Ágoston hogyan tudott érintkezni Istennel ezen a hullámhosszon, milyen bensőséges melegséggel:

«Örök-új Szépség, jaj, későn kezdtelek szeretni! Bennem voltál, én meg künn! Künn kerestelek s torz mivoltommal belerohantam ékes teremtett világodba. Velem voltál s én nem voltam veled. Teremtmények szakítottak el messze tőled, amik nélküled egyáltalán nem is volnának.

Azután fölharsant hívó szózatod; megtörted lelkem siket csendjét, kigyulladt bennem ragyogó világosságod, s elűzted rólam a vakoskodó homályt. Illatod kiáradt, beszívtam s most utánad lelkendezek. Izleltelek, éhezlek, szomjazlak; megérintettél s íme, áttüzesedtem a vágyakozástól békéd után». (Vallomások X. 17.)

Mennyi bensőség, mennyi melegség, mennyi lelki gazdagodás, mennyi boldogság, mennyi hit!

Ha tehát hiszek, megtagadom az eszemet? Sőt! Akkor fogadok neki szót és követem kényszerítő okoskodását!

Ha hiszek, becsukom a szememet? Sőt! Akkor nyitom tágra és látom meg a dolgok végső alapjait!

Ha hiszek, sötétben járok? Sőt! Akkor derül világosság az élet nagy kérdéseire!

*

«Boldogok, akik nem láttak és hittek» — mondja az Úr a hitetlenkedő Tamásnak. Tehát a könnyelmű hiszékenységet ajánlja és ezt nevezi boldogságnak?

Ah, dehogy! Szabad, sőt kell észbeli érvekkel, történeti tényekkel, logikus okoskodással is megalapozni hitünket, hogy hitünk és életünk Szent Pál szavai szerint «rationale obsequium», «észszerű istentisztelet» (Róm. 12, 1.) legyen.

Azonban bele kell nyugodnunk, hogy a hitünkben maradnak homályos pontok és megfejthetetlen titkok is.

Miért van ez így? Azért, mert a tükör nem magát a tárgyat adja, ami előtte áll, hanem annak csak képét; a teremtett világ ilyen tükör: nem magát az Istent mutatja, hanem csak nyomait és képét. Amint a tükörben csak az által látjuk meg a tárgyakat, hogy a róluk kiáradó sugarakat a tükör visszaveri és az emberi szem ezeket egységbe foglalja össze, épígy kell lelkünkben is okoskodó munkával egységes istenképpé feldolgozni azokat az egyes részleteket s vonásokat, melyeket a teremtmények az Istenről felénk sugároznak. Ez a kép fönséges ugyan, de tökéletlen; sok helyen ragyogóan fényes, máshol homályos és talányszerű.

Igy érthető aztán, hogy hitbeli kételyek megrohanhatják még a legbuzgóbb hívőket is, a misztikus elmélyedésben élő szenteket is.

De ez csak most van így, a földi életben, amíg az Istent látnunk nem lehet, amíg csak okoskodó ésszel lehet rá következtetnünk. Mindez másképp lesz abban a pillanatban, amikor majd színről-színre látjuk az Istent és úgy ismerjük meg, amint Ő ismer minket. (Kor. I. 13, 12.)

A hit ott átalakul látássá, az ész minden vágya az igazság után, a szív minden epedése a boldogság után ott teljes kielégítésre talál.

Addig pedig mondjuk el sokszor, amit az evangéliumi néma gyermek apja mondott az Úr Jézusnak: «Hiszek, Uram, segíts az én hitetlenségemen». (Márk 9, 23.)

Addig csengjen állandóan fülünkbe az Úr szava: «Mivelhogy láttál engem, Tamás! hittél; boldogok, akik nem láttak, és hittek». (Ján. 20, 29.)

És mondjuk el sokszor Aquinói Szent Tamás fönséges imáját:

Szem, ízlés, tapintás megcsalódhatik:
de a hallás Rólad hittel biztosít.
Hiszem, amit hinni Isten fia szab:
igédnél, Igazság, mi van igazabb?

Sebeid Tamásként látnom nem lehet,
mégis Istenemnek vallak Tégedet.
Hadd, hogy egyre jobban hinni tudjalak,
Tebenned reméljek, Téged vágyjalak.

Jézus, kit titokba fedve látlak itt,
mikor lesz, hogy szomjas vágyam jóllakik,
hogy majd fátyol nélkül nézve arcodat
leljem szent fényedben boldogságomat? Amen.

VI.

Akik «nem tudnak» hinni.

(Szentírás: Kor. I. 13, 8.–13.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Sokat beszéltem az utóbbi prédikációkban az Istenbe vetett hit helyességéről, boldogító áldásáról, arról, hogy eszünk és szívünk egyaránt kikövetelni tőlünk a vallásos meghódolást, és hogy semmiféle elfogadható érvet az Istenbe vetett hit ellen fölhozni nem lehet. Mindezt igyekeztem az eddig elhangzott beszédekben kedves hallgatóimnak is meggyőződésévé tenni.

A héten aztán levelet kaptam egyik kedves hallgatómtól, doktorátus előtt álló fiatal leánytól. Végighallgatta valamennyi eddigi érvemet, és mégis ezt írja: Hát ez mind szép, helyes és magasztos dolog — és én mégsem tudok rendbejönni a hitemmel! Látom, mennyire úgy van minden, mint ahogy hallottuk; de hat év óta vívódom problémáimmal és kételyeimmel, és dülőre jutni eddig sem birtam és — sajnos — most sem birok. Nem tudok hinni, és nem tudok! Szeretnék, de nem tudok. Nem az én hibám. Ha egyszer nem adatott meg nekem ez a kegyelem, mit tehetek én róla? . . .

Engedjétek meg, Kedves Testvéreim, hogy az egész mai szentbeszédet ennek a panaszkodó fiatal hallgatómnak szánjam. Mert az ő esete egészen tipikus. Többször hall az ember ilyen panaszkodást, kifakadást, — és pedig éppen nem értéktelen emberek ajkáról. Nem rosszindulatú emberek azok, akik így beszélnek! Sőt: akárhányszor mély, értékes lelkek, akik már-már ott állanak a hit küszöbén, ott állanak a templom ajtaja előtt, előbb-utóbb be is fognak oda találni, és igen boldogok is lesznek, — de most még valami hiányzik belőlük.

Mi hiányzik? Nos, éppen ennek megvizsgálására szeretném fordítani a mai beszédet. Mi hiányzik ezekből? Az egyikből *a helyes szemmérték*, a másikból *az elhatározó kész-*

ség, a harmadikból *a közreműködő jóakarat;* és én most, a mai beszédben, ezek mellé a kételyektől hányatott emberi testvéreink mellé szeretnék állani... melléjük állok és igyekszem megjavítani szemmértéküket, segíteni elhatározásukat és növelni közreműködő jóakaratukat.

I. Hiányzik a helyes szemmértékük.

Az első megállapításunk tehát az, hogy ezeknek a panaszkodóknak hiányzik a helyes szemmértékük. Vajjon mit értsünk ezen?

A) Azt, hogy olyasmit kívánnak már itt a földi életben, amit itt elérni teljes lehetetlenség; olyan kikötéseket szabnak az ész elé, amiknek teljesítésére az egyszerűen nem elégséges. Ők t. i. azt akarják, hogy **semmi homályos pont ne maradjon a hit körül!**

a) *Dehát hogy lehet ezt embernek kívánnia?* Csillagok milliói keringenek a világűrben évezredek óta; olyan nagyok mint a Földünk és ezerszerte nagyobbak: mit tudunk mi róluk, mily keveset!

De ne is menjünk ilyen messzire. Milyen keveset tudunk saját Földünk multjáról és még kevesebbet jövőjéről! És hogy mi az anyag, amiből a világ áll! És hogy miféle erő tartja össze apró részecskéit!

De még ennyire sem kell mennünk. Ugyan mit tudok csak arról a patakról is, amelyik itt csobog előttem, a lábam alatt? És a fáról, mely a patak partján áll? És a madárról, mely a fán énekel? És a kis rovarról, amelyet a madár az imént lenyelt? Mit tudunk mi erről?

Ó, igen, sokat tudok — amennyit emberi ész tudhat. De még többet nem tudok — amit pedig tudásszomjam szintén szeretne megismerni. Tudom, miből áll a patak vize, milyen növénycsaládhoz tartozik a fa és melyik állatosztályba sorozzuk a madarat. Tudok sok minden mást is a patakról, a fáról, a madárról, sok mindent róluk és külsőségeikről, — de nem tudom a legfontosabbat: mi az az erő, amely részeiket egybetartja, széthullani nem engedi, dolgozik bennük, élteti őket? Ahogy a német költő jogosan panaszolja is:

Die Teile halt' ich in der Hand;
Fehlt leider nur das einigende Band.

Az apró kis részeket kezemben tartom, de nem tudom, mi az az átfogó erő, mely a részeket egybetartja. Ez így van a körülöttem fekvő, fogható, látható, anyagi világgal is, — dehát akkor csodálkozhatom-e azon, hogy Istenből is sokat nem értek meg és hogy sok homályos pont marad a hitem körül is?

b) Szent Pál is elgondolkodott azon a nagy különbségen, amely *a földi hit és az örök életbeli látás közt tátong*, és akkor írta ezeket a szép szavakat:

«Most tükör által homályban látunk; akkor pedig majd színről-színre. Most rész szerint ismerek; akkor pedig úgy fogok, amint én is ismert vagyok». (Kor. I. 13, 12.) Ez is egyike azoknak a szentírási kifejezéseknek, amelyek mint fényszórók világítanak a sötétben botorkáló földi útjainkra.

«Nem hiszem az Istent, mert át nem látom, meg nem értem» — mondja büszkén a parányi ember. És ennek felel Szent Pál: Mert meg nem érted? Ó, hát mit értesz te, kicsinyke porszem, és ugyan mit látsz? Csak darabka töredék, amit itt a földön megláthatunk, mintha valamit messziről tükörben veszünk észre és úgy-ahogy sejtjük, hogy ugyan mi is lehet az. Még hozzá az Isten nem is test, hanem tiszta szellem; és ha a tükör még minket, testi lényeket is csak úgy-ahogy ad vissza, mikép kívánhatjuk a világ dolgaitól, hogy tisztán és világosan tükrözzék vissza annak az Istennek vonásait, aki szellem és nem anyag?

B) Ime, Testvéreim, mennyivel könnyebb lenne a hit boldogító birtokába eljutnia mindenkinek, ha leszámolna ezzel az adott helyzettel! Mivel? Azzal, hogy mi, testből és lélekből álló és az anyagi megismerés korlátai közé beágyazott emberek, Istent nem ismerhetjük meg közvetlen tapasztalásból és érzékelésből, azaz Istent nem láthatjuk, nem tapinthatjuk, nem hallhatjuk, hanem **csak kikövetkeztetjük, kiokoskodjuk létét és tulajdonságát** a világ létéből és tulajdonságaiból.

Ezt világosan mondja a Szentírás is: «Talán megérted Isten nyomdokait és elérsz a Mindenható tökéletességéig? Magasabb az az égnél, — mit is tehetnél? Mélyebb az alvilágnál, — hogy ismernéd meg? Mértéke hosszabb a földnél, és szélesebb a tengernél». (Jób 11, 7.–9.)

a) Nincs azon semmi csodálkozni való, hogy a végtelen Istenből nem értünk meg mindent, *mikor a véges nagy természetből is sokat nem értünk;* és hogy az Istenben sok titok

marad számunkra, mikor körülöttünk a nagy természetben is csak úgy nyüzsög a sok, fátyollal letakart titok és kérdés, amelyre nincs feleletünk.

És ha valaki azzal védi az ő hitetlenségét és vallástalanságát, hogy «én nem hiszek, csak amit megértek», attól szépen megkérdezem:

— Testvér! Mindennapos, apró dolgokra nem tudsz megfelelni, és akkor most éppen az Istennél akadsz meg?

— Nem tudok megfelelni?

— Bizony nem tudsz!

— Például mire?

— Hát például felelj arra, hogy mitől zöld a búzakalász? Ez már csak elég egyszerű kérdés, — de felelj rá, mitől éppen zöld? Mert a mag, amelyet elvetsz, sárga; a föld, amelyből fakad, fekete; az ég, amely rámosolyog, kék — és a kalász mégis zöld. Hát mitől, mitől?

Vagy felelj egy másik kérdésre: Mi az élet? Érted te, hogyan lesz a mozdulatlan búzamagból eleven kalász? Vagy hogyan lesz az élettelen kenyérdarabból az emberi szervezetben élő sejt? Ime, ilyen mindennapi dolgokra nem tudsz felelni. De akkor nincs-e igaza *Szent Ágostonnak*, mikor ezt írja: «Isten nem volna Isten, ha nem volna nagyobb, mint a te felfogó képességed». És nincs-e igaza *Nagy Szent Gergelynek*, mikor ezt mondja: «Amit csak mondhatunk az Istenről, már éppen azért sem lehet méltó Istenhez, mert elmondhattuk; mert valójában az ő fönségét az ész még csak nem is sejtheti, annál kevésbbé képes azt a dadogó nyelv szavakba foglalni». Más alkalommal pedig ugyanez a nagy egyházatya így kiált fel: «Ugyan mely nyelv tudna téged, Isten, kifejezni? Kifejezhetetlen vagy te minden ajak számára, hiszen te vagy, aki adtad a beszédet minden ajaknak. Felfoghatatlan vagy, mert belőled származik minden felfogás. Mennyire üresek az emberi kifejezések! Reád ruházunk minden fönséges nevet, de egyik sem jelölhet meg Téged igazában».

Valóban, be kell látnom, hogy Isten nem is volna Isten, ha a mi véges, korlátozott, gyönge emberi eszünk Őt, a végtelent, a korlátot nem ismerőt egészen fölfoghatná, megérthetené, átláthatná.

b) *Dehát* — azt mondod — *mégis olyan jó volna látni egyszer az Istent. Csak egyetlen egyszer!*

— Testvérem! Csakugyan látni akarod az Istent?

— Bizony, nagyon szeretném ... egyszer.

— Hát nézz bele a napba.
— A napba? Azt nem lehet.
— Miért nem lehet?
— Nem bírja ki a szemem.
— Úgy? Azt nem bírja ki? És aki a napot teremtette, azt akarnád látni? Azt kibírná földi szemed?
— Érdekes! Ebben csakugyan igazad van. Dehát akkor legalább tükörben szeretném az Istent látni.
— Ez már más! Tükörben láthatod is, egyszerre négy tükörben is: az első tükör a nagy természet, a második a történelem, a harmadik a lelkiismeret, a negyedik a kinyilatkoztatás. Mind a négy tükör hirdeti, teljes fénnyel sugározza bele a lelkünkbe: Van Isten! Rendíthetetlen bizonysággal hirdeti, hogy van Isten!

Csak egy kissé kell megjavítani a szemmértékünket, hogy messzibbre tudjon nézni és logikusan következtetni, és akkor senki többé el nem mondhatja, hogy «szeretne hinni, de nem tud».

II. Hiányzik az elhatározó képességük.

Még különösebb, még érthetetlenebb az állapota a második csoportnak; azoknak, akik már évek óta ott kóborolnak a templomajtók körül, eszük és szívük egyaránt hajtaná őket, hogy menjetek már be, — de nem és nem, ezt az utolsó lépést nem tudják megtenni.

Annyi sok értékes, jólelkű, valóban kitűnő ember van ezek között! Csak hiányzik az utolsó lépéshez az elhatározó képesség. Csak egy lökés kellene — és bent volnának a víz közepén és igen jól éreznék magukat.

«Nem is olyan hideg, mint ahogy gondoltam», — mondanák. De nincs, aki belökje őket.

— Nem tudsz hinni?
— Nem, pedig szeretnék.
— És miért nem tudsz?
— Tudod, kérlek, sok filozófiai probléma áll utamban ... meg sok tudományos nehézség ...
— Ne haragudjál, Testvér, de nem hiszem. Hogy a hitednek valami útjában áll, az — fájdalom — igaz, azt látom. De hogy észbeli nehézségek, tudományos problémák ... ezt nem hiszem. Valami egészen más lesz az. Hogy micsoda? Én nem tudom. Talán te sem tudnád megmondani. Néha egy ellenkező érzelem, a magát megmakacsoló akarat,

néha egész nevetséges kis kavics, — akkor jön egy jelentéktelennek látszó esemény és egyszerre rendbehoz mindent.

A) Mondjak rá példát is? Igen érdekes példával szolgál a nagy olasz írónak, **Manzoninak megtérése**. Ki ne ismerné a «Jegyesek» c. világhírű regényét? Ki ne épülne a belőle áradó mély vallásosságon? De azt talán már nem mindenki tudja, hogy Manzoni nem volt mindig hívő ember, sőt igen komoly vallási krízisen ment keresztül és nehéz harcokat vívott önmagával afölött, hogy egyáltalában van-e Isten. Keresett, vívódott, de nem tudott kikötőbe jutni.

És milyen jelentéktelennek látszó esemény juttatta el oda!

Mikor I. Napoleon 1810 április 2-án esküvőjét tartotta, Manzoni is Párisban tartózkodott és elvegyült a nagy tömegbe, amely az ünnepi tűzijátékokat élvezte. Egyszerre valami eltévedt rakéta miatt óriási pánik tört ki a tömegben. Az emberek egymást taposva menekültek, Manzoni feleségét is kis híján agyontaposták. Rémült férjének nagynehezen sikerült az elalélt asszonyt karján kiemelni a tömegből és — hová is vigye? — bemenekült vele a Szent Rókus-templomba, ahol éppen istentisztelet volt.

A nagy izgalom miatt maga Manzoni is rosszul lett és leült megvárni, míg elmúlik rosszulléte. Közben figyelni kezd a szép templomi énekre, és a templom méltóságos nyugalma, meg az a tudat, hogy túl van a veszelyen, visszaadják erejét. És most egyszerre tör ki belőle rég elrejtett vágya a katolikus vallás iránt. Most már hiába jönnek elő az Isten létével szemben fölmerülő kételyei... egyszer csak azon veszi észre magát, hogy imádkozik: forró hálaimát mond a megmenekülésért. Az imént még kételyek kínozták, most már imádkozik, s mikor kilép a templomból, már szilárdan hívő, buzgó katolikus. (V. ö. La Croix du Dimanche 1936. jan. 12-i sz.)

Mi történt vele? Csak egy jelentéktelen kis apróság hiányzott, egy lökés a partról, be, a hit éltető hullámaiba.

B) De nem akarok csak ilyen régi példára hivatkozni. Elmondom tehát, **ami saját magammal történt meg, itt, ebben a templomban, erről a szószékről**. Hét évvel ezelőtt sorozatos szentbeszédeket tartottam az Isten tulajdonságairól. Az én régi kedves hallgatóim talán emlékeznek is még rá. «Hiszek egy Istenben» címmel megjelentek könyvalakban is.

Az egyik akkori beszédben arról volt szó, mennyire az emberi természet mélyén rejlik az Istenbe vetett hit és erre-

nézve elmondtam egy kis történetet harctéri lelkipásztori élményeim közül. Megemlítettem, hogy 1915 június 27-én Lazienki nevű galiciai kis fürdőhely parkjában hajnali négy órakor tábori misét mondtam az éppen harcba induló 23. Infanterieregiment 11. Marschkompagnieja számára és a szentmise alatt Körnernek megrázóan szép énekét játszotta a katonazenekar: «Vater, ich rufe dich». Utána pedig egyszerre föloldoztam gyónás nélkül, csak bánat fölkeltésével, mind a 900 embert, amint ez ilyen sürgős esetben meg van engedve. Ez az egész beszéd megjelent nyomtatásban is abban a kötetben.

Már most él itt a fővárosban egy buzgó, vallásos hölgy, ennek van egy nőismerőse, ennek pedig egy bankhivatalnok rokona. Derék, komoly férfi, — csak a hitével van baj: örökös problémák, örökös kifogások, örökös «szeretnék hinni, de nem tudok».

— Kérlek szépen, nem tudnál ennek a férfirokonomnak egy jó vallásos könyvet adni? Úgy sajnálom a szegénynek örökös kételyeit.

— Dehogy nem! Itt van egy könyv: «Hiszek egy Istenben», olvastasd el vele.

A férfi elkezdi olvasni — minden különösebb eredmény nélkül. Olvas ötven oldalt... olvas száz oldalt... jönnek az Istenről a különféle bizonyítások, érvek, gondolatok... Hiába! Hinni nem tud és nem tud. Egyszer aztán elérkezik a harctéri jelenethez — és megáll. Mikor volt ez az eset? 1915 június 27-én. Stimmt! — kiált fel. Ez megfelel. Melyik menetszázaddal? A tizenegyedikkel? Ez is illik! Én is ott voltam a katonák közt, — állapítja meg örömmel, még fényképem is van róla. Előveszi a fényképet; csakugyan: rajta van az oltár, a misézö pap, a csatába induló csapat és benne az én emberem...

És ettől a perctől kezdve — hogy mondjam? csoda történt? — az én emberem lelkében egyszerre elcsitult minden probléma. A könyvet tovább olvasta, de az érvei most már egész máskép hatottak, a kérdéseire egymás után találta meg a választ; mikor pedig a végére jutott, szép megható levélben megírta nekem az egész esetet és elküldte a fényképet is.

Hát, Testvérek, mi történt itt? Semmi különös dolog. Az útban feküdt egy láthatatlan akadály, egy kicsinyke kavics, egy ismeretlen valami, — most egyszerre kitisztult az út és kisütött az istenhit éltető napja.

Ime, a második csoport emberei, akik azért nem tudnak hinni, mert hiányzik belőlük a szükséges elhatározó képesség. Mondjátok, Testvéreim, nem tudnátok-e ti is egymásik ismerősötöket belelökni a vízbe, a vallásos élet és hit éltető forrásvizébe?

III. Hiányzik a közreműködés.

A) Jön azonban a harmadik hiány: **a saját közreműködő jóakaratunk hiánya.**

a) «Szeretnék én hinni, de ha egyszer az Isten nem adta meg nekem ezt a kegyelmet!» Hát ez teljes tévedés! Ami az Istentől függ — a hitre vezető kegyelem — ezt minden embernek megadja; föltéve, hogy *mi is megtesszük mindazt, ami tőlünk függ.*

Ne felejtsük el: ahány lépést teszünk az Isten felé, annyit tesz Ő is mi felénk. Hát csak indulj meg, Testvér, csak igyekezzél, csak törd magad előre — okvetlenül rátalálsz az Istenre.

b) Azt mondod: «Eddig sem találtam rá».

Az lehet. De vajjon nem azért nem találtad-e meg Istent, amiért *a legenda szerint az egyik betlehemi pásztor sem találta meg.* Mikor a karácsonyi angyalok énekére fölkerekedtek a pásztorok, hogy Betlehembe siessenek, az egyik állítólag vonakodott menni. Minek mennék? Hogy kisded született? . . . Hát hiszen elég születik mindennap a világon! Ilyen téli időben olyan nagy útra? Bizony én nem megyek! . . .

A többiek elmentek örvendezve, ajándékot vittek a kis Jézusnak és leborulva imádták, emez azonban otthon maradt.

Hanem egyszercsak kezdte nem jól érezni magát a nagy egyedüllétben. Ő is ellopakodott a barlanghoz, és benézett az ajtón. Csak nézett, bámult, de nem látott semmi különöset. Legfeljebb azon csodálkozott módfelett, hogy a társai miért énekelnek és imádkoznak olyan ájtatosan.

— Dehát nem látod-e, milyen csodálatos dolgok vannak itten? — kérdik tőle a társai.

— Bizony nem látok én semmit. Szeretném én is látni, amit ti láttok, dehát tehetek én róla, ha nem látok semmit?

— Hát adtál-e ajándékot a kisdednek? — kérdik a többiek.

— Nem adtam én, feleli az elképedt pásztor.

— Adj hamar valamit! Akinek nincs áldozatos lelke, hogy akarja az meglátni az Istent?

És akkor a mi emberünk levetette a bárányból ködmönét, gyöngéd szeretettel ráborította a Kisded fázós testére — és rögtön megnyíltak szemei, szíve telve lett meleg örömmel és a többivel együtt dícsérte az Istent.

B) Milyen naiv legenda, de mennyi igazság rejlik benne! Panaszkodol, hogy nem tudsz hinni, hogy nem látod lelkeddel az Istent... dehát **adtál-e már valamit az Istennek?** A te jóakaratodat, fegyelmezett életedet, önlegyőzésedett, lelki harcaidat, vallásos ismereteid továbbképzését adtad-e már Istennek?

a) Azoknak, akiknek hite elcsenevészesedett, nem panaszkodniok kellene, hanem tulajdonkép *szigorú lelkiismeretvizsgálást végezniök: nem ők-e a hibásak ezért elsősorban?* Gyakorolták-e hitüket, ápolták-e, fejlesztették-e?

Az iskolában tanulunk ugyan hittant, már úgy, ahogy az egy kisfiú vagy diáklány felfogóképességének megfelel. Mikor azonban kikerülünk az iskolából, vajjon gondoskodunk-e arról, hogy szerzett vallási ismereteink ne csak megmaradjanak, hanem legalább is oly mértékben fejlődjenek tovább, mint ahogy egyéb világi ismeretekben tovább haladunk? Sajnos, mily kevesen mondhatják ezt el magukról! De éppen itt rejlik az oka annak, hogy sok emberben kiszárad a vallásos élet patakja, mert elmulasztották azt további vallásos képzéssel öntözni, bővíteni.

b) És itt mutatkozik meg *a keresztény sajtó és vallásos irodalom lelki haszna.* A vasárnapi szentbeszédek hallgatásán kívül valóban csak a hitbuzgalmi irodalom termékei és a keresztény sajtó lapjai gondoskodnak arról, hogy az iskolában megkezdett gyermekes vallási ismereteinket a felnőttekhez méltó fejlődési fokra tudjuk emelni. Ha tehát valakit arról hallunk panaszkodni, hogy «szeretne hinni, de nem tud», nem ártana megnézni, milyen lapot járat és milyen könyveket olvas előszeretettel, — és bizony hamarosan ráakadnánk az okra, ami miatt a hit elszáradt benne.

Mert ha az ember helyes szemmértékkel, bátor elhatározóképességgel és közreműködő jóakarattal indul az Isten keresésére, az Isten mindenkinek megadja azt a kegyelmet, hogy el is juthasson hozzá.

*

— De, kérem, én mégsem tudok hinni! — mondja még ezek után is valaki. Szeretnék hinni, szeretnék megtérni, de nem tudok . . .

Vigyázz, Testvérem, ha még ezek után is így mentegeted magadat, vigyázz, akkor már kedvezőtlen bizonyítványt állítasz ki saját magadról. Mert aki ismeri a törökök hagyományát Mohammedről, az ugyancsak furcsán fog majd reánézni.

Azt mondják u. i. a törökök, hogy Mohammednek sikerült megtéríteni nemcsak az embereket, hanem még az állatokat is — kettőt kivéve: a bivalyt és a sertést nem sikerült.

Nem érzitek-e a szimbolum metsző erejét? Csak két ember marad hitetlen: az, aki oly makacsul és dacosan bízik saját erejében, mint a bivaly és aki annyira szereti a sarat és pocsolyát, mint a sertés. Hát akkor, csak vigyázzon, aki azt hirdeti magáról, hogy szeretne ő hinni, csak nem tud! . . .

Ó, mi nem ezt mondjuk! Mi akarunk hinni, és boldogok vagyunk, hogy hiszünk is. Mi életünkkel is igyekszünk növelni a hit kincsét, amelyet Istentől kaptunk, de ugyanakkor hitvallásunkkal is megmutatni örömünket a világnak, mennyire boldogok vagyunk a mi hitünkben. Mi is szórul-szóra magunkénak valljuk azokat a bátor hitvalló mondatokat, amiket az idén (1936-ban) jubilált nagy zeneköltőnk, *Liszt Ferenc* írt le végrendeletében. Méltó, hogy ezzel fejezzük be a mai beszédet: «Ez végrendeletem . . . Szeptember 14-én írom (1860), aznap, mikor az Egyház a szent Kereszt felmagasztalását ünnepli. Az ünnep neve ráillik arra a forró, titokzatos érzésre is, amely stigma gyanánt sebezte fel életemet . . . Igen, a keresztre feszített Jézus Krisztus, a tébolyult vágy a kereszt után, a kereszt felmagasztalása, ez volt az én igazi hivatásom . . . Ezt éreztem a szívem legmélyén, már tizenhatéves korom óta, mikor könnyek között esdekeltem, hogy beléphessek a párisi szemináriumba s azt reméltem, hogy a szentek életét élhetem s talán vértanuhalállal térhetek meg Istenemhez. Fájdalom, nem így történt! De bár életem útján számtalanszor botlottam és megtévelyedtem — amit szívemből töredelmesen megbántam —, a szent kereszt isteni fénye sohasem tűnt el teljesen az életemből, sőt olykor egész lelkemet elárasztotta ragyogásával. Hálát adok ezért a jóságos Istennek és lelkemet a keresztnek, Megváltómnak, Üdvözítőmnek ajánlva halok meg; s hogy bizonyságát adjam hitemnek, halálom előtt magamhoz kívánom venni a római katolikus apostoli Anyaszentegyház szent-

ségét s ez által óhajtom elnyerni bűneim bocsánatát és fel=oldozásomat» . . .

Igy hangzik Liszt Ferenc végrendelete. Adja az Úristen mindnyájunknak, akik ezt a beszédet hall= gatták — azok= nak is, akiknek erős a hitük, és azoknak is, akik «szeret= nének hinni, de nem tudnak» —, adja meg a mennyei Atya mindnyájunknak a Beléje vetett rendületlen hitnek boldogító kegyelmét.

Hitet teszek hitemről tiszta szóval,
Ahogy lelkemből felharsangva szólal,
Hadd gúnyoljanak a hitetlenek,
De eszméljen, ki gyáva, langy=meleg!
Hiába jelszó, elvek, tudomány,
A lélek vagy keresztény vagy pogány!
Itt nincs ma szükség gyáva langy=melegre,
Ma forró szemmel né ni kell keletre,
Hol Betlehemnek csillaga ragyog!
— Katolikus vagyok!

Adott a Krisztus egy=igaz hitet
És erre új világot épített.
Polgár vagyok ez új világban én,
Derű orcámon, két szememben fény!
Szabad vagyok és szállok, mint a sas,
Nekem nincsen mély és nincsen magas.
Örökké friss dal engem itt fogad,
S lelkem issza a zengő titkokat:
Igazak, szentek, mélyek és nagyok!
— Katolikus vagyok!

E hit meg nem dől, meg nem tántorog
Nem változtatják népek és korok,
Mit örök jelként a lelkembe oltott,
Tisztán megőrzöm mint az anyacsókot!
Föld meginoghat, ég is mennydöröghet,
Poklok kapuja dönghet, düböröghet,
Nyugat pernyézhet, lángolhat Kelet:
A kereszt ott áll a világ felett,
Mely nála nélkül jégheggyé fagyott!
— Katolikus vagyok!

Örökké gyászol, ki örökké temet,
Én nem temetem élő hitem-t,
S nem gyászolom, mi diadalmas élet,
De arra esküszöm és annak élek!
Támadnak érte? — Támadták a sziklát.
Gyaláznak érte? — Eltüröm a szitkát.
Gyötörnek érte? — Szebb erényem lesz=e?
Megölnek érte? — Vonjanak keresztre,
Büszkén megyek és bátran meghalok!
— Katolikus vagyok! *(P. Jánossy Béla.)*

VII.

Nincs mennyei Atya? Nincs gazdasági élet!

(Szentírás: Máté 22, 1.–7.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Különös emberekkel hoz össze néha az élet. Emberekkel, akik vallásosak, templomba járnak, imádkoznak, de valami sajátságos véleményük van az Úristenről. Mikor bevégzik imájukat, szinte ezt érzik — nem mondják, de mintha ezt éreznék: «No, most aztán az Úristen igazán nem panaszkodhatik, olyan sokat imádkoztam!» És mikor a vasárnapi istentiszteletről kijönnek, szinte látszik arcukon a jóleső öntudat: «Most már csak megadtam az Istennek a magáét, meg lehet velem elégedve!» . . .

Minthogyha az Úristen szorulna mireánk és nem mi Őreá! Minthogyha Istennek volna szüksége arra, hogy vallásosak legyünk és nem éppen fordítva: moccanni sem bírunk az Isten nélkül, sem gazdasági, sem szellemi életet, egyáltalában semmiféle emberies, rendezett társadalmi életet nem bírunk élni, ha a mennyei Atyáról megfeledkezünk.

Mikor most a «Miatyánkról» beszélünk, érdemes ezt a gondolatot apró részleteiben is végigelmélkedni. Nem is egy, hanem három beszédet szánok erre. Annak a vizsgálatára, mennyire összefügg egész földi életünk, annak valamennyi megnyilatkozása, a mi istenhitünkkel; hogy még olyan dolgokban is, amelyekről talán legkevésbbé gondolnók, mint pl. a gazdasági élet terén is, a lét és nemlét kérdése, hogy hiszünk-e a mennyei Atyában; annál inkább így van ez a szellemi kultúra terén, de egyáltalában az emberiség valamennyi életkérdésében is. Isten nélkül nincs gazdasági élet sem, — hangzik a mai beszédem tétele. De Isten nélkül nincs szellemi élet sem, — fogjuk látni a következő beszédben. Tehát Isten nélkül nincs emberies élet, — ezt fogjuk bizonyítani egy harmadik alkalommal.

A mára fölvett témánk első pillanatra kissé különösnek, sőt vakmerőnek tetszik: «*Hogy hisz-e az emberiség Istenben vagy nem hisz, — ezzel a kérdéssel szorosan összefügg anyagi kultúránk is, összefügg még a gazdasági életünk is;* és ha az ember Istent meg akarja ölni, csak önmagát öli meg». Ezt nem gondoltuk volna! Hogy a hittel összefügg az örök életünk sorsa, — ezt igen. De hogy a hittel összefügg a földi életünk sorsa is, vajjon be lehet-e ezt bizonyítani?

Megkísérlem.

I. Nem jelentek meg a meghívottak...

A) Mindenekelőtt is utalok **az Úr Jézusnak példabeszédére a királyi menyegzőről.**

Valamennyi példabeszéde telve van ugyan mély gondolatokkal, de az, amelyiket a mai beszéd előtt felolvastam (Máté 22, 1.–7.), kiváltképpen alkalmas a mi figyelmeztetésünkre.

Mily különösen is hangzik az egész példabeszéd! Egy király lakomát rendez, meghívja rá a vendégeit, azok pedig nem mennek el, sőt a király követeit kigúnyolják, elfogják és megölik.

Szinte hihetetlen! Az emberek egyébként szívesen veszik, ha ebédre hívják őket. Itt pedig egy király meghívását utasítják vissza, sőt a követek megölésével egyenesen inzultálják őt.

És a vége? A király haragja, ítélete, kemény büntetése a lázadók fölött.

Az evangéliumi példabeszéd szószerint ugyan a zsidó nép makacsságára és elvettetésére vonatkozik, de tágabb értelemben reánk is érvényes: reánk, mai egyénekre, és reánk, mai népekre, az Istentől makacsul elforduló egyénekre és népekre.

B) Csak kissé kell szétnéznünk a mai világon, és — fájdalom — azonnal látjuk, mennyire érvényes reánk is. Azonnal látjuk, **mivé lett Isten nélkül a gazdasági életünk.**

a) Hihetetlen az a lelkesedés, amellyel az emberiség, úgy másfél századdal ezelőtt az istenhit és túlvilági hit helyébe *az emberi ész és a csak-e-világi célok trónra ültetését üdvözölte.* Az ember ettől várta minden boldogulását. «A gazdasági életet nem szabad erkölcsi törvényekkel meg-

kötni!» «Iparnak és kereskedelemnek semmi köze a tíz-parancsolathoz!» «Az Istenbe vetett hit csak teher, csak akadálya a gazdasági fellendülésnek!» Ilyen jelszavak röpködtek a levegőben az utolsó évszázadban. Most aztán aratjuk az akkori vetést, de keserű tőle a szánk. Most aztán már látjuk, mit jelentett gazdasági téren az Isten detronizálása és az emberi ész trónra emelése. Jelentette az emberi természet mélyén lappanóg önzés és féktelen gazdagodási vágy szabadra eresztését. Jelentett olyan kétségbeejtő nyomorúságot, olyan lelketlen gazdasági helyzet bekövetkeztét, amelyet már nem bír tovább elviselni a vergődő emberiség.

Mindig megrendül a lelkem, mikor a végső nyomorúsággal küzködő embertestvéreim ajkáról káromkodásokat hallok, a hitetlenség káromkodását: «Annyit szenvedek, annyit nélkülözök, annyit éhezek, hogy nem hiszek én már az Istenben sem!»

Testvéreim! Hát az Isten felelős a mai nyomorúságért? Hát az Isten felelős azért, ha az emberek gonoszságukban megőrülnek?

b) Már engedjetek meg ezért a nem templomi hangért, *de nem lehet szelídebb kifejezést találni arra, amiről most beszélni akarok.*

Még nincs tíz éve, hogy először érkezett hozzánk a hihetetlenül hangzó hír, hogy kanadai farmerek búzával fűtik a gépek kazánjait, mert a túlnagy búzatermés miatt lement az ára.

Ez volt a kezdet. Nemsokára braziliai kávéültetvényesekről olvastunk, akik ezerszámra dobálják a teli kávészsákokat a tengerbe, mert sok a kávé és nincs ára. Az ujságok ugyanazon számaiban arról is hosszú híradások jelentek meg, hogy rémes éhinség pusztít Kínában és Szovjetoroszországban.

A példa ragadt tovább. Jöttek a gyapottermelők, a déligyümölcstermelők és egész hajórakományokat süllyesztettek a tenger mélyére, csakhogy fölverjék az árakat.

Egy ideig azt hihettük, hogy ez az ostoba és lelketlen divat már véget ért és az ember visszanyerte a józan eszét; — sajnos, csalódtunk. Az élelmiszermegsemmisítés őrülete évről-évre egyre magasabb fokra hág. A Washingtonban székelő Amerikai Kereskedelmi Hivatal 1935-ben kiadott jelentése szerint csupán 1935 március havában — egyetlen hónapban! — Braziliában 7,750.000 zsák kávét égettek el,

az Egyesült Államokban pedig 1935 első négy hónapjában 6,200.000 sertést dolgoztak fel műtrágyának és 2,000.000 tonna kukoricát tüzeltek el. Los Angelesben naponként 200.000 liter tejet öntöttek a tengerbe, hogy fölverjék a tej árát. Hogy pedig a vaj árát fenntartsák, az Egyesült Államokban az 1935. év első negyedében 600.000 tehenet pusztítottak el . . . Ugyanakkor, mikor a világ másik táján éhen halnak az emberek százezrei!

Testvérek! Akarjátok látni, mi lesz a gazdasági életből Isten nélkül?

Megáll az ember esze, mikor ezeket olvassa. Pedig még nincs vége! A kaliforniai partokon 1935 augusztusában másfélmillió narancsot dobtak a tengerbe, Floridában 10.000 hektáron nem szedték le a földi epret és rothadni engedték, Kanadában 1935 júliusában 30.000 tonna gabonát égettek el.

A járvány már átlépett Európára is. Bretagne-ban a halászok egyik gazdag halászás után közel félmillió heringet vetettek vissza a vízbe, «nehogy a gazdag fogás lenyomja az árakat», Hollandiában 100.000 malacot semmisítettek meg ugyanezért, Dániában pedig 25.000 tehenet azért, hogy «tarthassák a vajárakat». (Id. Schönere Zukunft, 1935 dec. 15-i sz.) És mindez olyan időben, amikor ugyanazon a földtekén milliószámra élnek sápadt gyermekek, akik nem emlékeznek, mikor ittak utoljára tejet és mikor ettek vajaskenyeret.

Hát most mondjátok, Testvéreim, nincs-e igazam, mikor azt mondom, hogy az Istentől elszakadt emberiség egyenes úton rohan az őrület pusztulásába?

Szent Pál apostol ezt írja egy helyen: «Megmarad a hit, a remény, a szeretet, ez a három; de ezek között legnagyobb a szeretet». (Kor. I. 13, 13.) Nos hát, most látjuk, hogy fordítva is igaz: ahol nem marad meg a hit, ahol hitetlenség terjed el, ott mindjárt melléje szegül a reménytelenség is, meg a szeretetlenség is; de ezek között legnagyobb a szeretetlenség.

Vajjon az Isten felelős-e a reánk szakadt nyomorúságért? Nincs-e inkább igaza a költőnek:

Uram, a vezérségükből kicsöppent Vezérek
kezüket tördelve vádolnak Téged:
hogy elhagytad juhaidat.
Pedig bűneik súlyától billent meg a földgolyó:
s most őrült iramban
vitustáncot jár a bolygók között. *(Mécs László.)*

Az Isten bőven adna termést, a mennyei Atya adna enni gyermekeinek, — csak az ember veszi el az ember elől a falatot; az az ember, aki elfordult a mennyei Atyától és azt hitte, hogy ezzel szabaddá és boldoggá válik, — de keserű rabszolga, és életúnt szerencsétlen lett belőle.

C) **Hogy ez mennyire nem túlzás,** mindenki észreveheti, aki nyitott szemmel jár a világban.

a) Mennyi különös új foglalkozási ágat hozott létre a mai világ! Van soffőr, — a régiek nem tudták mi az. Van pilóta, — erről sem tudták, mi az. Van rádió-technikus, — erről sem tudták, mi az . . . És így tovább.

Eddig mind rendben volna és örvendetes volna, — ha más újabb életpályákat is nem produkált volna a mai világ. Itt van azonban még egy újabb foglalkozás, amiről a régiek szintén nem tudták, hogy mi az: az «*életúntakat védő intézmény*», amely nagy városok rendőrsége mellett működik. Elismerem: emberbaráti gondolat hozta létre, — de nem megdöbbentő-e, hogy ilyenre is szükségünk van? Hogy az «életúntak» már-már külön társadalmi osztályt alkotnak! Nem világos jele-e ez annak, mily rossz cserét csináltunk, mikor a hitetlenség pókháló musselinjáért elcseréltük a hit melengető prémbundáját?

Mert ne gondoljuk ám, hogy csak az éhezőkből és nélkülözőkből kerül ki ez a szomorú társadalmi osztály! Ah, nem! Köztük vannak az élet egyéb hajótöröttjei is: az elvált házastársak, az utcára dobott asszonyok, a csődbe jutott vállalkozók, az eldorbézolt ifjúság tékozlói, a morfium vérszopó karjaiban vergődők . . . és ezren meg ezren, akik elveszítették életlendületüket, harci kedvüket, optimizmusukat, — elvesztették azzal, hogy hitüket vesztették.

Mily tévedés azt hinni, hogy ezt az elveszett ellenálló erőt, ezt a kihalt optimizmust egy kis pszichoanalízissel, egy pár brómporral, néhány meleg ruhadarabbal vissza lehet adni! Ez mind csak szimptóma-kezelés, nem az igazi ellenméreg és nem az igazi rendelőszoba.

Akarjátok tudni, mi az igazi ellenmérge az életúntságnak? Az Istenbe vetett hit! Akarjátok tudni, hol van az életúntságra az igazi rendelőszoba? A mi templomaink gyóntatószékeiben!

b) *Rémes öngyilkossági járvány pusztít az emberek között.* Valósággal társadalmi tömegjelenséggé nőtt az élet eldobása. Mi lehet ennek az oka? Igaz: sok a nyomor, sok a küzdelem. Dehát magában ez még nem magyarázat erre a szörnyű

járványra. Hiszen igen sokan vannak, akik épp annyit nélkülöznek, mint az az öngyilkos nélkülözött, — és mégis győztesen állják az élet küzdelmét. Mi ennek a győzelemnek nyitja?

Csak annyi éhes ember van, amennyi a Dunába öli magát? Dehogy! Ezerszer annyi. És ezek állják a harcot.

Csak annyi állásnélküli van, csak annyi vagyonát vesztett, csak annyi csalódott szerelmes, amennyi főbe lövi magát? Dehogy! Ezerszer annyi! És ezek mégis bírják a küzdelmet.

Mi ennek a nyitja? Mi a nyitja annak, hogy emberek, akiktől az élet látszólag mindent megtagadott, rendületlenül fennmaradnak a tajtékzó habokon, míg másokat, akiknek látszólag mindenük megvolt a boldogsághoz, menthetetlenül nyel el az élet tengere?

«Ki veszt sokat, mindent a földön itt:
Hitét ha őrzi, őrzi őt a hit».

II. Fogadjuk el a meghívást!

Amit eddig mondottam, az volt az első lépés: a baj megállapítása; hátra van azonban a második teendő: a gyógyítás. Keressük a betegség okait és használjuk a szükséges orvosságot.

A) Nincs ember, aki valami módon ma már tudatára nem ébredt volna annak a szörnyű válságnak, amelybe az emberiség sodródott. Az egyszerűbbek, tanulatlanabbak talán inkább csak megállapítják és szenvedik a betegséget; azok azonban, akiket szellemi felkészültségük arra képesít, hogy **az események okait is megláthassák,** azok mást is észrevesznek.

a) Észreveszik, hogy azokat az ördögöket, amelyek reánk szabadultak s amelyekkel szemben most tehetetlenül állunk — a gyűlölködés, telhetetlenség, önzés, kapzsiság, féktelen erkölcstelenség ördögeit — *tulajdonkép maga az ember szabadította fel láncairól.* Az Istenbevetett hit láncra veri a megromlott emberi természet gonosz ösztöneit, az Istentől elfordult világ felszabadítja azokat. Addig-addig édesgettük, csalogattuk a föld szellemét, addig-addig ápoltuk s növeltük magunkban a csak-e-világi gondolkodás szellemét, míg az aztán nyakunkra nőtt és pusztulással fenyeget.

Pusztulással az egyént is, de még inkább a társadalmat.

Mert amelyik ember elfordul az Istenembertől, szükségszerűen fordul az állatemberhez; az állatember pedig ellensége mindannak, ami emberies életet, civilizációt és kultúrát jelent.

b) Velünk is az történt meg, ami megtörtént az északamerikai Egyesült Államok egyik államában, Massachusettsben, mikor a legelső vakok intézetét építették: hogy költséget kíméljenek, *a vakok szobáiról elhagyták az ablakokat.*

— Ez már igazán józan takarékoskodás — gondolták magukban az építők. Mire való ablak azoknak, akik úgysem látnak?

Hanem a dolog balul ütött ki. Alig költöztek be a vakok a szép, új intézetbe, betegeskedni kezdtek: egyik a másik után kezdett sápadni, fehéredni, nyugtalanság és szomorúság lett úrrá valamennyin. Mikor aztán ketten meg is haltak, a vezetőség mégiscsak rászánta magát, hogy pótlólag megcsináltatja a fölöslegesnek tartott ablakokat.

És mi történt? Amint elkészültek az ablakok és beözönlött az áldott napsugár, egy-kettőre fölengedett a szegény vakok szomorúsága, eltűnt nyugtalanságuk, kipirult az arcuk, visszajött kedvük és egészségük . . . mert még idejekorán nyitottak nekik ablakot az éltető nap felé.

***B)* Vajjon ezt az ablakot sikerül-e nekünk is megnyitnunk a titokzatos nyugtalanság lázában vergődő mai emberiség számára?**

a) Mert hiszen ki nem venné észre, hogy *itt tulajdonkép saját magunkról van szó!* Mi vagyunk azok a szegény vakok, tudásunktól és technikánktól elvakított emberek, akik büszkén emeltük kényelmünk számára a modern kultúra pompázó épületét, felszereltük azt a technika minden elképzelhető vívmányával . . . csak épen az ablakot tartottuk fölöslegesnek: azt az ablakot, amelyen keresztül a földi élet küzdelmes színteréről az örökkévalóságba is tudtunk volna tekinteni, és az örök élet melengető napsugarától tudtunk volna erősödni.

«Ah, ez fölösleges dolog!» Ez elavult gondolkodás! Van rádiónk és repülőgépünk, van tengeralattjárónk és Zeppelinünk, van központi fűtésünk és meleg vízünk, vannak gyáraink, gépeink, vasutaink, bányáink . . . mindenünk megvan, hogy boldogan éljünk! Semmi másra nincs szükségünk!» . . ,

Igen, ez volt a jelszó, ez volt az emberiség felfogása mégcsak alig pár évtizeddel ezelőtt is.

b) Ma aztán rá kell jönnünk, hogy *valami mégiscsak*

hiányzik. Saját remegő bőrünkön, halványodó arcunkom, ki-kihagyó pulzusunkon kell megtapasztalnunk, hogy elfelejtettünk ablakot építeni, és ha nem akarunk elpusztulni, ablakot kell nyitni!

Az ember az utolsó évszázadban olyan szédületes haladást tett technikai téren, olyan hihetetlenül tökéletes gépeket állított össze, hogy nem csoda, ha belekábult a dicsőségbe és azt hitte, hogy most már ő a világ ura és nincs szüksége semmire, csak a saját eszére és karjára.

Ó, igen, nagy szükségünk van erre is, — de ezenkívül még valamire.

Talán egy hasonlattal jobban meg tudom magamat értetni. Búza nélkül nincs emberi élet, úgy-e? Nos, a búza termelésénél is sok mindent kitaláltak már. Ma már géppel szántunk, géppel vetünk, géppel aratunk, géppel csépelünk, géppel őrlünk, — helyes, mind igen okos dolog. Csak egy valamit nem találtunk még ki és nem is fogunk soha. Mit? ... Ha nincs napsugár és nincs eső, akkor hiába minden gép: nincs búza.

Ez jelképes beszéd, Testvérek! Haladjunk, tervezzünk, dolgozzunk, — csak azt ne higyjük, hogy a fölülről jövő segítségre többé nem szorulunk.

C) Mert az ember újabban már ezt hitte. A technika haladásától megszédített ember már **fölösleges luxusnak tartotta a hitet és a vallásos élet megnyilvánulásait.**

a) «*Ne templomokat építsetek* — volt a jelszó —, hanem iskolákat, kórházakat, gyárakat, könyvtárakat. A templomok ideje lejárt. Ma már nincs rájuk szükség. Fölöslegesen foglalják el a helyet a fontosabb épületek elől! Ma nem templomra van szükség, hanem kenyérre, útra, gyárra, csatornázásra» ...

Ki nem hallott volna még hasonló okoskodást?

De egyszer csak rá kellett jönnünk valamire.

Mire?

Arra, amire Amerikában nemrégiben rájöttek Dakota, Nebraska, Kansas és Oklahoma lakói. Az őstelepesek itt valaha mohón vetették magukat minden talpalatnyi termőföldre, minden bokrot, fát és erdőt kiirtottak, csakhogy minél nagyobb termőtalajt nyerjenek. Mai utódaik aztán kétségbeesve látják, hogy romlik a földjük, mezőjük és rétjük évről-évre hasznavehetetlenebb pusztává válik, mert nincs a határon erdő, egyetlen fa sem, amely fel tudná fogni a nyári homokviharok és a téli dermesztő szelek támadását.

Most aztán elhatározták, hogy 1400 mérföldnyi hosszú vonalon és tíz mérföldnyi szélességben 40 millió fát fognak ültetni, mint egy eleven védő falat az életet elszárító homokviharok ellen. Az ujságok diadalmasan hirdették ezzel a tervvel kapcsolatban, hogy mióta ember él a földön, még nem történt ilyen nagyszabású belenyulás a természet rendjébe.

Negyven millió fa! Csakugyan, szédületes terv! Mi azonban vegyük észre a mély szimbolumot is, melyet ez a terv magában rejt. Ahol a természe éhes ember botor fejjel kiirtotta a fölösleges luxusnak tartott erdőt, ott szárazság, forgószél és talajromlás járt a nyomán. És ahol az ember, a technikától megszédült ember, kiirtja lelkéből a vallásosság fölöslegesnek tartott ültetvényét, ott is lelki szárazságba és megoldatlan problémák forgószelébe kerül a története. Mert csak az Istenbe vetett hit lehet az a horgony, amely erősen tartja sorsunk hajóját akkor is, ha az élet vágányának viharai ide-oda dobálják.

b) «Hát ez egy nagy mondás! Csak egész természetes, hogy egy papnak így kell beszélnie», — mondhatná erre valaki. Engedjétek meg tehát, hogy idézzek itt most egy nem-papot is, egy férfit, aki — gondolom — már csak eléggé ismeri a gazdasági élet alaptörvényeit: a Magyar Nemzeti Bank elnökét.

A budapesti piarista gimnázium 1936. évzáró ünnepén az érettségiző ifjúsághoz beszédet tartott Imrédy Béla, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, és abban ezeket mondotta:

«Fiúk, amikor elindultok, úgy látom, mintha a kikötőből sok kis hajó futna ki és ezeknek a hajóknak mindegyikén egy csodálatos horgony van, amelyet innen kaptatok, annek az iskolának az ajándékaként. Csodálatos ez a horgony, mert belekapaszkodik mindennek a kútforrásába. És én azt a különös tanácsot adom nektek, hogy most, amikor hajótok indul, vessétek ki a horgonyt, hadd szaladjon le csörömpölve a mélységeknek mélységébe és kapaszkodjék meg mindeneknek őstalajában, az Istenben. Azt kérditek tőlem, hogy lehet hajózni, ha a horgony ki van vetve? Lehet, mert ez csodálatos horgony. Megtörténik vele ugyanaz a csoda, mint a Genezáreth tó partján a két hallal és öt kenyérrel, ennek a horgonynak kötele nyúlik, a végtelenbe tud nyúlni és nem akadályoz a hajózásban. Mindazokat a vizeket, fiúk, higyjétek, amelyekre érdemes elhajózni, mind e vizeket be lehet járni úgy, hogy a horgony lenn maradjon a mélyben».

Végre egy tisztán csengő, józan hang a mai megkavarodott világban! Lássuk be, hogy nem Isten szorul reánk, hanem mi az Istenre! Lássuk be, hogy Isten nélkül olyan az egész világ, mint egy óriási holttest, melyből elszállott az éltető lélek.

Isten nélkül megbénul dolgos kezünk, szárnyaszegetten hanyatlik le erkölcsi lendületünk, sötétségbe vész minden utunk, csőddel végződik minden próbálkozásunk.

Ó, lássuk mindezt be — és meghajtott fővel tanuljuk újra elmondani: «Mi Atyánk . . . Jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod».

*

Kedves Testvérek! Sok gonoszságot éltünk meg már eddig is, de fogunk még többet, sok rémtettet követnek el az emberek, de fognak még többet, — ha nem leszünk képesek az emberiség tekintetét ismét visszaterelni a mennyei Atyára. Enélkül hiába minden erőfeszítésünk. Akinek elhalt a látóidege, hiába tesszük annak szeme elé akár a világ legjobb szemüvegét is, nem fog vele látni semmit; már pedig ami a látóideg az emberi szem munkájában, az a vallásból fakadó lelkiismeret az emberi társadalom működésében.

Vannak emberek, akik előtt minden fontos, minden fontosabb: a jó állás, jó konyha, ruha, lakás, élvezet . . . minden fontos, csak egy nem fontos, csak egy látszik fölöslegesnek: a hit. Azt gondolják, hogy erre már igazán nincs szüksége a mai embernek. És akkor úgy járnak, mint 1936 Úrnapján járt Bécsben a DGT gyönyörű nagy hajója a «Wien». Volt azon minden: jó, erős gépek, jó konyha, szép berendezés, sütött a nap, derűs volt az ég, — és a «Wien» mégis menthetetlenül csapódott a Reichsbrücke pillérjéhez és pillanatok alatt hullámsírba merült, mert . . . mert eltörött a kormánylapátja. Mindene rendben volt, minden nagyszerűen dolgozott rajta, — csak a kicsi kis kormánylapát törött össze.

Testvérek! Nem ugyanez a sors érte-e a mai embert is? Annyi technikai csoda között, annyi tudás és művészet között miért hányja ide-oda az élet kegyetlen hulláma és vágja a sziklához? Mert hiányzik belőle az Istenbevetett hit kormánylapátja!

Már pedig Isten nélkül nincs erkölcs.
Isten nélkül nincs lelkiismeret.
Isten nélkül nincs jog.

Isten nélkül nincs tízparancsolat.
Isten nélkül nincs becsület.

Ha tehát igaz a mai beszédem alaptémája, hogy «amikor az ember meg akarja ölni az Istent, önmagát öli meg», akkor igaz annak végső következtetése is: *veszélybe jutott emberi mivoltunk gyógyulása abban a pillanatban kezdődik, amelyben megint alázatosan fejet hajtunk az Úristen, a mi áldott mennyei Atyánk előtt.* Amen.

VIII.

Nincs mennyei Atya? Nincs szellemi élet!

(Szentírás: Iz. 59, 9.–13.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Bizonyára sokan hallottatok már a londoni nagy nyilvá-nos kertnek, a Hyde Park-nak nevezetes sarkáról, ahol egy jó tucatnyi szószék sorakozik a szabadban egymás mellett és az esti órákban valamennyi szószéken szónok áll — férfi, fiatal ember, néha fiatal leány is — és valamennyi szónok-nak csak egy témája van: a vallás. Az egyiknek nagyobb a hallgatósága, a másiknak kisebb; az egyiket csendben hall-gatják, a másikat félbeszakítják; az egyik szószékről a kato-likus hitet hirdetik, a másikról más vallást, valamennyi szó-székről mást és mást . . . Az idegen utas lelkébe fájdalmasan nyilalik ez a bábeli hitzavar; de azért nem vonhatja ki magát egy érdekes megállapítás alól: mégis csak különös és saját-ságos, hogy a legmodernebb világváros kellős közepén is, a forgalom és üzlet mindent elnyelni látszó zsibvásárjában is így kitör az emberi lélek elfojtott vágya és fölsikolt az Isten után.

Mert Isten nélkül nem lehet kibírni. Isten nélkül nincs élet. Nincs gazdasági élet sem, mint erről a multkori alkalommal szó volt; annál kevésbbé magasabb szellemi élet, amit ma akarnék megtárgyalni kedves hallgatóimmal. Istenbevetett hit nélkül nincs nemesebb szellemi élet, mert enélkül a magasabb lelkiségnek legerősebb támasztó osz-lopai: a nevelés, a lelkiismeret és a szeretet, omlanak össze.

Istenhit nélkül nincs népek nevelése, nevelés nélkül nincs a népekben lelkiismeret, lelkiismeret nélkül nincs a népekben szeretet.

Első pillanatra talán merész állításnak tetszik ez a hármas

megállapítás, de hiszem, hogy tüzetesebb vizsgálat után meg fogunk győződni annak igazságáról.

Miről?

Először is arról, hogy Isten nélkül nincs nevelés.

I. Isten nélkül nincs nevelés.

A) Az eredményes nevelés alapja, forrása és erősítője: az Istenbevetett hit.

a) *Mikor egyszer Heine az antwerpeni székesegyház fönséges épülete előtt állott*, elröppent ajkáról az azóta világszerte ismert vallomás: «Jene Zeiten hatten Dogmen, wir haben nur Meinungen: mit Meinungen aber baut man keine Dome», — «azoknak a koroknak dogmáik voltak, nekünk csak véleményeink vannak: de véleményekkel nem lehet dómokat építeni».

Mennyire igaza volt a német költőnek! Ahhoz, hogy valami nagyot, fönségeset, időtállót építhessünk, ahhoz az ideális életszemlélet magassága és a meggyőződés és igazságban bizakodás mélysége, szilárd fundamentuma szükséges.

Ide-oda hajló gyönge hipotézisekkel és ma érvényes, holnap megcáfolt emberi véleményekkel nem faraghatunk ki sem kemény kőből székesegyházakat, sem hajlékony emberi lélekből eszményi jellemeket. Amint a régi gótikus dómokat úgy faragták, hogy íveik középkori szűk utcák mélyéből szökkenjenek a magasba, épúgy az emberfaragásnak, a nevelésnek is az a célja, hogy az önzés szűk sikátorából az ideálok magaslataira tudjunk emelkedni. Ehhez azonban csak a vallásos élet sziklaszilárd fundamentuma bizonyul eléggé teherbírónak, eléggé vihartállónak.

Korunkat büszkén nevezzük «a gyermek századának» — és van is sok alapja ennek az öntudatos megállapításnak. Nem volt még kor, amelyben annyit tettek volna a növekvő nemzedék egészségi, szociális és szellemi érdekeiért, mint ma. Mennyi gyermekvédelmi törvény és intézmény, mennyi óvoda és iskola, mily gazdag gyermekirodalom, az iskolai tanításban mennyi érdekes új didaktikai próbálkozás és módszer!

De ha ezt készséggel el is ismerjük, nem hunyhatunk szemet az érem másik oldala előtt sem, hogy t. i. ilyen óriási anyagi és szellemi tőkebefektetés mégsem látszik meg a

nevelés eredményén. Nem mondhatjuk, hogy fegyelmezettebb, boldogabb, jellemesebb nemzedék hagyja el ezeket az új iskolákat, mint a régieket.

Vajjon mi ennek a magyarázata?

b) *Az, hogy Isten nélkül nincs eszményiség, eszményiség nélkül pedig nincs eredményes nevelés.*

Ma már mindenki tudja, hogy a nevelés eredménye elsősorban nem az iskolapadok jóságától, nem a tornaterem felszerelésétől, nem a tankönyvektől, nem a tanítási módszertől függ, — mindettől *is*, de nem elsősorban ettől. Hanem elsősorban függ a nevelőnek céltudatosságától; attól, menynyire látja a nevelő a végső célt, ahová az egész nevelésnek elérnie kell és mennyire rendíthetetlen szent meggyőződése magának is mindaz az ideál, amelynek magaslatára a rábízott fiatal lelkeket föl akarja segíteni. Dómokat csak dogmákkal lehet építeni, — erkölcsi tekintetben is, sőt itt még inkább!

Ilyen nevelőket azonban csak a vallásos világfelfogás termel ki. Így csak az tud nevelni, aki mindenekelőtt maga hajlik meg a mennyei Atya előtt. Viszont akiből ez a vallásos alap hiányzik, aki csak a saját kicsinyke tudására és szűk tapasztalatára van utalva, az a nevelő mindig valami hiányt fog munkájában észrevenni; érezni fogja, hogy hiányzik munkájából a végső tekintély és célbiztosság, hiányzik a magasságok emelő ereje.

«Res sacra puer» — hirdette az Egyház kezdettől fogva, «szent dolog a gyermek»; a gyermeket tehát mindig megbecsülte. De nem istenítette, mint isteníti a vallásnélküli pedagógia.

Az nevelés, mikor a kisgyermek sóvárogva nyujtja ki lelkének vágyait a magasban fénylő eszmények után és ezek az eszmények *fölfelé* húzzák őt, — igen, ez a vallásos nevelés! De nem nevelés az, mikor *mi szállunk* le a fejletlen kis ember fejletlen vágyaihoz és lovat adunk minden ösztönös megnyilatkozása alá, — ez a vallásnélküli kényeztetés! Hogy is akarhat az nevelni, akinek nincs érzéke az iránt a titokzatos élet iránt, amely Isten keze nyomán hullámzik végig az emberi lelkek mélyén? A nevelők vallásos megerősítése nélkül nincs nevelés, mert nincs norma, nincs végcél, nincs dogma, — dómokat pedig csak dogmákkal lehet építeni.

B) *És hogy ez mennyire nem csupán elméleti elgondolás, hogy ez mennyire így van, és mennyire igaz,* **fájdalmasan igazolja a népek felbillent egyensúlya.**

a) Fájdalom, sok mai emberről el lehetne mondani, amit *az oxfordi egyetemistákról mondott valaki.* Ez az illető u. i. így határozta meg az oxfordi egyetemet: «Háromezer olyan fiatalembernek társasága, akik valamennyien vallást keresnek és seholsem találnak».

Egészen különös, szinte bizarrnak mondható meghatározás. Az oxfordi hallgatóknak nagyrésze bizonyára csodálkozott volna az ilyesforma saját-jellemzésükön, mondván, hogy ők nem nagyon érzik magukban ezt a vallás utáni vágyakozást. De épp ilyen csodálkozással venné tudomásul sok más felnőtt is, ha ugyanezt erősítgetnők róla: hogy de bizony, barátom, a te egész küzködő életed és minden nyugtalanságod tulajdonkép egy nagy istenkeresés — anélkül, hogy tudnál róla, anélkül hogy magadnak is be mernéd vallani.

— Hát lehetséges az ilyesmi? — kérded talán.

— Miért ne? Amint lehetséges, hogy valamit tudatosan keresünk és meg nem találunk, épúgy lehetséges az ellenkezője is: nem tudok róla, hogy keresnék valamit, nem érzem, hogy hiányzik valamim és mégsem jövök rendbe az élettel, — mert hiányzik belőle valami, amiről ugyan nincs tudomásom sem.

Közismert az az örökös nyugtalanság, keresés, elégedetlenség, ami az emberi észt és akaratot egyaránt jellemzi és soha, senkit, még a leglustábbat sem engedi tétlenkedni. Vajjon miről beszél ez a tapasztalati tény? Arról, hogy az igazságot kutató emberi észt végkép meg nem nyugtatja más, csak az Isten; és a jót és boldogságot szomjazó emberi szívet végkép ki nem elégíti más, csak az Isten. Mindaddig nyugtalan marad eszünk és szívünk, míg rá nem talál arra a forrásra, ahonnan minden ered, akitől minden függ s akihez minden visszatér.

b) *Ismeritek, úgy-e, a görög Anthaeus míthoszát.* Gaeanak, a Földnek volt fia ez az óriás. Amíg a földön állott, nem bírt vele senki, mert azon a talajon állott, ahonnan eredt és legyőzhetetlen erőt szívott onnan magába. Végre is Herakles csak úgy tudta legyőzni, hogy elszakította anyatalajától: fölemelte a levegőbe, ott aztán könnyen megfojtotta.

Ami azonban itt csak jelkép, szórul-szóra beteljesedik az emberiség életében. Hiába: az ember az Istentől jött, Isten az ő éltető és erősítő talaja. Amíg rendületlenül áll ezen az ősi talajon, amíg erős benne az Istenbe vetett hit,

addig ő marad győztes minden küzdelemben. Amint azonban elszakad ősi talajától, menthetetlenül zsákmányává válik a reá törő ellenséges erőknek.

Vannak a történelemben korok, amikor az isteni Gondviselés az embernek egy-egy pillantást enged a világ metafizikai csontvázára, a természet és a természetfölötti legmélyebb összefüggésére. Úgy érzem, ma is ilyen korszakban élünk. Ma szemünk előtt változnak át abszolút értékeknek gondolt kincsek szeméttè és polyvává; szemünk előtt inog minden, fülünk hallatára recseg-ropog minden, mert . . . mert botor fejjel kikezdtük, ami a világot összetartja. Bajunk minden más magyarázása csak a felületen marad. Igaz: nagy a gazdasági harc és nagyok a népek hatalmi tendenciái is . . . de mindez nem magyarázza meg teljesen a mai világvergődést, mindez már csak okozat. Hanem mi az ok? A hit és hitetlenség harca, a «civitas Dei» és a «civitas diaboli» mérkőzése: ez volt mindig és ez marad is mindig az ember történetének végső kérdése. A hit, mely az emberi arcot formálja, és a hitetlenség, mely az ember-roncsot szüli. Az az ember, aki elveszti az Istent, ugyanabban a percben veszti el saját emberi arcát is. Az ember meg akarja ölni az Istent, és nem veszi észre, hogy ugyanakkor saját nyakát vágja át.

Mert Isten nélkül felbillen az élet egyensúlya, Isten nélkül eltörik az élet szekerének rúdja, Isten nélkül léket kap az élet hajója — Isten nélkül nincs népek nevelése.

De ha nincs népek nevelése, akkor Isten nélkül nincs a népekben lelkiismeret sem.

II. Isten nélkül nincs lelkiismeret.

Ha nincs Isten, nincs lelkiismeret, nincs becsület, nincs erkölcs. Vajjon nem túlvekmerő megállapítás-e ez? Fájdalom: nem.

A) **Amilyen fogalma van az embernek az Istenről, olyan lesz az ő egész erkölcsisége is.** «Ha szereted az eget, ég vagy; ha szereted a földet, föld vagy; ha szereted az Istent, Isten vagy» — mondja Szent Ágoston. Soha ez világosabban még nem igazolódott, mint korunkban.

Soha annyira, mint ma, még valóra nem vált *Schefer* szava: «Es stirbt der Mensch an seinen Göttern», hamis istenei, bálványai, téves elvei és nézetei viszik sírba az emberi kultúrát.

Nem mondom: lehet Isten nélkül az erkölcsösségnek külső látszata, — de mi van belül? Ott, a titkos gondolatok közt, ott a senki által nem látott tervek és vágyak közt! Lehet az istentagadó is kívül olyan szép, comme il faut, síma ember, akárcsak egy múzeumi kitömött madár lesimított tollazata; de sajnos, belül is olyan, mint ez a kitömött madár: csupa korpa, pelyva, szalma. «Auszen lieb, innen Dieb». Ezekre gondolt Tompa Mihály, mikor írta:

A kultúra most sem jobb, maradt a régi,
Hajdan nyers bőrben, ma bársonyban,
Egymást mint vadállat marja, tépi,
S míg akkor körme s agyara
Volt csupán, mellyel másnak ártott,
Ma ki ösmerné fegyverét,
A százrétű cselt s álnokságot?
(Tompa: Mit kérek?)

B) De talán mégis csak túlzás ez? Talán ezek csak egy elkeseredett költőnek megállapításai?

Nos jó! Halljátok tehát nem egy poétának, hanem a legreálisabb élet emberének, az amerikai igazságügyi bizottság elnökének, **Edgar Hoovernek, megállapításait.** Ennek az évnek, 1936-nak elején New-Yorkban megrázó beszédben mutatott rá arra a veszélyre, amely az amerikai kultúrát a gonosztevők részéről fenyegeti. (V. ö. Berliner Katholische Kirchenblatt 1936 ápr. 19-i sz.)

Ha a becsületes embereknek nem sikerül közös frontot szervezniök — mondotta —, el fog pusztulni az amerikai kultúra. A legújabb statisztikák ugyanis azt mutatják, hogy az Egyesült Államok családjai közül évenként minden tizenhatodik rablásnak, tehát fegyveres lopásnak és gyilkossági kísérletnek van kitéve. Csak a mult évben ebben az országban, amely egy magas civilizációval bíró nemzet hírét élvezi, több mint 12.000 gyilkosság és 1,445.581 más súlyos bűntett történt. Kiszámították azt a kárt, amit az amerikai nép ezáltal anyagi téren szenvedett. Megállapították, hogy a munkanélküliség mellett jelenleg a bűnözés problémája a legfontosabb kérdés. Kiszámították, hogy a bűnözők világa, beleértve a rendőrség számának fantasztikus szaporítását is, évenként 120 dollárjába kerül minden egyes amerikainak. Ez olyan megterhelés, amely szinte fölülmul minden más adóterhet. Ha a bűnözést öt évre el lehetne nyomni, ez az amerikai népnek olyan megtakarítást jelentene, hogy az egész államadósságot kifizethetné vele . . .

Mindez az igazságügyi bizottság elnökének megállapítása. Beszédének hangja azonban még csak a következőkben válik megrendítővé.

Az Egyesült Államokban elkövetett gonosztettek szereplői közül 20% még nem érte el a választói kort, — mondja tovább. És most szórul-szóra idézem szavait: «Az ifjúság nem egyedül felelős a gonosztettért, amelyet elkövet. Az igazi bűnösök a szülők, kik elhanyagolják kötelességüket, kik saját érdekeiket a gyermekek érdekei fölé helyezik, vagy akik jellem- és akaratgyöngeségből a gyermekeket magukra hagyják. Amerikában a bűnözés ma már a bölcsőnél kezdődik, és a mai állapotokra a legerősebb befolyást az a kéz gyakorolja, amely a bölcsőt ringatja, vagyis inkább nem ringatja többé».

Hoover ezután ismerteti az eszközöket, amikkel a veszélyt eddig le akarták küzdeni. «Azt mondották: Ahány iskolát nyitunk, annyi börtönt csukhatunk be. Azonban az ifjúsági bűnözők nagyobb része nem a műveletlenek közül kerül ki. Különben mit is várhat az a húsz millió gyermek, aki a nyilvános iskolákat benépesíti, mit is várhat akkor, mikor a tanítók többsége istentagadó és mikor ezekben az iskolákban a «semlegesség» ürügye alatt tiltva van a vallásról beszélni». Ezt megint szó szerint idéztem Hoover szavaiból, aki ezután még megemlítette egy nevezetes prédikátornak kijelentését, amelyet nemrégiben tett az egyik szorongásig telt chicagói templomban: «Egy vagy két nemzedék mulva a személyes Istenben való hit Amerikából tökéletesen eltűnik, a katolikusokat kivéve. A bűn és a gonosztett a maguk eredeti értelmében, vagyis mint az Isten parancsának megsértése, úgyis olyan fogalmak, amiket már csak a katolikusok ismernek. Valóban — így fejezi be Hoover az előadását — úgy látszik, hogy egyedül a katolikus Egyház ismeri azt a veszélyt, amely a vallásos nevelés nélküli országot fenyegeti».

Nos, szeretnők hinni, hogy nemcsak mi ismerjük föl ezt a veszélyt, hanem velünk együtt az emberiség sorsáért és az emberiség emelkedettebb, szellemi életéért aggódó minden gondolkodó egyén is. Sorsdöntően fontos, hogy felismerjük-e azokat a szörnyű következményeket, mikkel egyénre és nemzetre egyaránt jár az Istentől való elszakadás; sorsdöntően fontos, hogy meghalljuk-e az Úr szavát, amit Zachariás prófétánál mond: «Nagy lett a seregek Urának haragja, és az történt, hogy amint ők nem hallgattak reá, amikor ő szólott — úgy majd én nem hallgatom meg, ha ők kiáltanak, úgymond a seregek Ura». (Zach. 7, 12, 13.)

III. Isten nélkül nincs szeretet.

De vajjon kell-e még ezek után beszédem harmadik tételét is bizonyítgatnom: Isten nélkül nincs a népek közt szeretet.

A) Hiszen saját bőrünkön érezzük már, **saját torkunkat fojtogatja már az Istentől elfordult világnézet sziszegő kígyója!**

Kevés olyan emlék maradt reánk a klasszikus görög szobrászatból, amelynek szemlélése megrázóbb érzelmeket váltana ki belőlünk, mint a Laookon-csoport. Bizonyára mindnyájan láttátok már ennek a szoborcsoportozatnak fotografiáját. Fojtogató óriáskígyó csavarodik a királyi vérből származó főpap izmos testére és megrendítő látni, milyen észbontó fájdalomban, milyen végső erőfeszítésben feszül meg az apának minden izma, amint vívódik a szörnyű halálküzdelemben. De talán még a férfi tekinteténél is rettenetesebb a gyermekek kétségbeesett arca, amint tehetetlen végső vonaglásban sikoltanak segítség után . . .

Az Istentől elszakadt mai emberiség is nem így érzi-e már nyakán az istenhit helyét elfoglaló szeretetlenség és gyűlölet kígyójának fojtogató markolását?

Abban a véres halálvergődésben, amelynek kínjait évek óta szenvedjük, nem vesszük-e észre, hogy Izaiás prófétának szavai váltak szórul-szóra valóra:

«Várjuk a világosságot, és íme sötét van, a fényességet, és sötétben járunk. Mint vakok, tapogatjuk a falat, és mintha nem volna szemünk, tapogatózunk ; megbotlunk délben, mintha sötét volna, homályban vagyunk, mint a holtak. Morgunk, mint a medve, mindnyájan, és nyögve búgunk, mint a galamb; várjuk a jogot, de nem jő, a szabadulást, de távol van tőlünk. Mert sok a mi gonoszságunk előtted, és bűneink ellenünk szólnak; mert istentelenségeink velünk vannak, és gonoszságainkat ismerjük; vétkeztünk és hazudtunk az Úr ellen, elfordultunk Istenünk követésétől». (Iz. 59, 9.–13.)

B) **Mondjak rá egy példát, hogy szórul-szóra ez történt meg velünk?**

Egy szép tavaszi napsütéses délelőttön kimegyek sétálni az utcára. Jól esik ez az első meleg napsugár a hosszú, hideg téli napok után! A nagy sétakert játszótere telve gyermekekkel. Ugrándoznak, játszanak, kergetik egymást . . . És az a tömérdek bölcsős baba! Mennyi szépség, mennyi báj, mennyi kedvesség, amint csendben alszanak bölcsőjük mé-

lyén a fényes napon! Az egyiknek olyan kék a szeme, mintha az elveszett paradicsom mosolya tükröződnék benne; a másiknak olyan sárga a haja, mint a megolvadt arany. De mind egyformán kedves, egyformán boldog; mind élvezi a kisütő napot, amit az Úristen küldött didergő fiainak. Öregek, fiatalok élvezik az Isten napját...

És alig pár lépésre tőlük egy nagy ház pinceszobájában különös tanítás folyik. Itt is sokan vannak, öregek is, fiatalok is, és valamennyien hátborzongva hallgatják az előadót, aki a modern gázvédelemre oktatja ki hallgatóit és mindjárt végig is próbálja valamennyivel a gázmaszk felcsatolását.

Éppen egy öreg nénivel kísérletezik most, akinek unokája szintén kint mosolyog a bölcsőben a meleg napsütésben.

— Úgy, asszonyom, most csatolja föl ön a maszkot. Előbb az állát kell belehelyezni... de gyorsan... az ég szerelmére: nem ilyen kényelmesen, minden másodperc egy halál! Úgy. Na végre! A többi már könnyebben fog menni.

Az lehet, hogy a többi könnyebben fog menni. Mert ez ugyan nem ment könnyen. Pedig szegény nagymamának igazán nem volt kövér az álla. De hiába no! Nem ezt gyakorolta eddigi életében! Tudott jól sütni és főzni, tudta férje ruháját rendben tartani, tudta az egész házat ellátni, tudta a gyermekek lelkét minden szépre és jóra tanítani... de gázmaszkot hat másodperc alatt felcsatolni?

Végre nagynehezen sikerül. De azonnal kiáltozni kezd a szegény nagymama:

— Segítség! Megfulladok ebben a maskarában!

Ő ugyan «maszk»-ot akart mondani; de a két ijesztő nagy üvegszeme és furcsa orrmánya mögött csakugyan úgy mutatott, mint egy maskara.

Kint pedig sütött a nap, az Isten áldott napja, és boldogan álmodtak benne a bölcsős csecsemők... de a nagyok már nem álmodozhatnak, nem lehetnek nyugodtak: nekik már gázmaszkot kell felcsatolni tanulni hat másodperc alatt.

Angol lapok nemrégiben szenzációs hírt közöltek: Föltalálták a gázbiztos bölcsőket... Ó, igen, egész jól értettétek, nem hallucináltok: gázbiztos bölcsőket! Halljátok íme a hírt:

«A moszkvai vegyészeti intézet «gázbiztos bölcsőket» készített, amelyekben a csecsemőt gázszűrővel ellátott zsák

zárja el a külvilágtól. A zsákot cső köti össze a dajka gáz-álarcával és a dajka lélekzetével tisztított levegőt szív a bölcsőt körülvevő zsákba és saját álarcába. A bölcsőt tiszta levegőt tartalmazó, légmentesèn zárt zsákokhoz is lehet kapcsolni, amelyek levegőjét időnkint fujtatóval frissítik fel» . . .

Testvérek! Nem borzad össze az ember, mikor ilyen legújabb vívmányokról kell gondoskodnia? Már meg tudjuk szűrni a csecsemő levegőjét is! De miért nem tudjuk megszűrni és megtisztítani a gyűlölet mérges levegőjét, azt a feneketlen acsarkodást, ami egyik népet eltölti a másik ellen? Tudjátok, miért nem? Azért, mert a szeretetlenség ellen, a gyűlölet pusztító bacillusa ellen csak egyetlen biztos gázszűrő van: *a közös mennyei Atyába vetett eleven hit és az ebből folyó embertestvériség gondolata. Ahol pedig elvész ez a hit, ott megszűnik az eszményiség, elnémul a lelkiismeret, elpusztúl a szeretet.*

*

Kedves Testvéreim! Akik a méhészettel foglalkoznak, néha egész különös és érthetetlen jelenséget figyelnek meg a méhek viselkedésén. Ha túlerőben levő ellenséges raj támad meg egy kaptárt úgy, hogy annak lakói nem tudnának ellene védekezni, a megtámadt méhraj maga is nekiesik a keserves fáradsággal gyüjtött mézkészletnek és elkeseredett dühhel kezdi falni, hogy legalább magának pusztítsa el és ha már minden veszni indult, legalább még egyszer jól lakhassanak.

Nem tudom, csakugyan így tesznek-e a méhek . . . de hogy néha az emberek egész hasonlóan járnak el, azt fájdalmasan juttatják eszünkbe korunk jelenségei. Mintha öntudatlanul, ösztönösen valami végső katasztrófát éreznének az emberek, olyan eszeveszett könnyelműséggel pazarolják el évszázadok drága örökségét: isteni hitüket.

Az ember olyan kultúráról álmodott, amely kizárólag az anyagon és annak tiszteletén épüljön fel, — nos, ma már itt van kezünkben ez a kultúra: de korunk minden keserves vívódása és reánk szakadt, megoldatlan problémája amellett tesz tanuságot, hogy metafizikai gyökerek nélkül, vallásos alapozás nélkül, Istenbevetett hit nélkül nincs emberhez méltó lét, nincs emberies élet.

Akarunk-e kijutni a reánk szakadt sötét éjszakából? Akarunk-e továbbra is kultúrában élni? Akarunk-e továbbra is emberek maradni?

Ha igen, akkor mondjuk el azt az imát, amellyel XI. Pius pápa végezte az idei (1936) római sajtókiállítást megnyitó beszédét:

«Maradj velünk, Uram, mert förgeteges este kezd leszállni a világra, még viharosabb éjszaka előjeleként. Maradj velünk és akkor a sötétben is világítani fogsz és megvilágosít minket a Te világosságod. Maradj velünk, Uram.»

Ime, Testvérek, ne felejtsétek el a mai beszéd végső tanuságát:

Árva — szülők nélkül, éjszaka — csillag nélkül, hajó — kikötő nélkül, száműzött — haza nélkül, szív — öröm nélkül, test — lélek nélkül, utas — cél nélkül, világ — Nap nélkül: **ez az ember Isten nélkül!** Amen.

IX.

Nincs mennyei Atya? Nincs emberies élet!

(Szentírás: Oz. 4, 1.–6.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Amikor Voltaire, a nagy vallásgyűlölő, megöregedett, kedvence volt egy szelídített sas, amelyet ferney-i kastélya udvarán ápolt és nagy szeretettel gondozott. Egy nap a sas valamiképpen megsebezte magát és attól kezdve állandóan betegeskedett, ami gazdáját módfelett elszomorította. Egy reggel kérdi a házvezetőnőjét, hogy van a madár?

— Egész jól — feleli az asszony.

— Meggyógyult? — kiált föl Voltaire örvendezve.

— Azt nem.

— Hát akkor mi van vele?

— A sas se nem beteg, se nem egészséges, hanem... kimult. Jobbat nem is kívánhatott neki az ember, hiszen már egészen leromlott és sovány volt — mondja az asszony. Voltairet elöntötte a méreg. Dühösen kiáltott fel: Sovány! Sovány! És azért jobb, hogy meghalt a szegény állat? Öljetek meg engem is, én is elég sovány vagyok!

Ez volt a nagy hitetlen «világbölcs» válasza; azután rögtön elküldte alkalmazásból a házvezetőnőjét és hetekig tartott, míg úgy-ahogy megint meg tudott nyugodni.

Voltaire gazdag ember volt, kényelemben élt, anyagi gondokkal nem küzdött, nevét lelkesedéssel emlegette az egész akkori nemzedék, amelynek lelkéből kiszakította a hitet... De, íme, mikor megöregedett, mikor életének gyertyája már mélyen, tövig égett, egy sas kimúlása is megrendítette...

Nem tudom, mi juthatott eszébe és mi nyugtalaníthatta ennyire. Csak az-e, hogy az alattomos betegség mennyire lesoványította kedvenc madarát? Vagy talán tudat alatt

kínozta annak megérzése is, hogy az őbenne rágódó istentagadás és hitetlenség mennyire lesoványította, mennyire kifosztotta az ő lelkét is? Vajjon fölvillant-e előtte, milyen áldás a hit és milyen rabló és útonálló a hitetlenség? . . .

Hogy az istenbevetett hit nélkül nincs még gazdasági élet sem, erről beszéltem két héttel ezelőtt. Istenhit nélkül nincs szellemi élet, ezt vizsgáltuk a mult vasárnap. Tehát istenhit nélkül nincs semmiféle emberies élet sem, ezt akarnám bebizonyítani ma. Bebizonyítani azzal, hogy megvizsgálom, I. *mit ád az embernek a hit* és II. *mit vesz el tőle a hitetlenség*. Azt úgyebár nem is kell külön megemlítenem, hogy a mi istenbevetett hitünknek nem a mai beszédanyag az egyetlen alapja vagy legfontosabb érve. Amit ma fogunk hallani, az csak ráadás, nyomaték az eddigi beszédek érvei mellé.

I. Mit ád a hit?

A) Hogy meg tudjunk felelni a fontos kérdésre: «Mit ád nekünk a hit», **eszmei távlatok magasságából kell vizsgálnunk az emberiség életét.**

a) Igy vizsgálta pl. a nagy angol történetíró, *Carlyle* is, és így jutott el nem katolikus léttére — *a katolikus Egyház nagyszerű magasztalásához*.

«A francia forradalom» c. könyvének második bevezető fejezetében az alábbi nyilatkozatot teszi a katolikus Egyházról: «Egyház! Van-e szó, amely tartalomban ehhez hasonló lenne; nem foglal-e többet magában, mint Golkondának, sőt a világnak minden kincse? A messzefekvő hegységek közt emelkedik egy kicsinyke templom, körülötte fehér sírkövek alatt nyugszanak a holtak a dicső föltámadás reményében! Olvasóm, teljesen érzéketlennek kellene lenned, ha ez a templomocska neked soha . . . olyan dolgokról nem beszélt volna, amikre nincs szavunk, de amik mégis lelked legbensejében élnek. Erős volt, akinek olyan Egyháza volt, amit Egyháznak nevezhetünk; általa, bárha végtelenségek középpontjában és örökkévalóságok összefolyásánál is, de félelem nélkül állott Isten és emberek előtt. Számára a hullámzó, partnélküli világmindenség biztos, szilárd és jólismert otthonná lett. Ilyen erő rejlett abban a hittel, meggyőződéssel kimondott szavakban : Hiszek! Joggal dícsérhették az emberek hitüket, emelhették számára a legpompásabb templomokat, megszervezhették a tiszteletreméltó

hierarchiát, adhattak tizedet vagyonukból: érdemes volt ezért élni, ezért meghalni».

Ismétlem — Testvéreim — ezt egy nemkatolikus történetíró mondja a katolikus Egyházról, vagyis arról a természetfölötti életfelfogásról, amelyet az Egyház képvisel és hirdet. A történelem elfogulatlan vizsgálata valóban megtanít arra, hogy az igazi emberiesség jele és forrása nem a gyárak és felhőkarcolók, nem autók és repülőgépek, sőt még csak nem is chémiai laboratóriumok, múzeumok és könyvtárszobák, hanem az igazi emberiesség és kultúra ott kezdődik, ahol már fölötte vagyunk a testi létezés — a vegetálás — anyagi föltételeinek és kívánalmainak, fölötte üzletnek és élvezetnek, és oly magaslatokra emelkedünk, ahol már a «honnan és hová» nagy kérdései foglalkoztatnak és ahol megérezzük azt a hivatást, amellyel az Úr minket erre az életre küldött.

b) *A vallásos életfelfogásnak ilyen ultraviola sugarait azonban, sajnos, könnyen elfogja előlünk a mindennapi munka és gond.* Ez lapítja menthetetlenül földhöz, ez teszi vérszegénnyé, hitszegénnyé az emberek millióit, amint a nap éltető ultraviola sugarait is elfogja a poros levegő a völgyekben élő emberek elől, és csak a magas hegyekben jutnak el azok hozzánk. Úgy-e, Testvéreim, ha az ember heteket tölt magas hegyek közt, meglátszik arcán és egészségén: megerősödik ellenállóereje, mert ott erősebb a napsugárzás, az inszoláció. Hogyne látszanék meg az egyénnek is, de a népnek is erkölcsi ellenállóképességén és lelki egészségén, ha az istenközelség és istenhit állandó inszolációjának kitéve tartja lelkét! És hogyne lenne kehes, sápadt, vérszegény, asztmásan ziháló annak az emberiségnek lelke, amelyik elfordítja arcát az istenhit sugaraitól, amely elől elzárják az istenközelség magaslati napját, ellenben rázúdítják a lapályok posványának mérgező bacillusait!

Mert azzal legyünk tisztában, hogy nemcsak az anyagi világban, hanem a lelkek birodalmában is vannak éltető források és vannak mérgező kutak. De míg az ártalmas kutakra nem mulasztjuk el kiírni a figyelmeztetést: «Vigyázat! Nem ivóvíz!», addig — fájdalom — elmulasztjuk ezt kitenni sok olyan plakátoszlopra, kirakatra, képes folyóiratra és könyvre, mulatóhelyre, amelyre pedig nagyon is elkelne a felirat: «Vigyázat! Nem ivóvíz, csak pocsolya!»

B) Ilyen elvi megfontolások után most már megkísérelhetjük a feleletet a kérdésre: **Mit ád a hit az életnek?**

Ad optimizmust, ad lendületet, ad szépséget, ad nyugodt véget.

Vegyük csak sorba mind a négy gondolatot.

a) *Mindenekelőtt is ad törhetetlen optimizmust az életbe.* Ez a kitartó bizakodás, ez a rendületlen reménykedés, ez a «dum spiro, spero» mindig ismertető jele volt a keresztény-ség legjobbjainak.

Tudjátok, kinek volt jelmondata ez a nagyszerű elv: «Míg lélekzem, remélek». Prohászkának. Nem tudom, sok olyan mélyre tekintő ember élt-e már ebben az országban, mint ez a mi felejethetetlen apostolunk. Nem tudom, nyílt-e még valakinek annyiszor alkalma az emberi lélek legsötétebb mélységeibe is betekinteni, mint neki. És mindez nem vette el munkakedvét, nem törte le lendületét! Egyszer fárasztó és idegemésztő apostoli munkája után ezt mondotta neki egyik buzgó tisztelője: «Mindez hiába, kegyelmes Püspök Atyám! A világot úgysem lehet megváltoztatni!» A püspök ránézett a maga jellegzetes mély tekintetével, és csak ennyit mondott: «Még kegyed is így beszél? Akkor látom, hogy még többet kell dolgoznom».

Honnan táplálkozott Prohászkának ez a törhetetlen optimiz-musa? És honnan minden igaz kereszténynek hősi bizakodása? Az Isten közelségének állandó megérzéséből; abból, hogy mindig lelkükre borul a mennyei Atyának áldott tekintete.

Aki az Istent szolgálja, az életet szolgálja. Aki az Istenbe kapcsolódik, az életbe kapcsolódik. Aki az Isten-ben hisz, az életben hisz. Hogy is hihetne valaki az «élet»-ben, ha nem hisz minden élet ősforrásában, Istenben? Aki tehát az Istenben bízik, az az életben bízik: az csak optimista lehet!

b) Így most már megértjük az újabb feleletet is: Mit ad még a hit? *Hősies lendületet az életbe!* Vele tűrhetővé, elviselhetővé, könnyebbé válik az élet; nélküle csak sötét keserűség az.

Az olasz pénzeken olvasható ez az érdekes felírás: «Meglio vivere un giorno da leone che cento anni da pecora», «Jobb egy napot élni oroszlán módjára, mint száz évet birkák mód-jára». Nos hát: oroszlán módjára élni csak hittel lehet! Hit nélkül csak nyáj módjára tengődni. Mert az egyén történe-tére is, de a világtörténelemre is egyaránt érvényes az a mondat, amit a renesszansz egyik világhírű festője, Mon-tagna írt fel keserűséggel teli élete végén a legutolsó festmé-nyére: «Egyedül az isteni maradandó, minden más csak füst».

Hallgassátok csak meg, mily szemléltetően írja a mi nagy *Pázmányunk:* «Vetted-e eszedbe, hogy mikor a kútból vizet vonzasz, míg a vízben vagyon a teli veder, könnyű és semmi terhét nem érzed: mert a víz a maga helyén nem nehéz; de mihelyt fölemeled a vízből, mindjárt megérzed a súlyát és nagy erővel vonzod. A mi lelkünk nyugalmas célja, határa és helye — Isten; míg Istennel vagyon szívünk és kívánságunk —, nyugszunk; súlyosnak és terhesnek semmit sem érzünk; de mihelyt valaki Istenen kívül másra fordítja kívánságát, méltán azt kiálthatja Szent Jóbbal, hogy magának is terhére vagyon» . . .

Ezért ad a hit optimizmust, ezért ad lendületet az életbe.

c) És mit ad még? *Ad szépséget az életbe!*

Hallgassátok csak meg azokat a bölcs szavakat, amiket a híres francia akadémikus, *Legouvé*, intézett fiához annak első áldozása napján:

«Édes fiam, majd fogsz hallani bőven kritikát a gyónás ellen, és fogod hallani, amint még elkeseredettebben támadják az áldozást. Támadják olyanok, akik elfelejtik mindazt a nagyságot, ami ebben a dogmában rejlik, és csak a megérthetetlent veszik észre benne. Pedig mi más az egész világ, mint egy kikutathatatlan titok?

És ha eltekintek a titoktól, ha valóságként fogadom el Krisztus jelenlétének tanát, mit jelent ez számomra? Az emberi lélek egyik legnagyobb vigasztalását. Nem ismerek semmit, ami alkalmasabb volna a lelket megerősíteni és szent önbecsüléssel eltölteni, mint ez a gondolat: Most te Teremtődnek szentélyévé lettél. Ha már egy általunk szeretett személynek jelenléte is elegendő néha ahhoz, hogy visszatartson a hibától, mit jelent akkor a keresztény lélek-nek, ha elmondhatja: Az én Istenem az én vendégem, ben-nem van, az enyém!

Fiam, én láttam haldoklókat, amint tekintetük fölsugárzott a reménytől, mikor magukhoz vették a szent ostyát; láttam a templomban, amint fiatal leányok homloka fénylett a hit sugaraitól, amikor az áldoztató asztaltól jöttek; láttam a te édesanyádat, amikor a fájdalom ide-oda dobta, de hirtelen lecsillapodott az áldozás után és mosolygott saját szenvedésein. Ami ilyen fényt tud vetni az emberi arcra, nem lehet más, csak szent dolog».

Eddig tart a nagy tudósnak melegszívű nyilatkozata. Gyönyörű felelet arra a kérdésre, hogy mit ád nekünk a hit. Ad optimizmust, ad lendületet, ad szépséget.

d) De ad még valamit: *Nyugodt véget az életnek.*

A hallei protestáns teológia egyik tanára (Tholuck), Olaszországban utazgatván, megkérdezett egy egyszerű olasz kocsist, mi volna szívének legnagyobb vágya. A kocsis így felelt: «Morire in pace con Dio», «Istennel békében halni meg». És a professzor így folytatja: «Ami pompásat és nagyot láttam Olaszországban, egyetlen egy sem tett rám olyan mély benyomást, mint az Abruzzókban annak a szegény embernek válasza».

Dehát valóban lehetne-e ennél nagyobbat kívánni magunknak: Istennel békében halni meg! És mi adja meg ezt a megnyugtató örömet? A hit, egyedül a hit! Ez ad optimizmust, ez ad lendületet, ez ad szépséget, ez ad nyugodt véget.

II. Mit vesz el a hitetlenség?

Ez a mérleg egyik serpenyője. Nézzük most a másikat is: Mit vesz el a hitetlenség?

***A)* Elveszi a boldogságunkat.**

a) *Isten nélkül boldogtalan az élet,* Istentől messze nincs boldogság. Lehet, hogy valaki évekig, évtizedekig el tudja temetni lelkének föl-föltörő sóvárgását az Isten után, de egyszer mégis csak rászakad az a csendes pillanat, amelyben valóra válik rajta Emmanuel Geibel mondása: «Dein einsam Herz ist dein Gericht». Eljön a pillanat, amelyben a szívnek Isten után epedő nosztalgiáját nem lehet többé elnyomni szakadatlan földi munkába temetkezéssel sem, és nem lehet többé túlharsogtatni a földi élvezetek még oly diadalmas himnuszaival sem. Ez az a pillanat, amelyet valahol egy költő oly gyönyörűen szemléltet egy édesanyával, aki hangos muzsikaszó között mulatozik, de egyszerre csak fölkapja a fejét: a nagy lárma kellő közepén is meghallotta álmából föl-ébredt kisgyermekének csendes sírását.

Ez az a pillanat, melyben rádöbbenünk — egyesek, fájdalom, csak a földi élet utolsó perceiben —, hogy csak Istennél van az igazi boldogság, és minél közelebb vagyunk az Istenhez, annál biztosabb és nagyobb a boldogságunk.

b) A hitgyűlölő Voltairerel kezdtem a mai beszédet. *De különös dolgot jegyeztek fel egy másik hitehagyott francia íróról, Renanról is.*

Egyik írótársa (Gaston Vallier) ugyanabban a bretagnei faluban töltötte nyári szabadságát, amelyikben Renan is tar-

tózkodott. Közös sétájukon egyszer vallásos körmenettel találkoztak, és az említett író csodálkozva látta, hogy Renan leveszi kalapját és meghajtja fejét a feszület előtt. Meglepetve kérdi tőle, vajjon megváltozott-e, vajjon visszatért Krisztushoz? Renan erre az alábbi jellegzetes választ adta: «Ó nem! Néha ugyan köszöntjük egymást, de sohasem beszélünk egymással».

Nem érzitek ki e mögül a furcsa, első pillanatban öntudatosnak látszó válasz mögül a hitétvesztett embernek minden boldogtalanságát? Ha, szegény, mert volna mélyen lelkébe tekinteni és mert volna őszinte lenni saját magához, nem így kellett volna-e válaszolnia: Az eszem azt mondja, hogy Krisztusnál van megoldás minden problémámra, de — nem merem nyiltan megvallani még magamnak sem, mert akkor egész életmódomra le kellene vonni a következtetést. És a szívem is azt mondja, hogy Krisztusnál van az enyhítő forrás minden kínzó lelki vívódásomra, de mégsem merem levonni a végső következtetést, mégsem merek enyhítésért hozzá folyamodni, nem merek keresztje elé térdelni . . . csak így messziről köszöntöm Őt.

Ó, Testvéreim, hányan élnek körülöttünk is olyanok egyébként komoly, derék, becsületes, munkás emberek —, akik csak messziről köszöntik az Istent: nem szakították ugyan el az utolsó szálat, amely őket Istenhez fűzi, de sokkal vékonyabb az, semhogy komoly vallásos életet hordozhatna és így lelki megerősödésnek, megnyugvásnak, boldogságnak válnék forrásává. «Mester! tudjuk, hogy igazmondó vagy, és az Isten útját igazságban tanítod» (Máté 22, 16.), mondották az Úrnak a farizeusok is, — de mégsem követték Őt.

c) *Pedig minden hitetlen szív vérzik és előbb-utóbb elvérzik a hitetlenség sebe alatt.* Az 1892 október 1-ről 2-ra virradó éjjelen Renan végső perceit élte. Hosszan, különös hangsúlyozással kiáltott föl a haldokló: «Ayez pitié de moi, mon Dieu, ayez pitié de moi», «légy hozzám irgalmas, Istenem, légy irgalmas». Most már nem messziről üdvözölte Istent. Most már beszélt Hozzá . . . Boldog, aki nemcsak halálos ágyán akar Istenhez szólni!

B) És itt érünk el a második felelethez: Mit vesz el tőlünk a hitetlenség? **Elveszi az életünk célját.**

a) Olvastam egy egyszerű, de mélylelkű földműves emberről, aki közösben is szokott imádkozni társaival és a közös ájtatosság végén hozzátette: «Most pedig imádkozzunk el még egy Miatyánkot azokért az emberekért, *akik itt járkálnak körülöttünk a földön, de nem tudják, hogy miért élnek.*

Hát bizony van is ezekért imádkozni való! Mert amint a mi Istenbe vetett hitünk megment minket az élet hamis értelmezésétől és céltalanságától épúgy a hitetlenség, és ami ezzel jár: túlvilági rendeltetésünk tagadása, menthetetlenül reménytelenségbe és pesszimizmusba ránt.

b) De talán azt mondod, hogy *te egészen jól megvagy Isten nélkül is.* Nem érzed semmiben hiányát. Nem nélkülözöl semmit, nincsenek problémáid, nem fáj semmi . . .

Valóban vannak ilyen emberek is, — de lélekben nem egészségesek. Vannak, akik nem érzik az Istentől elszakítottság metsző fájdalmát, amint van olyan idegbetegség is — «syrongomyelia» a neve —, amelybe ha valaki beleesik, testének nagy részében megszűnik a fájdalomérzés. Az ilyeneket tüzes parázzsal égethetik, nem érzik. De ne gondoljuk, hogy ez az érzéketlenség előnyükre válik. Éppen akkor maradnának sok veszedelemtől mentesek, ha a fájdalomérzés idejekorán figyelmeztetné őket a bajra.

Sajnos, vannak lelkek is, akik hasonló betegségbe esnek, akiknek elhal érzékük a vallási dolgok, az örök kérdések iránt.

Pedig egyszer mindenkinek szembe kell néznie a nagy kérdésekkel, amelyek elől egész életében félve bujkált . . . egyszer: az élet végén.

c) *Isten nélkül rettenetes az élet vége.* Rettenetes, mert nincs semmi, ami legyőzze halálfélelmünket. Szörnyű szorongás fogja el azt az embert, aki a halálban a végső megsemmisülést, a nagy sötét semmit várja, és mégis minden pillanatban attól kell reszketnie, hogy betoppan az a nem szívesen látott, de kiutasíthatatlan vendég.

Pár évvel ezelőtt egy neves svéd író érdekes regényt írt az ilyen emberekről. Már a címe is különös: «A halál várószobájában».

Ó, igen: a halál várószobájában! Ültetek már, úgy-e, zsúfolt orvosi várószobában és éreztétek azt a különös, nyomasztó hangulatot, ami ráterpeszkedik ott a várakozók lelkére? Csendben ülnek a betegek és némán magába mélyedve foglalkozik mindenki a maga bajával. Itt-ott ejtenek halkan egy pár szót. Mikor aztán felnyílik az ajtó és a fehér köpenyes professzor beszólítja a soronlevőt, nagy izgalommal, heves szívdobogással indul el a beteg a rendelőszoba felé, amelynek ajtaja mögött a bizonytalan sors várja, az életről-halálról döntő orvosi konzultáció.

Még szerencse, hogy ritkán esik meg az emberrel, hogy az orvos várószobájában kelljen ülnie! Azonban az ember

egész földi élete tulajdonképpen «a halál várószobájában» telik le: mily rémes lehet ez a várakozás annak, akinek nincs hite, nincs Istene!

C) Utoljára kérdem tehát: Mit vesz el a hitetlenség? Elveszi mindazt, ami a merőben vegetatív, anyagi, földhözkötött élet fölé emelne minket: **elveszi emberi mivoltunkat.**

a) Hányan írhatnák le vallomásukban ugyanazt, amit leírt *Hans Bertram*, a híres ausztráliai repülő «Flug in die Hölle» c. könyvében! 26 évig élt Isten nélkül; azt hitte, hogy mindvégig ki lehet így bírnia. Akkor jött a nagy szerencsétlenség. Hallgassátok csak, mit ír róla.

«Tizenhat napja, hogy eltévedtünk, nincs több élelmünk, nincs vízünk. Mi vár most reánk? Megőrülünk? Meghalunk? Hiszen még fiatalok vagyunk. Élni akarunk, élni! Tekintetem belémered a csillagos ég végtelenségébe, gondolat nélkül követem a hullócsillagok zuhanását, és ekkor ráakadok az útra, az egyetlen útra: Imádkozom. Az éjszaka csendjében egyik szavát a másik után mondom a Miatyánknak és sorsunkat leteszem az Úr kezébe. Ebben az órában jövök rá az élet legegyszerűbb igazságára; igazságra, amit mi, emberek, oly sokáig hiába kerestünk, míg aztán önmagát kinyilvánítja, mintha valami fátyolt húztak volna le szemünkről. Ez az igazság pedig — hangosan kiáltom bele a világba: Ember, szükséged van akaratra és hitre. A legerősebb vasakarat is összetörik egy napon, ha nem hiszel».

b) Hát, Testvéreim, lássuk végre be, hogy *Isten nélkül rettentő árvák vagyunk, egyedül, elhagyatva!* Ha nincs Isten, nincs atyánk, nincs anyánk, nincs hitvestársunk, nincs barátunk, nincs szövetségesünk, — mert apa, anya, hitves, barát mind árnyékká soványodik, minden szövetség és szerződés hitvány írott papírrá fakul, ha nincs mögötte, nincs bennem, nincs abban a másikban az Isten szeretete, az Istenbe vetett hit. Hogy *emberi* jogokról egyáltalán beszélni lehessen, ahhoz mindenekelőtt az *Isten jogainak* elismerése szükséges. Ha az ember elveszti az Istenbe vetett hitét, megvakul: egyiptomi szembetegség vakítja meg lelkét, hogy meg ne találja az utat, amely egyik embert a másikhoz, egyik népet a másikhoz vezetné. Nem látjuk-e napjainkban, mint válik rajtunk valóra az Úr fenyegetése: «A gonoszok útja sötétség, nem tudják, hogy mibe botlanak». (Péld. 4, 19.) «A gonoszok olyanok, mint a háborgó tenger, mely nem tud megnyugodni, és melynek hullámai sarat és iszapot

vetnek ki. Nincs békéjük az istenteleneknek, úgymond az Úristen». (Iz. 57, 20.–21.)

De kell hinnem azért is, mert a hitetlenség nemcsak az egyénnek veszte, hanem a társadalomnak is. És ha elérkeznék a szörnyű pillanat, és az egész emberiség elfordulna Istentől, megszűnnék minden nemes és rendezett élet a földön és eljönne egy olyan emberiség, aminőről Izaiás próféta ír, — fájdalom, már ismerünk országokat, ahol szórul-szóra megvalósult jövendölése: «Kezetek vértől szennyes és ujjaitok gonoszságtól; ajkatok hazugságot mond, és nyelvetek gonoszságot beszél». (Iz. 59, 3.) «Lábuk gonoszságra fut, és ártatlan vér ontására siet; gondolataik hiábavaló gondolatok, pusztulás és romlás van utaikon». (Iz. 59, 7.)

*

Kedves Testvéreim! «Az Isten Fia emberré lett, hogy az ember valamikép istenivé váljék.» Ez tanítása az Egyháznak; és ennek elfogadása és életünkben keresztülvitt gyakorlati megvalósítása megoldaná az emberiség valamennyi égető problémáját.

Mihelyt az ember belátja, hogy tudomány és technika értékes kincsek ugyan, de nem képesek sem legmagasabb intellektuális, sem erkölcsi törekvéseit megvalósítani, és ebbeli igényeit kielégíteni, vissza fog sóvárogni az Istenhit után, az után a Szegletkő után, amit a haladás jelszavától megmámorosodott fejével botor módon kidobott a kultúra épületéből. És ez lesz a sóvárgott gyógyulás kezdete.

Ha azonban ezt be nem látjuk, ha az emberiség arcát nem tudjuk az Isten felé visszafordítani, ám jó — az ember nem válik «istenivé», marad embernek, de egész biztos, hogy kérlelhetetlenül fölfalja egymást!

A fénytől kérdé egykor az erő:
«Mondd, nem unatkozol, semmittevő?
Mit én építek, vagy ha kell, lerontok,
Te csak szemléled s nincs semmi gondod, dolgod».
S felelt a fény: «Hol én hiányzom, ottan
Erő hiába működik, kaosz van.» *(Reviczky: Fény.)*

Az emberi munka — az erő, az Istenbe vetett hit — a fény! *Hogy a «chaos»-ból «kosmos» legyen, ahhoz kell erő, de kell fény is, — és hogy a földi életből emberies élet legyen, ahhoz kell emberi munka, de kell Istenbe vetett hit is!* Amen.

X.

A végtelen Isten.

(Szentírás: Róm. 11, 33.–36.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Amilyen biztos, hogy van Isten, és pedig nemcsak a kinyilatkoztatás tanítja ezt nekünk, hanem eszünk segítségével és szívünk sugallatával is megismerhetjük Őt, épp olyan biztos az is, hogy Isten lényegét teljesen föl nem foghatjuk, Őt teljesen megérteni és titkába belelátni nem vagyunk képesek. Istent tökéletesen meg nem ismerhetjük, sem én, sem te, sem senki teremtett lény. Mert valamennyiünkre érvényes Szent Pál szava: «Most tükör által homályban látunk» (Kor. I. 13, 12.) és «rész szerint való az, amit megismerünk». (Kor. I. 13, 9.) És érvényes Szent Pál felkiáltása: «Mekkora mélysége az Isten gazdagságának, bölcsességének és tudásának! Mennyire megfoghatatlanok az ő ítéletei és felkutathatatlanok az ő útjai! Mert ki ismerte meg az Úr gondolatát? Vagy ki volt az ő tanácsadója?» (Róm. 11, 33, 34.)

A hitem azt mondja, hogy az Isten örökkévaló, az eszem is követeli, hogy annak kell lennie; olyannak, aki mindig volt, van és lesz, — de hogy mi az az «örökkévaló», azt megérteni, felfogni nem vagyunk képesek.

A hitem mondja, hogy az Isten mindentudó, az eszem is követeli, hogy annak kell lennie; olyannak, aki tudja, ami volt, ami van és ami lesz, amit gondolunk vagy titokban cselekszünk, — igen, ezt hisszük; de megérteni, felfogni nem vagyunk képesek.

Tudjuk és hisszük, hogy Isten mindenütt jelen van, mindenható, szent, igazságos, igaz, irgalmas, hűséges . . . de mindezt teljesen megérteni, felfogni nem vagyunk képesek.

Az Istenről tehát tulajdonképpen keveset tudunk; és amit tudunk, azt sem értjük meg kellőképpen, — amit azonban tudunk és amit értünk, az is éppen elegendő ahhoz, hogy

alázatosan térdre kényszerítsen minket az ő végtelen fönsége előtt.

És amikor az idei szentbeszédekkel kiaknázni szeretnők a «Miatyánk» páratlanul gazdag kincsesbányáját, természetesen a legelső teendőnk megrajzolni magunknak — már úgy, ahogy tudjuk — az Úristennek képét. Mert hogy ezt az Istent Krisztus Urunk óta Atyánknak szabad neveznünk, annak óriási értékét és megtisztelő jelentőségét csak akkor értjük majd meg, ha előbb számot adtunk magunknak a nagy kérdésről: Ki is hát az Isten? Ez a feladat vár reánk a mai szentbeszédben: közel férkőzni a fönséges Isten trónjához és fölnézni az ő áldott arcára, már amennyire a mi hunyorgató, véges szemünk kitudja állani az ő sugárzó tekintetét.

I. Ki az Isten?

A) Ki az Isten? — adom fel tehát a legelső kérdést a mai beszédben.

Érdekes! Én ezt a kérdést valahol már hallottam! Valamikor. Régen. De hol is lehetett az? ... «Ki az Isten?» ... Hát persze! Az első elemiben! A katekizmus legelső kérdései között van! Nem érdekes-e: már az elemi iskolás kisgyermek is legelőször erre a kérdésre tanulja meg a feleletet, és mégis, még ha száz évig él is, akkor sem tud rá jobb választ adni, mint amit ottan tanult. «Ki az Isten?» **«Isten a világ teremtője és a mi mennyei Atyánk.»** Mélytartalmú válasz, bölcs válasz; annyira mély, hogy mélységét soha kimeríteni nem tudjuk. Egyszerűnek, világosnak, átlátszónak tetsző felelet, és mégis, mennyi mélység, mennyi magasság rejlik benne!

a) Isten a világ teremtője, tehát Ő az első a világon. Vajjon mondhatjuk-e ezt? Nem! Nem pedig azért, mert Ő több és nagyobb, mint az egész világ. De vajjon mondhatjuk-e, hogy Ő több és nagyobb, mint az egész világ? Ezt sem mondhatjuk: mert Ő egyáltalában más, mint a világ.

Halljátok csak *Szent Ágoston* imádkozó szavait:

«Betöltesz eget és földet. Be tudnak-e azonban téged egészen fogadni, vagy marad valami belőled, ami már nem fér beléjük? És a maradékot az immár betöltött égen-földön kívül hova árasztod szét? Vagy nincs szükséged arra, hogy valami téged együtt tartson, mert te magad tartod együtt az egész világot éppen azzal, hogy betöltöd? A veled tele min-

denség neked nem tartó edényed. Szétzúzhatod, s nem ömlesz szét. Reánk kiáradásod is nem a te leszállásod, hanem a mi fölemelésünk; nem magad szakadozol ilyenkor, hanem minket igazítasz egybe». (Vallomások, I. 3.)

b) De menjünk még tovább: ha Isten teremtette a világot, akkor *Isten nagyobb a világnál, szebb a világnál, erősebb a világnál, úgy-e?*

Ah, — mondod erre — hát persze hogy így van! Isten nagyobb, Isten szebb, Isten erősebb a világnál.

Ámde ezt ne csak mondd, hanem próbáld egyszer végig is gondolni, amit mondtál. Milyen szédületesen nagy ez a világ! Milyen titáni erők feszülnek benne! Milyen lenyügöző szépségek tükröződnek benne! És az Isten mindennél nagyobb, erősebb, szebb . . . Ó, aki az élet csendes perceiben, az elmélkedő imádkozás néma ihletettségében így megsejti az Isten mérhetetlen nagyságát, annak lelke szárnyakat kap, annak szíve hevesen kezd dobogni az isteni nagyságnak ily áldott megérzésétől.

B) Próbáljuk csak meg kissé részletesebben végiggondolni ezt a tételt: Isten a világ teremtője, — és **milyen nagy és milyen szép ez a világ!**

a) «*Minden filozófiának kezdete a csodálkozás*» — mondja egy régi bölcs. És valóban csak sajnálhatjuk, hogy a mai ember már elfelejtett csodálkozni. Mondjátok, tudtok ti még csodálkozni? Én nagyon szeretek. És nagyon tudok. Ahányszor csak kimegyek a gyönyörű nagy természetbe, és amerre csak hordozom a szememet, szent csodálkozás ejti rabul lelkemet a hatalmas Isten kezenyomának láttára.

Bizonyára többen vannak itt, kedves hallgatóim közül, akik már megéltek egy napfölkeltét valamelyik magas svájci vagy tiroli hegycsúcson. A néma gleccsermezőn mint reszkető holdfény szalad végig a kelő nap első sugara. Még nem látni semmit a királyi bolygóból, de előre küldött sugarai már egyre fényesebbre festik a hegyeket . . . Egyszer aztán hirtelen felbukik teljes égő pompájában a tüzes napkorong, és egyszerre lángolni kezd körülöttünk az egész alpesi világ: a gleccserek, sziklák, jégmezők, szakadékok mind-mind tüzes, piros fényben égnek . . . A picinyke kis ember szeretne letérdelni, mert körülötte mintha minden imádkoznék, mintha minden mondaná . . . hegyek, sziklák, jégmezők, égő nap mind azt mondaná: Nagy az Isten! Milyen nagy az Isten!

Ha tengeri csigák kagylóját tartjuk fülünkhöz, sajátságos

zúgást hallunk benne; azt mondják, a tenger zúg benne, ahonnan való. Nos, az egész világ így zúgja, harsogja dicsőségét s nagyságát annak az Istennek, akinek kezéből való.

b) 1791 április 2-án végső perceit élte *Mirabeau*, a francia forradalom leghangosabb szereplője. Ragyogó tavaszi nap volt, és a haldokló az ablakhoz állíttatta ágyát, kinézett a napfényben fürdő, fakadó zöld tájra és a nagy beteg ember — elfelejtkezve eddigi ellenkező nézeteiről — a tavaszi pompától szinte megittasodva kiáltott föl: «*És mindezt csakugyan nem az Isten teremtette volna?*»

Valóban, Testvéreim, csak csendes pillanataink lennének az életben, a gondolkodásnak és okoskodásnak csendes percei, amelyekben körülnézhetnénk a világon, akkor lehetetlen lenne, hogy mindnyájan föl ne kiáltsunk: Milyen fönségesnek kell lennie Istennek, aki mindezt a szépséget teremtette!

Mindnyájunk lelkét elöntené az a meleg öröm és megilletődöttség — ugyanaz, csak százszorosan fölfokozva —, ami *Newton* lelkét öntötte el, amikor az égitestek gravitációs törvényét fölfedezte, vagyis amikor először jött rá az ember arra, hogy az ég mérhetetlen birodalmában milyen fönséges törvények uralkodnak: a kis égitestek a nagyok körül keringenek, a nagyok egy naptól függnek, a napok a naprendszerektől és végül az egész teremtett világ egy láthatatlan, titokzatos középponttól. De ugyanez áll reánk is: az egész természet benne van az emberben, az ember Krisztusban, Krisztus az Istenben, — Isten pedig a láthatatlan központja az egész világnak: a világ Teremtője és a mi mennyei Atyánk.

II. Milyen az Isten!

Eddig hát csak volnánk, hogy «ki az Isten?» Most jön azonban a nehezebb kérdés, hogy «milyen az Isten?»

Kell lennie Istennek, — ezt tudjuk. De milyen az Isten? Erről oly keveset tudnánk a kinyilatkoztatás nélkül.

A) Az Istent nem látjuk, de **valamilyennek mégis csak el kell képzelnünk**, mert különben nem tudnánk Vele semmiféle viszonyba lépni, nem tudnók szeretni Őt.

a) Szeretni nem lehet, aki nem érezhető, nem látható, nincs közelünkben. Az az örökös törekvés tehát, amely végigvonul az egész emberi történelmen, s amellyel az ember valami formában maga elé akarta állítani az Istent, ábrázolni, meg-

jeleníteni Őt, ez a törekvés tulajdonkép az emberi természet legmélyéről fakad. Azt persze ma már tudjuk, hogy fájdalmas eltévelyedés volt, mikor az ember faragott bálványokat imádott Isten gyanánt; de viszont azt is tudjuk és azt is természetesnek találjuk, hogy még a legnevesebb művészeknek sem sikerülhet soha a Végtelent véges formában visszaadni és a tiszta Szellemet anyagban méltóan érzékeltetni.

b) A magárahagyott ember csak tapogatva keresné az utat Isten felé. *De segítségére jött maga az Isten* azzal, hogy maga szólt választott népéhez a kinyilatkoztatás által; még inkább pedig azzal, hogy saját egyszülött Fiát küldötte el közénk és Benne fogható, látható, tapintható formában jelent meg köztünk az Isten. Hogy a kinyilatkoztatás óta az Istenről egészen más fogalmaink vannak, hogy a keresztény istenfogalom minden eddigitől elüt, és messze fölülmulja azt, az csak egészen természetes. Senki az Istenről nem beszélhetett nekünk szebben, vonzóbban, igazabban, mint egyszülött Fia által maga az Isten.

***B)* A kinyilatkoztatás óta tehát már valóban sokat tudunk az Istenről.**

a) *Mit tudunk Róla?*

Tudjuk, hogy *az Isten végtelen*, — mi emberek nagyon is végesek vagyunk, mindenütt beleütközünk a tér és idő korlátaiba.

Tudjuk, hogy *az Isten örök*, «az örökkévalóság halhatatlan királya» (Tim. I. 1, 17.), — mi emberek, nagyon is egynapiak vagyunk, viszont Isten előtt olyan ezer esztendő, mint egy nap (Zsolt. 89, 4.), mert Ő az, «aki van és aki volt és aki eljövendő». (Jel. 1, 8.)

Tudjuk, hogy *az Isten mindenütt jelen van* és ezért *mindent tud rólunk*. «Uram, te megvizsgáltál és ismersz engem, tudod, ha leülök és ha felkelek, messziről érted gondolataimat, szemmel tartod járásomat és nyugovásomat, előre meglátod minden utamat. Még nincs is az a szó nyelvemen, és te, Uram, máris érted egészen. Elül-hátul körülveszel engem, és felettem tartod kezedet ... Hová mehetnék lelked elől? Hová menekülhetnék színed elől? Ha felszállok az égbe, te ott vagy, ha leszállok az alvilágba, jelen vagy. Ha felölteném a hajnal szárnyait s a tenger túlsó szélén telepedném meg, ott is a te kezed lenne vezérem s a te jobbod tartana engem». (Zsolt. 138, 1.–10.)

Tudjuk, hogy *az Isten szent és igazságos*, — mi emberek bűnösök, gyöngék, elfogultak és részrehajlók vagyunk, de

Őróla írva van: «Ó, Uram, mindenható Isten! Igazságosak és igazak a Te utaid, ó századok királya! Ki ne félne téged, ó Uram, és ki ne magasztalná nevedet? mert te vagy egyedül szent». (Jel. 16, 3. 4.)

Tudjuk, hogy *az Isten csupa irgalom és könyörületesség*, — mi emberek irgalmatlanok és könyörtelenek vagyunk, de Istenről írva van: «Uram, az égig ér kegyességed, a fellegekig hűséged». (Zsolt. 35, 6.)

Ime, mennyi mindent tudunk az Istenről: milyen jó, milyen szép, milyen nagy az Isten!

b) De éppen mert ilyen nagy, ilyen végtelen az Isten, azt is tudjuk, hogy *előtte nem tesz különbséget, hogy ezen a világon valami nagy-e vagy kicsiny*. Valami lehet nagy vagy kicsiny — a mi szemünkben; de az Istennek egészen más szemmértéke van. «Felséges az Úr és rátekint az alázatosakra, de messziről megismeri a fölfuvalkodottakat». (Zsolt. 137, 6.) Nagyot és kicsinyt egyformán szeret, mert egyformán az ő teremtménye. Az ő teremtményei a világegyetem szédületes csillagai és a picinyke földön élő legutolsó sorban küzködő kis gyermek egyaránt. «A csillagoknak sokaságát megszámlálja, és mindegyiket nevén szólítja» (Zsolt. 146, 4.); és ugyanő «fölkarolja a szelídeket, de porig alázza a bűnösöket». (Zsolt. 146, 6.)

Aki pedig mindezt végig elmélkedi, annak lelkét elönti a hála és örvendezés; annak lelkéből kifakad a szentmise «Glória»-jának fönséges gondolata: «Gratias agimus Tibi propter magnam gloriam tuam», «hálát adunk Neked a te nagy dicsőségedért». Valóban: ez a hálátadó örvendezés illik hozzánk, valahányszor az Istenre gondolunk. Nem lehet máskép reágondolni, csak a Zsoltáros megilletődött lelkével: «Jertek, imádjuk leborulva Őt, esedezzünk az Úr, a mi alkotónk előtt; mert ő az Úr, a mi Istenünk, mi pedig az ő legelőjének népe, a kezének juhai vagyunk». (Zsolt. 94, 6. 7.)

Mi tehát az én Istenem? — veti föl a kérdést Szent Ágoston, és felel rá megragadóan fönséges gondolatokkal.

«Mi volna más, mint Úr és Isten? «Mert kicsoda Isten az Úron kívül és kicsoda Isten a mi Istenünkön kívül?»

Te vagy, Uram, a legfőbb.
Jóságodnak nincs határa.
Hatalmad, erőd végtelen,
Igaz Bíró vagy népeden,
S irgalmad mégis szüntelen
Ragyogva száll a világra.

Hol nem vagy?
És hol vagy?
Ami szép, fényarcod halovány mása.
Minden erőnek vagy örök forrása.
Forr a kaosz, gomolyog,
S formákba repül a végtelen ürben.
Benne, fölötte Te állsz,
Ős-ugyanaz, örök-új,
Kiteremt intésed millió formát;
Vénhedik s porba legyengül eléd a
Gőgnek ostoba fészke.

Világokat mozgatsz Uram s örök nyugtod van. Mindeneket egybefoglalsz, pedig ugyan semmire sincs szükséged. Ó, gondos hordozónk és védőnk, teremtőnk, táplálónk és befejezőnk, te mindent számon tartasz, pedig semmiben sem szűkölködől.

A szeretet tebenned nem nyugtalanság; a buzgalom nem emésztődés; bánatod nem fájdalom, a harag nem szakajtja meg csöndességedet. Munkád változik, akaratod soha; amit találsz, felkarolod, pedig soha ki sem is eresztetted kezedből. Nem vagy szegény s örülsz a nyereségnek; nem vagy fösvény, s hasznot követelsz. Áldozunk neked, hogy lekötelezzünk, pedig van-e nem tőled való birtokunk? Beteljesíted ígéreteidet, jóllehet senkinek sem tartozol; eltöltesz áldással s magad meg nem fogyatkozol!» (Vallomások, I. 4.)

III. Az Istent föl nem foghatjuk.

Ime, Testvéreim, eszünk és szívünk hirdeti, hogy van Isten; a kinyilatkoztatás pontosabban tanítja, hogy milyen az Isten, — tehát most már mindent tudunk Istenről? Egészen megérthetjük Őt? Egészen átlátjuk minden tervét, tettét, gondolatát?

Ah, hol vagyunk mi ettől, mily szédületes messzire!

A) «Isten nem volna Isten, ha nem volna nagyobb, mint a te felfogóképességed» — mondja ugyancsak Szent Ágoston.

a) És ha nem kellene attól félnem, hogy egyik-másik hallgatóm talán megütközik a hasonlaton, *elmondanám a régi indiai braminok különös meséjét.* Volt valahol egy falu — mondja a mese —, ahol csak vakok éltek. A falu minden lakója vak volt. Honnan, honnan nem, egy napon a faluba vetődött egy elefánt. Az emberek sokat hallottak ugyan

már erről az állatról, de senki sem tudta magának azt elképzelni. Most tehát valamennyiük ott tolongott az elefánt körül és kíváncsian tapogatta. Az egyik éppen az állat ormányát fogta el, és felkiáltott: Érdekes! Az elefánt egészen olyan, mint egy platántörzs. A másik azonban — aki az állat fülét tapogatta végig — tiltakozva mondta: Ugyan, hogy beszélhetsz ilyet? Egész olyan az elefánt, mint az a nagy legyező, amivel a rizst szokták tisztítani. A harmadik erre hahotázni kezdett. Ő ugyanis az elefánt farkát simogatta végig és bizonygatta, hogy az elefánt nem is sokat különbözik a kígyótól. A negyedik meg, aki az állat lábát tapogatta, arra a meggyőződésre jutott, hogy az elefánt nagyon hasonlít az oszlophoz.

Eddig tart a mese . . .

b) És most ne ütközzetek meg, ha mondom: *épp ily vakok vagyunk mi az Istennel szemben.* Egyik-másik tulajdonságát érezzük, tapasztaljuk, egy-egy kis fénysugarat észreveszünk belőle, de egész nagyságát, teljes fönségét emberi ész föl nem érheti, föl nem mérheti.

De, úgy-e, akkor már sok mindent megértünk ennek a kis történetnek nyomán! Megértjük a régi pogányok bálványozását, megértjük újabb, neves bölcselők tévedéseit. Nem csodálkozunk azon, hogy a pusztán saját erejére támaszkodó picinyke emberi ész könnyen juthat téves utakra. Ime, hát ezért gondolták a perzsák Istent tűznek, mert csakugyan világosság is az Isten. Ezért gondolták a kaldok szép csillagnak, mert csakugyan szép is az Isten. De ezért gondolta Hegel és Spinoza a mindenséget Istennek, mert csakugyan az egész mindenség Istenben van, de Isten még annak fölötte is van. Ezért mondották mások, hogy az anyag és az erő az Isten, mert csakugyan az Isten ezeknek is teremtője, de az Isten még ezek fölött is van.

B) Barátkozzunk meg tehát a változhatatlan valósággal: **A végtelen Isten a véges ember számára még ma is** — a kinyilatkoztatás után is — **felfoghatatlan.**

a) Hát akkor mennyit tudunk az Istenről?

Annyit, amennyit tudnék az óriási kölni dómról, ha sötét éjszaka egy kis zseblámpával járkálnék benne. Most egy oltárt vennék észre, de a képet rajta már nem tudnám kivenni; majd egy magas ívet, oszlopot, de az oszlop vége már sötétbe vész; amott egy márványsíremlék, de a felírást nem tudom elolvasni . . . Mikor aztán végigjártam az egészet, saját okoskodó eszemmel kell összeállítanom a látott részeket,

hogy tulajdonkép milyen is lehet az összképe a dómnak. Éppen így vagyunk a végtelen Istennel is: egyik=másik tulajdonságából sejtünk valamicskét, és ezekből a részletek=ből, töredékekből kell összeállítanunk az Isten képét.

b) De ha ez így van, akkor ebből egy *nagy tanulságot kell magunknak leszűrnünk.*

Mi ez a tanulság?

Sok mindent mondunk és állítunk Istenről, mert szük=ségét érezzük annak, hogy emberi szavunkkal is igyekez=zünk valamiféleképpen meghatározni és megközelíteni ezt a megközelíthetetlen titkot, de nem szabad elfelejtenünk, *hogy egyetlenegy kifejezést sem használhatunk Róla ugyan=abban az értelemben, ahogyan azt a teremtményekről szoktuk állítani.* Hiába, ez a mi emberi végességünk! Az, hogy emberi gondolkodásunk és nyelvünk nem tud a földtől teljesen elszakadni.

Mennyi vallási kételytől és nehézségtől maradnánk men=tesek, ha soha nem feledkeznénk el gondolkozásunk korlá=tozott voltáról! Az ember beszél pl. Isten tulajdonságairól: hogy Ő végtelenül jó, szent, igazságos, irgalmas és így tovább . . . és persze úgy képzeljük el ezeket a tökéletessége=ket Istenben is, amint azokat magunkban megvalósítva látjuk, vagyis mintha ezek a tulajdonságok szépen egymás mellett sorakoznának; holott nem volna szabad elfelejte=nünk, hogy Istenben nincs egymásmellettiség, mert Benne nincsenek részek, Benne tökéletes az egység, Benne nemcsak a megismerés és akarat egy, hanem egy az igazságosság és irgalom is. Mennyi téves fölfogástól maradnánk mentek, ha ezt az utóbbit soha szem elől nem tévesztenők!

Tartsuk tehát szem előtt, hogy az Isten annyira külön=bözik tőlünk, hogy minden fogalmunk, amit Róla alkotni képesek vagyunk, messze marad a teljességtől, és minden mondatunk Róla csak dadogás, és minden gondolatunk Róla telve van emberi hozzáadásokkal.

Az emberi nyelv csak képekben és hasonlatokban szólhat Istenről, máskép nem is tudunk Róla gondolkodni. Úgy vagyunk Istennel szemben, mint mikor siketnémák «beszél=getnek» egymással: kézzel=lábbal, szemmel=szájjal magya=rázgatnak egymásnak, és ha tökéletesen nem is képesek magukat megértetni, mégis csak jobb ez a semminél. Így kell nekünk is értelmeznünk a Szentírás ama helyeit, amelyek az Isten szeméről, füléről, kezéről, szívéről szólanak és az Istenről sokszor egészen emberiesen beszélnek. Ha nagyon

pontosak akarnánk lenni, akkor így kellene beszélnünk: Istennek nincs szeme, de mindent lát. Istennek nincs füle, de minden sóhajt meghall. Nincs keze, de ereje végtelen. Nincs szíve, de szeretete határtalan.

— Érted ezt, Testvérem?

— Bizony nem nagyon értem, feleled aggodalmasan.

Pedig nincs ezen semmi restelleni való. Már csak nem tudhatsz te sem többet és pontosabbat az Istenről, mint amennyit Szent Ágoston tudott. Ő pedig nyiltan így ír.

«Örök vagy és változatlan. Neked nincsen mai napod, de azért a ma minden eseményével együtt a Te jelenedben múlik. Ömölhetnék-e az idők folyama, ha Te azt is nem hordoznád? Éveid nem múlnak, hanem örök jelenedbe folynak össze. Napjainktól s őseink korától kezdve mennyi temérdek idő rohant keresztül örök jeleneden! Minden forgandóságunkra az nyomott bélyeget, amint az ezután jövőket is az bélyegzi és igazítja, — Te pedig örök-ugyanaz vagy s minden holnapot és jövőt s minden tegnapot és multat örök jelenedben cselekszel és cselekedtél.

Nem baj, ha nem is érti mindenki e fejtegetéseket. Aki nem érti, ne feszegesse, hanem örüljön. Örüljön s nagyobb igyekezete legyen Istent megtalálni, ha mivoltát meg nem is érti, — mint Isten mivoltát ugyan megérteni, de Őt magát meg nem találni». (Vallomások, I. 6.)

*

Kedves Testvéreim! Nemrégiben az a hír járta be az európai sajtót, hogy az orosz Szovjet szószéket fog felállítani az ördögnek a levegőben. Az Istentelenek Szövetségének legfőbb tanácsa ugyanis elhatározta, hogy egy olyan óriás rádió-adót fog építeni, amely kizárólag az istentelenség szolgálatában működik és oly erős lesz, hogy a föld minden helyén lehet majd hallani. Az állomás már 1937-ben elkészül és nemcsak orosz nyelven fog dolgozni, hanem minden világnyelven . . . Valóban szószék a levegőben az ördög számára!

Tudjátok, mit fogok én tenni, ha betolakodik szobámba és fülembe dübörög az emberi gonoszságnak és ördögi gyűlöletnek ez az istenkáromlása? . . . Kezembe veszek egy tarka kis pillangót, ránézek . . . és a lepke megkérdi tőlem: Mond, embertestvér, hát nem látod meg rajtam a végtelenül bölcs Istennek kezenyomát? «De igen, látom, kedves kis lepkém!»

Vagy kezembe veszek egy harmatos rózsát, és a rózsa megkérdi tőlem: Mond, embertestvér, nem veszed észre szirmaimon a végtelenül szép Isten visszfényét? «De igen, észreveszem, kedves rózsaszálom!»

Igen, Testvéreim, míg egyetlen lepke lesz a világon vagy egyetlen virágkehely, addig hiába káromkodik az ördög szószéke a levegőben: addig mindig lesz cáfolhatatlan bizonysága az Isten hatalmának és szépségének. És amíg olyan élő lények lesznek a földön, akiknek eszük és szívük van, akiket embereknek nevezhetünk, addig mindig lesznek milliók és százmilliók, akik alázattal imádkozzák:

Tudom, hogy messzi vagy
S mégis mindig közel.
Tudom, te megsegítsz,
Hogy hozzád jussak el.
Tudom, hogy porszemek
Előtted a nagyok,
És mégis, senki-én
A gyermeked vagyok.
Te nagy, Te szent, Nevezhetetlen Egy,
Akit Atyámnak mondhatok.
Amen.

(K. E.)

XI.

Isten: Atyánk! (I.)

(Szentírás: Ján. I. 3, 1.–3.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Jeruzsálemben, az Olajfák hegyén, egy érdekes nevű templom áll: A «Miatyánk-templom». Kőbe vésett emléke annak a fönséges pillanatnak, amelyben Krisztus Urunk megtanította apostolait az Úr imádságára, a Miatyánkra. Ebben az emléktemplomban 32 kőtáblára 32 nyelven van bevésve a Miatyánk szövege . . . de nem 32 nyelven, hanem száz meg száz nyelven imádkozzák ma naponként milliók meg százmilliók szerte az egész világon ennek a gyönyörű imának egyszerű szavait.

«Ti azért így imádkozzatok: Miatyánk» (Máté 6, 9.), mondotta az Úr apostolainak.

Így mondjátok: Mi Atyánk! Pedig máskép is taníthatta volna. Mondjátok: Mi Urunk! Mondjátok: Mi Törvényhozónk! Mondjátok: Mi Örök Bírónk!... Ha valamelyik pogány bölcs tanított volna imádkozni, bizonyára ilyesformán kezdte volna az imát. De Krisztus Urunk így kezdte, és azóta így kezdjük mi is mindnyájan: «Mi Atyánk».

Érezzük, mint hagy cserben az emberi képzelő erő, mikor föl akarjuk tárni ennek a szónak szépségeit. Érezzük, mily elégtelen az emberi nyelv, hogy csak meg is sejtesse azokat a mélységeket, amiket ez a szó takar. De ha nehéz is a feladat, visszariadnunk tőle mégsem szabad. Hálátlanság lenne az ajándékozóval, Krisztus Urunkkal szemben, ha nagy adományát nem forgatnók, nem mutogatnók, nem ízlelnők, nem értékelnők — legalább oly mértékben, amennyire azt az emberi ész megtenni képes.

I. Isten: Atyánk!

Isten a mi Atyánk!

A) **Dehát csakugyan olyan nagy dolog az, hogy az Istent Atyánknak szabad neveznünk?** Hát ez az egy szó csakugyan megváltoztatta a világ folyását? Valóban így van ez?

a) Hogy ezt megértsük, ahhoz egy pár pillanatra meg kell vizsgálnunk, *mi volt azelőtt, mit tartott az emberiség azelőtt az Istenről.*

Hogy a pogányok hogyan gondolkodtak Istenről, milyen méltatlan, megalázó módon, arról nem kell beszélnem: az emberi szellemnek ez a fájdalmas eltévelyedése túlon-túl ismeretes. Mai, keresztény fölfogásunkkal még elgondolni is alig vagyunk képesek, hogyan zuhanhatott az emberiség olyan tragikus mélységbe, hogy Istent rémes, kegyetlen zsarnoknak tartsa, aki előtt reszketnie kell az egész világnak; aki örömét leli abban, hogy a pogány Moloch-bálvány izzóra fűtött, kitárt érckarjaiba eleven gyermekeket dobnak égő áldozatul. Rettenetes csak elgondolni is!

A pogányságban tévelygő ember száz meg százféle alakban képzelte el Istenét, csak éppen arra az egyre nem mert gondolni, hogy Atyának nevezze. Elképzelték tűznek és napnak, villámnak és mennydörgésnek, öreg kényúrnak, torztestű zsarnoknak, állatnak, bikának, tehénnek, ibisznek, mindennek . . . csak az nem jutott eszükbe — amint embernek soha nem is juthatott volna —, hogy az Istent jóságos Atyának nevezzék.

Még az ószövetségi választott nép isteneszméje is mily messze volt a kereszténytől! Még ők is valami szigorú, félelmetes nagyurat láttak Istenben, akinek nevét sem volt szabad soha kiejteniök.

b) De jön Krisztus, és megváltozik az egész istenfogalmunk: *Nemcsak Urunk az Isten, hanem Atyánk is!* Hogy valóban «Atyánk», ez az Úr Jézusnak nyilt, határozott, sokszor megismételt tanítása. Nemcsak a Miatyánk szövegében találkozunk ezzel a gondolattal, hanem az evangélium sok egyéb helyén is lépten-nyomon. Hányszor hasonlítja példabeszédeiben Istent a családatyához! Egy ízben ezt mondja: «Egy a ti Atyátok, ki mennyekben vagyon». (Máté 23, 9.) Máskor így biztat: «Atyátok az égben tudja, hogy minderre szükségtek van». És így tovább . . . Szenvedése

előtt pedig — mintegy betetőzésül addigi tanításainak — ezzel biztatja az apostolokat: «Maga az Atya szeret titeket». (Ján. 16, 27.)

Csoda=e, ha ez a tanítás lángbaborította az apostolok szívét? Csoda=e, ha Szent Pál így kiált fel erre a gondolatra: «Nem vettétek a szolgaság lelkét, hogy ismét csak féljetek, hanem vettétek a gyermekkéfogadás lelkét, amely azt kiáltja: Abba (Atyánk)». (Róm. 8, 15.) Csoda=e, ha Szent János egészen elérzékenyülve írja: «Lássátok, minő szeretetet tanusított irántunk az Atya, hogy Isten fiainak neveztetünk és azok is vagyunk». (Ján. I. 3, 1.)

c) Ezek a gondolatok ma előttünk közismertek, de mikor először hangzottak el, *hallatlan változást jelentettek az addigi felfogással szemben.*

Az istentagadók előszeretettel emlegetik velünk szemben: Szép, szép! Amit ti az Istenről beszéltek, mindez költői elképzelés. Ami jót és szépet a világon láttok, mindazt összefoglaljátok egy eszményi személybe, akit ti elképzeltek magatoknak, sőt nevet is adtok neki, — úgy hívjátok, hogy «Isten».

Nos, mennyire megcáfolja ezt a tetszetősnek látszó okoskodást az evangélium istenfogalma! Hogy az Isten nem a világból és történelemből kivetített, elképzelt kép, azt hirdeti a «mi Atyánk» fogalma. A Krisztus nélküli ember csakugyan vetített ki magának istenképeket, ezek valóban nem voltak mások, mint az érzékelhető világnak és az emberben élő jónak és rossznak, erénynek és bűnnek megnagyobbításai. Ezek az «istenek» valóban aszerint változtak, amilyen volt az illető nép kultúrája.

A Krisztus által tanított Isten azonban egészen más; Krisztus egyetlen szava: «Mi Atyánk» széttöri az ember által alkotott istenképeket, nem az Istent teszi emberivé, hanem az embert magasztosítja istenivé. Ilyen istenfogalmat ember magától soha nem alkotott volna! Aki először ezt mondta Istenről, annak magának is Istennek kellett lennie.

B) Mindezt előbb végig kell gondolnunk. És ha végiggondoltuk, akkor már **meg tudjuk érteni azt a világot fölforgató újítást, amit Krisztus Urunk bejelentett ez egyszerű szavakkal: Mi Atyánk.**

a) Ha Krisztus Urunk semmi mást nem tett volna, csak azt, hogy leszáll a földre és erre a két szóra megtanít minket, *akkor is már legnagyobb jótevőnk lett volna.* Mert mióta e szavakat először hallottuk, azóta érezzük dobogni Isten atyai

szívét, azóta nem állunk meg reszkető térdekkel mérföldmesszeségben az Istentől távol, hanem úgy öntjük ki Előtte gondterhelt szívünket, oly bizalommal, oly bátorsággal, mint a panaszkodó kis gyermek édesapja előtt.

Abba! Atyánk! A Szentírás magán az eredeti arámi nyelven őrizte meg számunkra ezt a szót, ahogyan az először Krisztus Urunk ajkáról elhangzott, de amit azóta a keresztények megszámlálhatatlan milliói suttogtak el gyermeki alázattal, és kimondhatatlan bizalommal.

Abba! Atyánk! Alig pár betű, de nincs szó, amely találóbban fejezné ki a keresztény ember méltóságát. Amint az üveglencse fókuszában egyetlen kis pontban össze tudjuk gyüjteni a napnak melegét és gyujtó sugarait, épúgy foglalja egybe ez a szó az isteni szeretet minden sugarát.

Abba! Atyánk! Úgy cseng ez a szó, mint túlvilági zene, mint egy másik világ hozzánk küldött üdvözlete. Annyi melegség árad belőle s annyi bizalom, mint az ajkát először megnyitó kis gyermek gagyogásából.

«Atya! Mi Atyánk! Ez a szó a földről van véve, de menynyei dolgoknak a földre rajzolt árnyéka. Ez az egyszerű szó majdnem a legelső, amit az ember kimomd, amikor beszélni tanul; kedves, meleg szó nekünk, annyira emberi, a mi életünkből van véve, hogy szinte félünk Istenre alkalmazni és ha alkalmazzuk is, alig merjük azt a szó igazi, szoros értelmében venni. Pedig úgy kell venni. Atyám, ez a név Istenre alkalmazva megfoghatatlan szent valóság, nagy ígéret, amelynek beváltása az örök boldogság, ez minden reménységünk alapja, ez minden küzdelmünk rúgója, mert ha mi Szent János szavai szerint (I. 3, 1.) nemcsak neveztetünk Isten fiainak, hanem valóban azok vagyunk, akkor Istent nemcsak nevezzük Atyánknak, hanem Ő valóban az». (Hanauer.)

Az ember törhette volna a fejét évezredekig azon, hogy ki az Isten — amint valóban törte is —, de soha, a legmélyebb bölcselkedésében, a legszárnyalóbb fantáziájában sem merte azt a gondolatot kiformálni, hogy Isten a mi Atyánk. Száz meg száz érvünk szól amellett, hogy Krisztus nem volt merőben ember, — itt van egy újabb érv: ember soha nem merte volna Istenről azt mondani, hogy Ő a mi Atyánk. Nemcsak hogy azt nem merte, hanem magára hagyott bölcselkedésével éppen az ellenkező gondolatra lyukadt ki és Isten meg az ember közé áthidalhatatlan szakadékot állított.

b) Magunktól soha erre rá nem jöttünk volna, soha ezt elmondani nem mertük volna.

Dehát mi jogon merjük ma ezt mégis mondani? Megadja a választ a szentmise liturgiája. Valamennyi szentmisében — annak egyik legfönségesebb részében, mikor az oltáron előttünk fekszik a kenyér és bor színe alatt maga Krisztus Urunk — valamennyi szentmisében elimádkozzuk a Miatyánkot, azonban ezzel a mondattal vezetjük be: «Praeceptis salutaribus moniti, et divina institutione formati audemus dicere: Pater noster», «üdvös parancsolatok készítetésére és isteni tanítással kioktatva merjük mondani: «Miatyánk . . .»

Hát ezért merjük mondani. Merjük, mert Krisztus Urunk egyenesen *megparancsolta*, hogy ha Istenre gondolunk, Atyára gondoljunk, Atyára, vagyis mindarra a szeretetre és áldozatkészségre, mindarra a segítésre és erőre, mindarra a tiszteletre és engedelmességre, amit emberi nyelvünkön az «atya» szó magában foglal s aminek érzelmi húrjait ez a szó lelkünkben megrezdíti.

c) Ime, az evangélium fönséges isteneszméje, mely nem tördeli le Isten nagyságát és fönségét, — Isten továbbra is marad a világ fölött álló végtelen Hatalomnak, de olyan Hatalomnak, akinek óhaja s akarata, hogy velünk, gyámoltalan kis teremtményeivel, szoros összeköttetésbe lépjen, szinte azt mondanám, hogy emberi arcot fordítson felénk. Isten továbbra is marad előttünk «tremendum mysterium», «félelmetes titok», de felruházva mindazzal a kedvességgel és szeretettel, bensőséggel és gondoskodással, amit az «atya» szó az emberi lélekben emlékezetbe hoz. «*Végtelen hatalmú Isten*» és «*szerető Atya*» — íme, ez a két, látszólag ellentétes pólus, amit a keresztény istenfogalom a legtökéletesebb egységbe olvaszt és ami rányomja különös ismertető jegyét az egész keresztény vallási életre.

Istenben meglátni az Atyát, — erre csak Krisztus tanított meg.

Ah, milyen jó, hogy ezt megtette! Mert enélkül a Krisztus előtti emberiségben milyen torzképe élt Istennek! Sőt nemcsak a pogány emberiségben: még minket, kereszténveket is, megkörnyékez a veszedelem, hogy elhalványulnak lelkünkben Isten arcán az Atya vonásai és egy óriási nagy Úrnak, egy szörnyű nagy Hatalomnak, valami reánk nyomaszkodó Végzetnek ijesztő arca marad bennünk.

De éppen azért, mert — fájdalom — még keresztények is

vannak, akik nem helyesen gondolkodnak az Istenről, akik sok mindent tudnak róla, de egyet elfelejtenek: azt, hogy ő Atyánk, — éppen ezért még egy újabb gondolatot is részletes vizsgálat tárgyává szeretnék tenni. Mi ez a másik gondolat? Az Isten félelmének és az Isten szeretetének helyes összeegyeztetése.

II. Isten félelme és Isten szeretete.

A krisztusi tanítás szerint Isten a mi Atyánk. De éppen azért, mert «Atyánk», azért egyesül harmonikusan a mi istenfogalmunkban a látszólag egymást kizáró két gondolat: Isten félelme és Isten szeretete.

A) Jól jegyezzétek meg, Testvéreim, amit most mondok: **Mi, keresztények, féljük az Istent, de nem félünk az Istentől!**

a) *Bár Atyám nekem az Isten, mégis félem Őt.* Tisztelem, meghajlok előtte. Egészen tévesen gondolkodnék tehát, aki attól tartana, hogy emiatt a meleg és bizalmas megszólítás miatt esetleg játszótársunkká, pajtásunkká tesszük az Istent. Ó nem! Ő továbbra is megmarad az ég és föld hatalmas Urának, aki előtt az angyalok is reszketnek, — mint a mindennapi szentmise prefációjában imádkozzuk, és akinek fönsége előtt továbbra is csal a biblikus szavak illenek ajkunkra... Szent Péter szavai: «Menj ki tőlem, mert bűnös ember vagyok, Uram». (Luk. 5, 8.) És a százados szavai: «Uram, nem vagyok méltó». (Máté 8, 8.)

Az tehát valóban igaz: félem az Istent.

b) *De nem félek az Istentől!* Amikor tisztelem fönségét és leborulok nagysága előtt, még akkor is érzem, hogy ez a fönség fölemel, ez a melegség magához vonz engem. Nagy a mi Istenünk, — de nem nyom agyon az ő nagysága. Végtelen a mi Istenünk, — de számít előtte a mi kicsinységünk is. Fönséges a mi Istenünk, — de nincs rajta semmi ijesztő és elriasztó. Ó, igen: félem is az Istent, de még jobban szeretem Őt. Mint ahogy már *Szent Ágoston* oly találóan fejezte ki: «Et inhorresco et inardesco» (Conf. XI. 9.), «meg is borzadok előtte, de föl is gyúladok iránta». Vagy ahogyan a német nyelv találóan fejezi ki, amikor az Istennel szemben «Ehrfurcht»-ról beszél, tehát tisztelet is (Ehre), de félelem is (Furcht).

c) Sőt ha félre nem értenétek, még egy újabb gondolatot is hozzátennék. Hozzátenném azt, hogy az Isten előtti

helyes viselkedésünkben, az Isten helyes tiszteletében a *tisztelettel együtt mindig van még egy kis szégyenérzet is.*

Hogyan értem ezt?

Úgy, hogy «tisztelet» és «szégyenkezés» rokon fogalmak. Mikor szégyenkezik az ember? Ha bántalom ér valakit vagy valamit, akit vagy amit mi tisztelünk. Tisztességes ember pl. elpirul egy léha vicc miatt. Miért? Mert ő tiszteli azt az erkölcsi tisztaságot, amelyet most sérelem ért, és emiatt most szégyelli magát.

Nos, a mi istentiszteletünk így nyilvánítja ki a mi szégyenkezésünket is: nemcsak azt fejezzük ki általa, hogy tiszteljük az isteni Fönséget, hanem egyben azt a szorongó érzésünket is, korlátozottságunknak és végességünknek azt a tudatát is, hogy milyen messzire vagyunk ettől az Istentől. Egyrészt érezzük, hogy valami húz az Istenhez; de másrészt érezzük azt is, hogy kicsinységünk és méltatlanságunk visszatart tőle. «Meg is borzadok előtte, de föl is gyulladok iránta».

B) Aki pedig mindezt végiggondolja, az megérti — és csakis az érti meg — azt a nagyszerű szintézist, egységesítés, ahogyan sikerül szent hitünknek **az Isten tiszteletét és az Isten félelmét harmonikus egységbe egybeloglalni.**

a) *Egész liturgiánkon végigvonul a tiszteletnek és félelemnek ez a kettős érzése.* Elég legyen most csak egyetlen pillanatra rámutatnom: az Úrfelmutatásra. Mennyire tudatára ébredünk a mi kicsinységünknek, de egyben nagyságunknak is abban a pillanatban, amikor ég és föld közé emeljük a hófehér ostyát, ami egy darab a mi ajándékunkból, egy szimbolikus darabka saját magunkból, de tudjuk, hogy Krisztus szent testévé és vérévé átváltozott kenyérdarabka. Milyen semmi ilyenkor az ember Isten előtt, de egyben milyen óriási is az ember ilyenkor az Isten előtt! Semmi vagyok bűneim miatt, — s ezért félem az Istent; de Isten egyszülött Fiát is adta bűneim megváltására — s ezért szeretem az Istent. Semmi az az ember, aki a szentmise bemutatásával Istent tisztelni akarja, — s ezért remeg a lelkem az egész mise alatt a megindultságtól; de az Isten Fia maga mutatja be általam áldozatát a szentmisében, — ezért telik meg ugyanakkor örömmel is, bizalommal is a lelkem. «Meg is borzadok, de föl is gyulladok».

Így történik meg aztán velünk a hihetetlen dolog, hogy egyszerre örülünk is, sírunk is, örömkönnyet és fájdalomkönnyet egyszerre hullatunk.

b) Dehát ha ez így van, akkor, úgy-e, milyen messzire tévednek az igazságtól azok, akik *zsarnokot látnak az Istenben és nem Atyát!* «Kemény vagy» (Máté 25, 24.) vetik az Isten szemére, kemény úr vagy, akinek csak abban telik kedve, ha minél több tilalmat állíthatsz fel és minél több büntetést szabhatsz ki.

Kell-e mondanom, mennyire tévednek? Kell-e mondanom, hogy mennyire nincs igazuk?

De még ha igazuk volna is, akkor is saját szavuknál fognók meg őket. «Magad szájából ítéllek meg téged». (Luk. 19, 22.) Mert ha Isten csakugyan olyan szigorú Úr, amint ti mondjátok, nem kellene-e akkor legalább félelemből Őt szolgálnotok? Ám jó: fussatok el előle, ha tudtok; bujjatok el, ha tudtok. De ha nem tudtok? Pedig nem tudtok! Hát mit csináljatok akkor? Bizony nem tehettek mást, mint amit a rakoncátlan kis fiú tesz, mikor valamelyik csinjéért apja meg akarja büntetni: szalad, ameddig csak tud, — de ha az apja utóléri, az utolsó pillanatban megfordul és könyörgőre fogja a dolgot. Szent Ágoston meleg vonásokkal festi meg ezt a mindennapi jelenetet. «Teljes képtelenség, hogy el tudj menekülni az Istentől. Haragja elől tehát nem tudsz máshová menekülni, csak irgalmához. Messze akarsz futni Tőle? Fuss tehát Hozzá!» «Non est, quo fugias a Deo irato, nisi ad Deum placatum. Vis fugere ab ipso? Fuge ad ipsum!» (S. August.: In Psalmum LXXIV. n. 9.)

Mily gyönyörű szavak! Meg akarsz menekülni az Istentől? Erre csak egy mód van: fuss Hozzá! Keresd az Istent és szeresd az Istent. Keresd és szeresd Istenben az Atyát, és megmenekülsz Istenben az ítélő Bírótól! De légy okos, Testvérem, és ne az utolsó pillanatban keresd az Atyát, mint a rakoncátlan gyermek, mielőtt apja utóléri és elfogja. Ne akkor hivatkozzál Isten atyai irgalmára, amikor a halálos ágyon, utolsó pillanatban már menthetetlenül kezébe estél.

*

Ime — Testvéreim —, most jutottunk el a hegy csúcsára. Ime, a soha nem sejtett magaslat, ahová az Isten atyai arcának vonzása fölemel minket! Ime, a nagy elkötelezettségnek és a nagy megtiszteltetésnek szédületes távlatai!

Nagy elkötelezettség! Mi ugyan örülünk annak, hogy Istent Atyánknak nevezhetjük, de vajjon örül-e Isten is annak, hogy minket fiaivá fogadott?

«Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok töké-

letes» (Máté 5, 48.) mondja egy helyen Krisztus Urunk. «Legyetek irgalmasak, mint a ti Atyátok is irgalmas» (Luk. 6, 36.) — mondja egy másik helyen. De aztán ezt az összehasonlítást folytatnom kell tovább is: Legyek igazságos, mint az én mennyei Atyám az. Legyek tiszta lelkű, önfegyelmezett, áldozatos . . . mint az én mennyei Atyám az . . . Milyen nagy elkötelezettség!

De egyben milyen csodálatos megtiszteltetés is! Míg Krisztus Urunk meg nem tanított minket a «Miatyánk»-ra, az ember úgy érezte, hogy közte és Isten között rémisztő távolság tátong, nagyobb, mint akár földünk és a legtávolabbi csillag között. De abban a pillanatban, amikor Istenhez szabad volt így szólnunk: «Mi Atyánk», abban a pillanatban megszűnt minden távolság: én az övé lettem s Ő az enyém, most már akkor megyek Hozzá, amikor akarok, karjaiba temetkezhetem, szívére menekülhetek. Isten fiai vagyunk!

Ezt így mondjuk, így hisszük, de hogy valójában milyen kincset bírunk ebben, most még nem tudjuk felfogni. Csak mintha valami hátunk mögött levő tájat néznénk a tükörben. Szent János írja is: «Lássátok, minő szeretetet tanusított irántunk az Atya, hogy Isten fiainak neveztetünk és azok is vagyunk . . . Most Isten fiai vagyunk és még nem tűnt ki, hogy mik leszünk. Tudjuk azonban, hogy mikor meg fog jelenni, hasonlók leszünk hozzá». (Ján. I. 3, 1—2.)

Halljátok, Testvéreim? Hasonlók leszünk az Istenhez, vagyis az Istenéhez hasonló dicsőségben fogunk tündökölni! Micsoda hihetetlen fölfokozása az emberi életnek! Mennyit ér így az én életem! Enélkül nem érne semmit. Enélkül összemorzsolna a földi élet ezer problémája. De ha Isten az én Atyám, akkor én Isten fia vagyok! Aklor a véges kis földi létből átnyúlik karom az örök élet országába! Akkor én az Isten örök országának örököse vagyok! Jogos örököse, biztos örököse, — hacsak el nem játszom jogomat az örökségre.

Ó, áldott légy fönséges Istenünk! Áldott légy áldott mennyei Atyánk! Amen.

XII.

Isten: Atyánk! (II.)

(Szentírás: Luk. 11, 9.–13.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Lübeck városának címerében egy kerék van, a kerék közepében pedig ez a felírás: «Deus in rota», magyarul: «Isten a kerékben». Milyen egyszerű kép és mégis milyen mély gondolatot hirdet! Hirdeti, hogy az élet szakadatlan, nyugtalan folyásában a változatlan, szilárd középpont az Isten. Egyszer lent van a kerék, máskor fent, egyszer az egyik ponton van a kocsi súlya, máskor a másikon: de mindannyiszor a középen áll az Isten, a mindent kormányzó és fenntartó mennyei Atyának akarata, bölcsessége és szeretete. Akkor is, ha életünk útjain keserves szenvedés nyomaszt a föld rögéhez, akkor is, ha szívünk öröme a magasba lendít — mindenkor egyenlő távolságra van tőlünk és egyenlő közelségben van hozzánk életünk kerekének közepe: az Isten.

Ezt azonban csak azóta tudjuk, amióta az Úr Jézus ajkáról először elhangzott a «Miatyánk». Valahányszor elmondjuk az Úr imádságát, és kiejtjük e szavakat: «Mi Atyánk», mindig ennek kellene eszünkbe jutnia; eszünkbe jutnia, hogy amint a családnak középpontja, erőssége, támasza az atya, épúgy az Isten is, a mi mennyei Atyánk, középpontja és erőssége a mi egész életünknek.

Száz és százmillió emberi ajak suttogja el naponként a csodás szavakat: «Mi Atyánk»; illő tehát, hogy világosan tudatunkra hozzuk, vajjon miről is teszünk mi vallomást, valahányszor kimondjuk ezeket az áldott szavakat. Mert hiszen fönséges igazságokat hirdet nekünk ez a két rövidke szó! Hirdeti, hogy **Isten I. a mi Teremtőnk, II. Urunk, III. Gondviselőnk és IV. Megváltónk.**

Vizsgáljuk csak sorban mind a négy igazságot.

I. Isten a mi Teremtőnk.

A) Valahányszor a «Miatyánk»=ot elmondjuk, mindenek= előtt is vallomást teszünk arról a hitünkről, hogy ez a világ, és annak minden élő és élettelen része nem magától lett, hanem a mennyei Atya teremtette. **Isten teremtette a világot,** — ezt valljuk hangosan, valahányszor a Miatyán= kot elkezdjük.

a) Minden világnézetnek alapvetően fontos feladata fe= lelni a kérdésre: *honnan van a világ?*

Mi megfelelünk rá már a Szentírás legelső mondatával: «Kezdetben teremté Isten az eget és a földet». (Móz. I. 1, 1.) Nyilt, határozott, és egyedül megnyugtató felelet. És min= den felelet, mely máskép hangzik, elégtelen, semmit mondó.

b) Különös, hogy egyesek milyen mesterkélt válaszokkal igyekeznek *elmenekülni a teremtő Isten gondolata elől.* Pedig be kell látnunk, hogy nincs más kielégítő válasz, csak a teremtő Isten.

«Nem Isten teremtette a világot, hanem a világot alkotó ősanyag magától lett» — mondjátok, ez megnyugtató válasz?

«Nem is magától lett az ősanyag, hanem mindig is volt öröktől fogva» — mondjátok, ez elfogadható felelet? Lehet= séges az, hogy a világ telve van a legnagyszerűbb törvények= kel, melyek fejlődésének útját megszabják, — és nincs senki, aki ezeket a törvényeket hozta?

«Nem lehetséges — mondják erre mások, a pantheisták. Csakugyan van valaki, de ez a valaki maga a nagy világ: a világ az Isten». Dehát nem teljes joggal tiltakozunk=e az ellen, hogy valaki az Istent és a világot összekeverje? A világ ugyan Istenben van és Isten a maga mindenhatóságával és mindenütt=jelenlétével ott van az egész világon, — *de nem egy a világgal!* Igen: ha valaki el van csukva börtönbe, az annak a foglya, — de Isten nincs így becsukva a világ zárkájába. Igen: az ember lelke benne van a testben és a kettő eggyé válik, — de Isten nem válik eggyé a világgal: benne van ugyan a világban, de a világ fölött is van. És ha fölmegyek a Mount Everest 8000 méteres szédületes magas= ságába és megkérdem a havas hegycsúcsokat: Mondjátok, itt az Isten? Igen, itt *is* van, — felelik, de fölöttünk is. És ha leereszkedem a Csendes Óceán 8000 méteres szédületes mélyére és megkérdem a csendes vizeket: Mondjátok, itt az Isten? Igen, itt *is* van, — felelik, de alattunk is. Mert nagy az Isten, fönséges az Isten, végtelen az Isten!

B) És én ezt a végtelen Istent, a világ Teremtőjét «Atyámnak» nevezhetem!

a) Nem érzitek-e azt a *büszke öntudatot, azt a melengető érzést, azt a bátorító erőt*, ami ennek a gondolatnak nyomán életre kel bennünk? Ha a világ Teremtőjét «Atyámnak» nevezhetem, hát akkor én, a maroknyi por, a kicsi kis tiszavirágéletű ember, mégsem vagyok olyan semmiség ebben az óriási világegyetemben! Hiszen Atyámnak mondhatom azt, aki a világot teremtette!

b) *Milyen mély lelkiélet virágzik ki ebből a tudatból!*

Volt egy szentéletű cselédleány: Szent Armella. Nem tudott könyvből olvasni, de tudott a természet könyvének lapjairól. És milyen meghatóan szép gondolatokat olvasott le róluk!

Mikor látom, hogyan menekülnek a csibék tyúkanyjuk szárnyai alá — szokta mondani —, olyankor eszembe jut, hogy az Úr Jézus is aggódó tyúkhoz hasonlította magát és ezzel arra tanított, hogy én is az ő isteni gondviselésének szárnyai alá meneküljek. Mikor látom, hogyan hajlik meg a gabona szára és a fa a szél fuvalma alatt, akkor azt kérdezem magamtól: Miért nem vagyok én is oly kész és engedelmes, hogy a Szentlélek fuvalma alatt meghajoljak és hagyjam magamat tőle vezetni és irányítani? Mikor látom, hogy a halak milyen vígan úszkálnak és játszanak a vízben, eszembejut, hogy nekem is vidámnak és boldognak kell lennem Isten szeretetében, Jézus kegyelmében és a Szentlélek örömében . . .

Ime, milyen meleg, milyen éltető világszemlélet fakad a «Miatyánk» első szavából, ha végigfontoljuk annak első tanítását: Hiszem, hogy Isten a világ Teremtője!

II. Isten a mi Urunk.

Ha azonban hiszem, hogy Isten teremtette a világot, akkor ebből nagy és komoly következmények folynak.

A) Mindenekelőtt is: **aki a világot teremtette, az a világ Ura!**

a) A világot Isten teremtette, Ő hívta létbe, Ő írja elő annak törvényeit, nekem pedig alázatosan fejet kell előtte hajtanom.

Olyan ez a világ, mint egy nagy hotel, amelyben ideig-óráig — a földi élet tartamára — szállást vettünk. Tehát

Isten az Úr, és nem én! *Mi csak vendégek vagyunk, a tulajdonos az Úristen.* Jól értsük meg: az Isten nem kifutó szolgája a hotelnak, hanem tulajdonosa. Övé az első és utolsó szó, Ő az alfa és omega, Ő a világ Ura.

b) *De vajjon elismerjük-e kellőkép Istennek ezt a szuverén fönségét?* Vajjon átitatja-e egész életünket, ítéleteinket, terveinket, gondolkodásmódunkat az a szent meggyőződés, hogy mi, emberek, kicsinyke kis, alázatos, szótfogadó teremtményei kell, hogy legyünk ennek a fönséges Úristennek?

Csak föladom a kérdést, — felelni rá, sajnos, nem merek. Nem merek, mert szomorú lenne a válaszom. Mily sokan vannak, akiknek életmódját látva újra elmondhatná Pascal: «Nincs gyávább dolog, mint az Isten előtt bátornak lenni akarni».

Miket hall az ember, miket tapasztal, nem pogányok részéről, — megkereszteltek részéről! Olyanok is, akik vették a kereszt jelét, akik vették Krisztus testét, milyen felületesek tudnak lenni, erkölcs és becsület kérdésében mily elképesztően ítélkezni, a léha világ jelszavait mily könnyen magukévá tenni! Mily messze állanak attól, amit egyszóval keresztény világnézetnek nevezünk! A mezőn legelő szarvasmarha — már engedjetek meg ezért a kemény hasonlatért — bármilyen éhes, bármint falja-harapdálja a százféle füvet, ha mérges növényhez ér, a szaglásával rögtön megérzi a veszedelmet, és érintés nélkül hagyja ott, — de ezek a testvérek, akikről szólok, a legtermészetesebb hangon tudják védeni, és szemrebbenés nélkül tudják bekebelezni a szellemi mezők minden mérges zöldségét. «Nincs katolikus orruk» — mondotta az ilyenekről Hofbauer Szent Kelemen.

c) Pedig ők is imádkozzák a «Miatyánk»-ot, csak nem értelmesen. Vigyázzunk, Testvéreim: *értelmesen imádkozzunk!*

Állandóan leselkedik reánk nemcsak az a veszedelem, hogy érzésnélküli mechanizmussá, lelketlen géppé változik át életünk, hanem az is, hogy még a legszentebb szavak is csak tartalomnélküli üres betűcsoportot fognak számunkra jelenteni.

Az emberi nyelv legszentebb szava kétségtelenül az «Isten» szó. De vajjon igyekszünk-e ennek mindig megfelelő tartalmat is adni, valahányszor kimondjuk ezt a szent szót? Eszünkbe jut-e, ki az az Isten? Az egész világ Teremtője és fönséges Ura, akiben élünk, mozgunk és vagyunk, akinek tudta és akarata nélkül egyetlen hajunkszála le nem esik. Ő a mi mennyei Atyánk.

Ó, akinek ez eszébe jut, az értelmesen fog imádkozni, tulajdonkép egész élete imádság lesz; egész élete meleg, személyes viszonyba kerül Istenhez. Akinek ez eszébe jut, annak számára az Isten törvényei nem holt paragrafusok és kényelmetlen kényszerűségek lesznek, hanem az értünk aggódó Atyának szeretetteljes gondoskodása.

B) És így fog kialakulni bennünk a keresztény istenfogalom helyes képe: *Isten a világ Ura,* — **de nem zsarnoka!** A Krisztus előtti ember Istenben csak az Urat látta, mi meglátjuk Benne az Atyát is; már pedig «Atya» és «szeretet» egybetartozó fogalmak.

a) *A mennyei Atya szeretete fölülmul minden földi szeretetet.*

Hányszor és hányfélekép mondotta el ezt nekünk az Úr Jézus!

Utólérhetetlen az a gyöngédség és szeretet, ahogyan megfestette a mennyei Atya áldott képét. Ne aggódjatok — mondja nekünk —, mert tudja a mennyei Atya, mire van az embernek szüksége. (Máté 6, 31.) Ha már a földi atyák is — még ha rossz emberek is — gyermekeiknek csak jót akarnak adni, mennyivel inkább jót ad nektek a ti mennyei Atyátok. (Luk. 11, 13.) Hogyne gondolna rátok. Az, aki gondozza az ég madarait és ruházza a mezők liliomait. (Máté 6, 26.—34.) Bármi jót tesztek akár a legelrejtettebb helyen is: a mennyei Atya megjutalmazza. (Máté 13, 43.) Aki megbocsát az ellene vétőknek, annak a mennyei Atya is megbocsát. (Máté 6, 15.)

És így tovább . . . Valóban megható az a gyöngédség, ahogyan Krisztus Urunk az Atyáról beszélt nekünk.

b) Akinek pedig ez eszébe jut, *annak könnyű lesz imádkoznia.* Boldog lesz, ha ezzel az Atyával elbeszélgethet! Érezni fogja, mennyire igaza volt az arsi szent plébánosnak, aki azt mondotta egy ízben: «A halnak sose sok a víz; minél több a víz, annál jobban érzi magát». Csakugyan: minél inkább rágondolunk, hogy ki az a mennyei Atya , akihez imádkozunk, minél inkább érezzük, hogy a mennyei Atya szeretetének végtelen óceánja vesz körül minket, annál odaadóbban, annál boldogabban tudunk imádkozni Hozzá.

c) De nemcsak imádkozni: *annál erősebb lélekkel tudjuk viselni az élet szenvedéseit is!* Sokszor találkozunk az életben látszólag megfoghatatlan rejtélyekkel. Meghal egy édesapa, marad utána fiatal özvegy, öt gyermekkel. Küzdenek, nehezen élnek, alig tudnak felszínen maradni, és mégis: nyugodt,

kedves, derült, bizakodó az életük. Honnan, miért? Egy másikat méltatlanul meghurcoltak és rágalmaztak. És ő nem roppan össze: állja a keserves hajszát, viszi a keresztet. Hogyan, miáltal? A harmadik keserves hosszú szenvedésben várja a halált és — mosolyogva várja. Mi a nyitja ezeknek a rejtélyeknek? Az, hogy az ilyen lelkek mélyén van egy kicsi vár, ahová be nem engednek semmit és senkit: ott az Isten lakik, a mennyei Atya.

Így már értem mennyi erő árad Assisi Szent Ferenc felkiáltásából: «Én Uram, én Istenem!» Így értem, miért mondhatta Szent Terézia: «Solo Dios basta» — «elég nekem az Isten». Így értem, hogyan biztathatta magát Szent Lőrinc a legszörnyűbb kínok között: «Az én éjszakám nem sötét, mert minden fényben sugárzik».

Tudjátok, miért mondhatták? Azért, mert átérezték, hogy Isten a mi Atyánk. Ha Atyánk, akkor teremtőnk. Ha Atyánk, akkor Urunk. De még valami: Ha Atyánk, akkor Gondviselőnk is.

III. Isten a mi Gondviselőnk.

***A)* Isten nemcsak megteremtette a világot, hanem állandó atyai gondoskodásával létben is tartja és vezeti az általa előírt végcél felé.**

a) Mi Atyánk! Tehát soha nem vagyok magamra hagyatva, nem vagyok egyedül! Velem az Úr, az én Atyám! Én mondhatom el teljes joggal, amit a Zsoltáros mondott először: «Atyám és anyám is elhagyott, de az Úr felkarolt». (Zsolt. 27, 10.)

Tehát nem valami szörnyű, ismeretlen fátum kegyetlen kerekei között kínlódunk, hanem sorsunk a végtelenül jó mennyei Atyának kezeibe van letéve. Lehet, hogy életünk útja rögös, szakadékos, köves hegyi út, de ott is rajtunk a mennyei Atyának tekintete! «Ismeri az Úr az övéit.» (Tim. II. 2, 19.)

b) *Nagy Frigyes, porosz király*, egyízben nehéz hegyi úton menetelt seregével és bátor generálisával, *Schmettau*val. A csapat csak lassú lépésben tudott előhaladni és a király azzal mutatta meg efölötti haragját, hogy a generális vallásosságát kezdte gúnyolni.

Schmettau így felelt: «Felség, Ön meg van győződve, hogy jó tisztje vagyok, és hiszem, hogy nem is téved. De ha el tudná venni a hitemet, szánalmas valami maradna belő-

lem, nádszál a szélben, amire egy cseppet sem lehet hagyatkozni sem a tárgyalásnál, sem az ütközetben».

A király egy ideig csendben hallgatott; aztán egész más hangon kérdezte: «Dehát mondja meg, Schmettau, mi is tulajdonkép a maga hite?»

A tábornok így felelt: «Hiszek bűneim isteni megváltásában; hiszek az isteni Gondviselésben, amely megszámlálja fejünk minden hajszálát; és hiszek a halál után egy boldog életben».

«Csakugyan hiszi ezt? — kérdezte Frigyes. — Teljes biztonsággal?»

«Teljes biztonsággal, Fölség.»

«Boldog ember» — felelte a király nem minden megindulás nélkül. (Id. Schönere Zukunft» 1936. évf. 120. l.)

B) Bizony boldog! Mert akinek ilyen erős a hite, akinek Isten a mennyei Atyja, annak számára nincs véletlen, nincs vaksors, nincs fátum, **hanem van: isteni gondviselés.** «Ő vezérel minket mindörökké» (Zsolt. 47, 15.), — mondja a Zsoltáros az Úristenről, és milyen másképp hangzik ez, mint amit a hitetlenség hirdet a kérlelhetetlen természeti erők vak játékáról! Ember! Hiába minden erőlködésed, hiába minden igyekezeted: a végzet kérlelhetetlen hatalma uralkodik fölötted». Előre meg van írva a sorsod a csillagok járásában, a tenyered vonásaiban, a kártya keverésében, a papagály és fehér egér planétájában ... és hasonló ostobaságokban — ezt tanítja a hitetlenség. A hit ellenben így szól Szent Péterrel: «Alázzátok meg magatokat az Isten hatalmas keze alatt... minden aggodalmatokat őrá bízván, mert neki gondja van rátok». (Pét. I. 5, 6. 7.) Itéljétek meg magatok, Testvérek, melyik tanításból ered több erő és vigasztalás az élet csapásainak elviseléséhez! Abból-e, ha a vaksors kegyetlen kemény kereke között felőrlődünk, vagy abból-e, ha hisszük, hogy Isten van fölöttünk, aki a mi Teremtőnk, a mi Urunk, a mi Gondviselőnk?

IV. Isten a mi Megváltónk.

Eddig még mindig nem teljes előttünk Isten atyai képe, még mindig kell egy újabb vonást is észrevennünk rajta: Isten a mi Megváltónk.

A) Nem mondhatjuk ki ezt a szót «Atya» anélkül, hogy **ne gondolnánk azonnal a «Fiúra» is, — az Isten Fiára.**

Valahányszor tehát kimondjuk: «Mi Atyánk», egyben arról a fölemelő hitünkről is vallomást teszünk, hogy köz-

tünk járt a Fiúisten, akitől ezt tanultuk. Krisztus előtt emberi ajakról el nem hangozhatott ez a szó: Mi Atyánk! Mióta azonban «úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta, hogy mindaz, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen» (Ján. 3, 16.), — azóta tudjuk ki az az Isten, és milyen atyai szeretettel van hozzánk, emberekhez. Hát ennyire jó az Isten! Nem akármiféle ajándékot adott nekünk, nem akárkit küldött a mi megváltásunkra, hanem az ő egyetlen Fiát! Őneki köszönhetjük azt is, hogy megismertük Istenben az Atyát, de köszönhetjük azt is, hogy saját halálával megengesztelte az általunk megbántott Atyát és ezzel megváltottakká tett bennünket.

B) **Megváltottak vagyunk! Meg vagyunk váltva?** — kérdezitek talán némi csodálkozással. Hát nincs többé bűn? Nincs szenvedés? Nincs halál?

De igen; megmaradt mind a három, — és mégis meg vagyunk váltva.

Ugyan, hogy kell ezt értenünk?

Persze nem gépiesen. Nem úgy, mintha a megváltás megszüntette volna az ember szabadakaratát és így az ember többé Isten ellen nem lázadhatna. Hanem úgy, hogy aki *akar* a bűnből menekülni, aki kitárja kezét Krisztus segítsége után, az ezentúl már Krisztusnak értünk kiontott vére erejével tisztára moshatja magát a bűnök szennyétől. Tisztára mossa őt «Krisztus vére, ki a Szentlélek által önmagát hozta áldozatul szeplőtelenül Istennek». (Zsid. 9, 14.) Tehát valóban meg vagyunk váltva a bűntől.

De a szenvedéstől is. Megint nem olyan értelemben, mintha Krisztus elvette volna rólunk a szenvedéseket, — nem vette el, de erőt adott azok elviseléséhez, mert Krisztus óta el mondhatjuk, hogy bármily nehéz keresztet kelljen is az életben hordanunk, a kereszt fele mindig az Úr vállán van.

És a haláltól is így váltott meg Krisztus. Nem úgy, hogy elvette rólunk a halált, hanem elvette annak kínzó félelmét, mert most már Krisztussal halhatunk meg. Márpedig Krisztussal meghalni nem ugyanaz, mint volt régen meghalni. Aki Krisztussal hal meg, fölkiálthat Szent Pállal: «Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fulánkod?» (Kor. I. 15, 55.)

Fölkiálthat, mert tudja, hogy a síron túl ki várja őt; várja a fölséges Isten, aki nemcsak a mi Teremtőnk, a mi Urunk, a mi Gondviselőnk, hanem a mi hűséges földi

zarándoklásunk végső jutalma is: Ő a mi áldott mennyei Atyánk!

*

Kedves Testvéreim! Néha jönnek a paphoz hosszú évek tévelygése után megtérő, fáradt lelkek.

— Tisztelendő Atyám, húsz éve szakadtam el az Istentől — kezdik a nagy beszámolót.

— Húsz éve, édes testvérem? Milyen óriási idő! Mi volt az oka, miért szakadt el?

— Lustaság, elfogultság, nemtörődömség. Én is megszédültem a nagy jelszavaktól, mint annyi más embertársam. Én is magam akartam az életet átharcolni. Én is azt hittem, hogy elég nekem a két kezem, meg az eszem, nem szorulok senkire.

— És most mégis visszajött. Mondja, Testvérem, mi hozta vissza mégis?

— Mi hozott? Az, hogy nem bírtam tovább. Isten nélkül nem lehet kibírni. Maga, tisztelendő Atyám, nem tudja mit jelent az, maga nem próbálta. De én mondhatom magának: Atyám, nem lehet! Isten nélkül nem lehet kibírni! Egy ideig lehet, végkép nem! Vedd ki a halat a vízből: egy ideig él, — de aztán belepusztul. Szedd ki a kis fiókát a fészekből: pár napig elél, — de belepusztul. Fordítsd el a virágot a naptól: egy ideig még nyit, — aztán hervadtan lekonyul. Így szakítottam el én is lelkemet az éltető víztől, a meleg fészektől, a sugárzó naptól; de most, húsz év multán, nem bírom már tovább: vissza kell mennem a mennyei Atyához. Úgy-e, visszafogad? . . .

Igen, Testvérem, visszafogad, keblére ölel, mindig is várt téged, — hiszen Ő a te mennyei Atyád. Lát téged, ért téged, hisz Ő teremtett téged. Tudja mi megy benned végbe, ismeri gondolataidat, vágyaidat, terheltségedet, hajlamaidat, erődet és gyöngéidet. Lát az öröm napjaiban, lát a fájdalom óráiban. Lát, mikor mosolyog az arcod, lát mikor könnyeket hullat. A szíved verését érzi, a kebled pihegését hallja, megsimítja fáradt homlokodat és magához ölel, mert Ő jobban szeret téged, mintahogy te szereted magadat: hiszen Ő a te jóságos mennyei Atyád.

Ó, áldott légy, mi Atyánk, ki vagy a mennyekben!
Atyánk szeme, őrizz minket!
Atyánk keze, oltalmazz minket!
Atyánk szíve, szeress minket!
Atyánk áldása, kísérj minket!

Te vagy a bot, amelyre támaszkodunk,
Te vagy a cél, amely felé törekszünk,
Te vagy a csillag, amely fénylik előttünk,
Te vagy a forrás, amelynél megpihenünk,
Te vagy a kenyér, amelyből élünk,
Te vagy a szikla, amelyen állunk,
Te vagy a vezér, akiben bízunk:

mindez Te vagy nekünk, áldott mennyei Atyánk! Amen.

XIII.

Jóságos Atyánk.

(Szentírás : Ján. 14, 6.–10.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Egy napon Fülöp apostol ezzel a kéréssel fordult Krisztus Urunkhoz: «Uram! Mutasd meg nekünk az Atyát.» (Ján. 14, 8.)

Milyen különös kérés! De mennyire a mi lelkünkből is szól! Ábrahám, Mózes, meg más próféták emberi szemmel, jelenésben is látták az Istent, — így szerette volna látni Fülöp is, így szeretné akárhány mai ember is.

Halljuk csak, mit válaszol neki Krisztus. «Annyi idő óta vagyok veletek, és nem ismertél meg engem?! Fülöp, aki engem látott, látta az Atyát is. Hogyan mondhatod hát: Mutasd meg nekünk az Atyát?» (Ján. 14, 9.)

Mily csodálatos kinyilatkoztatás a fönséges Istenről! Aminőnek engem láttok, — olyan az Isten. Amilyen kedves a betlehemi kis Jézus, — olyan az Isten. Amilyen szeretetreméltó a serdülő Jézus, — olyan az Isten. Amilyen megbocsátó az irgalmas Jézus, — olyan az Isten. Amint szeret minket a keresztfán értünk meghaló Jézus, — úgy szeret az Isten. Röviden, egy szóval: amilyen jó volt Krisztus Urunk, — olyan jó az Isten.

Olyan jó az Isten . . .

Testvérek! Az Istenről elmondhatunk minden kiválóságot és erényt, szoktuk Őt nevezni öröknek, igazságosnak, bölcsnek, hatalmasnak . . . és így tovább . . . de egyetlen egy jelző sem áll hozzánk közelebb, egyetlen egy tulajdonsága sem fogja meg erősebben a szívünket, mint mikor azt mondjuk: a jó Isten, a jóságos mennyei Atya. Igen, mert ha az Atyának bölcsnek, igazságosnak, erősnek is kell lennie, de mindenekfölött jónak, jóságosnak.

I. *Hát csakugyan jó-e az Isten?* — vetem föl a kérdést a mai beszédem első felében. Mert ha valóban jó, akkor ebből II. fontos *tanulságokat kell levonnunk az egész életünkre.*

I. Valóban jó-e az Isten?

A) Igen, Testvéreim, jó az Isten, jónak kell lennie, mert **különben egyáltalában nem lenne jóság a világon.**

a) A műremek nem lehet értékesebb az alkotó művésznél, a teremtőnek mindenben kiválóbbnak kell lennie a teremtménynél. Ha ez igaz, akkor Istennek jónak kell lennie, mert különben *honnan eredne a világon minden jóság, ha nem Istenből, a jóság örök forrásából?*

A világon ugyan sok szenvedés és nyomorúság is van, annyira elkeseredettek azonban mégsem lehetünk, hogy minden szépet és jót letagadjunk a világ arcáról. Ó, igen, van az emberek közt tömérdek gonoszság is, fájdalom, tudnak az emberek nagyon közönségesek is lenni; de azért van köztünk tömérdek, csendben dolgozó jóság is, vannak nagyszerű, fölemelő erényeink is. Igaz, van gyűlölet is, de van szeretet is. Van gyilkosság is, de van életet adó önfeláldozás is. Van ravasz haszonlesés, de van éjt-nappallá tevő édes anyai aggódás is.

És amíg egyetlen édesanya szíve dobog a földön, mindig lesz köztünk megcáfolhatatlan bizonysága az Isten jóságának. Mert nem volna édesanyai szeretet, nem volna szülői szeretet, nem volna gyermeki szeretet, nem volna hitvestársi szeretet, — ha előbb nem lett volna isteni szeretet. Nem volna jó ember a földön, ha előbb nem lett volna jó Isten az égben!

Ki alkotta az irgalmas szíveket, hol az őspéldája minden emberi jóságnak? Az Isten szívében, az Isten jóságában. És amint lehet tiszta a patak víze is, de azért legtisztább mégiscsak a forrásánál; amint világos a napsugár, de mégis csak legfénylőbb az eredeténél: épígy szép lehet az emberi jóság is, de százszorta szebb, tisztább, világosabb és éltetőbb az Isten jósága, amelynek minden emberi jóság csak halvány visszfénye. Így már megértjük, mennyi mélység rejlik Szent Jakab szavaiban: «Ne tévedjetek tehát, szeretett testvéreim. Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék onnan fölülről vagyon, alászállva a világosságok atyjától.» (Jak. 1, 17.)

b) Álljunk meg kissé ennél a fönséges gondolatnál. Álljunk meg olyan megrendült lélekkel, ahogyan Szent Jakab apostol állhatott valaha, mikor ezek a gyönyörű szavak kijöttek tolla alól: *Isten a világosság atyja!*

Találhatnánk-e ennél szemléletesebb kifejezést az Isten

jóságára? Hiszen a fény, a világosság, a napsugár adja a földnek az örömet, derűt, termést, energiát, életet. Ha nincs nap: nincs termés, nincs zöldelő erdő, nincs virágos rét, nincs egészség, nincs élet a földön.

A mi jó, öreg Napunk — milyen áldásos, milyen csodás teremtménye az Istennek! És hány ilyen nap van a világon? Ezernyi ezer. Ki tudná összeszámolni? És ennek az ezernyi és milliónyi sugárzó fényforrásnak egyetlen ősforrása van, egyetlen teremtője, egyetlen ura és parancsolója: «a világosság Atyja», akinek mindez a mérhetetlen nagy fénytenger csak halvány árnyéka. A mi napunk és a világegyetem valamennyi napjai csak fényesek, de Isten maga a fényesség, maga «az örök világosság» (Iz. 60, 19.), akiben minden jó tulajdonság lényegénél fogva, végtelen fokban megvan. «Az Isten világosság, és nincs benne semmi sötétség.» (Ján. I. 1, 5.)

Ó, mennyi szépség van ezen a világon, hány ember marad is fogva egyik-másik földi szépség mellett, és nem jut eszébe, hogy amit mi ezen a földön szépnek találunk, az mind csak visszfény: halvány visszatükrözése az örök Szépségnek, Istennek. Mily szép lehet az Isten, akinek szépségéhez képest nem nagyobb a világ minden szépsége, mint a picinyke vízcsepp a mérhetetlen óceánhoz!

Az Istennek valóban jónak és szépnek kell lennie, mert különben egyáltalában nem lenne jóság és szépség a világon.

B) De jónak kell lennie az Istennek azért is, **amiért mi is jók vagyunk.** Bármennyi rosszaságot lássunk is a világban, nem lehet letagadni azt sem, hogy van azért sok jó is köztünk. Van sok jó ember is a földön.

a) De miért vagyunk jók? Miért jók az emberek?

Először is jók vagyunk, mert a jóság maga is öröm és mert jónak lenni s mást boldogítani nekünk is boldogság. Akinek egészsége van, az érzi, mily szánalomra méltó a beteg. Akinek vagyona van, tudja, mily szomorú helyzetben él a nélkülöző. Megszánjuk, megsegítjük tehát a szegényt és beteget, mert érezzük, mennyire méltatlan volna hozzánk, ha szűkkeblűen magunkba zárkóznánk s nem segítenénk ott, ahol segíteni tudunk. Boldogság fakad lelkünkben az elvégzett jótett nyomán. De különben is egy törzsből vagyunk, egy emberpárnak vagyunk gyermekei, aki szegény és aki gazdag, mindkettő ugyanúgy emberi természettel bír, — illik tehát, hogy segítsünk egymáson.

b) De ha ez áll rólunk, emberekről, mennyire inkább áll ez Istenről!

Isten végtelen. Végtelen és örök benne a boldogság is. Nem hiányzik semmi az ő végtelen boldogságából. Dehát akkor hogyne érezne velünk a mi sok szenvedésünkben, hogyne tudná, mit jelentenek számunkra a testi és lelki csapások, fájdalmak és megpróbáltatások! Hát azt hiszed, hogy Isten nincs részvéttel irántunk, mikor látja, mennyit küzdünk és szenvedünk a földön? Hiszen ha Isten nem érezne részvétet szenvedéseink iránt, akkor az emberi szívet jobbnak teremtette volna, mint aminő Ő maga.

De meg aztán ha valaki, hát az Isten tudja azt is, mennyi szép és fölemelő vonás rejlik a mások megsegítésében, mások boldogításában még a magunkról való megfeledkezés árán is. Az ember lehet önző, de nem lehet az Isten. Az ember lehet szívtelen és részvétlen, de nem lehet az Isten. Az ember lehet fukar, de nem lehet az Isten: neki nem kell félnie, hogy maga válik szegénnyé, mikor másoknak osztogat. Mindenki más félhet ettől, de nem félhet az Isten. Adni és segíteni, mosolyt fakasztani és könnyet letörülni: ez jó embereknek is tulajdonsága. De adni és segíteni, mosolyt fakasztani és könnyet letörülni millió és millió emberrel, és tenni mindezt a viszontszolgálat minden lehetősége nélkül, — erre csak az Isten képes.

És ha ember segít az emberen, mert testvérén segít, még jobban elmondhatjuk ezt az Istenről. Az ember csak testvére a másik embernek, de egyenesen képmása az Istennek, az «Isten képére és hasonlatosságára teremtett» lény. A festő szereti a képet, melybe belelehelte minden alkotó erejét. A zeneszerző szereti darabját, amelyben géniuszának lángja lobog. Az atya szereti gyermekét, aki egy darab az ő húsából-véréből. Hát ne szeressen minket, ne legyen jó mihozzánk az a mennyei Atya, akihez szorosabb kötelékek fűznek minket, embereket, mint a képet a festőhöz, mint a zeneművet a szerzőhöz, mint a gyermeket apjához? Most értem már a Szentírás szavát: «Szereted mindazt, ami van; mit sem utálsz abból, amit alkottál.» (Bölcs. 11, 25.)

C) De így most már meg tudok felelni a nagy kérdésre is, amit oly sokszor adnak föl az emberek maguknak és nem találnak rá feleletet: **Miért is teremtett hát minket az Isten?** Mi célja volt, hogy az embert teremtette?

Talán az, hogy csodálatot keltsen és fitogtassa minden-

ható erejét? Ugyan mi haszna volna Istennek abból, ha az emberek bámulnák Őt?

Dehát akkor miért teremtett minket? Azért, hogy valaha megmutathassa rajtunk hatalmát, haragját, bűntető erejét és örökké sujthasson minket a kárhozat helyén? Ugyan ki merne ilyen káromló gondolatokkal nézni az Istenre?

Hát akkor miért teremtett minket? Azért, mert Ő végtelenül jó, végtelenül boldog és gazdag, és boldogságában, gazdagságában minket is részesíteni akar. Saját képmására alkotott emberekkel népesítette be a földet, a küzdelem országát, hogy a próbaidő megállása után ugyanezekkel az emberekkel népesítse be a mennyet, az ő örökké boldog országát. Ó, mennyire jó az Isten! A sötétséget és tévedést ebbe az életbe állította, amely rövid és mulandó, — a fényt és biztosságot abba a másikba, amelynek nem lesz vége. Fájdalmat és csalódást ebbe az életbe, mely gyorsan elmúlik, — az igazi örömöket abba a másikba, mely el nem múlik soha. Elutazás, elválás, elszakadás csak ebben az életben van, mely rövid, — visszatérés és találkozás a másikban, mely örök.

Igy aztán megértem az Úr szavait, amik különben olyan furcsán hangzanának: «Ne hívjatok senkit atyátoknak a földön; mert egy a ti Atyátok, ki mennyekben vagyon.» (Máté 23, 9.) Valóban így van: a szó szoros értelmében csak Istent nevezhetjük Atyánknak, mert annyi szeretet, annyi önzetlenség, annyi megértés, annyi megsegítés, annyi gyöngédség, annyi erő nincs egyetlen földi atyában sem, mint az Istenben.

Ime, Testvérek, milyen nagyszerű és fölemelő távlatok nyílnak meg előttünk, ha csak kissé is elgondolkodunk azon, amit annyiszor ejtünk ki ajkunkon, de — sajnos — sokszor gondolkodás nélkül: «a jó Isten.»

II. Mit tanulunk ebből?

De mennyi mindent tanulunk abból, hogy az Isten jó!

A) Mindenekelőtt is tanulunk **határtalan bizalmat a jóságos mennyei Atya iránt.** Megtanuljuk a közmondás igazságát: «Auf Gott vertraut, ist wohlgebaut», «aki az Istenben bízik, nem csalatkozik.»

Mély hegyszakadékban ritka alpesi virágokat vett észre egy tudós botanikus. Máskép azonban nem tudta elérni

azokat, csak úgy, hogy erős kötelet kötött kis fia derekára és lebocsátotta őt a virágok közé.

— Nem félsz, fiam? — kérdezte valaki a gyermektől.

— Mitől félnék? Apám tartja a kötelet!

Ez a kis gyermek hányunkat megszégyenít! Mikor az élet rémes küzdelmei szakadnak reánk, vajjon el tudjuk-e mondani: Mitől félnék? Az én jó mennyei Atyám tartja a kötelet! Bármily sötét fölöttem az ég, bármily reménytelennek látszik a küzdelem, el tudjuk-e mondani: Mitől félnék? Atyám tartja a kötelet! És egyszer — mikor, nem tudom — egyszer majd azon a kötélen fölhúz magához. Addig pedig sokszor ismétlem el magamnak a biztatást, amit az Úr mondott Izaiás prófétánál: «Én vagyok az Úr, a te Istened, ki megragadja kezedet és így szól hozzád: Ne félj! Én megsegítelek.» (Iz. 41, 13.) És eszembe jut, amit ugyancsak Izaiásnál ígért az Úr: «Hát megfeledkezhetik-e gyermekéről az asszony, hogy ne könyörüljön szíve fián? De még ha az meg is feledkeznék, én akkor sem feledkezném meg rólad.» (Iz. 49, 15.)

B) Mit tanulunk még az Isten jóságából? Megtanuljuk azt a csodálatos tudományt, **hogyan lehet szentté lenni.**

a) Tudjátok, mint lehet a legkönnyebben szentté válni? Folyton gondolkodni ezen a rövidke mondaton: «*Jó az Isten.*» Csak rá kell gondolnunk Isten jóságára, és fölszalad a hőmérsékletünk, elönt valami meleg öröm és hála. Olyasvalami, aminő Assisi Sz. Ferencet elöntötte, amikor könnyes szemmel köszönte meg Istennek, hogy harapás száraz kenyere mellé szabad volt egy korty vízet is innia, és megköszönte azt a széles nagy követ, amelyet asztal gyanánt használt.

Testvérek! Jó az Isten — szeressük Őt! Jó az Isten, — szolgáljuk Őt! Jó az Isten — kövessük Őt! Jó az Isten — legyünk mi is jók!

Ez az az isteni tulajdonság, amely megragadta a legjobb embereket, a szenteket, és mágneses erővel vonzotta Isten körébe! «Atyám, szeretlek téged, Atyám a tied vagyok, — mert Te annyira jó vagy!»

Itt van valaki — Isten — aki nem egyszerűen csak jó, hanem akiben a jóság magához a lényeghez tartozik, úgy, hogy jóságának óceánját kimeríteni senki nem képes. De ez az óceán megragadja lelkemet: «Istenem, a tied akarok lenni, mert annyira jó vagy. Szólj, Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem.»

b) Isten mindig mindenben! —ez a szentté=válás jelszava. Isten az atomok láthatatlan parányaiban. Isten a tejút szédületes nagyságában. Isten a virág illatozó kelyhében. Isten a hajnal szelíd fényében. Isten bennem, Isten benned, Isten minden embertársamban. Isten az én sorsomban, jó= és balsorsomban, Isten az egész emberiség történetében. Isten az imában, Isten a szentségekben. Isten a tudományban, Isten a technikában, Isten a művészetben. Isten az örömben, Isten a szórakozásban, Isten a munkában, Isten a pihenésben. Isten az életben, Isten a halálban — Isten mindig mindenben: az a szentté=válás nagy tudománya.

Szeretni az Istent! — ennyi az egész. Ez minden, amit az Isten tőlünk kér. Csak a szívünket kéri — semmi mást. Milyen jó, hogy nem mást kér! Ha azt kérte volna, hogy adjunk neki sok észt, sok tudást, sok gazdagságot, sok erőt, — hányunknak kellett volna mondania: Nem tudom megadni, nem vagyok rá képes! De mert hogy csak a szívünket kéri, ugyan van=e olyan kicsiny vagy erőtlen, van=e olyan szegény vagy beteg, van=e olyan szenvedő vagy sorsüldözött, aki így felelhetne: Uram, nem tudok Neked mit adni, mert nincs szívem?

C) De ha Isten a mi Atyánk, akkor ebből még mást is tanulok: **nem esem kétségbe, még ha oly szerencsétlen lettem volna is, hogy bűnt követtem el.**

a) Amióta tudjuk, hogy Isten a mi Atyánk, amióta Krisztus Urunk elmondotta örökszép példabeszédét a tékozló fiát hazaváró atyáról, azóta nincs ember a világon — legyen bár annyi bűne, mint a tenger fövenye — *aki a megbocsátás reményében ne térhetne vissza a hűtlenül elhagyott atyai házhoz.* Mert fülébe csengenek a Szentírás szavai: «Ha bűneitek olyanok is, mint a skárlát, fehérek lesznek, mint a hó; és ha olyan vörösek is, mint a bíbor, fehérek lesznek, mint a gyapju.» (Iz. 1, 18.)

Aki tehát tudja, hogy Isten az Atyja, az nem válhatik megrögzött bűnössé sem, de nem eshetik bele abba a kínzó lelki betegségbe sem, amit aggályosságnak nevezünk és ami néha a legértékesebb lelkeket is végkép el tudja keseríteni és megkínozni.

b) «Essék bár hétszer az igaz, mégis felkel.» (Péld. 24, 16.) ezt mondja a Szentírás. Ha tehát legjobb akaratod ellenére is megbotlottál, ha sok=sok apró tökéletlenség, hiba és emberi gyarlóság kísérnek is útadon, sőt ha — fájdalom — néha még talán komoly bűnt és bukást kellene is sírat=

nod, hát sírasd meg, büntesd meg magadat, vezekeld le, csak egyet ne tégy: *csak kétségbe ne essél;* csak azt ne hidd, hogy most már mindennek vége; hogy úgy zuhantál le menthetetlenül, mint a szárnyatörött repülőgép. Bukásod — igen — fájdalmas, de mégiscsak *egy* bukás volt és nem egész eddigi becsületes életed menthetetlen porbazuhanása.

Ha már a földi bírósági tárgyaláson is kutatják a bűnös multját és javára számítják eddigi büntetlen előéletét, ha ezt teszi már a földi bíró is, vajjon nem fogja-e ezt fokozottan beszámítani a mennyei Atya? A szentek között nem egyre, és nem százra akadunk, akik bukásuk után keltek talpra, — de maradtak most már végkép hűségesek a mennyei Atyához. Nem az a szent, aki soha bűnt el nem követett; hanem az, aki bűnben nyugodtan maradni nem tud, mert fölsír benne a lélek a jóságos mennyei Atya után. Éppen abban rejlik egyik legnagyobb adománya a mennyei Atyába vetett hitnek, hogy ha — fájdalom — erőt vett volna is rajtunk az emberi természet bűnre húzó hajlama, és elestünk volna is, de nem kell elesve maradnunk: tárt karokkal várja megtérő gyermekét a tékozló fiú mennyei Atyja.

Ó, milyen megnyugtató ezt tudni; egyesek szinte alig merik elhinni. Pedig ez valóban következik abból, hogy jó az Isten.

c) Valami azonban nem következik! Nem következik az, amit a könnyelmű emberek következtetnek: Jó az Isten — hát csak éljünk akárhogyan, akármilyen bűnösen és könnyelműen: *a végén mégiscsak megbocsát majd, mert hiszen — jó az Isten!*

Milyen döbbenetes felületesség, mily fájdalmas tévedés! Az Isten nemcsak végtelenül jó, hanem végtelenül igazságos is és szent is. Jósága harmóniában működik szentségével. Szentsége el nem tudja tűrni a bűnt. Ejtsetek egy csöpp vízet az izzó vasra, — vajjon eltűri-e egy percre is? Nem! Abban a pillanatban mérgesen sistergő gőzzé változtatja, elpusztítja. Öntsétek rá a tengert az izzó napgolyóra, — vajjon eltűri-e egy percre is? Nem! Abban a pillanatban megsemmisíti. De épígy nem tudja elviselni és ezerszerte kevésbbé tudja elviselni a szent Isten a bűnt.

Testvérek! Nagy szó, amit most mondok: Karrikaturát, torzképet, bálványt csinálnak az Istenből azok, akik nyakig úszkálnak a bűnben, vájkálnak az erkölcsi fertőben és mel-

lette nyugodtan megjegyzik: Hiszen jó az Isten, majd megbocsát nekünk!

Az Isten valóban jó. Tőle mindent kérhetünk. Csak egyet nem: azt, hogy tagadja meg magát és homályosítsa el szentségét, annyira, hogy el tudja viselni a bűnt. Ezt nem kérhetjük!

* * *

Kedves Testvéreim! Van Theodor Körnernek egy megrendítően szép verse; ez a strófák refrénje:

«Vater, ich rufe dich!»

Ezt húzta a katonazenekar ütközetek előtt a régi osztrák-magyar hadseregben ... Ütközet és harc, állandó csata és küzdelem a mi egész földi életünk is. Ó, szokjuk meg, hogy sokszor, naponként és napjában gyakran fölsóhajtsunk az Úrhoz: «Vater, ich rufe Dich!» «Atyám, hívlak téged!» Ha «Atyám» vagy, akkor szeretsz is engem. Ha szeretsz, hát akkor csak jó vagy.

«Szeretet az Isten» (Ján. I. 4, 16.) hullámzó, sodró, kiáradó, önmagát ajándékozó szeretet. Ajándékozó szeretetéből teremtett mindent, ajándékozó szeretetéből teremtett engem is, és tart a kezében, és gondoz, és véd, és betakar.

Ez a szeretet viszontszeretetet kíván. Mindnyájunk lelkét égeti a vágy a szeretet után: hogy szeressünk és szeressünk. De nincs teremtett lény, aki ezt a vágyunkat teljesen ki tudná elégíteni ... sem vőlegény, sem menyasszony, sem férj, sem feleség, sem barát, sem anya, sem gyermek ... csak ő, Isten, a mi áldott mennyei Atyánk. Benne leljük meg azt a szeretetet, amit szem nem látott, fül nem hallott, sem az ember szívébe föl nem ért ...

Ó, imádunk Téged, Atyánk! Szeretünk Téged, jó Atyánk! Te vagy minden sóvárgó szeretetünknek végső elpihenése: áldott, jó mennyei Atyánk!

Örök hatalmú, végtelen való!
Ki a magasság felhőin lakol,
S királyi széked lángoló napok
Tartják mérhetetlen mélységek fölött;
Ki megkerülted egyes-egyedül
Az égkerekség roppant távolát;
Jártál a forrva harsogó elem
Csillagfonó nagy mélységein;

Általhatottál az éj tengerén,
S teremtő szódra minden cseppből egy
Világ tetszett fel a habok közől,
És e világban száz meg százezer
Erő és élet nyüzsg, forr szüntelen; —
Ki megvilágítsz földet és eget,
S forgó tüzekké tészed angyalid,
Hogy megjelentsék a te jöttödet,
Midőn a szélvész zúgó szárnyain,
Dübörgő felhők mennydörgése közt
Általvonulsz a nagy világ fölött; —
Kinek lehétől, mint a lágy viasz,
Elolvadoznak a gránithegyek,
Megindul a föld, a nap sarka ing,
És összegördül a nagy ég íve:
Rólad beszél a tűz, víz és a lég,
Dicsőségedről szól az éj s a nap,
Reád mond áldást a hajnal s az est,
Téged magasztal az ég és a föld,
Téged dicsőít a menny, kárhozat,
Tőled remél az élő és halott,
Hozzád sóhajt a haldokló beteg,
Tebenned hisz az emberek szíve,
Neked hódol meg a bölcs lángesze,
Elédbe omlik a tűnő világ,
És én, e földnek dalló vándora.

(Kemenes F.)

XIV.

Gondviselő Atyánk (I.).

(Szentírás : Fil. 4, 4.—7.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Sokat nevetnek a földön az emberek és sokat sírnak: talán többet sírnak, mint nevetnek. Sokat élveznek s szóra=koznak az emberek és sokat szenvednek, nélkülöznek: talán többet nélkülöznek, mint élveznek. És ha valaki össze akarná gyüjteni egyetlen medencébe mindazt a könnyet, ami az emberi szemből a világ teremtése óta szerte az egész földön kihullott, van=e óceán, amelynek medre elég széles lenne a tömérdek szenvedés és fájó könny befogadására? És ha valaki jönne és mondaná: Igazi paradicsomban élünk és a világon minden a legjobb rendben megy, boldogabb világot már elképzelni sem lehetne, minden embernek kitűnő a sorsa . . . — különösen néznénk reá és aggódnánk elmebeli állapotáért.

Mert a legtöbb ember ma éppen az ellenkezőjét hirdeti, — és nem alaptalanul hirdeti: «Keserves világban élünk, meg=nehezült fölöttünk az idők járása» . . . Igy panaszkodnak úton=útfélen.

És ha mégcsak panaszkodnának! Ha mégcsak harcolnának az élettel! De sokan már kétségbeesnek, sokan már összetörnek és káromkodnak.

— Ha Isten volna, nézhetné=e ezt a nyomorúságot? Azt mondjuk: Mi Atyánk. Dehát ha Atyánk, miért enged meg annyi igazságtalanságot, annyi nyomort, annyi bűnt, annyi gonoszságot? Jó az Isten! Isten a mi mennyei Atyánk! — erről volt szó a legutóbbi vasárnap. De hát nem ismered az életet, hogy olyan nyugodtan tudod ezt mondani? Nézz be egy pillanatra a rettenetes nyomortanyákra, és aztán merd mondani, hogy jó az Isten, és Isten a mi jó mennyei Atyánk! . . .

Súlyos, égető kérdések ezek. Nem is könnyű megfelelni rájuk. De kitérni előlük mégsem szabad. Hiszen a választól

függ, hogy az Istent csakugyan el tudjuk-e ismerni jóságos, gondviselő Atyánknak.

I. Mi a Gondviselés?

Gondviselés, isteni Gondviselés, . . . erről sokszor beszélünk, ebben bízunk, ebbe kapaszkodunk; igyekezzünk tehát először is világos képet szerezni arról, mit is értünk az isteni Gondviselésen.

A) **Miben áll a Gondviselés tana?** Abban a rendíthetetlen meggyőződésünkben, hogy Isten nemcsak teremtette a világot, hanem ma is fönntartja és kormányozza azt.

a) *A Szentírás mindkét része, az Ó- és Újszövetség egyaránt telve van biztatással, hogy helyezzük sorsunkat nyugodtan Isten kezébe.* «Vesd az Úrra gondodat, s ő majd gondoskodik rólad» — mondja egy helyen a Zsoltáros (Zsolt. 54, 23.) Egy másik helyen meg így szól: «Az Úr az én pásztorom, semmi sem hiányzik énnekem». (Zsolt. 22, 1.) Szent Péter így figyelmezteti a híveket: «Alázzátok meg magatokat az Úr hatalmas keze alatt, . . . minden aggodalmatokat őreá bízván, mert neki gondja van rátok». (Pét. I. 5, 7.)

Valóban: az isteni Gondviselés tana egészen jellegzetes keresztény hittétel. Hittétel, hogy az az Isten, aki a világot egyetlen akarati tényével létbehívta, a teremtés után nem vonult vissza valamiféle «előkelő elszigeteltségbe», hanem továbbra is Ő tartja fenn és kormányozza az egész világot.

Nemcsak a nagy világot, a csillagok járását, az élettelen természetet, hanem még inkább az ember életét is. Ha Atyánk van a mennyben, akkor Ő irányítja életünket, és nem a véletlen, a vaksors, a fátum. Hiszen nem hangsúlyozza-e ezt az Úr Jézus a Hegyi Beszédben egészen különösen is? «Nézzétek az ég madarait, . . . a ti mennyei Atyátok táplálja azokat. Nem értek-e többet azoknál?» (Máté 6, 26.) Sőt még ennél is gyöngédebb vonásokkal festi meg ennek a gondviselő Atyának képét, amikor így szól: «Nemde két verebet egy garasért adnak? és egy nem esik azokból földre a ti Atyátok nélkül. Nektek pedig még fejetek hajszálai is mind meg vannak számlálva». (Máté 10, 29. 30.)

b) *Dehát nem felfuvalkodott emberi gondolkodás-e ez?* Azt tartani, hogy a világ végtelen Ura még velem is törődik? Még reám is gondol? Még én is számítok előtte? Mi vagyok én? Füst, pára, homokszem a végtelenségben . . .

Igaz, igaz; de nézd csak a beláthatatlan nagy óceánt meg széles homokpartját: fölötte ragyog a tűző nap; egyetlen egy nap, — de minden apró homokszemen, a gyöngyöző vízcseppek minden milliárdjában mosolyogva tükröződik vissza a ragyogó nap. Az óceán a teremtett világ, napja az Isten, homokszeme — vagy te! Apró, kis homokszem, de olyan homokszem, amelyben a gondviselő Isten atyai arca tükröződik. Ó, igen, én hiszek ebben a gondviselő mennyei Atyában!

B) És ha hiszek, akkor azonnal megvilágosodik előttem, hogy **mennyi segítség, mennyi áldott erőforrás fakad ennek a hitnek nyomán.**

a) *Ebből következik a kereszténveket jellemző nagy megnyugvás.* Még ha egészen beborult is fölöttünk az ég, még ha minden ellenünk volna is, akkor is fülünkbe cseng a Zsoltáros szava: «Istenem által ugrom át a falat» (Zsolt. 17, 30.), vagyis az ő erejével legyőzök minden akadályt. Fülünkbe cseng a Bölcs bizakodása: «A kicsinyt is, a nagyot is ő alkotta, s egyaránt viseli gondját mindegyiknek». (Bölcs. 6, 8.) Fülünkbe cseng az Úr Jézus biztatása: «Még fejetek hajszálai is mind meg vannak számlálva!» (Máté 10, 30.) «Mit féltek, kicsinyhitűek?» (Máté 8, 26.)

Az isteni Gondviselésbe vetett hit mily derűt, erőt, bizalmat ad a keresztény léleknek! Viszont mily üres, hideg, lélektelen és vigasztalan a vaksors, a véletlen, a fátum hite! Nem! Mi soha ne beszéljünk sorsról, se véletlenről, — mindig, mindenben Isten szent akaratáról, amely lehet sokszor kifürkészhetetlen, lehet sokszor érthetetlen, lehet sokszor fájdalmas, — de mindig erőforrásunk a szenvedés győzelmes elviseléséhez. Valóban «áldott az az ember, kinek az Úrban van bizodalma, és az Úr neki a reménysége! Olyan lesz, mint a folyóvíz mellé ültetett fa, mely nedves talajba bocsátja gyökereit, és nem fél, ha eljő a nyár. Lombja zöldelleni fog, s a szárazság idején nem kell aggódnia». (Jer. 17, 7. 8.) «Akik az Úrban bíznak, új erőre kapnak, szárnyra kelnek, mint a sasok, futnak és nem fáradnak ki, járnak és és nem lankadnak el.» (Iz. 40, 31.)

b) Hans Thoma, a nagy német festő, egyik különösen meleg kompozíciójában *az isteni Gondviselés eszméjét* vetítette vászonra. Álmodozva ül egy hegyoldalon egy nő, két kezét összefonva tartja a térdén, tekintete révedezve mered a jövő képeibe. A tájon pedig egy atyának óriási alakja látszik, aki a földről fölnő egész az égig. Szeme meleg tűzben

fénylik, haja az égből leér a földig, szakálla pedig olyan, mint egy mindent átfonó finom szövet szálai, — beborítja még a domboldalon ülő és jövőjén álmodozó nőt is. Valóban: így szövi át meg át, keresztül-kasul minden tervünket, gondunkat, percünket mennyei Atyánknak őrző és irányító Gondviselése.

Akiben erősen él ez a mennyei hit, olyan fény gyullad föl benne, hogy annak világításánál eligazodik a földi élet legsötétebb éjszakáján is. Valóra válik rajta, amit a régiek a csillagokról mondtak: «Coelo haeret, terris servit», «az égen függ, de a földnek szolgál». Ezért beszélünk a hit fénylő csillagáról; és ezért lesz a hitét vesztett ember olyanná, mint a kialudt csillag.

Igen, dolgozzunk, amennyi csak telik tőlünk; bízzunk erőnkben s tudásunkban, amennyit csak lehet, — de mindezen túl folyton csengjen fülünkbe a Szentírás szava: «Teljes szívvel bízzál az Úrban, és ne támaszkodjál saját belátásodra; minden utadon reá gondolj, s ő majd igazgatja lépéseidet». (Péld. 3, 5. 6.) «Boldog az az ember, kinek reménye az Úr neve.» (Zsolt. 39, 5.)

C) Boldog! . . . Ah, igen: **mindenki szeretne boldog lenni!**

a) Vajjon mi kell ehhez? Sok pénz? Nem elég. Szép ház, autó, földbirtok? Nem elég. Nyugodt, kedves családi élet? Nem elég. Hosszú élet, egészség? Nem elég. Hát akkor mi elég, mi kell hozzá? Egy rövidke igazság elfogadása: *légy arról meggyőződve, hogy bármi ér az életben, az Isten mindig jót akar neked.*

Az egyik olasz nemesi családnak ez a sajátságos neve van: Bentivoglio. Ha lefordítjuk magyarra, ez jön ki: «Jót-akarok-neked». Honnan kapta a család ezt a különös nevet? Onnan, hogy egyik őséhez valaha így szólt Enzio király, hogy megmutassa királyi jóindulatát. És azóta a család büszkén viseli nevében és címerében a királyi szavakat.

«Bentivoglio», «jót akarok neked», ezt mondta egyszer az olasz király kedvelt emberének; de ezt mondja nem egyszer, hanem szakadatlanul a Királyok Királya az ő kedvelt gyermekeinek . . . «Örök szeretettel szeretlek téged» (Jer. 31, 3.) — mondja nekem is, mint egykor mondotta választott népének. És azt mondja nekem is, amit Sienai Szent Katalinnak mondott egy ízben az Úr Jézus: «Gondolj reám és én gondolni fogok reád». Milyen nagyszerű, felemelő biztatás! Testvérek, gondoljunk az Úristenre s

Ő majd gondolni fog mireánk. Gondolni és gondoskodni rólunk.

b) *Ó hányféleképen is tud az Isten gondoskodni rólunk és segíteni rajtunk!* Sok ember azt hiszi, hogy csak a főnyeremény által tud; hogy csak állással tud; hogy csak kinevezéssel tud; hogy csak azzal tud, ha meggyógyítja a beteg anyját, gyermekét, hitvestársát, akiért oly forrón imádkozik.

Mily csalódás, Testvéreim, mily szűk látókör! Mennyi más útja van még ezenkívül az Istennek! A vigasztalásnak, erősítésnek, lelki ellenálló erő fokozásának, az isteni kegyelemnek mennyi más útja!

Ha ez nem így volna, ki értené meg azt az utolsó sóhajt, amellyel egy mindenéből kifosztott háborús menekült távozott a világból egy kórházi ágyon. «Mégis jó az Isten! Soha nem hagyott el!» — ezek voltak utolsó szavai.

Soha nem hagyott el? Dehát menekülnöd kellett! Hazádat, vagyonodat elhagynod kellett! Családodat, gyermekeidet elveszteni kellett! Mindegy! Az Istent nem vesztettem el; Ő mindig velem volt vigasztaló erejével.

Ime, a gondviselő mennyei Atyának hite!

II. Gondviselés és szenvedés.

A) Aki pedig ily megilletődött kegyelettel tud gondolkodni az Istenről, az megmenekül attól a veszélytől, ami napjainkban különben sok emberre leselkedik: hogy t. i. **szemrehányást tegyen az Istennek.**

a) *Nem különös-e már a gondolat is, hogy az ember szemrehányást tesz Istennek?* «Vajjon mondja-e formálójának az anyag: «Mit csinálsz?» (Iz. 45, 9.) Pedig — fájdalom — mondja. Milyen rémes beszédeket hall az ember . . . Igaz, sok mindent meg kell érteni olyanoknál, akiket az élet szenvedései végigpaskoltak, de mégis . . . megrendülünk, mikor így halljuk panaszkodni embertársainkat: «Nem az én akaratom, hogy a világon vagyok. Engem senkisem kérdezett meg erről. És ha azt a kevéske örömet, amiben az életben részem volt, odaállítom a szakadatlan szenvedés és nélkülözés mellé, hát egész szívesen lemondok arról, hogy tovább is éljek» . . .

Hall az ember ilyen szemrehányásokat, pedig az Isten elmondhatná az ilyen értetlen panaszkodásokra, amit az Úr Jézus mondott Péternek a lábmosáskor: «Amit én cselek-

szem, te most nem érted; de majd megérted azután». (Ján. 13, 7.)

b) Mindenekelőtt is *nem igazságos eljárás Istent tenni felelőssé minden bajért és szenvedésért.* Mennyi tömérdek szenvedés fakad abból, hogy az emberek gonoszak, gyűlölik egymást, ártanak egymásnak! Mennyi rengeteg könny fakadt már abból, hogy a népek acsarkodnak egymás ellen és szörnyű háborúkban pusztítják egymást! Márcsak mindezért igazán nem lehet az Úristent tenni felelőssé!

És nem lehet azért sem, hogy annyian lopnak, annyian csalnak, annyian uzsoráskodnak, annyian szívtelenkednek az emberek között és ezzel rengeteg nyomorúságot zúdítanak embertársaik fejére.

De nem lehet azért sem, amikor valaki a saját könnyelmű életével anyagi romlásba és testi nyomorúságba döntötte magát. Vagy talán nem is éppen bűnös könnyelműségével, csak ügyetlenségével, gyámoltalanságával. Az ember vakmerően fellázad az Isten törvényei ellen, ezzel nyakára zúdítja az erkölcsi és fizikai bajok egész seregét, — és most panaszkodik és szemrehányást tesz Istennek a szenvedések miatt! Pedig az Úr nyugodtan felelhetné, amit Ozeás prófétánál mond: «Perditio tua ex te» (Os. 13, 9.), te magad vagy oka minden bajodnak.

Mondjátok, nem ismertek-e ti is bőven ilyen szerencsétlen embereket, akik maguk voltak okaik saját romlásuknak? Az anyjuk hogy kérte őket fiatal korukban, az apjuk hogy figyelmeztette, a gyóntatóatyjuk hogy intette, — nem ért semmit! Botor fejjel, vak szenvedély tüzétől hajtva, rohantak a bűnbe, rohantak vesztükbe, — és most sem mondják, hogy «mea culpa, mea culpa», hanem Istenre panaszkodnak szenvedéseik miatt.

Bizony, ha mindezt a szenvedést nem vesszük számításba, máris közelebb jutunk a helyes megoldáshoz!

B) Igaz, igaz, — mondod. De még így is igen sok szenvedés marad, aminek nem én vagyok az oka, sem embertársaim, — hát ki az oka akkor azoknak? Meghal valakim, a legkedvesebb hozzámtartozó, — ki az oka ennek? Leég a házam, — ki az oka ennek? Beteg lesz a feleségem, — ki az oka ennek? Azt mondod, nem az Isten akarta, csak megengedte. Dehát nekem ez mindegy! Megengedte. De miért engedte meg?

Vajjon a mindenható Isten nem teremthetett volna-e olyan világot, amelyben mindenki boldog, mert nincs

semmi szenvedés? Nem teremthetett volna ilyet? Kétségtelenül! Megtehette volna azt, amit egyik hallgatóm írt a levelében? «*Én, ha Isten lennék, mindenkit hatalmamnál fogva boldoggá, egészségessé tennék és abban megtartanám és isteni hatalmamnál fogva már a földön megszabadítanám az embereket a bűntől és más egyéb rossztól.*» Megtehetné ezt az Isten? Kétségtelenül.

a) De ehhez mindenekelőtt is olyan *örökös csodákra és szakadatlan isteni közbelépésekre* lenne szükség, hogy a világ nem volna többé a mai, rendezett, törvények uralma alatt álló világ és az ember nem volna többé a mai, szabad akarattal ellátott teremtmény.

Mert gondoljuk csak végig: mi kellene ahhoz, hogy a világon semmi baj és szenvedés ne legyen. Istennek léptennyomon föl kellene függesztenie a természeti törvények érvényesülését, azaz meg kellene változtatnia az egész világ törvényeit. Ma ugyanis kérlelhetetlen pontossággal érvényesülnek a természet erői és éppen ezen a nagy renden épül a világ, — igaz, hogy ez a törvényszerűség sokszor szenvedést, betegséget és katasztrófát is jelent az emberiségnek.

De aztán meg kellene változtatnia az ember természetét is, el kellene vennie szabadakaratát, hogy soha többé visszaélni ne tudjon vele. Mert amíg szabadakarata van, addig választhatja a rosszat is, a bűnt, a veszekedést, a szeretetlenséget, a féktelenséget, a kicsapongó életet, — már pedig ebből csak baj, fájdalom, szenvedés és betegség származik

Tehát az ilyen világ nem volna a mai világ, az ilyen ember nem volna a mai ember.

b) Mindegy! — gondolod talán magadban. *Igaz, hogy nagy ára lenne, de mégis megérné: Íme, egy élet, amelyben nincs könny, nincs jajszó, nincs szenvedés, nincs fájdalom!*

De csak az első pillanatban mondhatnád ezt, a következőben már vissza kellene vonnod, mert saját magad cáfolnál rá. Hiszen ha szülő vagy, ha gyermekeid vannak, te magad sem így bánsz velük. Vajjon okos dolog volna-e, ha egy szülő örökké a gyermeke kezét fogná, még nagy korában is, mert hát eleshetik az úton? Okos dolog lenne-e, ha túlságosan könnyűvé tenné számára az életet? Ha elvenne útjából minden akadályt? Okos dolog volna-e, ha soha a jól fűtött szobából ki nem engedné, mert hát megfázhatik a szélben?

Ellenkezőleg: nem arra törekszik-e az előrelátó szülő, hogy gyermekei megismerkedjenek az élet komolyságával is, keménységével, önfegyelmezést és lemondást követelő szi-

gorával? Az apának néha keménynek is kell lennie, — mert nevelnie kell. Magasba emelnie gyermekét, hogy egyéniséggé fejlődjék, önállóvá legyen, «ember legyen belőle». És ha a nagymama lágy szíve folyton kényezteti és becézi a kis unokát, nem szólalnak-e meg a szülők, — és méltán: «De, mama, kérem, mi lesz ebből a gyermekből felnőtt korára?»

És vajjon nem szeretik a gyermekeiket az ilyen szülők? De nagyon szeretik, csak — okosan szeretik. Más az okos szeretet, más a limonádés érzelgősség.

C) Nos, Testvéreim, mennyei Atyánk ismeri az okos szeretetet, nem ismeri az érzelgősséget. Ezért választotta a világnak mai rendjét, amelyben van sok könny és sírás is, de viszont, **amely fölbecsülhetetlen kincseket is tartalmaz számunkra.**

Kincseket? Milyen kincseket?

a) Mindenekelőtt is a *szabad emberi akaratot.* Gondolkozzunk csak el azon, milyen hallatlan megbecsültetésünk az az Isten részéről, milyen megtisztelő bizalom jele, hogy Isten ezzel a képességgel teremtett minket. Hiszen ha valami miatt elmondhatjuk, hogy Isten hasonlatosságára vagyunk teremtve, elsősorban e miatt mondhatjuk el. Bár az is igaz, hogy a szabadakarattal vissza is lehet élni és ebből a visszaélésből tömérdek szenvedést is vesz magára az ember.

b) Épígy vagyunk *a természet törvényeivel is.* A természettörvények következetes, vas-érvényesülése rémes katasztrófákat is zúdít az ember nyakába, és az Isten mégis jónak látta ezeket fönntartani, mert ha ezek nem volnának meg, nem lenne lehetséges semmiféle tudomány, nem volna technika, és nem élnénk egy percre sem biztonságban a földön.

Igaz, hogy mindezzel szenvedés is van egybekötve, harc és küzdelem is, de mi lenne, ha ez nem volna? Mi lenne az emberből, ha nyakig dúskálódhatnék az anyagi javakban? Hol van az az ember, aki ki tudná magát szakítani a földiek ellaposító vonzó köréből? Kiben élne még elevenen a vágy a nagyobb, a szentebb után, a mi igazi rendeltetésünk után: Isten után? Igy azonban a szenvedés megtanít két karunkat az Isten felé emelni és elmondani: «Hozzád emelem, Uram, lelkemet, Istenem, tebenned remélek; ne hagyd, hogy megszégyenüljek». (Zsolt. 24, 1.)

*

Kedves Testvéreim! Mikor az élet ezernyi gondja vesz körül és szinte kétségbeesve állapítjuk meg, hogy nincs

menekvés, nincs kiút a sok veszedelemből, milyen jó volna, ha ilyenkor eszünkbe jutna a Királyok Könyvének egy érdekes jelenete.

A szír király el akarta fogatni Eliseus prófétát és ezért egy éjjel lovakkal, szekerekkel és erős csapatokkal vette körül Dotán városát, ahol a próféta tartózkodott. Mikor aztán reggel a próféta szolgája meglátta, hogy az ellenség egészen körülvette őket, halálra rémülten rontott be urához: «Jaj, jaj, jaj, uram, mitevők legyünk?» Eliseus azonban nyugodtan felelte: «Ne félj, mert többen vannak velünk, mint velük» (Kir. IV. 6, 16.) és erre Isten megnyitotta a szolga szemét és «íme a hegy tele volt lovakkal és tüzes szekerekkel Eliseus körül». (Kir. IV. 6, 17.)

Ó, hiszen ha mi is látók tudnánk lenni a veszedelmek perceiben ! Ha mi is látnók, mint áll mellettünk Isten segítsége még a legnehezebb percekben is! Ha nemcsak azt látnók, hogy szenvedés van és fájdalom, hanem van gondviselő Atyánk is! Isten Gondviselőnk és Atyánk marad a fájdalmak óráiban is, sőt — ha szabad magamat így kifejezni — akkor Atyánk Ő leginkább. Hiszen nem tudjuk-e az Úr Jézusról is, hogy sokszor beszélt ugyan az Atyjáról, de legmelegebb szeretettel éppen a szenvedés perceiben emlegette. «Atyám, ha lehetséges, múljék el tőlem e pohár; mindazonáltal, ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint te.» (Máté 26, 39.) «Atyám! bocsáss meg nekik.» (Luk. 23, 34.) «Atyám! a te kezeidbe ajánlom lelkemet.» (Luk. 23, 46.)

Én hiszek ebben a mennyei Atyában; hiszek az ő atyai Gondviselésében; és ez a hitem az élet minden megpróbáltatása közt is biztatóan súgja fülembe a próféta szavait: «Ne félj, mert többen vannak velünk, mint velük». Már pedig «ha Isten velünk, ki ellenünk?» (Róm. 8, 31.) Amen.

XV.

Gondviselő Atyánk. (II.)

(Szentírás: Máté 14, 22.–33.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Egy keleti embernek semmiképen sem ment a fejébe, hogyan lehet a jó Isten egyben büntető Isten is, hogyan lehet a szelíd Isten egyben haragvó Isten is. Elment tehát az egyik híres bölcshöz, fejtse meg neki ezt a rejtélyt. A megkérdezett bölcs pedig érdekes kis történettel felelt neki.

Élt Alexandriában két kereskedő; a fiát mind a kettő Efezusba küldötte kiképzés céljából. Sajnos, a pogány város rossz hatással volt a fiatalokra és Diana templomában ők is bálványimádókká lettek. Az egyik apa mélységesen megrendült a hírre, és haragosan szólt a másiknak: «Ezt a két fiút meg kellene korbácsolni, amiért elhagyták hitüket». «Bánom is én — felelte a másik —, az a fő, hogy az én fiam jó üzleteket tudjon kötni. Más nem fontos.» Nos, mondd, melyik apa szerette igazán a fiát? — kérdi a bölcs a kételyével hozzáfordulót.

— Az, aki haragudott.

— Igazad van. Mert ez az apa nem fiára haragudott, hanem fia romlása és veszte miatt. Nem azért akarta büntetni a fiát, mintha kedve tellett volna az ő fájdalmában, hanem azért, hogy a büntetéssel észretérítse. Nos, itt a válasz a kérdésedre . . .

Kedves Testvéreim! Amikor most a jóságos mennyei Atyával kapcsolatban szemébe kell néznünk a Gondviselés és szenvedés nehéz problémájának, valamikép ilyen lélekkel kell a kérdéshez közelítenünk. Ha Isten, a mi jóságos Atyánk elnézi és megengedi, hogy az ő gyermekei szenvedjenek és őket csapások érjék, bizonyára nem azért engedi ezt meg, mintha örömét lelné a mi kínjainkban, hanem azért, mert tervei vannak velük. Mindjárt könnyebb lesz elviselni a bajokat, és könnyebb lesz a villámló felhők mögött is észre-

venni Isten atyai arcát, ha megfontoljuk, hogy I. *Isten enged ugyan szenvedni, de ezzel nagy tervei vannak.* Sőt ezzel nem is éri be, hanem II. *segít elviselni is a szenvedést.*

I. Isten tervei a szenvedéssel.

A) Nemrégiben levelet kaptam egyik rádiós-hallgatómtól. Idősebb hölgy, nyugalmazott tanárnő; sokat betegeskedik; érelmeszesedése már a szemét is megtámadta. Hallgassátok csak ezt a pár sort leveléből: «Sokszor alig látok. Nem lehetetlen, hogy még e földi létben örök sötétség borul reám; ezt is el kell viselni zúgolódás nélkül: Isten akarata lesz, talán azért, hogy odaát nagyobb legyen az örök világosság» . . .

Miért olvastam föl ezt a megrázó levelet? Mert ez a legjobb kiinduló pont a kérdés megoldásához.

Az isteni Gondviselést csak akkor értjük meg, ha **az örökkévalóság fényénél vizsgáljuk mindazt, ami velünk az életben történik.**

a) Egy csillagász az égboltozat térképe előtt nagy lelkesedéssel beszélt az égitestek mechanikájáról. Egyik hallgatója megkérdezte, hogy ebben a nagy összevisszaságban miként lehet a rendről olyan meggyőződéssel és lelkendezéssel beszélni. A csillagász így felelt: Kérem, ne feledje, hogy ez csak számunkra összevisszaság. Nekünk nehéz a pályák kuszált vonalai közt eligazodni, mert hiányzik a megértés legfontosabb feltétele: *a központból való szemlélés.* A látszólagos összevisszaság mögött azonnal észrevennők a harmóniát, ha a központból, a Nap mellől szemlélnők a Mars, Mercur, Jupiter s a többi égitest keringését.

Épígy vagyunk a földi élet minden bajával és csapásával is. Ha nekünk módunkban volna, hogy mindent az erkölcsi világrend középpontjából szemlélhetnénk, hogy ha az örök élet szempontjából értékelhetnők és mérlegelhetnők mindent, ami velünk történik, mennyire máskép gondolkodnánk azokról!

b) Persze, amíg csak földi szemekkel nézzük a csapást, a szenvedést, a balsorsot, a megpróbáltatást, egy cseppet se csodálkozzunk, ha *úgy járunk mi is, mint az egyszeri utas.* Sokat hallott beszélni arról, hogy az egyik világhírű székesegyháznak milyen művészi festett ablakai vannak. Végre is rászánta magát a nagy útra és elment megnézni azokat.

Mikor azonban fáradságos utazás után végül ott állott a székesegyház előtt és kíváncsian nézegette annak nagy ablakait, kiábrándulva szólalt meg: Hát ezért ugyan nem volt érdemes annyira törni magamat! Nincs ott az ablakokban semmi más, mint egy csomó fekete üvegdarab meg összevissza futó ólomvonal.

Még szerencse, hogy meghallotta ezt a kifakadást egy helybeli lakos. Mindjárt szólt is a mi emberünknek: Barátom, ne innen, kívülről, a természetes fénynél nézze az ablakokat hanem menjen csak be és a templomi világításnál nézze meg.

A mi emberünk megtette... és szeme-szája elállott, amit most látott. A kívülről feketének látszó üvegdarabok most ezernyi ékes színben játszottak és a kívülről látszólag céltalanul és összevissza futó ólomvonalak mesteri terv egységébe foglalták össze az egész művet...

Igen, mihelyt mi is megtanuljuk, hogy életünket ne a földies gondolkodás fényénél, hanem az örök élet templomi világításában vizsgáljuk, mi is észre fogjuk venni a megpróbáltatások sötét üvegdarabjai és a szenvedés ólomvonalai között is az isteni Gondviselésnek irányító kezét: észrevesszük azokat a célokat, amiket a szenvedés szolgál az Isten kezében.

B) Vajjon mik lehetnek ezek a célok? **Vajjon mi mindent szolgálhat a szenvedés az Isten kezében?**

a) A szenvedés közelebb hozza az embert az emberhez. Szegényt és gazdagot, beteget és egészségeset, öreget és fiatalt sok minden szétválaszt, — e válaszfalakat a szenvedés dönti le. Aki maga is nyomorgott és virrasztott fájdalmas éjszakákon, az tud részvéttel lenni mások szenvedése iránt. Aki sokat nélkülözött, az tud irgalmas lenni. Akit magát is megaláztak, az tud szavaiban másokat kímélni. Aki maga is volt beteg, azt tudja megszánni a betegeket.

Falatját könnyel ki nem sózta még,
Ki nem virrasztott terhes éjszakában,
Álmatlan ágyon, sírva egymagában,
Nem ismer Téged, ó jóságos Ég. *(Goethe.)*

Ime: a szenvedés közelebb hozza az embert az emberhez.

b) De a szenvedés akárhányszor közelebb hozza *az embert az Istenhez is.*

Nem ismertek-e ti is talán embereket, akiket a szenvedés vitt vissza ahhoz az Istenhez, akiről a jómódban elfelejtkeztek?

Messze innen, az elszakított területeken, él egy kedves hallgatóm, fiatal édesanya. Hallgassátok csak, mint írja levelében, hogy a szenvedés hogyan hozta közelebb az Istenhez.

«Éltem, mulattam, könnyelműsködtem «mindent egyszerre» jelszóval, — elmulasztani semmit, habzsolni az élvezeteket, amíg lehet, mert hiszen ez a modern élet, úgy-e? Aztán? Aztán letartóztattak mint kémgyanúsat és tíz hónapig ültem vizsgálati fogságban. Ott volt időm gondolkodni . . . és ott találkoztam először életemben Istennel . . . Egyszer csak imádkozni kezdtem. Először a kis fiamért, aki most négyéves s aki akkor nagyon beteges volt; aztán magamért; és a végén most azért, mert nem tudok élni nélküle.»

Ime, az áldott szenvedés az Isten terveiben!

c) *Ó, igen, csak lássuk meg, hogy a szenvedés Isten kezében akárhányszor végső eszköz, amellyel örök célunkat biztosítani tudja.* Chateaubriand egyszerre vesztette el édesanyját és nővérét, s a nagy csapás miatt érzett fájdalom visszaadta neki, amit régen elveszített: katolikus hitét. Ha kérdezték tőle, mi vezette vissza Istenhez, a kettős halálra utalva mondotta: «J'ai pleuré et j'ai cru», «sírtam és hittem».

A nagy nyomor is veszedelmes a vallási és erkölcsi életre, de a nagy jólét nem kevésbbé. Vizsgáljuk meg akár az egyes családok életét, akár egész népek sorsát, vajjon nem azt látjuk-e, hogy ha hosszú ideig nyugodt békében és jólétben éltek, szemmelláthatóan hanyatlott köztük az erkölcsi élet? Sőt — ne ütközzetek meg azon, amit most fogok mondani — úgy tetszik nekem, hogy Isten még a saját Egyházára is azért engedi hol itt-hol ott a megpróbáltatásokat és véres üldözéseket, hogy az állandó béke langyos üvegházi légkörében el ne puhuljon és föl ne üsse fejét benne a gyom és dudva.

De ezért hirdeti is a mi szent vallásunk, hogy nem az a legnagyobb szeretet jele, amit az Istentől várhatunk, hogy megőrizzen minden csapástól és megpróbáltatástól, hanem az, ha sikerül neki a reánk küldött megpróbáltatások által tekintetünket a mulandó földi érdekek közül az örök élet felé terelni. Ó, hát most már értjük Krisztus Urunknak különösen hangzó szavait: «Boldogok, akik sírnak». (Máté 5, 5.) Nem maga a sírás és szenvedés tesz boldoggá — ezt nem mondja az Úr —, hanem az, ha könnyező szemünk fátyolán át fölszivárványlik az örök haza biztató fénye!

C) Persze, abban a pillanatban, amelyben a csapás ér

minket, könnytől fátyolos szemünk nem tud tisztán látni. «Miért, miért engem?» De később,... ahogy öregszünk...

a) Ki nem hallotta volna a szalézi szerzetesek alapítójának, a minapában szentté avatott *Don Bosconak nevét?* Ő érezte meg legelőször napjaink szociális problémáinak egész nyomasztó erejét; elhanyagolt inasok és árvagyermekek milliói köszönik neki és rendjének az emberies életet. Nos, ez a Bosco kora gyermekkorában elvesztette apját és árva lett. Miért, miért? Ki tudta volna ezt akkor megmondani? Most már tudjuk: hogy az árvagyermek jobban megszeresse mennyei Atyját az égben és aztán így gondozó, nevelő atyjává váljék milliónyi árvagyermeknek a földön.

Ilyen esetekkel, megmagyarázhatatlan csapásokkal, meg nem érdemelt szenvedésekkel telve van az egész élet. Ne csodálkozzunk rajta: ha Istennek lényegét nem értjük meg teljesen, akkor mit csodálkozunk azon, hogy Isten útjainak megértésében is sok homály és köd borul elménkre! «Nem az én gondolataim a ti gondolataitok, és a ti utaitok nem az én utaim, úgymond az Úr.» (Iz. 55, 8.)

Miért éppen engem ért ez a betegség? Miért éppen az én vagyonom veszett el? Miért éppen az én férjemnek kellett meghalnia? Miért éppen nekem megy rosszul, nekem, aki mindenben igyekszem az Isten törvényei szerint élni! Viszont a szomszédban lakik egy cégéres gonosztevő, léha, erkölcstelen ember, — annak meg minden sikerül ezen a föld hátán! Miért, miért?

Valahányszor megrohannak ezek a kérdések, alig tudunk jobb feleletet adni, mint amit az Úr mondott Szent Péternek a nagycsütörtöki lábmosáskor: «Amit én cselekszem, te most nem érted; de majd megérted azután.» (Ján. 13, 7.)

b) Hányszor éppen ez a legnagyobb botránykő, amin oly sok lélek fönnakad és megbotlik: *a gonoszoknak jól megy sorsuk, a jók meg szenvednek.*

Pedig milyen szemléltetően felel meg erre Cyrus király két fiának története. A két fiú teljesen elütő természetű volt: az egyik nemeslelkű, kifogástalan, jó fiú, a másik gonosz és közönséges lelkű. És Cyrus mégis igen szigorú volt az elsőhöz, a jóhoz, és minden hibájáért megbüntette, viszont elnéző és engedékeny a rosszhoz.

Mikor aztán egyik napon a király bizalmasa csodálkozva tette szóvá ezt a nevelési módot, Cyrus így felelt: «Ne csodálkozzál rajta, egész egyszerű az oka: az a fiam, aki nem

kap tőlem büntetést, nem fogja megkapni az örökséget sem: míg aki most korbácsot kap tőlem, az fogja megkapni egyszer a királyi pálcát is és a szigorú fegyelmezéssel éppen a trónra akarom őt előkészíteni.»

Ugyanígy nevel a mennyei Atya is. És ezért írja róla Szent Pál: «Akit az Úr szeret, azt megfenyíti.» (Zsid. 12, 6.)

c) A végén persze mégis csak be kell ismernünk, hogy az isteni Gondviselés útjait *teljesen* megérteni nem tudjuk, és hogy az Isten terveibe *teljesen* belátni embernek nem sikerülhet. Azt kell mondanunk, amit Jób. «Talán megérted Isten nyomdokait, és elérsz a Mindenható tökéletességéig?» (Jób 11, 7.) Vagy amit Szent Pál mondott: «Mekkora a mélysége az Isten gazdagságának, bölcseségének és tudásának! Mennyire megfoghatatlanok az ő ítéletei és felkutathatatlanok az ő útjai!» (Róm. 11, 33.)

Mennyire igaza van a Zsoltárosnak: «Benned bízom, Uram; azt mondom: Te vagy az én Istenem! Sorsom a te kezedben van.» (Zsolt. 30, 15. sköv.) Mennyire igaza van a naiv kis német versikének:

Er ist Vater, der uns liebt,
Wenn er nimmt, und wenn er gibt.

Atyánk Ő, amikor ad, és Atyánk, amikor elvesz, — egyformán szerető Atyánk.

Ime, máris mennyivel könnyebb ilyen megfontolások után összeegyeztetni a mennyei Atya jóságát a földi élet sok szenvedésével!

II. Isten segít is elviselni a szenvedést.

Pedig van még egy újabb igazság is, amelynek megfontolása után még fényesebben tűnik elő a szenvedések felhőjéből a mennyei Atyának jóságos arca.

Az Úristen, ha meg is engedi a megpróbáltatásokat, de nem nézi tétlenül szenvedésünket, hanem: segít azokat elviselni.

Mivel segít?

A) Mindenekelőtt is **hitünk tanításával.**

a) A szenvedés együtt jár az emberi élettel, azt megszüntetni nem lehetett eddig, és nem lehet ezután sem.

Hogy azonban mennyire tudunk erősek maradni a szenvedések idején, az nem utolsó sorban attól függ, *látjuk-e*

azoknak értelmét, céljáť? És ha egy szerencsétlen, hitét vesztett embertársam a nagy szenvedések idején egyensúlyát veszti, összeroppan, azon igazán nem csodálkozom, — azon csodálkoznám, ha kibírná. Honnan? Honnan vegye hozzá az erőt?

De ha hiszek a mennyei jóságos Atyában, akkor a szenvedésben nem törhetek össze, mert tudom, hogy bizonyára céljai vannak vele, talán előttem elrejtett céljai. Amennyi az elfojtott sóhaj itt lenn, annyi diadalének vár ott fönn. Amennyi a könny itt lenn, annyi a gyöngy ott fönn. Így válik valóra, amiről egy francia költő (Alfred de Musset) álmodott: «faire d'une larme une perle», drágakövet készíteni a könnyből.

Nos hát így készül a könnyből drágakő az örök élet koronájában.

A szenvedés és megpróbáltatás tehát nem cáfolja meg azt a szent hitünket, hogy az Isten valóban jóságos Atyánk. Ha Ő — bár szeret minket — megengedi, hogy szenvedjünk, csak azért engedi meg, amiért egy földi édesapa is sok mindent megtagad szeretett gyermekétől és kemény feladatok által edzi, lemondáshoz szoktatja őt, vagy amiért az orvos is kénytelen néha súlyos operációt végezni rajtunk éppen a saját érdekünkben. Az orvosnak igazán nincs abban öröme, hogy hallja, mint szisszen föl a beteg a kés nyomán, és mégis elvégzi a műtétet — éppen a beteg iránti szeretetből.

b) Dehát lehetséges embernek ilyen magaslatra emelkednie? Hogy vigye a keresztjét örömmel, fölemelt fővel, meg nem rokkant gerinccel!?

Ezt kérded talán fejcsóválva, talán bizalmatlankodva, — pedig a nagy lelkek története lépten-nyomon példát ad rá, mennyire lehetséges.

Csak egyre hivatkozom: a nagy katolikus publicistára, Veuillot Lajosra. Mondjátok, érhet-e valakit szörnyűbb csapás, mint ha rövid pár hét leforgása alatt három kedves gyermekét kell eltemetnie? Veuillot így temette el három kis leányát. És most hallgassátok meg, mit ír levelében a három temetés után: «Kérem, segítsen engem, hogy el tudjam fogadni az Isten akaratát, elfogadni úgy, ahogy kell: szeretettel... Ha mindent elvenne is tőlem, akkor sem szünnék meg hinni irgalmában... Ne szomorkodjunk amiatt, ami miatt az Isten nem szomorkodik.» (Correspondance de L. Veoillot, Paris. Lethielleux. 1885—1913,

t. VI. lettres 26, 27.) Mikor pedig buzgó imái által megnyerte a megvigasztalódás kegyelmét, így kiállt fel: «Milyen hallatlan csoda: érezni, hogy Istent jobban szeretjük, miután látszólag olyan kegyetlen módon sujtott minket!» (E. Veuillot, Louis Veuillot, u. o. t. III. c. II. p. 48.)

Ime, az Isten néha megengedi, hogy csapások érjenek, de soha meg nem tagadja tőlünk erősítő kegyelmét, láthatatlan segítségét, ha alázatos imánkban kérjük Tőle. És ez az isteni segítség hozza létre a szenvedő hősök csodálatos galériáját, — a legszebb képkiállítást a világon!

B) Persze, mindent megoldani és mindent megmagyarázni nem tudunk. Vannak szenvedések, problémák, veszteségek, összeomlások, megpróbáltatások, amelyekre nincs más válasz és nincs más ír, mint föltekinteni Arra, aki mindenkinél többet szenvedett: **a kereszten függő Krisztusra.** Ime, az újabb segítség a szenvedés elviseléséhez!

a) Nem hiába mondotta az Úr: «*Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét, és kövessen engem.*» (Máté 16, 24.)

Mióta e szavak elhangzottak, minden szenvedőnek ki kell belőlük éreznie az Úr biztatását: Panaszkodol a sok szenvedés miatt, amiket pedig magadért kell elviselned? És én nem panaszkodtam a kereszt miatt, amit pedig nem magamért, hanem éretted hordoztam!

Ah, igen: Krisztust legbiztosabban a keresztúton járva lehet követni. Mint Szent Péter írja: «Krisztus is szenvedett érettünk, példát hagyva nektek, hogy az ő nyomdokait kövessétek.» (Pét. 1. 2, 21.) A mennyei Atya megengedte, hogy egyszülött Fia sokat, nagyon sokat szenvedjen — méltatlanul; szabad-e hát panaszkodnom, hogy én is szenvedek, én, a bűnös, már nem méltatlanul! Nem okosabb-e, ha Szent Pállal vigasztalom magamat: «Vele együtt szenvedünk, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk. Azt tartom ugyanis, hogy amiket most szenvedünk, nem mérhetők össze a jövendő dicsőséggel, amely meg fog nyilvánulni rajtunk.» (Róm. 8, 17. 18.)

b) Valahol forgattak egy filmet, amelyben egy férfi szerepelt, aki az utcáról vett el egy leányt feleségül. A bizalmatlanságnak halvány árnyéka azonban ott marad a férfi lelkében és könnyű a munkája a rágalmazónak rémes lángba szítani ezt a lappangó gyanút. A férfi összetörik. Retteneteset csalódott. Összeomlott minden. Ökölbe szorított

kézzel ül az asztalnál, szeme a messzeségbe réved ... tekintete ráesik ujjára, a jegygyűrűre ... a csalódás dühös fájdalma torzítja el arcát, ... lerántja a gyűrűt, hogy kidobja az ablakon ... De ebben a pillanatban a feszületre esik szeme ... lassan visszahúzza kezét az ablaktól és a gyűrűt ismét ráteszi az ujjára.

A közönség megrázó hatással éli végig ezt a néma jelenetet. Hiszen mindenki érzi, hogy róla is van itt szó. Óreá is szakadhat még ilyen csillagtalan éjszaka, fölötte is összeomolhat még minden: vagyon, hírnév, becsület, egészség, ... amikor aztán semmi más nem fog segíteni, csak egy fájdalmas felpillantás a még többet szenvedő Krisztus keresztjére.

Hogyha a keresztet
Tán súlyosnak érzed,
Gondold el, hogy Ő meg
Azon el is vérzett. *(Pályi E.)*

Itt — és egyedül itt — találjuk meg a végső megoldást a gondviselés és szenvedés kínzó problémájára. Mert fölnézni Krisztus keresztjére — a megszentelődésnek egyik eszköze; de hordozni a keresztet, hordozni erős lélekkel Krisztus nyomdokain — már maga a megszentelődés!

* * *

Kedves Testvéreim! A Szentírás minden részlete időkfölötti, örök értékű szellemi kincseket tartalmaz ugyan, de vannak részek, amelyek bizonyos korokban vagy kérdésekben különösen nyomatékosan beszélnek hozzánk. Az a jelenet is, amelyet a beszédem elején felolvastam (Máté 14, 22.—33.), egyike azoknak, amelyek biztatására főleg napjaink fájdalmas vajudásai között szorulunk rá.

Az Úr Jézus hajnali 3 órakor megjelenik a tenger vizén. A csónakban ülő apostolok rémülten kiabálni kezdenek, Péter azonban így szól: «Uram! ha te vagy, parancsold, hogy hozzád menjek a vízen.»

— Jöjj, — mondja neki az Úr.

Péter bátran nekivág. Telve hittel, bizalommal. Mitől is félne, mikor itt az Úr!

Igen ám, de jönnek a hullámok. Hol térdig, hol derékig csapnak — és Péter kételkedni kezd, bizonytalankodni: Igaz, hogy itt az Úr, de mégis, itt baj lesz ... Amint pedig kételkedni kezdett, rögtön merülni is kezdett. Kétségbe-

esve kiált fel: «Uram! ments meg engem.» Az Úr pedig kinyujtja kezét, megfogja a habokkal viaskodó, süllyedő Pétert és csak ennyit mond neki: «Kicsinyhitű! miért kételkedtél?»

Ó, Atyánk, áldott jó mennyei Atyánk, nézd, most is milyen tajtékzó hullámok tombolnak körülöttünk! Mennyi ember hitét akarják elnyelni az emberfeletti nélkülözések örvényei! Nyujtsd ki felénk is mentő kezedet, hogy az életküzdelem viharzó orkánjai mögül is reánk mosolyogjon atyai arcodnak áldott biztatása!

És hogyha nem szólsz, akkor is,
Ha sírni engedsz, akkor is,
Ha békét nem hagysz, akkor is,
Ha futnom kell Tőled, akkor is,
Ostorral sujtasz, akkor is,
Haragosan nézel rám, akkor is,
Ha eltaszítasz, akkor is,
Mindig és örökké
Kínban, gyötrődésben, sötétségben,
Tűzben, vágyban, szenvedésben,
Életben és halálban,
Pokolban vagy mennyországban —
Tudom, hiszem és vallom,
Sikoltó jajjal hirdetem,
Hogy senki, senki, senki nem kell nekem,
Hogy semmi, semmi, semmi nem kell nekem,
Csak Te kellesz,
Csak Téged kereslek, csak Téged szeretlek,
Csak Téged akarlak,

Mert ha van is boldogság, öröm máshol,
Olyan az, mint csöpp méz,
Melyet nagy üggyel-bajjal
Keservesen szed a kicsi méh
Egyetlen kis virágból.
Az én lelkem mohón,
Szomjasan és éhesen
Csak vár, csak vár.
És hogyha nem szólsz, akkor is,
Ha ostorral sujtasz, akkor is,
Haragosan nézel rám, akkor is,
Ha eltaszítasz, akkor is:
Itt áll és visszajön,
Nem kell neki más öröm,
Csak vár, csak vár,
Tégedet akar,
Mert Te vagy a nagy,
Mézzel tele kaptár.

(Mentes M.)

XVI.

Isten gyermekei vagyunk.

(Szentírás : Ef. 3, 13.–21.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A középkor nagy egyháztanítója, Szent Anzelm, mikor Krisztus Urunk földrejöveteléről, az Ige megtestesüléséről elmélkedett, ezeket a mélyértelmű szavakat írta le: «Deus factus est homo, ut homo fieret Deus», «az Isten azért lett emberré, hogy az emberből valami isteni legyen».

Csodálatos szavak! Szinte hihetetlen gondolat! E szerint Krisztus Urunk egész földi életének én vagyok a középpontja; életének célja, munkájának gyümölcse az én fölemeltetésem, az én megváltásom, az én üdvözülésem! Isten a ti Atyátok — hirdeti az Úr, tehát a megváltás óta az Isten családjához tartoztok, mert a megváltás által Isten fogadott gyermekeivé lettetek.

Van-e ennél szédítőbb gondolat, — nem is gondolat, hanem valóság? Képzelhető-e nagyobb boldogság, de igaz, egyben komolyabb elkötelezettség is? Ha az Úr imádsága szerint Istennek azt mondhatjuk, hogy «Mi Atyánk», akkor mi az Istennek gyermekei vagyunk! I. *Mily boldogságot jelent:* Isten gyermekének lenni, de II. *mily kötelezettséggel is jár:* Isten gyermekének lenni, — ennek a két gondolatnak kifejtésére szeretném szánni a mai beszédet.

I. Mily boldogság: Isten gyermekének lenni!

A) Isten abban a pillanatban, amelyben fölhatalmazott minket arra, hogy Atyánknak szólítsuk, abban a pillanatban **hallatlan kitüntetést adott nekünk:** kiemelt minket a teremtett világból és gyermekeivé tett. Az egész világ nem gyermeke neki, hanem szolgája, — mi ezentúl nem szolgái, hanem gyermekei vagyunk.

a) Isten gyermeke vagyok! Ugyan ki tudná végigmérni ezt

a gondolatot? Mint mikor a sápadt virágot a sötét pincéből kiviszik a ragyogó napsütésre és az minden tágranyitott pórusával szívja magába az éltető fényt és meleget, ily elevenítően hat reám is az istenfiúság gondolata. Mondd egy szegény rabszolgának: Mehetsz, szabad vagy! Mondd egy éhes koldusnak: Megnyerted a főnyereményt! Vajjon mit éreznek ezek abban a percben? De nekem többet, ezerszer többet kell éreznem, mikor Krisztus Urunk azt mondja nekem, hogy Isten az én Atyám.

Ki tudná végig kiélvezni ezt a gondolatot? Ezentúl szabad azt hinnem, hogy Isten előtt olyan kedves vagyok, mint — hogy emberi kifejezést használjak — a szemefénye.

Igen: ezt jelenti az, hogy Isten az én Atyám.

Csak soha ne engedjük elhalványulni ennek a mennyei Atyának arcát a mi vallási életünkben. Sajnos, sok mai emberben egészen elmosódik ez a kép. Beszél «istenségről», amelyet érzelmi hullámzások közt megérez a szabad természetben . . ., de nem tudja meglátni a személyes Isten atyai arcát, érezni magán jóságos tekintetét, kérni atyai szívének gondoskodását.

b) Isten az én Atyám. De ki az az Isten?

Szeretek óriási hegyek közt járva megállni a zúgó hegyi pataknál. A víz mélyen bevágta magát a kemény sziklába, mindkét partján, mint meredek fal, emelkedik a hegy. Hány év kellett ahhoz, míg ezt a mélységet kivéste a víz? Hány százezer vagy millió esztendő? A kődarabok közt egy megkövült csigára is akadok. Hány százezer évvel ezelőtt kövült ez meg? Ó, mi e mellett az én életem, az ember rövidke 40—60—70 éve!

Egyszerre csak megdördül fölöttem az ég. És cikáznak a vakító villámok. És zúg és recseg és dörög körülöttem az egész természet. E mellett a nagy színjáték mellett, a természet erői mellett, mily gyönge semmiség az ember ereje!

De aztán . . . aztán föltekintek az égre: Mily nagy az Isten! Visszatekintek a multba: Mily örök az Isten! Szétekintek a nagy világban: Mily hatalmas az Isten! És ezt a nagy, örök, hatalmas Istent szabad nekem, kicsiny kis kérészéletű, gyönge embernek, szabad az én Atyámnak neveznem! És ez nem hasonlat, nem szóvirág, hanem megrázó igazság. «Lássátok, minő szeretetet tanusított irántunk az Atya, hogy Isten fiainak neveztetünk és azok is vagyunk». (Ján. I. 3, 1.).

Érzitek-e, Testvéreim, azt a hallatlan kitüntetést, ami az istenfiúság gondolatából ered?

B) De ugyancsak ebből a gondolatból ered a keresztény ember világfölényes optimizmusa is.

a) *A jó keresztény savanyú ember? Barátságtalan arcú? Mindenre keserűen legyint? Reménytelen lemondással?*

Ah, hát ki találta ezt ki?

Valóban vannak, akik ezt hiszik. De mily tévedésnek áldozatai! Szent Pál már csak tudta, milyen a jó keresztény! És mit mond az ő híveinek? «Örüljetek az Úrban mindig, újra mondom, örüljetek. Ismerje meg mindenki a szelídségteket... Ne legyetek semmiben sem aggodalmaskodók, hanem mindenben terjesszétek a kéréseiteket az Isten elé imádságban és könyörgésben hálaadással. S az Istennek az a békéje, amely meghalad minden értelmet, megőrzi szíveteket és elméteket Krisztus Jézusban». (Fil. 4, 4.—7.).

Milyen örömre gondol itt Szent Pál? Nem egy-két órás hétvégi kirándulásra; nem egy-két hetes nyaralásra; nem örömre, mely jő és megy; nem napsugárra, mely hébe-korba áttöri a fejünk fölött gomolygó viharfelhőket. Hanem az egész emberi életet elöntő melegre. A krisztusi élet éltető klimájára. Aki éli a keresztény életet, aki csakugyan «fia az Istennek», arra az egész földi élet útja fölött állandóan tiszta, ragyogó égbolt mosolyog.

Honnan ez a mosoly? Honnan ez a világot győző optimizmus? «Isten fia vagyok! Szeret engem az Isten! Gondol reám az Isten! Gondoskodik rólam az Isten! Bárhol vagyok, bármit teszek, fölöttem a mennyei Atyának kitárt keze». Jól értsétek meg, Testvérek: kitárt keze és nem összeszorított ökle! Akárhol vagyok, soha nem vagyok elhagyatva, nem hangzik el segélykiáltásom visszhang nélkül, mert látja feléje emelt kérő kezemet Isten atyai szeme. Jól értsétek meg: Isten atyai szeme és nem villámló tekintete!

b) Ha tehát Isten gyermeke vagyok, *akkor nyugodtan hagyom rá sorsomat és bízom Benne.* «Hiszen tudja a ti Atyátok, hogy mindezekre szükségtek vagyon» (Máté 6, 32.) — hangzik biztatóan az Úr Jézus szava.

Sötét börtönbe bezárva sinylődött egy híres férfiú. A zárka ajtaján kicsinyke kis lyuk volt. Az őrnek pedig szigorúan meghagyták, hogy kis lyukon keresztül éjjel-nappal figyelje a rabot. Ez volt a fogolynak legszörnyűbb szenvedése: éjjel és nappal szakadatlanul reátekint egy titokzatos szem, és nincs előle hova menekülni.

Ilyesforma zárkában folyik le a mi földi életünk is, — de nem börtönőr árgus-szeme vigyáz reánk, hanem Isten atyai

szeme kisér végig minket. Nincs előle hová menekülni. Leszállhatunk a tengeralattjáró hajóval a víz mélységeibe, fölemelkedhetünk repülőgépen a felhők magasságaiba, az Isten szeme mindenütt kisér. «Az Ő szeme mindent meglát... Az Úr szeme a napnál is fényesebb, kémleli az ember minden útját és a tenger mélységét, és látja az emberek szívének legtitkosabb rejtekét». (Jéz. Sir. 23, 27.—28.).

És ha én ezt hiszem, tudjátok mi lesz ennek a következménye? Nagy megnyugvás az Isten szent akaratában. Igaz, továbbra is szenvedésteli marad az élet. De most már tudom, hogy öröm és szenvedés két olyan énekkar, amelynek egyesített melódiájából kell létrejönnie minden földi élet stílusának. Most már magamon tapasztalom, mennyire igaza van Izaiás prófétának: «Vajjon nem tudod-e, vagy nem hallottad-e: Örökkévaló Isten az Úr, Ő, aki a föld határait teremtette, el nem lankad és el nem fárad... Erőt ad Ő a fáradtnak». (Iz. 40, 28.)

c) Az a lélek, amelyik a keresztény isteneszmét ilyen teljességében teszi kincsévé, csodálatos szárnyakat kap, magas horizontra emelkedik, *megszabadul a lapályok kicsinyeskedő aggodalmaitól.*

Néha az ember utazásai közben bevetődik templomokba, ahol nem jól érzi magát, mert, nem jó bent a levegő. A falak nyirkosak, a sarkok pókhálósak, a padok porosak, — itt nem lehet igazában meglelni az ájtatos hangulatot. Előbb ki kellene nyitni az ablakokat, hogy a meleg, éltető napsugár végigrezegjen minden eldugott sarokban és kivigye innen ezt a nyomasztó hangulatot árasztó dohos levegőt. Igazán nem az Isten templomához méltó a dohos levegő!... De nem méltó az Isten eleven templomához, a keresztény lélekhez sem! Pedig, sajnos, vannak, akik — úgy látszik — azt hiszik, hogy ez a dohos levegő kelléke az igazi vallásosságnak. Azt hiszik, hogy a vallásossághoz hozzátartozik az Istentől rettegő, nyomasztó érzés dohos levegője, a bűnök és kísértések aggályosan figyelt pókháló serege, az élettől félve elforduló beporosodás.

Nos hát ki tud itt ablakot nyitni, mi tud ide friss levegőt, elevenítő napsugarat beengedni? Hitünk a mennyei Atyáról. Az, hogy Atyám az Isten, én pedig az ő gyermeke vagyok. Ha Atyám, akkor *szeret engem.* Szeretetét azzal mutatja meg, hogy elhalmoz ajándékaival. Ezeket kegyelemnek hívjuk. A földi szülők játékot és édességet adnak gyermekeiknek. Mit ad nekünk a mi mennyei Atyánk? Kegyelmet.

Ha Atyám, akkor *segít engem*. Bármi érjen, bárhol vagyok, velem az Isten. Ha tudom, hogy Isten az én Atyám, akkor mindig érzem a napsütést, még ha felhők borítják is az eget. Jön a halál, de nem ijeszt. Nekem ez csak átmenet. «Vita mutatur, non tollitur» — mondom biztatóan a gyászmise prefációjával, «az életem változik, de el nem vész». Jön az ítélet, de nem ijeszt. Hiszen egész életemben igyekeztem mennyei Atyámnak jó gyermeke lenni. Hiszem tehát, hogy most ezt fogom ajkáról hallani: «Jól van, derék és hű szolgám . . .; menj be urad örömébe». (Máté 25, 23.)

Ime, ez a nyitja annak a sajátságos ellenmondásnak: a mi vallásunk nevezte el a földet «siralom völgyének» és ugyancsak a mi vallásunk tud ennek ellenére is az élet minden körülményei között is és a világtörténelem minden órájában is Alleluját zengeni! Ugyanaz az Egyház, mely szakadatlanul magasba tartva hordja előttünk a keresztet, tud szakadatlanul «Te Deumot» is intonálni.

Ime, ilyen boldogság az Isten gyermekének lenni!

De nagy, komoly kötelezettség is!

II. Mily kötelezettség: Isten gyermekének lenni!

Ha az Isten fia vagy, akkor ebből két nagy kötelezettség folyik számodra: Keresd az Istent és szeresd az Istent!

A) **Keresd az Istent!**

a) *Keresd az Istent az életeddel.* Ha Isten az én Atyám, akkor én meg az ő gyermeke vagyok!

De hát hogyan is kell viselkednem, ha Istennek méltó gyermeke akarok lenni? Hogyan kell élnem? Megmondja az apostol: «Akiket az Isten Lelke vezérel, mindazok az Istennek a fiai». (Róm. 8, 14.) Vagyis: az az Isten gyermeke, aki követi a Szentlélek vezetését, akiben él a megszentelő kegyelem. Ha él, mondhatom Istenről: Atyám. Ha nem él, — nem él, mert megölte a bűn — nem mondhatom. Tehát «ha test szerint éltek, meghaltok» (Róm. 8, 13.), elvesztitek Istent, mint Atyátokat. Ó, most látom, mily szörnyűség a bűn!

— Hiszel az Istenben? — kérdem valakitől.

— Hát hogyne hinnék! — feleli csodálkozva, szinte méltatlankodva. — Hogy lehet ilyet kérdezni?

— Hát csak úgy, hogy hited — ne vedd tőlem zokon — nem látszik meg az életeden. Nemcsak a tieden, de nagyon

sok emberén ép így nem. Nagyon sokan vannak, akik «hisznek az Istenben», de — sajnos — elfelejtették megtenni a további lépést: elfelejtettek életet fakasztani ebből a mondatból. Pedig ez a nagy lépés, ez a nagy feladat mindnyájunkra vár: az istenhit elvont filozófiai és theológiai gondolatát közel engedni magunkhoz, egész közel, lebocsátani lelkünk legmélyére, hogy egész lényünket át- meg átjárja, megragadja egész lelkünket, szívünket, érzelmi világunkat, akarati életünket. Csak így válik hitünkből élet, így fog érzelmi és akarati életünkben is visszhangra találni, amit eszünk hisz és hirdet.

b) *De ebből a meggondolásból folyik a Krisztus követésének kötelezettsége is.* Tudjuk, hogy az ember Isten hasonlatosságára teremtetett; de tudjuk azt is, hogy ez a hasonlatosság legtökéletesebben az ő egyetlen Fiában, az Úr Jézusban nyilvánult meg: ez már nem hasonlóság volt, hanem azonosság. Krisztus élete a legtökéletesebb bemutatása az Isten életének, amelyben — a Szentírás tanusága szerint — magának az Atyának is kedve tellett (Máté 12, 18.). Mindezt tudjuk az evangéliumból.

Ámde tudunk abból még mást is. Tudjuk azt is, hogy minden ember megnyerheti az erőt ahhoz, hogy Krisztus Urunk követése által «Isten fiává válhasson» (Ján. 1, 12.), vagyis Isten atyai jósága által valami hasonló viszonyba jusson. «Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes» (Máté 5, 48.) — hangzik is az Úr Jézus parancsa. És megismétli Szent Pál: «Úgy tekintsétek magatokat, hogy meghaltatok a bűnnek, de éltek az Istennek Krisztus Jézusban, a mi Urunkban. Ne uralkodjék tehát a bűn halandó testetekben ... hanem mint akik a halálból életre keltetek, adjátok magatokat az Istennek». (Róm. 6, 11.—13.)

B) Így lesz aztán az Isten kereséséből Isten szeretése: és ez a másik kötelességünk. Keresd az Istent és **szeresd az Istent!**

a) Keresd, hogy minél közelebb juss Hozzá, és minél jobban megérthessed Őt.

De ha nem is értenéd meg, nem olyan nagy baj. Nagy dolog Istent megérteni, de *még nagyobb: szeretni!* Nem azzal érdemled meg az örök életet, ha folyton Isten lényegén töröd a fejedet, hanem ha szereted az Istent teljes szívedből, teljes lelkedből és minden erődből. Oly természetes, oly magától értetődő, hogy Atyánkat szeretnünk kell! Egy farizeus megkérdezte Krisztus Urunkat: «Mester! melyik a

nagy parancsolat a törvényben?» És mit felelt az Úr? «Szeresd a te Uradat Istenedet . . . Ez a legnagyobb és első parancsolat». (Máté 22, 37, 38.) Tehát a legelső, a legfőbb parancs, hogy szeressük az Istent. Miért ez a legelső? Azért, mert hasonlóvá tesz magához az Istenhez, hiszen úgy tudjuk, hogy «az Isten szeretet». (Ján. I. 4, 8.).

Igy most már értjük az apostol szavait: «A törvénynek teljesítése a szeretet». (Róm. 13, 10.). És értjük, amit az egyik szent mondott: «Az Isten szeretésének mértéke az, hogy Istent mérték nélkül szeressük».

b) Igen ám, *de miben nyilvánul meg az Isten szeretete?* Érzelgős ellágyulásban? Örökös felfohászkodásokban? Misztikus elragadtatásokban? Nem! Mindez nem lényege az istenszeretetnek.

— Szereted-e az Istent?

— Hogy is lehet ilyet kérdezni, — feleled erre. — Persze, hogy szeretem!

— Várj csak, várj. Hallgasd meg azt is az Úr ajkáról, hogy ki szereti igazán az Istent. «Aki parancsaimat ismeri és azokat megtartja, az szeret engem». (Ján. 14, 21.) És halljad csak Szent János figyelmeztetését: «Aki azt mondja, hogy ismeri Őt és parancsait nem tartja meg, az hazug és abban nincsen igazság». (Ján. I. 2, 4.)

Hát akkor mi az istenszeretet? Az az erény, amely képesít minket arra, hogy minden tettünkben az Istent keressük és az örök Istent válasszuk természetfölötti végső célunknak. Ezt nem kell folyton hangoztatni, — ezt élni kell! A mágnest nem kell folyton kérdezgetni, hogy szereti-e az északi sarkot: éjjel-nappal úgyis szakadatlanul abba az egy irányba mutat. Én se hajtogassam folyton, hogy így meg úgy szeretem az Istent, csak az életem útja tartson szakadatlan egyenes vonalban az én mágneses sarkom, az örök Isten felé!

c) Tehát ki szereti az Istent? *Az, akinek olyan az ízlése, mint az Istennek.* Kissé furcsa kifejezés, de igen tanulságos. És sokat el lehet rajta gondolkozni. Mi tetszik neked? Az, ami Istennek tetszik? Ha igen, — akkor szereted az Istent. Ha nem? Ha neked tetszik olyan szórakozás, olyan élvezet, olyan társaság, olyan színház, olyan mozi, olyan olvasmány, ami nem tetszik az Istennek, akkor neked más az ízlésed, mint az Istené — akkor nem szereted az Istent. Ha valaki megbántott téged és nem tudsz megbocsátani, ha nyelvedet mások becsületén élesíted, ha érzékeidet féken nem tartod, ha másokat rászedsz és hazudozol, akkor megint más az

izlésed, mint az Istené — megint csak nem szereted az Istent.

És itt nem segít, ha valaki százszor erősítgeti is, hogy igenis szereti. Még az sem segít, ha mindennap templomba jár és térdeit elkoptatja az imádkozásban. Mert halljuk csak Krisztus szavait: «Nem mind az, aki mondja nekem: Uram, Uram! megyen be mennyek országába; hanem aki Atyám akaratát cselekszi . . ., az megyen be mennyek országába». (Máté 7, 21.) Tehát akkor szeretem az Istent, ha megtartom a parancsait. Nem kényszeredetten, nem rémületemben, hanem szeretetből. Fájna szomorúságot okozni ilyen Atyának. Odaadó, szolgálatkész szeretettel kérdem minden cselekvésem előtt, amit Szent Pál kérdett a damaszkuszi úton: «Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem». (Ap. Csel. 9. 6.)

d) De ha szeretem az Istent égő, forró szeretettel, akkor abból az elmondottakon kívül még egy újabb dolog is következik.

Ha én szeretem az Istent, a lelkem belérendül, hogy *mily sokan nem szeretik Őt!* Mily megszámlálhatatlanul sokan vannak, kik elveszítették Istenüket, kik bálványoltárok előtt — a bűnös élvezetek és hittagadás oltárai előtt — térdelnek! Hányan vannak, akiknek homlokáról hull a veríték anélkül, hogy munkájuknak örök életbe átnyúló értéke volna! Hányan vannak, akiknek szeméből hull a szenvedés könnye anélkül, hogy szenvedésükkel Isten előtt érdemet szereznének!

Ó, Testvér, ha szereted az Istent, ajándékozd meg ezeket is az Istennel! Ha te jól érzed magad Isten szerető Szívén, segíts, hogy ezek is eltaláljanak oda. Ha te oltalmat találsz Isten védő karjai alatt, vezesd oda ezeket a szegény hontalanul tévelygőket is.

Érdemes ezen elgondolkodnod: az embereknek kenyeret adhatsz, tejet adhatsz — de adhatod Istent is. És én úgy látom, erre az alamizsnára még többen rászorulnak napjainkban, mint kenyérre, ruhára.

* * *

Kedves Testvéreim! Egy izben a hetvenkét tanítvány örömmel mondotta Krisztus Urunknak: «Uram! még az ördögök is engedelmeskednek nekünk a te nevedben». És mit felelt erre az Úr? «Ne annak örüljetek, hogy a lelkek engedelmeskednek tinéktek, hanem örüljetek, hogy neveitek be vannak írva a mennyekben». (Luk. 10, 20.)

Egyik-másik embernek eszébe jut és nyugtalan perceket okoz neki a gondolat: Milyen jó volna biztosan látni a jövőt! Milyen jó volna olvasni az Isten terveiben! Milyen jó volna tudni, vajjon az én nevem is be van-e írva az élet könyvébe.

Testvérek! Ne törjük magunkat olyan dolgok után, amiket az Isten elrejtett előlünk. De ha emberi szem nem is tud Isten szívének mélyére tekinteni, be tudunk tekinteni a saját szívünk mélyére. Be tudunk tekinteni saját lelkiismeretünkbe, saját életünkbe és ott aztán tudunk olvasni. Ne azt kérdezzük tehát aggodalmaskodva, hogy a mi nevünk be van-e írva az Isten könyvébe, — mert erre felelni úgysem tudunk, — hanem azt, hogy az Isten neve be van-e írva a mi életünkbe, vagyis szeretjük-e az Istent — nem szóval, hanem tettel, élettel? Ha erre igennel tudunk válaszolni, akkor megvan a biztató válasz arra is, hogy nevünk csakugyan be van írva az élet könyvébe.

Du bist mein, ich bin dein,
Des sollst du gewiß sein, —

így mondja egy középkori német népének; «te az enyém vagy, én a tied vagyok: ebben biztosnak kell lenned.» Nos hát tudod, hogy leszel erről biztossá?

Ha valóra váltod génuai Szent Katalin szavait: «Jézus legyen szívedben, az örökkévalóság érzületedben, a világ a lábad alatt, Isten akarata minden tettedben. Minden fölött pedig mindenben világoskodjék az Isten szeretete».

Én szabad szívvel és gyermek-repesve
Az Áramkörbe kapcsolom magam,
Kis, szürke szívem hadd izzítsa fénnyé!
Én akarom: akarjon általam,
És hasson, és építsen és teremtsen.
Akarok lenni szerszám a kezében,
Toll és eke és mécs és rádió:
Kis életem, hadd nőjön által így
A szabad légen át a végtelenbe.
Ó, akarat, szabad szolgád vagyok,
Hűbéres úr e rabszolga világon:
Szolgám minden, mert én szolgád vagyok,
Enyém minden, mert én Tied vagyok!

(Sik S.)

Amen.

XVII.

Testvérek vagyunk Istenben.

(Szentírás: Ef. 4, 1.–6.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Szent Ágoston egy ízben a Miatyánkot a «testvérek imájának» nevezi. Mennyire jellemző, találó kifejezés! «A testvérek imája!» Valóban az! Mert ha Isten a mi Atyánk, akkor mindnyájunknak Ő a teremtője: tőle van a mi létünk. Ha Isten a mi Atyánk, akokr mindnyájunknak Ő a fönntartója: tőle van minden percünk. Ha Isten a mi Atyánk, akkor mindnyájunknak Ő a parancsolója: tőle van minden törvényünk.

De az Úr Jézus ennél még tovább is megy. Nemcsak azt parancsolja, hogy Istent «Atyánk» nevezzük, hanem hogy «Mi Atyánknak» hívjuk. Vagyis hogy Istenhez ne mint privát személyek, egyének beszéljünk, hanem mint az egyetlen nagy embercsaládnak tagjai, amely családnak Isten a közös Atyja. Ezen a földön valamennyien csak vándorok vagyunk, de mindnyájan útban a közös Atya országa felé, a mi Atyánk felé, ki a mennyekben van. «Egy test és egy lélek, amiképp hivatástok egy reménységre szól» (Ef. 4, 4.) *Közös úton vándorló testvérek a közös Atyának háza felé!* —, ime a keresztény világnézetnek legjellegzetesebb ismertetőjele, a keresztény testvériségnek legszebb kifejezése! Az egyik vándornak csupa jólét van a hátizsákjában, a másiknak kemény kenyér, a harmadiknak üres a zsákja; az egyik telve van méltósággal, ranggal, kitüntetéssel, a másik a mindennapi élet szürke kis ismeretlenje, — mindegy: mindnyájan egy Atyának vagyunk gyermekei, és mindnyájunknak közös célja az Atya háza.

A «Mi Atyánk» megszólítás tehát azt hirdeti szerte az egész földkerekségén, hogy minden embernek ezen a földön közös Atyja van az égben, hogy tehát a közös mennyei Atyában mindenki testvérnek érezheti magát, akinek csak emberi arca van, így tehát sem sárga, sem fekete, sem fehér,

sem vörös bőrszín, sem hegylánc, sem óceán, sem országhatárok, sem faji különbségek nem emelhetnek olyan magas akadályokat ember és ember közé, hogy ezek fölé is győztesen ne kerekednék a keresztény embertestvériség csodálatos gondolata. Ahányszor bárhol a világon emberi ajak kimondja Isten felé e szavakat: «Mi Atyánk», ugyanannyiszor hitvallást tesz erről a fölemelő, boldogító tanításról is: a nagy embertestvériségről. Az Istenben mindnyájan testvérek vagyunk, — ezt hirdeti nekünk a «Mi Atyánk»-kifejezés; és I. hogy **mily boldogító ajándék** rejlik ebben a gondolatban, de egyben II. **mily fölemelő föladat is** — annak átelmélkedésére szeretném fordítani a mai szentbeszédet.

I. Boldogító ajándék.

A) Szent hitünk tanítása szerint **mindnyájan testvérek vagyunk az Istenben.**

a) Honnan tudjuk ezt? Először is onnét, hogy *mindnyájan emberek vagyunk.* Közös az eredetünk, közös az első ősünk, közös a rendeltetésünk, közös a természetünk. «Alkossunk embert a mi képünkre s hasonlatosságunkra» (Móz. I. 1, 26.), — mondja a teremtő Isten. Tehát minden emberen észre kell vennünk a közös istenképet.

Mindnyájunkat Isten teremtett, tehát mindnyájan Isten gyermekei vagyunk. Mi más az emberiség, mint egy óriási család, amelynek feje és közös atyja maga az Isten. «Vajjon nem egy atyánk van-e valamennyiünknek? Vajjon nem egy Isten teremtett-e minket? Miért veti meg tehát egyikünk a másikat?» (Mal. 2, 10.) Tehát Isten előtt nincs elsőrendű, másodrendű, harmadrendű emberfajta, nincs Herrenmensch és Sklavenmensch. Isten nézi a lelket, de nem a testet. Isten egyformán szereti a tudóst és tudatlant, erőset és gyöngét, egészségeset és beteget, királyt és koldust, süketet, vakot, némát, nyomorékot. Milyen fölemelő, éltető tanítás! Honnan tudjuk ezt? Onnan, hogy mindnyájan Isten gyermekei vagyunk.

b) Krisztus Urunk is ugyanezt hirdette ki, amikor *a Miatyánk egész szövegét többes számban tanította és nem egyesben!* Valóban: ez az igazi közösség imája! Nem magáért imádkozik benne az ember, hanem az egész emberi közösségért, minden embertársáért.

«*Mi* Atyánk!» Tehát nincs ember a földön, akinek azt

kellene mondani, hogy a megváltás műve neki nem szólt, hogy Krisztus őérte nem halt meg.

«*Mi* Atyánk!» Tehát minden ember arra van hivatva, hogy Isten gyermekévé váljék, a mennyei Atya szeretett fiává. Mint Szent Pál írja: «Nincs többé zsidó, sem görög, nincs szolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő; mert ti mindnyájan egyek vagytok Krisztus Jézusban» (Gal. 3, 28.)) Ez az igazi, ez az egyetlen egyenlőség, mely Isten előtt mindnyájunkat testvérekké tesz: a nő azóta épp olyan értékű ember, mint a férfi; a fekete ember épp úgy testvérem, mint a fehér; egyik nép sem kiváltságosabb, mint a másik, egyiknek sincs több joga az élethez, mint a másiknak.

Ime az igazi embertestvériség végső alapja: a Mi Atyánk!

c) Ha azt mondjuk: «Mi Atyánk», abban a pillanatban azt is mondjuk, hogy *ennek a közös mennyei Atyának a világ minden népével van valami terve;* tehát minden népnek és nemzetnek joga van a föld valamelyik darabjához, életjoga van a nap alatt, hogy kifejthesse a mennyei Atya által belehelyezett képességeket. Amint egy családban is vannak nagyobb és kisebb növésű gyermekek, szépek és kevésbbé szépek, erősek és gyengébbek, egészségesek és betegek, . . . de azért egyiknek sincs több joga, mint a másiknak, egyiknek sincs joga elnyomni a másikat, mert valamennyiük fölött őrködik a család feje, a közös atya.

Így értjük aztán, hogyan válik valóra Aranyszájú Szent János mondása: «A Miatyánk megszünteti a földön az ellenségeskedést, elnyomja a gőgöt és büszkeséget, megsemmisíti az irigységet és féltékenykedést, közénk hozza a szeretetet, minden jónak anyját».

B) Nincs vallás a világon, amelyik ezt a szédületes perspektivát meg merte volna nyitni az emberek előtt: **az Isten gyermekei vagyunk!** Valami hihetetlen vakmerőség lett volna ez a kereszténység előtti ember számára. Még az ószövetségi választott nép isteneszméje sem emelkedett arra a magaslatra; Isten még az ő számukra is inkább a félelmetes nagy úr volt, a «seregek Ura».

a) Jött azonban Krisztus és leleplezte az igazi istenarcot: megmutatta Istenben az Atyát.

Ó, hányszor beszélt Krisztus erről a mennyei Atyáról és mindig mily páratlan meghatódottsággal, mily kimondhatatlan gyöngédséggel! Szíve kiárad az örömtől és meleg szeretet ömlik el szaván, valahányszor az Atyáról beszél. Olvassuk csak el figyelmesen, amit Szent Máténá találunk:

«Azért mondom nektek: Ne aggódjatok éltetekről, mit egyetek, se testetekről, mibe öltözzetek . . . Nézzétek az ég madarait, hogy nem vetnek, nem aratnak, sem csürökbe nem gyüjtenek, és a ti mennyei Atyátok táplálja azokat. Nem értek-e ti többet azoknál?» (Máté 6, 25. s köv.)

Szent Pál bizonyára ezekre a csodás szépségű szavakra gondolt, mikor lelkendezve írta a rómaiaknak: «Nem vettétek a szolgaság lelkét, hogy ismét csak féljetek, hanem vettétek a gyermekké fogadás lelkét, amelyben azt kiáltjuk: Abba (Atyánk!). Maga a Lélek tesz lelkünkkel együtt bizonyságot, hogy az Istennek a fiai vagyunk. Ha pedig fiai, akkor örökösök is: Istennek örökösei» (Róm. 8, 15.—17.)

b) Isten fiai! Isten örökösei! Dehát el lehet ezt hinni? Nem túlsok-e ez nekünk? Nem úgy rémlik-e, mintha szép álom volna? Egy hithirdetővel csakugyan megesett ez. Az egyik megtérő pogánnyal nemzeti nyelvükre fordította a Szentírást, és mikor Szent János levelében ehhez a helyhez értek: «Lássátok, minő szeretetet tanúsított irántunk az Atya, hogy Isten fiának neveztetünk és azok is vagyunk». (Ján. I. 3, 1.), itt a fordító megállott és így szólt a misszionáriushoz: Ez már sok! Inkább azt fogom írni: Nézzétek, mennyire szeretett minket az Atya, hogy lábait megcsókolhassuk . . .

Csodálatos, hogy ez a pogány mennyire megsejtette, mily hallatlan kitüntetés az Isten fiainak neveztetni!

c) Annál szomorúbb, hogy minderről mennyire el tudott feledkezni az európai ember!

Dijonban még ma is látható egy gót templom, amelynek bejáratánál apostolok, vértanuk és szentek szobra áll, — illetve csak állott, mert a francia forradalomban minden reggel megjelent egy lelkes forradalmár, fölmászott a létrára és tüzes fanatizmussal verte törmelékhalmazzá egyik szentet a másik után; az üresen maradt helyre pedig nagy betükkel festette a három szót: «Liberté, Égalité, Fraternité».

Mit tudta ez a szegény forradalmár, hogy ami valóban értékes tartalom van a három jelszóban, hogy ami szabadság, egyenlőség és testvériség az emberek közt valóban található, azon éppen ezek a szétrombolt apostolok és szentek dolgoztak legtöbbet! Dolgoztak azzal, hogy az Úr Jézus tanítását hirdették az emberek közt. Tanítást, amely szabaddá tesz a romlott emberi természet zsarnoksága alól. Tanítást, amely egyenlővé teszi a szegényt és gazdagot, tanultat és tanulatlant az Isten előtti felelősségben. Tanítást, amely testvérré

tesz minden embert, mert mindegyiket így imádkoztatja: «Mi Atyánk».

Mit tudott minderről az a szegény fanatikus jakobinus? De mit tudnak minderről az ő ma élő, késői utódai is, akik ma is rombolják — nem kalapáccsal a szentek szobrait, hanem fúrják, mérgezik, gyöngítik a keresztény világnézet nemesítő, nevelő, lelket alakító erejét, és akkor még csodálkoznak, hogy nincs «Liberté», nincs «Égalité», nincs «Fraternité», ellenben van az egész emberies életet és kultúrát végveszéllyel fenyegető nyugtalanság, egyenetlenkedés és gyűlölködés.

II. Kötelező feladat.

De, ime ezzel a gondolattal eljutottunk a mai beszédtémánk második részéhez: Testvérek vagyunk az Istenben,— és ez nemcsak boldogító ajándék, hanem kötelező föladat is. Nagy föladat a közösségnek és nagy föladat az egyének számára.

A) **Föladat a közösségnek**

a) «Nem jó, hogy az ember egyedül vagyon» (Móz. I. 2, 18.) — olvassuk a szentírás első lapjain az Úristen szavait. Az ember Teremtője csak legjobban ismeri az ember természetét! Ő tudja, mennyire megkörnyékezi a teljesen magános embert az önzés, a szűk horizontba zárkózás, az ú. n. «béka-perspektiva». Ezért teremtette mindjárt az első férfi mellé az első nőt is, hogy az emberi közös életre is rászoktassa őket.

Viszont a közösség mellett épp így értékes az emberben az egyéniség is, az individuum minden jogával és sajátosságával.

A kettőnek harca, a közösségnek és az egyednek poláris feszültsége végigkíséri az emberiség egész történetét és az egymást váltó történelmi korszakok tulajdonkép nem mások, mint a közösség és egyén két sarkpontjáról elinduló áramlások és ellenáramlások ritmikus hullámzásai.

Abban a történelmi korszakban, amelyik napjainkban a sírja felé hanyatlik, az individualizmus, az egyén joga jutott túlontúl szóhoz; viszont a virradó új korszak a közösség korszaka lesz.

Körülbelül négyszáz évvel ezelőtt kezdődött az Én fölfedezése és mindenben az Én jogának hangoztatása. Értékeit nem tagadjuk ennek a gondolatnak sem, hiszen ez lett

forrásává a személyiség és ezzel az igazi emberi méltóság megbecsülésének. Sajnos azonban a személyiségnek értékelése túlzásba csapott, az egyedek elkülönülése káros mértékűvé vált annyira, hogy maga a családi közösség is kezdte elveszíteni régi erejét, az embertestvériség bibliai gondolata meg egyenesen felismerhetetlenül elhalványodott.

b) És most jön a Mi Atyánk által reánk rótt csodálatosan korszerű feladat: Ti, emberek, kik annyit beszéltek ezekben a napokban «a kollektív békéről», «a kollektív eljárási módról», «az emberiség sorsközösségéről» és így tovább, nem érzitek-e, hogy mégis titokban, a mélyen egész világ választ el titeket egymástól? Mennyi tudós értekezést írtatok ti már erről az égető kérdésről: «Egyéniség és közösség», «individualizmus és kollektivizmus»! Milyen fejlett új tudományág — a szociológia — foglalkozik a közösség kérdéseivel! És mégis megdöbbenve veszitek észre, hogy ennyi elmélemegbeszélés és tervezgetés ellenére is az emberek, fajok, népek, országok napról-napra messzibbre szakadnak egymástól. Rengeteg a szervezkedés, tömérdek az egyesület, — de nincs közösség, megértés, összetartás. Hiányzik az embertestvériségnek mindent átfogó, mindent megelevenítő tudata. Mindenki magával törődik, mindenki önző, egoista: az egyén is, a falu is, az országok is, egész népek is.

c) Ezt a pár történetbölcseleti gondolatot föl kellett elevenítenem, hogy aztán most annál jobban méltányolni tudjuk *a Mi Atyánk kifejezésének sorsdöntően fontos tanítását.* Nincs az a régi próféta, aki így tudna dörögni és figyelmeztetni, mint ez a rövidke két szó: *Mi* Atyánk! Emberek, ébredjetek! Fogadjátok el és valósítsátok meg végre, amit hirdet és követel tőletek. Az egyént is Isten teremtette, az egyénnek is megvannak a maga jogai — ez igaz; de ezen túl van a közösség, minden ember testvérisége, összedolgozása, egymást- megértése, egymást-segítése. Ne gyűlölködjetek, ne acsarkodjatok, ne gyilkoljátok egymást — mindnyájan ugyanannak a mennyei Atyának vagytok gyermekei, tehát Istenben testvérek!

Hogy egységre volna szükségünk, nagyobb szolidaritásra, az egybetartozás és sorsközösség nagyobb átérzésére, ezt ma mindenki érzi, sokan dolgoznak is érdekében, — eredmény mégsem mutatkozik. Ha a keresztény Európa nem akarja föladni eddigi vezérszerepét a világon, ha nem akar hűtlen lenni küldetéséhez, akkor föltétlenül meg kell találnia azokat a nagy ideálokat, amelyek biztosítani képesek

ezt a szükséges egységet. A népeknek olyan lelki szolidaritásra van szükségük, amely elég erős legyen ahhoz, hogy kibírja az egyes államok közt elkerülhetetlen surlódások megterhelését is.

Ehhez azonban — valljuk be őszintén — nem elégségesek az eddigi kezdeményezések. A világon van ma is sok közös megmozdulás, ami hasonló célokat akar szolgálni, de nem sok eredménnyel. A széthullani akaró népeket mi minden köti ma össze! Összeköti a világkereskedelem, a világgazdaság, a világhírszolgálat, a világpolitika, a világsport, a világdivat, a világkongresszusok ... mennyi törekvés — eredmény nélkül! Miért eredmény nélkül? Mert mindez csak külső pánt egy hordón, amely hordónak a belső tartalmából hiányzik az egység. Ezek a külsőségek nem képesek összetartani azt, ami belülről megoszlott és szétrobbanással fenyeget.

Hát van ilyen gondolat, amelyben az egész emberiség összetalálkozhatna? Van olyan vonzó központ, amely képes legyőzni a népek életében dolgozó centrifugális erőket?

Egyetlen ilyen erő van: az istenhit ereje. Ha a népek csak ezért a földért dolgoznak, csak anyagi kultúráért, csak bányáért, csak gyárakért, csak földi élvezetekért, nemhogy megértenék egymást, hanem ellenkezőleg: szembekerülnek egymással. Egységre csak akkor lelnek, ha valamennyien elismerik a földöntúli végső cél valóságát, ha Isten előtt, a közös mennyei Atya előtt, mint testvérek találkoznak. Amíg pedig meg nem vetjük lábunkat az istenhit szilárd talaján, ne csodálkozzunk, ha szellemi megosztottságunk egyik katasztrófából a másikba sodor minket.

B) De abból, hogy a mennyei Atyának vagyunk gyermekei, nagy feladat következik nemcsak a közösség, hanem **az egyén számára is.**

a) Következik nemcsak a népek testvérisége, *hanem az egyéneké is.*

Vajjon mire gondolok itten? Mindjárt megmondom.

— Kérlek, te haragszol az öcsédre?

— Nem én.

— De mégis úgy látom van valami köztetek.

— Nincs semmi. Csak nem-beszélő viszonyban vagyunk.

— Nem-beszélő viszonyban? Hát ez meg micsoda kifejezés? El mered naponként imádkozni: «Mi Atyánk»? Az Isten Atyja annak a testvérednek is, akivel te «nem-be-

szélő viszonyban» vagy! Így akarsz te méltó fia lenni az Istennek?

Igen, méltó fiává lenni az Istennek! El nem lankadva harcolni a világosság harcát a sötétség ellen! Folyton hallani Szent Pál figyelmeztetését: «Valamikor sötétség voltatok ugyan, most azonban világosság vagytok az Úrban» (Ef. 5, 8.) A világból ugyan ki nem szaladhatunk mi, az Isten fiai sem; nekünk is itt kell élnünk, harcolnunk, kenyerünket megkeresnünk, de a világ fertőzésétől igyekezzünk magunkat távoltartani. «Úgy éljetek, mint a világosság gyermekei» (Ef. 5, 8.)

b) Milyen gyönyörű kifejezés: «*Világosság gyermekei!*» Világosság gyermeke vagyok, tehát semmi közöm az erkölcsi sötétséghez!

Világosság gyermeke vagyok, tehát nem járhatok azon az úton, amelyen a sötétség fiai járnak!

Világosság gyermeke vagyok, tehát vannak a földön dolgok, vannak vágyak és életformák, vannak élvezetek és szórakozások, van érvényesülési mód és kereseti lehetőség, amelyekkel szóba nem állhatok, mert — az Isten fia vagyok!

Világosság gyermeke vagyok, tehát harcolom lankadatlanul a lélek harcát a test ellen. Ó, mily véres-verítékes harc ez bennünk: a rossz örök harca a jó ellen, a test harca a lélek ellen, a közönyösség harca az eszmények ellen, a «régi ember» harca az «új» ellen.

c) Amerika mezőin egy különös virág található, *iránytű virágnak nevezik*. Az az érdekes sajátsága van, hogy levelei — mint valami mágneses tű — állandóan északra mutatnak. Süthet a nap és eshetik az eső, fúhat a szél, dühönghet vihar, — a levelek iránya mindig rendületlenül északra mutat. A vándor nyugodtan bízhatja rá magát a különös virág útbaigazítására.

Ilyen iránytű-virágnak kell az én szívemnek is lennie, hogy minden lüktetésével, minden erecskéjével Istenen csüggjön és napsütésben-viharban, jó és balsorsban, szerencsében és szenvedésben egyforma hűséggel tartson ki Isten mellett. Az ilyen iránytű-lelkeken megy teljesedésbe Szent Pál gyönyörű mondása: «Biztos vagyok abban, hogy sem halál, sem élet . . . sem jelenvalók, sem jövendők, sem erők, sem magasság, sem mélység, sem egyéb teremtmény el nem szakíthat minket az Istennek szeretetétől». (Róm. 8, 38. 39.)

*

Kedves Testvéreim! XI. Pius pápa nemrégiben igen érdekes búcsút engedélyezett a westminsteri főegyházmegye híveinek. Eszerint 100 napi búcsút nyerhetnek azok a házastársak, akik megcsókolják házastársuk jegygyűrűjét s a következő imát mondják: «Add meg, Uram nekünk, hogy Téged szeretve, egymást szeressük és a Te szent törvényed szerint élhessünk».

Az ember meghatódik, mikor ezt a meleg imát olvassa; és az a kívánság kél bennünk, bárcsak szerte a földkerekségén minél többen — nemcsak a házastársak —, hanem az emberek milliói és százmilliói naponként elimádkoznák ezeket a nagyszerű szavakat. Aki ezt imádkozza, ezt hiszi, aki ezeket az elveket sajátjának ismeri el, érezhet-e az engesztelhetetlen gyűlöletet embertársával szemben? Ha elevenen élne bennünk — egyénekben is, népekben is — a tudat, hogy «egymást szeretve kell Istent szeretnünk», mert az Isten mindnyájunknak közös Atyja: menten kialudnék a gyűlölködésnek és szeretetlenségnek pokoli tüze, amely most lángol és pusztít szerte a világon. A felebarát szeretete a patak, az Isten szeretete azonban a forrás, ahonnan a patak útjára indul.

És mikor most körülöttünk minden a pokoli gyűlölet lángjában ég és népek és országok, egyének és társadalmi osztályok gyűlölettel telnek el egymással szemben, lehetne-e nekünk, a közös mennyei Atya gyermekeinek, Istenben testvéreknek, lehetne-e szebb imánk, amelyet naponként elmondunk, mint ez: «Add meg, Uram, nekünk, hogy Téged szeretve, egymást szeressük és a te szent törvényeid szerint élhessünk». Amen.

XVIII.

Testvérek vagyunk Krisztusban.

(Szentírás: Ján. 13, 33.—35.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A keresztény vallás különös ismertető vonása a testvériség, a szeretet; ezért vallásunkat egyszerűen a «szeretet vallásának» is szokták nevezni.

Az emberies életnek ez a legszebb virága, a felebaráti szeretet, abban a pillanatban hajtott ki ezen a sáros földön, amikor az Úr Jézus ajkáról először hangzott el a parancs: «Ti pedig így imádkozzatok: Mi Atyánk».

Mert ebben a pillanatban óriási barrikádok omlottak össze. Ebben a pillanatban évezredes válaszfalak tűntek el. Ebben a pillanatban egymás testvérévé vált minden ember, lakjék a föld északi vagy déli felén, legyen a bőrének színe fehér vagy fekete, legyen tudós vagy tanulatlan, férfi vagy nő, gazdag vagy szegény.

Amit Szent Pál később mondott, az már csak e szavaknak nagyszerű következménye: «Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség. Egy az Isten és mindeneknek Atyja, aki mindenek fölött, mindenben és mindnyájunkban vagyon.» (Ef. 4, 5.—6.) «Mindnyájan Isten fiai vagytok a hit által, mely Krisztus Jézusban vagyon.» (Gal. 3, 26.)

Testvérek vagyunk, mert ugyanannak az Atyának vagyunk gyermekei; erről volt szó a mult vasárnapi beszédünkben. De testvérek vagyunk mi még más ok miatt is. Van egy mély értelmű megszólításunk, amelyet sokszor hallotok a szentbeszédek folyamán. «Krisztusban Kedves Testvéreim!» — így halljátok a megszólítást. De vajjon mit jelent ez az annyiszor használt kifejezés? Nem kevesebbet, mint azt, hogy mi, keresztények, azonkívül, hogy mindnyájunknak közös mennyei Atyánk van, még más jogcímen is testvéreknek érezhetjük magunkat; mert közös nemcsak életünk adója, a mennyei Atyánk, hanem közös az elvesztett természetfölötti életünk visszaszerzője,

a mi Megváltónk is. Tehát testvérek vagyunk a mennyei Atyában, és testvérek a mi Urunk, Jézus Krisztusban. Mindnyájan, kik újjászülettünk Krisztusban, eggyé váltunk Vele, valamennyien egy közös, misztikus testet alkotunk, melynek közös feje maga az Úr Krisztus.

I. És hogy ez a *krisztusi testvériség* nem szép költői kifejezés, nem patetikus elragadtatás, hanem *szilárd keresztény hittétel*, ezt igyekszem majd bebizonyítani a mai beszédem első részében. Persze nem mulaszthatom el a második részben arra is rámutatni, II. *mire kötelez minket ez a krisztusi testvériség.*

I. Miben áll a krisztusi testvériség?

A) A keresztény hit alapvető tanítása szerint **a hívek összessége misztikus élő szervezetet alkot, amelynek feje maga Krisztus.**

a) Szent Pál apostolt különösképpen megragadta ez a gondolat. Úgyszólván minden írásának ez az alaphangja: Krisztus a fej, mi pedig tagjai vagyunk az ő titokzatos testének. Szent János evangélista is ismeri a Krisztus titokzatos testének tanát: húszszor beszél erről; de Szent Pál leveleiben meg nem kevesebbszer, mint 165-ször fordul elő ez a kifejezés: «Krisztus Jézusban.»

A testnek sok tagja van, — írja pl. a korinthusi hívekhez — de valamennyi együtt csak egy szervezetet alkot; és ha valamelyik szervünk beteg, megérzi azt az egész szervezet. Épígy mi valamennyien egy-egy tagja vagyunk Krisztus titokzatos testének, tehát egymásközt testvérek: Krisztusban testvérek. (Kor. I. 12, 26.—27.)

b) De talán mégiscsak költői kép ez az egész s nem szilárd valóság — gondolja valaki. Pedig az! *Maga Krisztus Urunk tett erről tanuságot*, még pedig éppen Pálnak, mikor a damaszkuszi úton megjelent neki. Ismeritek jól ezt a jelenetet. Saul lángoló lelkesedéssel ront neki a fiatal kereszténységnek és tűzzel-vassal írtja a keresztényeket. «Saul, Saul, miért üldözesz engem?» (Ap. Csel. 9, 4.) — mondja neki az Úr. Halljátok, Kedves Testvéreim? Saul a keresztényeket üldözte és Krisztus mégis ezt kérdi tőle: «Miért üldözesz *engem?*» Igen: mert Krisztus és a keresztények egyetlen testet alkotnak.

B) Ebből az elgondolásból aztán megértjük, hogy az

Úr Krisztus miért helyezett olyan nagy súlyt az egymás iránti szeretetre. Olyan nagy súlyt, hogy ezt a szeretetet egyenesen a **keresztények különös ismertetőjegyévé tette.**

a) Krisztus Urunk a legfönségesebb pillanatot, *az utolsó vacsora búcsúbeszédének ünnepélyes perceit* használta fel arra, hogy ezt az egységet, ezt a szeretetet különös nyomatékkal kösse követőinek lelkére. «Arról fogja mindenki megismerni, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretettel vagytok egymáshoz» (Ján. 13, 35.), — mondja az apostoloknak, Majd később így szól: «Ez az én parancsolatom, hogy szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket» (Ján. 15, 12.). Tehát nem tanácsom, hanem parancsom. Végül még egyszer és még erősebben mondja: «Ezt parancsolom nektek, hogy szeressétek egymást.» (Ján. 15, 17.)

De hiszen ez egészen természetes is!

Ha mindnyájan tagjai vagyunk Krisztus titokzatos testének, akkor a tagok egymás közt csak nem kelhetnek harcra! Furcsa világ is lenne, ha az ember keze elkezdene hadakozni a lába ellen! Ha a tagok egymás ellen harcolnak, ahelyett, hogy megértéssel összedolgoznának, az élet helyett beáll a pusztulás. De épígy rászorul a tagok megértésére és közös egybedolgozására Krisztus misztikus teste is.

b) De vajjon gondoltunk-e már arra, hogy a testvériségnek ez az átérzése *milyen megnyugtató tudatot jelenthetne az emberiség számára*? Vajjon érezzük-e azt, amit II. Fülöp, spanyol király érzett, mikor a vadászaton hirtelen rosszullét fogta el és vért kellett tőle venni. Az udvari orvos nem volt jelen, a legközelebbi faluból kerítettek tehát egy ismeretlen orvost. De úgy látszik, nemcsak az orvost nem ismerték, hanem az orvos sem tudta, ki a betegje, mert minden különösebb megindulás nélkül készülődött az érvágáshoz,

Végre is megszólalt a király:

— És tudod-e, ki az, akinek az ereit meg akarod nyitni?

— Tudom, — felelte az orvos a világ legtermészetesebb hangján, — egy ember.

És a királynak nagyon tetszett a válasz. Megnyugvás tért lelkébe: ez nem a királyt látja bennem, hanem egy embert, akit Isten teremtett, akit Krisztus megváltott, akinek «testvér» vagyok és nem «király», — ebben bízhatom!

Igen: ha Krisztus testének tagjai vagyunk, akkor Krisztusnak testvérei vagyunk és egymás közt is testvérek vagyunk.

C) De ha Krisztus testvérei vagyunk, **akkor az ő örököstársai is!** És ez megint egy újabb szál, amely kell, hogy összefűzzön minket.

a) Isten örököse vagyok! «Már többé nem szolga, hanem fiú; ha pedig fiú, örökös is az Isten által.» (Gal. 4, 7.) «Az Istennek a fiai vagyunk. Ha pedig fiai, akkor örökösek is: Istennek az örökösei.» (Róm. 8, 16.—17.)

Isten az én Atyám, én az ő fia vagyok, s örökségem lesz az ő végtelen birodalma — ez az az oszlop, amelyre épül egész életem, ez az a forrás, amelyből fakad minden harci erőm. Ne félj! Légy nyugodt! Menj emelt fővel és vidám szívvel az életen át, — hiszen vár reád az Atya öröksége!

b) Nem is kell mondanom, hogy ennek a közös örökségnek, *a közös örök hazának gondolata mennyire ápolja* az igazi testvériséget. Hiszen nemcsak én vagyok hivatva az örök életre, hanem a többi ember is; akik tehát egyszer az örök haza polgárai lesznek, azok itt a földön sem lehetnek egymás számára vadidegenek. A mennyei Atyának közös háza így válik már a földön a béke és megértés előmozdítójává, míg viszont az örök élet tagadása egyúttal a nagy embertestvériség gondolatát is megtámadja és gyöngíti. Nem csoda, ha olyan emberek, akikben nem él a hit és a vágyakozás az örök haza után, idegenül néznek egymásra itt a földön is.

II. Mire kötelez a krisztusi testvériség?

Azonban a krisztusi testvériség felismerése nemcsak megtiszteltetést jelent, hanem komoly kötelességeket is.

A) Köztudomású, hogy az első hágai békekonferencia napját, május 18-át, egész Amerika és Anglia, mint a **«jó akarat napját»** (Good Will Day) szokta évről-évre megünnepelni. Ezen a napon szónoklatokban arra figyelmeztetik az embereket, főként az ifjúságot, hogy jóakarat nélkül nem lesz meg a népek kibékülése a földön.

a) Ne ütközzetek meg, Testvérek, ha ezt az első tekintetre kedvesnek látszó gondolatot így magában *erőtlennek és vérszegénynek tartom.* Nem azért, mintha nem volna szükségünk jóakaratra. De még mennyire! Hanem azért, mert a merőben észbeli okoskodásból fakadó emberi jóakarat mindjárt megdermed és jéggé mered, mihelyt reáfuj az emberi önzés sarki levegője.

Hogy igazi béke, igazi együttműködés, igazi megértés jöhessen létre az emberek között, ahhoz nem elég az észbeli érvekre támaszkodó jóakarat, oda kell a természetfölötti forrásból, a közös emberi testvériségből és a krisztusi testvériségből fakadó jóakarat.

Felebaráti szeretetről és nemzetközi megértésről napjainkban éppen eleget, túlsokat hallunk szónokolni, de — sajnos — ez csak szónoklás marad, illat nélküli szóvirág, vérszegény utánzat mindaddig, amíg nem a vallásos alapra építjük azt: arra, hogy mindnyájan egy Atyának vagyunk fiai és Krisztus titokzatos testének tagjai, tehát testvérek vagyunk az Atyában és testvérek Krisztusban.

b) És hogy ez csakugyan így van, hogy *a merőben emberi és földi érdekekre épített megértés valóban mennyire állhatatlan, gyönge és megbizhatatlan*, azt az egyik író igen érdekes hasonlattal szemlélteti.

Mosolygós, nyári napon verőfényes mezőn vitt át az utam. Vidáman, jókedvűen jártam és amerre csak mentem, mellémszegődött valaki és mindenhová elkísért. Olyan hű volt hozzám, mintha csak lényemnek egy leszakadt darabja lett volna és mintha soha többé az életben el sem tudna hagyni. Ha lassan mentem, ő is lassan ment; ha gyorsan mentem, ő is gyorsan ment; megálltam, megállott; meghajoltam, meghajolt; nevettem, nevetett; sírtam, sírt... Ennél hűségesebb kísérőt még elképzelni sem lehet!

De az egész csak addig tartott, amíg sütött a nap! Mihelyt felhők mögé került, rögtön eltűnt a barátom. Igaz, hogy megint előjött, ha kisütött a nap. De mikor aztán este a nap végleg elköszönt tőlem, bizony végleg elment az én barátom is — köszöntés nélkül...

Úgy-e, nem kell mondanom, hogy ez az író tulajdonkép az emberi árnyékról vette érdekes hasonlatát? De egész találóan alkalmazhatjuk a pusztán emberi megfontolásokon épülő barátságra és felebaráti szeretetre is. Az ilyen felebaráti szeretet és az ilyen barátság tulajdonkép nem más, mint az ember önző árnyéka. Mindig erősen egoista és csak addig látható, amíg hasznot hajt saját magának.

Mondjátok: Nem így van?

c) Mennyivel más ezzel szemben *a krisztusi testvériségből fakadó felebaráti szeretet!*

Akinek lelkében fölgyullad az ilyen szeretet, abban nem ismer akadályokat, akit pedig érint, abban nem tűr ellenállást.

Megrázó példát mutat erre a francia forradalom egyik eseménye.

Az egyik legvéresebb forradalmár égre-földre esküdözött, hogy házába soha papot nem fog hivatni, ha pedig hívás nélkül jönne, élve ki nem kerül onnan.

Halálosan beteg lett ez az ember. És egyszer csak beállít hozzá egy pap, aki pedig tudta, kivel lesz dolga és mégis habozás nélkül elment a beteghez, — Krisztusban véréhez.

A betegen óriási felindulás vett erőt.

— Puskát! Puskát! Adjatok puskát a kezembe! — kiáltotta magánkívül.

Nem adtak. Akkor ökölbe szorította kezét és ezt kiáltotta a pap felé:

— Tudd meg, hogy ezzel az öklömmel már tízenkét olyat megfojtottam, mint te vagy.

— Tévedsz, testvérem — felelte a pap szelíd nyugalommal, csak tízenegyet. A tízenkettedik nem halt meg, Isten életben tartotta, hogy a te lelkedet megmentse: én vagyok a tízenkettedik . . . Ezeknél a szavaknál megnyitotta a ruhát a nyakán és mellén és folytatta: Látod, itt vannak a te öklödnek sebhelyei . . .

A beteg ellenállása megtört erre a hallatlan szeretetre és bűnbánóan halt meg. Dehát lehet-e ilyesminek ellenállni? Lehet-e az önfeláldozó felebaráti szeretetnek ellenállani?

B) Itt azonban föl kell vetnem az aggodalmas kérdést: **Vajjon mi, mai keresztények megfelelünk-e mindig és mindenben Krisztus Urunk parancsának?** Vajjon mindig s mindenben megtaláljuk-e a keresztények közt ezt a szeretetet, amelynek pedig Krisztus parancsa szerint ismertetőjelünknek kellene lennie?

a) Fölvetem a kérdést, — és szétnézek az életben. Gyűlölködést látok, összeveszett és egymással nembeszélő rokonokat látok, haragot, rágalmazást, ártást és gonoszságot látok. Milyen árgus-szemekkel leselkedik egyik a másikra! Milyen kegyetlen gyűlölettel rágalmazza egyik a másikat! Milyen megfontolt hidegvérrel tudja letaposni egyik a másikat! Vannak keresztények, — legalább is ők így nevezik magukat — akik egy kanál vízben meg tudnák fojtani a másikat. Vannak keresztények, — legalább is ők így nevezik magukat — akik nevetséges semmiségek miatt, apró emberi gyarlóságok miatt évek óta nem beszélnek egymással!

Keresztények ezek: Krisztus gyermekei ezek? Krisztus testének tagjai ezek? Nem, és százszor nem! És hogyha skapulárét és érmeket hordanak, akkor sem! És hogyha folyton templomot járnak, akkor sem! Akkor is hazudnak! Ezt az erős kifejezést nem én találtam ki, — Szent János! «Ha valaki azt mondja: Szeretem az Istent és felebarátját gyűlöli, az hazug.» (Ján. I. 4, 20.) Mert «az a parancsunk van Istentől, hogy aki szereti az Istent, szeresse testvérét is». (Ján. I. 4, 21.)

b) Ez a parancs az a ki nem apadó forrás, amelyből biztosítani lehetne az emberek együttműködését. Csak az ebből fakadó jóakarat képes lefogni a mindenkiben lappangó önzést, mert az ilyen jóakarat nem a hidegen számító emberi ész ciszternáiból ered, hanem az isteni hit alpesi magaslatainak forrásaiból.

Úgy-e, ha a malomban mind a két kő egyformán kemény, az őrlés nem lesz finom. Finom liszthez az kell, hogy az egyik kő puhább legyen. Sajnos: kemény kő sokkal több van, mint puha. Kemény szó, kemény pattogás, kemény veszekedés, kemény káromkodás van köztünk bőven. Nincs puha kő, puha lélek, amely nesztelenül fogja föl a reá hulló dobásokat, amely a hangtalan tűrés hősiességével veszi erejét a kirobbanó ellentéteknek. Pedig az ilyenek váltják valóra az Isten parancsát, hogy «aki szereti az Istent, szeresse testvérét is». És az ilyenek fogják megvalósítani, hogy nemcsak május 18-a legyen a «jóakarat napja» — mit is érnénk egy nappal egy esztendőben? — hanem jóakarat napja legyen az év minden napja és az ember-testvérek szeretete az élet alaptónusa.

* *

Kedves Testvéreim! A XII. században egy különös szervezetesrend alakult (szabályaikat jóváhagyta 1189-ben III. Kelemen). Ruhájukon egy keresztnek és egy hídnak a képét viselték. *Nevük volt: «fratres pontifices», hídépítő testvérek.»* Feladatuk az volt, hogy mindenfelé hídakat építsenek folyók, patakok, mély szakadékok fölé, hogy így az utasok nyugodtan járhassák a földi élet útjait. Milyen érdekes, szép gondolat!

Ez a szerzetesrend már régen megszűnt, — pedig milyen szükség volna rájuk más értelemben! Nem szorulunk-e ma még jobban rá a hídépítő munkára — lelki értelemben? A pilléreket a hídhoz, mely az embert emberrel összekösse, az Úr Jézus szavai verték le: «Mi Atyánk!» Mióta ennek a

hídnak pillérei fölépültek, a testvériség ívének kellene egybekovácsolnia, egybekötnie az egész emberiséget.

Kellene . . .

De mi van e helyett? Mily rémesen tajtékzó hegyi patakok, mily szörnyű szakadékok választanak el minket, egyik népet a másiktól, egyik fajt a másiktól, egyik társadalmi osztályt a másiktól, egyik családot a másiktól!

Mennyi összekötő ívre lenne ma szükség! Miféle ívekre gondolok? A mi áldozatkészségünkre, a mi elnézésünkre, megbocsátásunkra, irgalmasságunkra, türelmünkre, — nézd, mennyi áldott ív ahhoz a szükséges hídhoz!

Azok a régi szerzetesek a híd képe mellett a keresztet is viselték ruhájukon. Nagyon helyesen! Nem is lehet az másképp: a kereszt a megbocsátás jelképe, a megbocsátó szeretete. A mi nagy keresztrefeszítettünk, az Úr Krisztus, onnan tárta ki karját megbocsátó szeretettel gyűlölői felé, és ezzel tanított mindnyájunkat a nagy hídépítésre.

Testvér! Nem akarsz-e te is építő lenni? Nem akarsz-e köveket hordani az Isten országának óriási épületébe, amely most itt a földön készül, de az égben nyer majd befejezést? Mennyi gyűlölet, harag, félreértés és ellenségeskedés dúl ma az emberek között, mintha nem volna úgyis nehéz sors ma embernek lenni! Hát milyen szent föladat naponként építeni a hidat: a szeretet, megbocsátás, elnézés, béke hídját! Hiszen, ha csak minden családban legalább egy tag volna, aki naponként épít ezen a hídon, mennyivel kevesebb családi tragédia lenne s mennyivel több mosolygós, derűs otthon!

«Boldogok a békességesek» (Máté 5, 9.) — mondotta az Úr Jézus a hegyi beszédben. «Boldogok a hídépítők», — mondjuk el a mai beszéd végén; boldogok, mert komolyan veszik és meg akarják valósítani a «Miatyánk» tanítását: *testvérek vagyunk mindnyájan a mennyei Atyában és a mi Urunk Jézus Krisztusban.* Amen.

XIX.

A felebaráti szeretet parancsa.

(Szenírás: Kor. I. 13, 1.–13.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Mikor az emberek valami új találmányt, új intézményt, egyesületet, mozgalmat népszerűsíteni akarnak, hogy annak fontosságát kiemeljék, előszeretettel hivatkoznak arra, hogy ez a találmány, ez a mozgalom mennyire elő fogja mozdítani a népek közeledését egymáshoz és egymásnak megértését. Mikor pl. a repülőgépet föltalálták, hányszor hallottuk, hogy most már aztán nincs határ, nincs távolság, a nemzetek közelebb jutottak egymáshoz és ezzel közelebb a mindenki által óhajtott békéhez. A rádióról ugyanezt hirdettük: megszüntetett minden távolságot, közelebb hozta egymáshoz az embereket. De ugyanezt mondjuk a sportról is: itt nincs nemzet-, osztály-, foglalkozásbeli különbség, a nemzetek a sportban fognak találkozni . . . és így tovább. Annyi találmány, annyi intézmény, annyi jelszó hirdeti, hogy az embereket közelebb fogja egymáshoz hozni — és akkor megdöbbenve kell ráeszmélnünk, hogy sem az egyes nemzetek, sem ugyanannak a nemzetnek tagjai még soha olyan messzire nem voltak egymástól, mint ma, a repülőgép, a rádió, a sport korszakában.

Itt valami hiba van, Testvérek, itt valahol elszámítottuk magunkat. Mert hogy közelebb kellene jutnunk egymáshoz, akörül nincs kétség. Ha társadalmi osztályok és népek tovább folytatják egymás ellen azt az acsarkodást, ami most dúl itten a világon, hogy ez előbb-utóbb végzetes katasztrófába rántja az egész emberiséget, ez sem lehet kétséges. Kell tehát több felebaráti szeretet, kell több megértés, kell a nagy emberi összetartozás tudatának, az embertestvériség gondolatának megerősítése, — de ezt hiába várjuk a repülőgéptől, rádiótól és az olimpiászoktól. Tisztelet-becsület ezeknek a találmányoknak és mozgalmaknak, nagyszerű értékeket képviselnek a maguk területén, de ne várjunk tőlük

olyasmit, amit nem adhatnak meg: ne várjuk tőlük az emberi szolidaritás gondolatának vihart álló, komoly megerősítését. Nem mondom, segítséget nyujthatnak ehhez is, de az embertestvériség fölemelő gondolata amint nem ezekből sarjadt ki, nem is ezekből táplálkozik.

Hát miből? — kérditek. Hol találjuk a forrást? Mert olyan szükségünk van rá, mint a falat kenyérre.

Nos, éppen erről volt szó az utóbbi két beszédemben és erről akarok szólni még ma is. Tudjátok, hol találjuk meg az éltető forrást? A «Miatyánk»-ban. Az Úr imájának első két szavában: Mi Atyánk! Ez a két szó a legrövidebb összefoglalása annak az új parancsnak, amelyet Krisztus Urunk adott: *az egész emberiséget átfogó felebaráti szeretetnek.*

I. Szeresd felebarátodat!

A) Halljátok csak azt a csodálatos új tant, amit Krisztus Urunk hozott először a világra: **a felebaráti szeretet tanát.**

Törvénytudósok veszik körül az Urat és az egyik tőrbe akarván csalni, ravasz szemforgatással kérdi: «Mester! mit cselekedjem, hogy az örök életet elnyerjem?» (Luk. 10, 25.)

Krisztus Urunk nem mutatja, hogy észrevette a tőrvetést; egyszerű szavakkal felel: «Mi vagyon írva a törvényben? miképen olvasod?»

A törvénytudó feleli: «Szeresd a te Uradat, Istenedet... felebarátodat pedig mint tennenmagadat». (Luk. 10, 27.)

«Helyesen feleltél» — mondja erre az Úr.

De a mi emberünk nem akarja beismerni leveretését. És mintha mi sem történt volna, föladja az újabb kérdést: «De hát ki az én felebarátom?»

Erre mondja el az Úr Jézus egyik legszebb példabeszédét: az irgalmas szamaritánusról.

Jerichó felé tart egy utas, a rablók kifosztják, ott hagyják az úton. Ez a kifosztott ember származása szerint zsidó volt. Jön egy zsidó pap és messzire elkerüli. Pap — és nem segít. Ő is ugyanabból a néptörzsből való — és nem segít. Mindenkitől elhagyatva tehetetlenül fekszik a szegény utas, — mégsem segít!

Utána jön egy levita, akinek élethivatása volt segíteni a papságnak. Ő is zsidó volt, mint a kirabolt utas, ő is észreveszi szegényt, mint észrevette az elődje — és ő is épúgy nem segít rajta, mint nem segített amaz.

És a két szívtelen rokonvérű ember után jön egy idegen a szamaritánusok törzséből, akikkel a zsidók évszázadok óta áldz harcban állottak. És ez a szamaritánus, aki halálos ellenségét látja az úton fetrengeni, elfelejti az évszázados harcot és megkönyörül a szenvedőn. «Menj és te is hasonlóképen cselekedjél». (Luk. 10, 37.) Ezzel a paranccsal fejezi be az Úr Jézus a beszédet: a szeretet parancsával.

B) **Szeretet, szeretet! Dehát illik-e a szeretet a mai kemény, viharos időkhöz?** Nem tesz-e a szeretet gyöngévé, lággyá, érzelgőssé? Hiszen napjainkban olyannak kell lennie az embernek, mint az acél. Nem gyöngíti-e a szeretet az ellenálló erőnket?

a) Akiben fölvillanna ez az aggodalom, fontolja meg az egyik modern bölcselő megállapítását: «Die Liebe ist die höchste Form der Energie», «*a szeretet az energia legmagasabb formája*». A szeretet nem hogy megfosztana a szükséges erőtől, hanem ellenkezőleg megnemesíti, fölemeli, átszellemiesíti azt. Magának az Úr Jézusnak viselkedése épúgy bizonyítja ezt, mint a vértanuk hősiessége. Nagyobb öntudattal, bátorsággal, férfiassággal még senki sem beszélt, mint Krisztus Urunk. Úgy beszélt, «mint akinek hatalma van» (Máté 7, 29.) — állapítja meg róla olyasvalaki, aki hallotta Őt. És mégis ugyanez a Krisztus hirdette, gyakorolta és követelte a legnagyobb szeretet is!

b) Ha valakire azt mondják: «Olyan, mint az acél», az még nem a legnagyobb dícséret, — az acél hideg, kemény, vág, nem érez, nincs szíve. Valahogy nekem jobban tetszik egy másik megállapítás: «*Olyan, mint egy falat kenyér*». A kenyér szilárd is meg puha is, férfias is meg lágy is, apás is meg anyás is, Isten áldása is meg a föld ereje is. Az acél nem éltet, legföllebb vág, — a kenyér éltet. Kell erő is, de kell szeretet is, ha élni akarunk!

Ime, így szól Krisztus Urunk csodálatos tanítása az igazi embertestvériségről, a felebaráti szeretetről. És most körülnézek a világban, vajjon közel kétezer év elég volt-e, hogy ezt a fönséges parancsot megértsük, megtanuljuk, megtartsuk?

II. Szeretjük-e felebarátunkat?

Az emberiségnek akár anyagi nyomorát, akár erkölcsi életének betegségeit nézzük, fájdalom, nem tudunk megnyugtató választ adni a föltett kérdésre.

A) **Ha a nagy anyagi nyomort nézzük,** amellyel oly sokan küzködnek, bizony be kell vallanunk, hogy a felebaráti szeretet törvényének betöltésétől még messze van a mai emberiség.

Hallgassátok csak meg, mi történt nemrég Párisban és mi Rómában. A francia állatvédő egyesület karácsonykor gazdag ajándékot adott . . . — nos, kiknek? A külvárosok rongyos gyermekeinek? Nem! Gazdag ajándékot adott a párisi állatkert állatainak. Olyan címen, hogy «a betlehemi jászol mellett ökör és szamár is állott», karácsony estéjén valamennyi állat bőséges ráadást kapott a napi rendes porciójához. Volt ott bőven mindenféle mag, hús és édesség, ami csak szemszájnak ingere.

És mi történt Rómában? Nemrégen meghalt egy nő és 300.000 lirás vagyonáról a következőképp végrendelkezett: 20.000 lirát hagyott jótékony célra. 15.000 lirát egy római szegényházra, azzal a kikötéssel, hogy halála után ott ápolják és kényeztessék az ő 13 macskáját. Mert ennyi volt neki: pont 13 macskája! Újabb 10.000 lirát hagyott egy másik szegényháznak, hogy vegyék gondozásba a római csavargó macskákat, amikből köztudomás szerint bőven van az örök városban. Vagyonának többi részét pedig az állatvédő egyesületre hagyta . . .

Miért teszem ezt szóvá, Testvérek? Talán sajnálom a macskáktól az örökséget, vagy a párisi állatkert lakóitól a karácsonyi ajándékot? Nem! Hanem azokat az embertestvéreket sajnálom, akiknek soha nem jut karácsonyi ajándék! Ó, szabad az állatokat is gondozni és szeretni, de mégsem azok a mi testvéreink! Testvéreink az emberek! És az fáj, hogy erről feledkezünk meg. Mert ugyanakkor, amikor azt olvassuk, hogy az állatoknak karácsonyi ajándékot adnak, a macskák pedig 10.000 lirákat örökölnek, ugyanakkor tudjuk, hogy számtalan milliónyi embernek nincs betevő falatja.

Bizony, valljuk be, messze vagyunk a felebaráti szeretet parancsainak betöltésétől még anyagi tekintetben is.

B) **Hát még erkölcsi tekintetben!** Mert vegyük csak fontolóra, mi mindenre kötelezne bennünket ez a parancs erkölcsi értelemben!

a) Mindenekelőtt is kötelez *az egymás iránti figyelemre és elnézésre.*

Vajjon el merjük-e mondani, hogy ebben a kérdésben rendben vagyunk? Nyári estén kint ülök a kertben. Rászáll

a kezemre egy sovány szúnyog: megcsíp, kiszív egy csepp vért, otthagy egy keveset a mérgéből és az ugyancsak mar és éget. Ezt csinálja velünk a szúnyog . . .

De nem ugyanezt teszi-e sok ember a másikkal? A szomszéddal, vagy szomszédasszonnyal? Mond valamit, ami az irígységét, gyanuját vagy haragját fölébreszti; ártatlan ábrázattal bocsát egy csepp mérget a szívébe, belesző beszédjébe valami pletykát, mende-mondát, utána pedig a legjámborabb arccal távozik: a másik meg bosszankodik, kesereg, a csípés fáj neki . . .

Dehát, mondjátok, kereszténység ez? Felebaráti szeretet ez? Hiszen ahol az emberek áskálódnak, veszekednek, gyűlölködnek, ott szakadás állott be Krisztus misztikus testén! Mit használna minden imádkozás, templomjárás, böjt és gyónás, ha utánuk époly kiállhatatlan és harapós valaki a környezetéhez, ha éppen úgy rágja továbbra is a mások becsületét?

Testvérek, ne legyünk szúnyogok Krisztus misztikus testén! Ha mi Krisztus testéhez tartozunk — amint úgy is van —, de odatartoznak a többiek is! Odatartozik a te unokatestvéred is, akivel már évek óta nem beszélsz. Odatartozik a te barátnőd is, aki tavaly azt mondta rólad, hogy nem ízléses a kalapod és — azóta nem tudsz hozzá szólni. És te azért ezek után is ajkadra mered venni az Úr imáját: Mi Atyánk?

Ime, a felebaráti szeretet mire kötelez!

b) Pedig még ez nem is a teljes parancs! Van annak még egy újabb következménye is.

Ha testvérek vagyunk egymás közt, akkor *egymásért felelősek is vagyunk!*

Mikor az Úristen számonkérte a testvérgyilkos Káintól az öccsét, Káin arcátlan vakmerőséggel felelte: «Talán bizony őrzője vagyok én az öcsémnek?» (Móz. I. 4, 9.) Úgy látszik, sejtelme sem volt arról, amit mond. Mert valóban így van: őrzője, felelős embertársa vagyok minden embertestvéremnek.

Az Egyesült Államokat 1936-ban szenzációs hír járta be: a hírhedt newyorki börtönnek, a Sing-Singnek hóhérja, Mr. M. F. Darr, hirtelen, minden látható ok nélkül, leköszönt állásáról és — kolostorba ment! Hóhér, aki barátnak megy, — valóban nem mindennapi esemény! Ez a Mr. Darr több mint ötven emberen hajtotta végre azt a szörnyű büntetést, amelyet a földi büntető hatalom csak az élet és halál örök Urának nevében mondhat ki. Hogy aztán mi

idézhette elő a hóhérban ezt a nagy változást, nem tudjuk; a riporterek kérdésére nem volt hajlandó egyetlen választ sem adni.

De azt hiszem, nem járunk messze a valóságtól, ha ilyesformán igyekszünk az esetet megmagyarázni: valahányszor ennek az embernek végre kellett hajtania a halálos ítéletet egy másik embertestvérén, talán éppen a káini kérdés nyílallott lelkébe — de egészen ellenkező fogalmazásban. Káin azt mondotta: Vajjon felelős vagyok-e én a testvéremért? Ez a hóhér pedig ezt mondotta: Vajjon nem vagyok-e én is felelős ezért a szerencsétlen emberért? Vajjon nem vagyok-e én is oka testvérem romlásának? Én, meg te, meg a harmadik, meg mindnyájan ... Minden züllésnek indult emberi életért nem felelős-e valaki? A szülei, a testvérei, a barátai, a nevelői, az ismerősei, akiknek rossz példája úgy taszította a rosszba, amint a jó példa fölemelhette volna ... Ó, Testvérek, ha erről az oldalról is megvizsgáljuk a felebaráti szeretet parancsát, megdöbbenve eszmélünk rá, mily messzire szakadt a mi korunk — az erkölcsi léhaságra csábító mozi, színház, orfeum, strand és képes magazinok korszaka — *mily messzire szakadt az igazi felebaráti szeretet betartásától!*

A felebaráti szeretet ellen sokat vétkezik ugyan a mai emberiség anyagi téren is, de még sokkal nagyobb az a bűn, amit ellene a mások megbotránkoztatása, a mások lelkének elrontása és megölése által elkövet. Csak el kell gondolnunk, mit érezhet az Úr Jézus résztvevő Szíve, amikor végigtekint egy világváros rengeteg bűnre csábító kísértésén és látnia kell, mint szédülnek napról-napra a bűn karjaiba ezren és ezren halhatatlan lelkek, akikért pedig Ő szintén kiontotta a vérét!

C) Ennél nagyobb fájdalma nincs ma Jézus Szent Szívének. De viszont nem készíthetünk örvendetesebb vigasztalást sem neki, mint ha igyekszünk legalább mi **jóvátenni azt a tömérdek botrányt és megbántást,** amivel a léhák őt megszomorítják.

a) Jóvátenni? Hogyan? Hogyan tudnók mi a megbántott és szomorkodó Krisztust megengesztelni, megvigasztalni?

Erre a kérdésre nagyszerű választ ad egy új ájtatossági gyakorlat, amely az utóbbi években egyre hatalmasabb arányban hódítja meg az embereket: a *Jézus Szíve-tisztelet,* és főként a *hónapok első péntekjének megünneplése.*

Milyen érdekes változásokat mutat a vallási ájtatosságok története! Hitünk nem változik: ma is ugyanaz, mint volt az apostoloké. De változnak a különféle ájtatosságaink, amelyek hittételeink közül hol az egyiket, hol a másikat hangsúlyozzák ki erősebben a hívek tisztelete számára, rendszerint azt a gondolatot, amelyre annak az illető kornak éppen szüksége van. A keresztény nép néha századokon át gyakorol előszeretettel egy-egy ájtatosságot, majd ismét másikat, újat szeret meg és feledésbe megy a régi. Így, hogy csak egy példát említsek, ugyan ki hallott már közületek arról, hogy itt, a mi templomunkban, a XVIII. században, mikor még a pálos-szerzeteseké volt ez a templom, mennyire virágzott és a pesti buzgó hívek milyen nagy előszeretetében részesült a «Jézus öt sebének társulata», amely főként Krisztus szenvedésének tiszteletét tűzte ki célul maga elé? Ma már alig tudjuk azt is, hogy templomunkban valaha ilyen társulat volt.

De íme, itt van az újabb ájtatosság, a korunk lelki szükségleteinek legjobban megfelelő ájtatosság: a Jézus Szent Szívének tisztelete. És csak örülnünk lehet, hogy mint a nádasban szétfutó szikra, oly rohamosan hódítja meg a híveket. Igyekezzünk is minél mélyebb értelmet adni neki. Hiszen ha a felebaráti szeretetről elmélkedünk és igyekszünk megérteni annak fönséges tételeit, elfeledkezhetünk-e arról, akitől a felebaráti szeretet nagyszerű parancsát kaptuk: a mi Urunk Jézus Krisztusról? A lélekrontásnak és botrányokozásnak fájdalmas pusztításaival szemben igyekezzünk saját életmódunkkal és saját apostolkodásunkkal megvigasztalni és megengesztelni Jézus megbántott Szent Szívét.

b) Így jutunk el az Úr Jézus gondolatának *teljes* megértéséhez is: Szeresd a te Uradat, Istenedet . . . és szeresd felebarátodat! Bármily fontos és elsőrendű kötelességünk szeretni felebarátunkat, mégsem szoríthatja ez háttérbe egy *másik, ennél is fontosabb kötelességünket: szeretni az Istent!* Sajnos, vannak, akik azt hiszik, hogy a kettőt el lehet választani egymástól. Vannak emberek, akik tisztességesen élnek, kedvesek, figyelmesek, jótékonyak, állandóan segítik nélkülöző felebarátjaikat, — csak az Istenről feledkeznek meg, csak Vele nem törődnek. Templomba nem járnak, gyónni-áldozni nem szoktak, imádkozni szintén nem . . . és ha valaki ezt szóváteszi előttük, egész csodálkozva felelik: «Az én vallásom az, hogy szeresd felebarátodat».

Vajjon igazuk van-e ezeknek a különben derék, jó embereknek? Vajjon szabad-e bárkinek is azt mondania, hogy nála a felebaráti szeretet pótolja az istenszeretetet?

Nem és ismételten nem! Az istenszeretet és a felebaráti szeretet egy éremnek két oldala: egyik nem lehet meg a másik nélkül, egyik nem lehet nagyobb, mint a másik.

Nem lehet jól és helyesen szeretni a felebarátunkat, csak akkor, ha benne az Istent szeretjük, mindkettőnk közös Atyját. És nem szabad felebarátunkat — embert — úgy szeretnünk, hogy őérte elfelejtsük szeretni az Istent, mindkettőnk közös Teremtőjét és Urát.

Hiszen nem mutatja-e eléggé a mai megbomlott világrend is, hogy *felebaráti szeretet nincs istenszeretet nélkül?* Úgy-e, folyton a békét hangoztatjuk a népek között, mert folyton attól kell félnünk, hogy elveszítjük azt! Mindenki rettegve veszi észre, mennyire megsántult a béke a népek között. Ezt mindenki látja. Csak azt nem akarja észrevenni, mibe sántult bele. Abba, hogy békét akarunk — «a béke Királya» nélkül. Abba, hogy rá akarunk cáfolni a karácsonyi angyalok énekére. «Dicsőség a magasságban Istennek és békesség a földön a jóakaratú embereknek». Így énekeltek az angyalok. Tehát Isten dicsősége *és* ember békessége egybetartoznak!

Lássunk világosan: senki ezen a földön nem tudja megváltoztatni, hogy a francia francia ne maradjon — még Genfben is, és az angol angol ne maradjon, az orosz orosz ne maradjon — még Genfben is. Érdekeken fölülemelkedő, valódi testvériségen alapuló népszövetséget csak egyetlen egyszer láttunk a történelemben: ez volt a három királyok megjelenése és hódolása a betlehemi jászol előtt. Ez volt az igazi népszövetség, — de *ezt a csillag hozta össze!* Épp az a fájdalmas vesztünk, hogy mi most betlehemi csillag nélkül keressük az utat a reánk szakadt sötét éjszakában. *Az a vesztünk, hogy szeretnénk emberi békességet, de nem adjuk meg Istennek a dicsőséget!*

*

Kedves Testvérek! Ugyanazzal a gondolattal végzem beszédemet, amellyel kezdtem. Mindenki érzi, mennyire hiányzik ma a fajok és nemzetek fölé, kicsinyes, önző érdekek fölé emelkedő szolidaritás gondolata; mindenki érzi, menynyire rászorulnánk erre; mindent megpróbál hát az emberiség, hogy az emberi összetartozásnak ezt a hiányzó érzését

gyarapítsa. Világkongresszusok és összejövetelek, énekkarok és sportmérkőzések, művészet és tudomány termékeinek kicserélése, repülőgép és rádió ... mindnyájan azt hirdetik magukról, hogy ők fogják végre egymáshoz közelebb hozni a szétszakadt emberiséget.

Amit valóban meg tudnak tenni ezért a célért, tegyék meg, — örülni fogunk sikereiknek. De mi azt is tudjuk, hogy e gondolat győzelmének napja csak akkor érkezik el, ha az emberiség megérti, átérzi és minden következményével együtt elfogadja az Úr imájának két első szavát: «Mi Atyánk». Vagy valóban úgy fogunk viselkedni, mint a közös mennyei Atyának gyermekeihez, testvérekhez illik, — és ezzel fölvirrad reánk a szolidaritás, testvériség és béke; vagy pedig tovább marjuk egymást, mint testvérekhez nem illik, — és akkor jön a meghasonlás, fölfordulás, háború és pusztulás.

Jaj annak a népnek, jaj annak a kornak, jaj annak az emberiségnek, amelyben a keresztény testvériség tudata kihal a lelkekből! Olvasunk ugyan néha állatmesékben az oroszlán nagylelkűségéről; de azt hiszem, mégsem szeretne senkisem közülünk oroszlánnal fegyvertelenül találkozni a sivatagban és nagylelkűségére hivatkozni. Pedig az élet sivatagjában az oroszlán nagylelkűségére hagyatkoznak azok, akik ugyan szeretnék erkölcsösnek, fegyelmezettnek, megértőnek látni az embert, de nem adják hozzá erősség gyanánt az istenfélelem fegyverét.

Ime, a mai beszéd nagy tanusága: Csak ha Isten mindnyájunknak Atyja, csak akkor vagyunk mindnyájan valóban testvérek és *csak akkor találjuk meg egymás közt a békességet, ha megadjuk előbb Istennek a dicsőséget!* Amen.

...„KI VAGY A MENNYEK-BEN“...

XX.

Menny vagy Föld?

(Szentírás: Zsolt. 138, 7.—10.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Az Úr imádságának első szavai így hangzanak: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben» . . . Vannak emberek, akik fennakadnak ezeken a szavakon, és csodálkozva kérdik: «Ki vagy a mennyekben?» Hogyan? Hát még Krisztus is ilyen nagyon «nem-tudományosan» gondolkodott? Mintha ott fenn, a csillagos ég kék boltja mögött, egy külön ország volna és ott laknék az Isten? . . .

Ah, dehogy, Testvérek! Ha valaki ismerte az ószövetségi Szentírást, bizonyára Krisztus Urunk volt az. Ismerte tehát a 138. zsoltár gyönyörű tanítását is, amit épp az imént olvastam fel: «Hová mehetnék lelked elől? Hová menekülhetnék színed elől? Ha felszállok az égbe, te ott vagy, ha leszállok az alvilágba, jelen vagy. Ha felölteném a hajnal szárnyait, s a tenger túlsó szélén telepedném meg, ott is a te kezed lenne a vezérem, s a te jobbod tartana engem». (Zsolt. 138, 7.—10.) Krisztus Urunk tehát jól tudta, hogy Isten nem a csillagok mögött lakik, hanem mindenütt széles e nagy világon.

Sőt: nemcsak a nagy világon, hanem abban a kis világban is, amit emberi léleknek nevezünk. Hiszen Ő maga tanította: «Ha valaki szeret engem . . . Atyám is szeretni fogja őt, és hozzája megyünk, és lakóhelyet szerzünk nála». (Ján. 14, 23.)

Igen: Krisztus mindezt jól tudta. És mégis különös előszeretettel imádkozott a csillagos ég alatt, és mikor imádkozott, föltekintett az égre, pedig minderre nem volt szüksége, hiszen Ő ezt is mondotta magáról: «Én és az Atya egy vagyunk». (Ján. 10, 30.)

Dehát akkor miért tette mindezt az Úr Jézus? Mit akart ezzel különösen kihangsúlyozni? Ezzel a fölfelé mutató gesztusával? Ezzel a távol messzeségbe fúródó tekintetével?

Mire akart bennünket különösen kioktatni? Mire akart mintegy állandón figyelmeztetni, amikor így tanított imádkozni: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben» . . .

Kétségtelenül több dologra. Így pl. bizonyára arra is, hogy az Istenről minél helyesebb képet alkossunk magunknak. Mikor tehát szavaival — «ki vagy a mennyekben» — a magasba emelte tekintetünket, mintha ezt akarta volna mondani: Emberek, vigyázzatok, meg ne tévedjetek. Amit itt a világon magatok körül láttok, bármilyen nagy legyen az, bármilyen erős, bármilyen szép, — nem az az Isten. Az Isten mind ennél végtelenül fönségesebb, az Isten mind ennek fölötte van. A teremtett világot össze ne zavarjátok a teremtő Istennel. Óriási ugyan ez a világ, fényévek milliójával mérhetitek távolságait, de a végtelen Isten mérlegén mégsem több, mint egy lehulló porszemecske. Mert az Isten az egész teremtett világnak mérhetetlenül fölötte van. «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben» . . .

Bizonyára erre is akart minket figyelmeztetni az Úr.

De egészen biztosan akart még egy másik, fontos dologra is.

Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben . . . A ti Atyátok a mennyekben van. Ahol pedig a ti Atyátok, ott a ti hazátok. Emberek, el ne feledkezzetek erről a ti örök hazátokról. Milyen könnyen elfelejtik ezt egyesek, és milyen semmiségért odaadják cserébe! De ti vigyázzatok! Így imádkozzatok: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben» . . . Ez a menny az Atyának háza, tehát a ti egykori örökségtek is. Bárhol jártok, bármit tesztek, bármennyit szenvedtek, sohase felejtsétek el: Van mennyország, és vár titeket a mennyország . . .

Ez hát az örökké fülünkbe csengő tanítása a Mi Atyánk kezdő szavainak! Van annyira fontos és sorsdöntő, hogy nemcsak a mai beszédet, hanem a most következő hármat is érdemes lesz ennek átelmélkedésére fordítanunk.

I. Van mennyország!

Legelső teendőnk természetszerűleg az, hogy a mennyországba vetett hitünk érveit vizsgáljuk meg. Nem mondhatom ki lélekkel, átérzéssel: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben», hacsak nem tudok számot is adni magamnak, hogy milyen címen hiszek is én ennek a másik hazának valóságában.

A) Hogy csakugyan van mennyország, van túlvilág, van folytatása az életnek a síron túl is, ezt az emberiség valamiféle formában mindig hitte már Krisztus Urunk előtt is, **Krisztus határozott tanítása óta** pedig egyenesen alapjává lett ez vallásos meggyőződésünknek.

Krisztus oly sokszor és annyi formában beszélt erről a túlvilági országról, a síron túli életről, hogy Őt hazudtolná meg, aki ennek valóságát kétségbevonná.

«Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben», — hangzik ajkáról az imádság. Egész természetesnek tartja ezt a gondolatot, semmi bizonyítást nem lát szükségesnek ahhoz, hogy ez a menny csakugyan létező szent valóság. Lépten-nyomon halljuk ajkáról: «Atyám, ki a mennyekben vagyon» (Máté 18, 19.), «Atyátok, ki a mennyekben vagyon» (Máté 23, 9. Márk 11, 25. 26.), «Örüljetek, hogy neveitek be vannak írva a mennyekben» (Luk. 10, 20.), «Készítsetek magatoknak meg nem avuló erszényeket, kifogyhatatlan kincset mennyekben». (Luk. 12, 33.) És így tovább . . . Krisztus Urunk tanítása óta a mennyországról kételkedni valóban nem lehet.

B) De amit az Úr Jézus szavai hirdetnek, ugyanarról meggyőződhetünk más utakon is. Meggyőz erről **e földi élet tökéletlensége is.**

a) Az egész teremtett világon mintha *valami elfojtott sóhajtás remegne végig.* Szent Pál ezt ki is mondja: «Minden teremtmény együttesen sóhajtozik és vajúdik mind idáig». (Róm. 8, 22.)

Mi miatt van ez a vágyakozás és sóvárgás? Mi az a megrázó, panaszos ének, amelynek hangjai a bűnbeesés óta végigsírnak a századokon? Mi más, mint epedő honvágy az után a másik haza után, ahol nincs kín, nincs szenvedés.

Szakadatlanul hangzik az emberiség panasza a szenvedés miatt. Ezért nevezte a görög Sophokles és Euripides az életet egyszerűen «szerencsétlenségnek». Ezért mondotta egy görög bölcs: «A legjobb a világon: meg nem születni; utána a legjobb: ha már megszülettünk, minél hamarább meghalni».

Még azok az emberek is, akiket az élet látszólag minden jóval elhalmozott, mennyit tudnak panaszkodni a szenvedés miatt! Ezek is igazolják a Szentírás szavát: «Nagy vesződség jutott minden embernek, és súlyos iga Ádám fiainak!» (Jéz. Sir. 40, 1.) És itt hiába minden erőfeszítés. Hiába minden technikai haladás. A szenvedés volt és marad is az

egyetlen, igazi, félelmetes nagyhatalom a földön, és a föld volt és marad is «siralom völgye».

De már most mi következik ebből? Ha a földön csupa szenvedés az élet, akkor ez a földi élet nem lehet a végső szó, mert nem lehet méltó a végtelenül jó és bölcs Úristenhez. Amint az ember szoros mederbe, partok közé szorítja a patakot, hogy magasba emelje és erőforrássá alakítsa át, épígy emeli tekintetünket is magasba a szenvedés szorító ereje és ébreszti fel bennünk a másik hazának sóvárgását. Hogy mi is elmondhassuk Szent Pállal: «Amiket most szenvedünk, nem mérhetők össze a jövendő dicsőséggel, amely meg fog nyilvánulni rajtunk». (Róm. 8, 18.)

b) De erről a másik, szebb hazáról beszél a *saját természetünk megosztottsága is.* «Mi magunk is sóhajtozunk bensőnkben» (Róm. 8, 23.) — írja Szent Pál. Sőt egyik heves lelki tusája után maga is szinte csüggedten kiált fel: «Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg a halálnak testétől?» (Róm. 7, 24.)

Amit az apostol e percben érzett és ami küzdelmet végigharcolt, ki nem érezte volna még, ki nem harcolta volna még azt közülünk? Ki nem érezte volna azt a tragikus meghasonlást, szakadást, kettősséget, ami Ádám bűne óta kíséri az emberi természetet: szeretjük az Istent, de csalogat a bűn is; az ég felé vonzódunk, de nagyon húz a föld is; szeretjük a jót, de erősen csábít a rossz is. «Nem cselekszem a jót, amelyet akarok: hanem amit nem akarok, a rosszat, azt teszem.» (Róm. 7, 19.)

Ki nem érzett még hasonlót saját lelkében? Egy jól végzett lelkigyakorlat után, egy megragadó szentbeszéd után, egy meleg szentáldozás után csupa tűz, csupa elhatározás, csupa jóföltétel az ember, — félóra sem telik bele, és ugyanez az ember nyakig van a súlyos bűnben. Miféle átok ez a nyakunkon, micsoda zsarnokság a fejünk fölött?

«Ha meg is kellene halnom veled, nem tagadlak meg téged» (Máté 28, 35.), mondjuk nyugodt jóhiszeműséggel, mint Szent Péter mondotta, és — megtagadjuk, mint ő megtagadta. Hát mi ez a fejünk fölött?

Elkezdünk imádkozni, a szentáldozáshoz készülünk, — és a legszentebb pillanatokban ijesztő gondolatok kísértése kezd kínozni. Miféle átok ez rajtunk?

Tudjátok, mi ez? A megromlott emberi természet, az első bűnnek öröksége. De valahányszor igen élesen érezzük ennek keservét, ugyanannyiszor annál erősebb sóvárgással

ébred fel bennünk a másik életnek vigasztaló gondolata, ahonnan mindez a harc száműzve van. «Amint kívánkozik a szarvas a forrás vízéhez, úgy kívánkozik lelkem tehozzád, Istenem!... Mikor jutok oda, hogy az Isten színe előtt megjelenjem?» (Zsolt. 41, 2. 3.) — kiáltunk fel a Zsoltárossal. Ilyenkor olyan jól esnek Szent Pál biztató szavai: «Nincsen itt maradandó városunk, hanem a jövendőt keressük». (Zsid. 13, 14.)

Ime, erről beszél napról-napra, ezzel erősít, vigasztal az Úr imája: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben!

De ha ez így van, akkor szemébe kell néznünk az égető kérdésnek, amelytől az egész emberi élet eligazítása, emberi utak célkitűzése függ; szemébe kell néznünk «a menny, vagy a föld?» nagy kérdésének.

II. Menny vagy föld?

A) Hogy a kérdés fontosságát jobban meg tudjam világítani, egy hasonlattal kezdem.

Mikor tikkasztó nyári délután hirtelen cikkázni kezd a villám és recseg-ropog körülöttünk az ég, és kemény jégverés paskolja a termést, és titáni szélvész csavarja ki az ősrégi fákat gyökerestül, — a magyar nép azt mondja ilyenkor: **ítéletidő van!**

Milyen szemléltető kifejezés! Ítéletidő! Ilyen mennydörgés, ilyen égzengés, ilyen jégverés lesz majd az utolsó ítélet napján is! Azon a napon, amikor majd napvilágra jön minden érték és minden szemét, amikor a búzát végkép elválasztják a konkolytól (Máté 13, 30.), amikor a jó halakat majd végkép kiszedik a rosszak közül (Máté 13, 49.). Az ítélet napja a nyilt színvallás napja is lesz.

Ilyesforma ítéletidőt él át szellemi téren a mai emberiség is. Zeng fölöttünk az ég, villámlik, mennydörög... eljött a jók és gonoszak szétválasztásának, eljött a nyilt hitvallásnak ideje. A béke langyos napjaiban hideg és meleg megférhet egy lélekben, de mikor az ítéletidő villámai cikkáznak fölöttünk, akkor mindenkinek nyiltan ki kell állania, mindenkinek határoznia kell, választania kell: Krisztussal-e vagy Krisztus ellenére? Istennel-e vagy Isten nélkül? Ember-e vagy csupán állat? Lélek is vagy csupán anyag? Erkölcs is vagy csupán haszon? Becsület is vagy csupán érvényesülés?...

Ime, mennyi kérdés, amire ma nyiltan, határozottan, kertelés nélkül felelni kell! Vagy, hogy valamennyit egy kérdésbe foglaljam össze: *mennyország-e vagy föld?* Az Úr Jézus ugyan már nyiltan állást foglalt és eldöntötte a kérdést, mikor így tanított imádkozni: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben». De vajjon mi is odaállunk-e e mellé a hit mellé? Oda minden fenntartás nélkül, minden kétely nélkül? Mert, hogy odaállunk-e, ettől függ az élet egész problémájának megfejtése.

B) **Az élet problémája!** Talán még sohasem meredt égetőbben szemünkbe, mint napjainkban.

Mi az élet célja? Miért élünk? Mi végre vagyunk a földön?

Olyan ismerősen hangzik ez a kérdés . . . Hol is hallottuk már ezt? Hát persze: a katekizmusban! Ez a katekizmus első kérdése évszázadok óta, meg is felel rá, — és jobb választ ma sem tudunk adni annál. «Hogy az Istent megismerjük, Őt szeressük, Neki szolgáljunk és ezáltal üdvözüljünk.»

Milyen egyszerű szavak! De mennyi mély bölcseség rejlik mögöttük!

Tehát mivégre vagyunk a földön? Hogy üdvözüljünk. Mi az más szóval: «üdvözüljünk?» Hogy Istenhez juthassunk és Istennel örökké éljünk.

a) Örökké élni! Ah, igen: ez az ember legmélyebb, legerősebb vágya. Az elmúlás ellen, a halál ellen minden erecskénk, minden idegszálunk tiltakozik. Nekünk az élet a természetünk és nem a halál. Ezért szomorodunk el, mikor az arcunkon jelentkező ránc már mutatja, az őszülő haj, a gyengülő láb, a fáradt lélegzés már jelzi, hogy kopunk, öregszünk, közeledünk a halál felé. Pedig az ember nem akar meghalni!

És ekkor fölhangzik a mi szent hitünk tanítása: Hát nem is fogsz meghalni! Földi haláloddal «az élet csak változik, de szűnik nem meg» (a Requiem-mise prefációjából); földi életed alkonya egyben az örök élet napkelte is; földi életed patakját nem a sivatag nyeli el nyomtalanul, hanem az örök élet Óceánjába torkollik az. Vándor vagy, de nem cél nélkül ide-oda ténfergő csavargó . . . Örökké fogsz élni — a mennyekben.

b) De én nemcsak örökké akarok élni, hanem *szabadon és boldogan is!*

Ebben a földi életben az ember sem nem szabad, sem nem boldog.

Minél műveltebb, tanultabb valaki, annál élesebben érzi ezt, annál fájóbban sajog ez neki. Fáj, mikor reggeltől estig lépten-nyomon érezzük, mennyi korlát fog körül, mennyire hozzá vagyunk kötve az anyaghoz. Hozzá vagyunk kötve az étkezéshez és alváshoz. Mennyivel több időnk maradna tudományos vagy társadalmi munkához, ha nem kellene ennünk s nem kellene aludnunk! De kell! Hozzá vagyunk kötve lakáshoz és ruházkodáshoz. Mennyivel kevesebb volna a gondunk, ha nem kellene ezzel is törődnünk! De kell! Mert ebben az életben ugyancsak nem vagyunk szabadok.

De boldogok sem! Pedig mennyire éget mindnyájunkat a boldogság vágya! Mily égigtörő zsoltár kerülne ki belőle, ha egybegyüjtenők az emberi keblek mélyén hullámzó vágyat a boldogság után! De mily mélységekbe síró elégiává változnék mindjárt, ha mellé állítanók milliók panaszát az elröpült boldogság és megmaradt mardosó, kínzó fájdalom fölött! «Csupa hiúság, minden csak hiúság!» (Préd. 1, 2.), hallanók újra a Szentírás szavát.

Hát hol leszünk szabadok és boldogok? — tör fel belőlünk a kérdés. És mialatt itt a földön oly ritka a napsütés és oly gyakori a zivatar, fölhangzik fülünkbe Krisztus Urunk szava: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben»; és visszhangot ad rá Szent Pál: «Szem nem látott, fül nem hallott, ember szívébe föl nem hatolt, amit Isten készített azoknak, akik Őt szeretik» (Kor. I. 2, 9.).

c) De nemcsak szabadon és boldogan akarok élni, hanem *az igazság birtokában is.*

Igazság, igazság ... mily mágneses erejű hatalom vagy te! Mint izgatod, nyugtalanítod az embert, hogy keressen, kutasson, és meg ne nyugodjék, míg rád nem talált! Te izgatod már az apróságokat, hogy örökös, véget nem érő miért? miért?»-kérdésekkel ostromolják szüleiket. Te állsz ott a rejtvények megfejtésén verítékező fiatalok mellett és te mosolyogsz szemükben, mikor végül diadalmasan kiáltanak fel: Megvan! Te nem hagysz nyugtot a felnőttnek, a tudósnak, a sarkkutatónak, és serkented, hogy bontsa ki azokat az egyiptomi királysírokat és nézze meg, mi van mögöttük; hogy fejtse meg azokat az olvashatatlan hieroglifákat, hogy kutassa fel azokat az ismeretlen hómezőket ...

Igy sarkall, éget, nyugtalanít minket az igazság égető vágya, — és miközben kutatunk, rá kell jönnünk, hogy mi-

nél többet ismerünk meg, annál nagyobbá nő előttünk az a világ, amit nem ismerünk, és hogy minden megismert igazság tíz új kérdést vet fel előttünk, amire nem találunk választ ebben a földi életben. Mintha csak árnyékban járnánk itt a földön, elvarázsolt kastélyban, ahol gyönge szemünk csak elvétve, itt-ott vesz észre egy-egy tárgyat a dolgoknak és világoknak nyüzsgő tömegéből.

Hát hol virrad majd reánk valaha az igazságnak az a fényes napja, amely után annyira vágyódunk? Ott, abban a hazában, amelyről Szent Pál megállapítja: «Most tükör által homályban látunk; akkor pedig majd színről-színre. Most rész szerint ismerek; akkor pedig úgy fogok ismerni, amint én is ismert vagyok» (Kor. I. 13, 12.).

d) És ott lesz majd osztályrészünk az a *nyugalom és állandóság is*, amelynek hiányát ebben az életben oly fájdalmasan érezzük.

Mert ki nem érezte volna még, mily örökös állhatatlanság és ide-odadobáltatás ez az élet? Változik az időjárás, változik a napsütés, változnak az évszakok, változik az egészségünk, változik a boldogságunk, változik az életünk... Minden kicsúszik a kezünkből, minden szalad a pusztulás felé... szakadatlan temetés az élet... mindig csak temetünk... temetjük egyszer összeomlott álmunkat, máskor be nem teljesült vágyunkat, most egyik rokonunkat, máskor a szüleinket... egyszer aztán eltemetnek minket is.

Dehát nincs ország, ahol nincs temetés? Nincs ország, ahol nem kell többé aggódva gondolni, mi lesz holnap, mit hoz a holnap, vagy inkább: mit visz el tőlünk a holnap? Nincs ország, amelyben nincs többé halál és gyász, nincs koporsó és fekete fátyol, nincs kisírt szem és gondterhes arc?

És akkor megszólal Krisztus Urunk: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben». Ah, igen, ez az az ország! Ez az, amelyről írva vagyon: «Halál nem leszen többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom» (Jel. 21, 4.).

Hát ezért az országért érdemes küzdeni! Érdemes érte keményen teljesíteni a földi élet kötelességeit! Érdemes. Mert a végén így fog majd hozzánk szólni ennek az országnak királya: «Jól van, derék és hű szolgám; mivelhogy a kevésben hű voltál, sokat bízok rád; menj be urad örömébe» (Máté 25, 23.).

*

Kedves Testvéreim! Érdekes apróságot jegyzett föl a Szentírás (Dán. 6, 10.) a persza száműzetésben élő Dániel prófétáról. Felső szobájának ablakát oly módon készítette, hogy az ablak Jeruzsálem felé nyiljék. Ő maga pedig napjában háromszor hullott térdre és az ablakon át Jeruzsálem felé tekintve, a messzi szebb haza felé tenkintve imádta az Urat.

Mi is számüzetésben élünk ezen a földön és számunkra is ablakot nyit a mennyei Jeruzsálem felé az Úr Jézus, mikor így imádkoztat: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben».

Ó, csak be ne csukjuk ezt az ablakot! Csak ne engedjük bepókhálósodni! Nézzünk rajta keresztül gyakran az örök haza felé. Mert csak ezzel az égnek emelt tekintettel tudjuk földi feladatainkat harmóniába hozni végső célunkkal, csak így tudunk mentesek maradni a kultúrpesszimizmustól, amely különben menthetetlenül hatalmába keríti az embert.

Ez a földi élet csupa kín, csupa csalódás, csupa kiábrándulás annak, akinek nincs ablaka a mennyország felé. És ha ilyen emberek összeroppannak, azon igazán nincs mit csodálkoznunk; inkább az volna a rejtély, ha el tudnák viselni ezt a nehéz életet a túlvilági élet hite nélkül.

Viszont azonnal kiderül az ég, és megvilágosodik előttünk az élet útja, mihelyt fejünk fölött ragyog a mennyország csillaga! Akkor tudjuk, hogy ez az élet *csak kezdés, — odaát lesz a folytatás; ez az élet csak előszó a könyvhöz, — odaát jelenik meg az egész könyv; ez az élet csak hídépítés, — a híd másik vége odaát van, a másik parton: azon a parton, ahol tárt karokkal vár minket a mi Atyánk, ki a mennyekben vagyon.* Amen.

XXI.

Hiszek a mennyországban. (I.)

(Szentírás: Fil. 3, 17.–21.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Bizonyára többen vannak itt köztetek, akik megfordultak már egyik=másik ősrégi külföldi székesegyházban, a keresztény építőművészet fennmaradt remekeiben.

Az ember sokáig nem tud szabadulni azoktól a benyomásoktól, amelyek ott rohanják meg lelkét. Megállunk az óriási festett üvegablakok előtt; vértanuk és hitvalló szentek néznek ránk tágra nyilt szemekkel, valami egész különös, velőkig ható tekintettel. Egy egészen más világ sugárzik elő ezekből a szemekből, meg valami elszánt akarat, hogy törik=szakad, de ennek a más világnak törvényeit meg fogják valósítani már ebben a földi életben.

Ott állunk a különös fényben sugárzó évszázados ablakok alatt és erőt vesz rajtunk egy sajátságos hangulat. Már az ablakok fénye is olyan meseszerű, valami egészen irreális fény, aminek semmi köze ehhez a lapos földi világhoz. Hát még aztán a legendás és történeti jelenetek sorozata, amiket a festmények ábrázolnak és amelyek olyan szédületes messzeségbe esnek a mai száguldó, mótorok zajától hangos technikai kortól!

És akkor fölmerül bennünk a gondolat: És mégis! Mégis . . . amit ott az ablakokon látunk, amit azok a régi vértanuk és szentek ott tesznek, legyőznek, szenvednek, beszélnek, imádkoznak . . . mégis nem ez=e a tulajdonképeni, az igazi haladás, — haladás az emberi ösztönök rabszolgaságából az Isten fiainak szabadsága felé? Nem ez=e az egyetlen, az igazi győzelem, — a bennünk lakó hétfejű sárkány legyőzése? És amiért ők mindezt tették, amiért minden gondolatuk dolgozott, amiért minden szívdobbanásuk lüktetett, amiért mindent elszenvedtek és tűrtek: az örök élet, — nem ez=e az egyetlen, méltó célja a földi harcnak és életnek?

Aztán kilépünk a százados dóm hűvös ívei alól, ki az

utcára. Óriási forgalom . . . villamosok csörömpölnek, autók suhannak, rikkancsok kínálják a legújabb szenzációkkal teli ujságot, — de nekünk még sokáig nem megy ki fejünkből ez a komoly gondolat, még sokáig néznek reánk az üvegablak szentjei azokkal a tágranyílt szemekkel és folyton kérdik: Hát nem nekünk volt-e igazunk, akik egészen komolyan, véresen, halálosan komolyan vettük a túlvilági életre hívó rendeltetésünket?

«Miatyánk, ki vagy a mennyekben.» Mi is naponta hányszor elmondjuk ezeket a szavakat, de komolyan vesszük-e? Kérlek, ne ütközzetek meg, hogy föladom ezt a kérdést: Mondd, Testvér, ki mindennap imádkozod: «Miatyánk, ki vagy a mennyekben . . .», mondd, hiszed te mindezt? Hiszel a te örök rendeltetésedben, hiszel a te örök hazádban? Mondd, hiszel-e a mennyországban?

— Ah! Hogy lehet ilyet kérdezni tőlünk? Hát ha nem hinnénk, vajjon itt volnánk-e? Jönnénk-e templomba, imádkoznánk-e, mondhatnók-e magunkat keresztényeknek?

Nos, ez mind igaz. És mégiscsak föl kell adnom a kérdést, mert sok embernek az életén nem látszik meg, amit ajkával erősítget: hogy hisz a mennyországban. Már pedig Testvérek, ha hiszek a mennyországban, I. *ez a hitem meglátszik életemen*, és II. *ez a hitem eligazít az élet legnehezebb kérdéseiben.*

I. Hitem meglátszik életemen.

A) Ha hiszek a túlvilági életben, annak első következménye lesz, hogy **komolyan fogom föl a földi életet.**

a) Hányan vannak, akik *gondtalan könnyelműséggel* élik át az egész életet, egyik évet pazarolják a másik után és eszükbe sem jut, hogy az elmúlt évek vissza nem jönnek, hogy örökös életveszedelemben tántorognak: nem a földi élet veszedelmében, hanem abban, hogy el fogják veszíteni az örökéletet, mert elnyeli őket a kárhozat mélysége.

De ők minderről nem tudnak semmit . . . Amíg aztán egyszer ők is úgy járnak, mint az a lovas, akiről az egyik német költő beszél költeményében.

Fagyos, téli időben, áthatolhatatlan ködben, út nélkül bolyong egy óriási jeges mezőn a vakmerő lovas. Közel s távolban semmi fény, semmi ház, semmi élőlény. Végre, órák hosszat tartó lovaglás után, felbukkan előtte egy kis

kunyhó. Fáradtan érdeklődik a lakójától: Merre van a Bodeni-tó és messze van-e még innen? Az ember összecsapja a kezét: «Dehát merről jöttél te?» «Innen» — feleli a lovas, és hátra felé mutat. «Hiszen akkor te a Bodeni-tavon lovagoltál keresztül!» — kiáltja a földmíves. A lovas elsápad. Egy pillanat alatt végigcikázik fejében, hogy órákon át milyen életveszélyben bolyongott, hiszen bármelyik lépésnél elnyelhette volna a tó feneketlen mélysége . . . a szíve megremeg . . ., teste megrázkódik — holtan fordul le a nyeregből.

Ez csak költemény. De nem valóság-e ez sok ember életében? Nincsenek-e sokan, akik éveken és évtizedeken át könnyelműen bolyonganak a bűn és gonoszság szörnyű mélységei fölött, és nem tudják, nem hiszik, milyen rémes veszélyek közt járnak, — nem hiszik mindaddig, amíg majd egyszer . . . egyszer magától az Istentől kell meghallaniok az ítéletet életük értéktelenségéről? Testvér, ha hiszel a túlvilági életben, nem lehetsz könnyelmű az evilági életben!

b) Nemcsak hogy könnyelmű nem lehetsz, hanem ellenkezőleg, *készen kell lenned érte minden áldozatra.* 1932-ben meghalt egy Minford nevű amerikai milliomos. Végrendeletében kb. másfélmillió pengőt hagyott Grace nevű leányára, de egy föltétel mellett: el kell hagynia a zárdát, különben egy fillért sem kap. A leány ugyanis domonkos apáca volt. Az apáca egy pillanatra sem ingott meg. Mosolyogva mondotta: «Szívesen mondok le erről a kincsről, mert tudom, hogy csak ott lehetek boldog, ahová az Isten gondviselése állított».

Ó, igen, ez a fontos: komolyan fogni fel a földi életet és betölteni helyemet e földön ott, ahová Isten állított és ezáltal érdemelni ki helyemet a mennyben ott, ahol Atyám vár engem.

B) Ha tehát hiszek a túlvilági életben, akkor nem felejtem el, hogy «a mi hazánk a mennyekben van» (Fil. 3, 20.), tehát **ehhez a hithez alakítom vágyaimat és terveimet.**

a) A földön kell élnünk mindnyájunknak, de *nem szabad a földi érdekek által elnyeletni magunkat, nem szabad a földhöz egészen odatapadnunk!* Tegyük meg kötelességünket a földi élettel szemben is, de el ne hanyagoljuk az örök életet se.

Nehogy úgy járjunk, mint VIII. Henrik angol király kancellárja, Wolsey Tamás bíboros-érsek. Az ő szeme nagyon a földhöz tapadt; csak azt kereste, hogyan nyerje meg a király tetszését és segítette is őt gonosz terveiben. Mégsem sikerült a király kegyét megtartania. VIII. Henrik

sok embert végeztetett ki ártatlanul, nem kegyelmezett kancellárjának sem. Mikor elfogták, így kiáltott fel: Ó, én szerencsétlen! Nem törődtem Istennel, csak a király kegyét kerestem, és most elvesztettem mind a kettőt.

Milyen rémes kijózanodás! Vigyázzunk, Testvérek, szeressük ezt a földi hazát is, de meg ne feledkezzünk arról a másikról, az örök hazáról sem. Teljesítsük kötelességeinket ezzel az élettel, rokonokkal, családdal szemben is, de meg ne feledkezzünk a jövő élettel szemben tartozó kötelességeinkről sem. Szabad földi értékeket is biztosítani magunknak, de el ne felejtsünk gyüjteni ott is kincseket, «hol a tolvaj hozzá nem fér, és a moly meg nem rontja». (Luk. 12, 33.)

b) Az életet tengerhez szoktuk hasonlítani. Ne felejtsük: csak úgy jutunk el biztos kikötőbe, *ha az örök élet hite ül a kormány mellett.*

Egy ősrégi dán várban, Kronbergben, négy érdekes kép látható egymás mellett. Az első kép a gyermekkort ábrázolja. Vitorlás csónak indul a kikötőből a nyílt tengerre. A csónak közepén nyugodtan ül egy gyermek és nézi a hullámok játékát. Nyugodtan is ülhet, hiszen angyal tartja kezében a kormányt, az a sötét alak pedig, aki szintén ott van a csónakban, mélyen alszik.

A másik kép az ifjúkort mutatja be. Az ifjúvá serdült gyermek mélyen fúrja tekintetét a sejtelmes messzeségbe, az ismeretlen, de annyi széppel kecsegtető jövőbe. A kormány még az angyal kezében, de . . . fájdalom . . . fölébredt már a gonosz utitárs is és titkon lopódzik a kormány felé.

A harmadik kép a férfikor képe. Minden erejét megfeszítve harcol a férfi a tomboló orkánnal. Sötét a tenger, sötét a férfi arca, a kormány már a gonosz szellem kezében van, aki kaján mosollyal vezeti a hajót az egyre hevesebb viharok felé.

A negyedik képen fehérhajú, megtört öreget visz a sajka, a kikötő már egész közel látszik. A vihar elült, a hanyatló nap sugarai bearanyozzák a nagy vizet. Az öreg utas arcán végtelen béke. A kormánynál megint az angyal . . . a gonosz utas pedig végkép eltünt, végkép vereséget szenvedett . . .

Nem ismerünk-e rá egyik-másik képen a saját életünkre? Amíg az örök élet hite világít előttünk, addig nyugodtan siklik életünk hajója az Isten által előírt cél felé. De azonnal rémes viharokba kerülünk, ha vágyunk s életterveink kormányát a bűn kezére bízzuk. Akarod, Testvér, hogy életed sajkája biztosan tartson a mennyei Atya felé? Akkor vigyázz,

kinek a kezébe adod a kormányt. Vigyázz, hogy hited meglássék vágyaidon, életterveiden, sőt szórakozásaidon is!

C) **Igen: lássék meg szórakozásaidon is!**

a) Szent Pál szomorúan írja egy ízben: «Sokan élnek úgy, — sokszor mondtam nektek és most is sírva mondom, — mint Krisztus keresztjének ellenségei. Ezeknek végük pusztulás, istenük a hasuk, s dicsekvésük az, mi a szégyenük». (Phil. 3, 18, 19.) De ma is nem ugyanazt tapasztalná-e az apostol, ha szétnézne a világon? Mennyien hódolnak — nem ugyan kőből faragott isteneknek, *hanem a léha, könnyelmű élet és féktelen élvezetek bálványainak!* A Krisztus előtti ember bálványt csinált az állatokból, fából, kőből, ércből, agyagból; a mai ember bálványt csinál az emberi testből, egészségből, pénzből, testi szépségből, élvezetekből, evésből-ivásból, játékból, táncból. Ezerszámra vigyorognak körülöttünk a modern bálványok és előttük hétrét hajlong az ember... Az az ember, akiről pedig a Zsoltáros így szól Istenhez: «Kevéssé tetted őt kisebbé az angyaloknál, dicsőséggel és tisztelettel koronáztad meg». (Zsolt. 8, 6.) Dehát milyen lélekkel mondják el ezek — ezek a csupa-anyag, csupa-föld, csupa evilági szegény emberek — milyen lélekkel mondják el: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben?...

b) Ne értsetek félre, Testvéreim! Ha *az ember józanul szórakozni akar* és az őrlő hétköznapi munkából kifogja magát, hogy megpihenjen, *ez ellen nem lehet senkinek sem kifogása.* A mi szent vallásunk nem is a tisztességes szórakozást ítéli el, hanem azt a féktelen és mértéktelen élvezetvágyat, amely hatalmába kerítette a mai emberiséget, és amely minden erkölcsi korláton, minden tisztességen és illendőségen túltéve magát, úgy akarja habzsolni az érzéki örömöket, mint akinek e rövid élet alatt kell leszakítania minden virágot, mert az ő számára a sírral vége van mindennek.

— Ugyan, kérlek! Hogy lehetsz ennyire elmaradott? Ostobaság kézzelfogható örömöket feláldozni a messzi távoli mennyország jutalmáért! — így beszélnek hozzánk ezek az emberek.

Valóban az: ostobaság; de ez az, amit Szent Pál a kereszt oktalanságának nevez (Kor. I. 1, 18.); olyan oktalanság, amely soha nem lesz sajátjukká hitvány, felületes és önző lelkeknek. Csak az örök élet hite képesít arra, hogy komolyan fogjuk föl a földi életet, és eligazodjunk az élet nagy kérdésein.

II. Hitem eligazít az élet nagy kérdésein.

Ha hiszek a mennyországban, ez a hitem olyan világító fáklya lesz kezemben, amelynek fényénél helyesen tudom megítélni mind a nagy elvi kérdéseket, mind pedig az életben fölvetődő gyakorlati problémákat is.

A) Ilyen nagy elvi kérdés pl. **az örök élet és a földi munkálkodás helyes összekapcsolása.**

a) Ha hiszek az örök életben, meg fog az látszani földi munkámon, *kötelességeim pontosabb teljesítésén is.*

Ezt az eredményt várná az ember talán a legkevésbbé. Inkább hajlandók volnánk azt gondolni, hogy akiben elevenen él a túlvilág hite, az csak immel-ámmal, úgy-ahogy végzi el ezen a földön kötelességét.

Pedig ép az ellenkezője igaz! Igaz, amit egy kolostor apátja mondott egyszer egyik hanyag növendékének: «Dehát kiért dolgozol te tulajdonképen?» — kérdezte tőle. «Az Isten dicsőségéért» — volt a válasz. És erre az apát ezt mondotta: «Ha ilyen nagy Úrnak dolgozol, hogy végezheted munkádat ennyire rosszul?»

b) Tehát nem igaz az a felfogás, ami — sajnos — eléggé elterjedt az emberek közt, hogy akit foglyul ejt az örökkévalóságnak gondolata, *az haszontalanná válik erre a földi életre, az gyámoltalanul fog itt ténferegni «a földi téreken»?* Ah dehogyis igaz! Az örökkévalóság súlya éppen ellenkezőleg fölfokozza felelősségérzetünket ezzel a földi élettel szemben is. Mert ha igaz, hogy ennek a földi életnek becsületes betöltésével kell megérdemelnem az örök életet, akkor nem fogom ezt az életet átlustálkodni, átdorbézolni, átmulatni, hanem igyekszem a legjobban megtenni kötelességemet ott, ahová a Gondviselés állított. Hogy aztán a végén én is azokkal a szavakkal zárhassam le életemet, amikkel a nagy francia csillagász, *Leverrier* zárta be korszakalkotó művét. Ez a világhírű csillagász ép olyan mély hívő volt, mint amilyen nagy tudós. 35 évi megfeszített munka után végre elkészült gigászi művével, a Jupiter és Saturnus csillagtáblázatával. Mint a sírja fölött tartott beszédben említették róla, halhatatlan művének utolsó oldalán az utolsó sorokat életének utolsó órájában sikerült még hálás szívvel leírnia. És mik voltak ezek az utolsó szavak? A Szentírásból vett idézet: «Most bocsátod el, Uram, szolgádat a Te igéd szerint békességben». (Luk. 2, 29.)

Ó, ha én is elmondhatnám ezt az életem végén! És ilyen munkás és vallásos élet után és ilyen nyugodtan mondhatnám el!

B) De nézzétek csak, hogy a mennyország hite mint igazít el nemcsak a nagy elvi dolgokban, hanem a mindennapi életben fölmerülő gyakorlati kérdésekben is. Itt van pl. a napjainkban annyira fölkapott eugenikus jelszó, **a sterilizáció kérdése.** Beledobták a világba, hogy azokat az embereket, akiknek félős, hogy gyönge idegzetű, terhelt, beteges utódaik lesznek, egyszerűen meg kell fosztani attól a lehetőségtől, hogy utódokat kapjanak. Így lehet majd egy egészségesebb, magasabb emberfajtát «kitenyészteni». Jól tudjátok, hogy XI. Pius pápa nyílt bátorsággal emelte föl szavát az ilyen «embertenyésztés» ellen. Az Egyház elítéli a sterilizációt. Sokan nem tudják, miért. Hát ezért: mert hisz a másik életben, hisz a halhatatlan lélekben, hiszi és vallja, hogy nem egyedül a földi életre vagyunk teremtve, és hogy az ember több mint agyvelő, több, mint idegszál és szövetrost.

De még mennyire több! Lehet a testem beteges, vézna — és mégis nagy léleknek hordozója! Nem beszél-e már Plato is a költők «isteni őrületéről» (θεία μανία)? Nem állítja-e már Aristoteles is, hogy nem volt nagy elme, amelyben őrület is ne lett volna keverve («nullum magnum ingenium sine mixtura dementiae fuit»)? Nem ismerünk-e világhírű embereket, akik — fájdalom — tébolydában végezték életüket, akiket tehát a mai sterilizációs irányzat bizonyára nem engedett volna megszületni sem — és mégis halhatatlan alkotásokkal gazdagították az emberi kultúra kincsesházát? Poe Edgar «Holló»-ja, Swift «Gulliver utazása», Schumann «Requiem»-je, Gounod «Faust»-ja, Tasso «Jeruzsálem»-e, Széchenyi István «Ein Blick»-jének legmegrázóbb fejezetei ilyen tébolyult agyakban születtek, amikor hosszabb-rövidebb időre felvillámlott bennük a beteg organizmuson is diadalmas halhatatlan lélek!

Mert van lélek! Mi hiszünk a lélekben, hiszünk a másvilágban!

És ha hiszünk, egész más lesz a szemünk a földi élet eseményeinek meglátásában, más lesz az ízlésünk a földi élet örömeinek élvezésében, más lesz az ítéletünk a földi élet minden megnyilatkozásával szemben. Ez az a «sub specie aeternitatis», amiről a lelki írók oly sokszor emlékeznek meg. Mennyi bölcseség, mennyi nyugalom, mennyi harmónia

tölti el annak lelkét, aki ezt megtanulta: mindent az örökkévalóság fényénél ítélni meg.

Ime, állandóan ez cseng a fülünkbe napról-napra, valahányszor elkezdjük imádkozni az Úr imáját: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben . . .

*

Kedves Testvéreim! A földi élet sokszor nehéz és kísértései nagyon erősek; sokszor kell áldozatot hozni, lemondani, ösztönös vágyainkat féken tartani, — csak el ne csüggedjünk, csak gyöngék ne legyünk, csak ne sokalljuk a harcot a mennyországért!

Jusson eszünkbe ilyenkor VIII. Henrik angol királynak fájdalmas felsóhajtása.

Ismerjük a történelemből, mint zavarta el törvényes feleségét, hogy elvegyen egy másik nőt, Boleyn Annát. Azért szakította el egész országát a katolikus Egyháztól, mert a pápa nem engedte meg neki, hogy elváljon első feleségétől.

Egy este VIII. Henrik ott áll Boleyn Annával palotájának ablakában és mindketten belebámulnak a csodálatos sejtelmesen ragyogó csillagokba. És akkor a fiatal királynő szíve ellágyul . . . talán a csillagok ragyogása hatott így rá . . . talán egykori ártatlan fiatalságának emléke ébredt föl benne... egészen elérzékenyülten kiáltott föl: «Milyen szép a csillagos ég! De mennyivel szebbnek kell lennie ott a csillagokon túl . . . az égben . . . Istennél!» A király erre kézen fogta, elhúzta az ablaktól és lehajtott fővel csak ennyit mondott: «Anna, az nem nekünk való».

Szegény, szegény király! Lábad alatt egy óriási birodalom, remeg előtted mindenki . . ., de te meg a remegő csillagok fényétől rezzensz össze, mert eszedbe juttatják, hogy az az ország nem neked való: csak a tisztáknak, csak az erkölcsöseknek, csak az istenfélőknek való!

Jaj, Testvérek, nem élnek-e ma is körülöttünk VIII. Henrikek, akiknek mindenük megvan: van palotájuk, van jómódjuk, van második, harmadik és negyedik feleségük még az előbbiek életében, mindenük megvan — csak a csillagos égre nem mernek nézni, mert érzik, hogy az «nem nekik való»? Nem élnek-e ma is Boleyn Annák, akik előkelő férjhez jutottak, jómódba jutottak, nagy nevet kaptak, szép lakást, autót, ékszert, ruhát kaptak — de lelküket kellett cserébe adniok, vallási meggyőződésüket, erkölcsi érintetlenségüket? Mindenük megvan — csak a szemüket nem merik az égre

emelni, csak imádkozni nem merik: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben», mert abban a pillanatban tiltakozva szólalnak meg a csillagok: Anna, ez nem neked való! A mennyország az erkölcsös, a vallásos, a tisztességes embernek való.

Testvérek, el ne adjuk helyünket a mennyországban! El ne adjuk jogunkat, hogy nyugodtan, örömmel, szent vágyódással nézhessünk fel a csillagokra és elmondhassuk: «Én is oda való vagyok, ahol az a csillag ragyog». És ha a kísértés néha nagyon erős, és ha szinte úgy érezzük, hogy mind a tíz körmével utánunk nyult a bűn, — akkor, igen főleg akkor, különösen meleg sóvárgással nézzünk föl a fénylő csillagokra és mondjuk el magunknak, amit ez a szerencsétlen király mondott a szerencsétlen asszonynak, — mondjuk el, de más hangsúlyozással: Vigyázz, ez nem neked való! A bűn nem neked való, te az Isten fia vagy, te a mennyország örököse vagy, el ne add az örökségedet, vigyázz, légy erős — a bűn nem neked való!

Úr Jézus, ki megtanítottál minket e fönséges szavakra: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben» . . ., segíts minket úgy élni, hogy ez a mennyország nekünk való legyen és hogy egykor eljuthassunk ahhoz az Atyához, aki a mennyekben vagyon! Amen.

XXII.

Hiszek a mennyországban! (II)

(Szentírás: Ján. 14, 1.–3.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Az Úr Jézus nagyon jól ismerte az emberi természetet. Mély okának kellett tehát lennie, hogy a rövidke megszólításhoz: «Mi Atyánk», azonnal ezt a mondatot fűzte: «ki vagy a mennyekben». Krisztus Urunk tudta, mily óriási vonzóerővel bír a föld reánk, emberekre. Fájdalmas lélekkel látta azt a milliónyi tömeget, amelyiket egészen elnyelnek a földi vágyak és célok; azért kezdi imáját mindjárt ezzel a szárnyaló lendülettel, hogy a földi élet gondjaiból s szorongatásaiból a mennyország magaslatára emelje lelkünket.

Tragikumunk az, hogy lelkünk mélyén mindnyájan az Isten felé vonzódnánk, de a mindennapi élet gondjai és élvezetei lépten-nyomon útját állják ennek a magasba-lendülésnek. Tragikumunk, hogy arról az útról, amelyre Isten állított minket és amely egyenesben vinne örök rendeltetésünk felé, oly sokszor letérünk, ide-oda kisiklunk, — fájdalom — talán végleg el is tévedünk. Tragikumunk, hogy az Isten által reánk bízott kincset engedjük az úton bűnös élvezetek és léha könnyelműség rablóbandájának zsákmányául esni és üres kézzel jutunk a mennyei Atya elé.

Ezért figyelmeztet az Úr imádsága: Emberek, vigyázzatok, őrizzétek lelketeket! Napról-napra jusson eszetekbe végső célotok, napról-napra imádkozzátok: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben . . .» Valaha ez a föld tüzes golyó volt, nem volt rajta semmi élet és eljön az idő, amikor megint elpusztul róla minden élet. De ne aggódjatok. Van ezen a földi országon kívül egy másik ország is, az én Atyám országa. «Ne nyugtalankodjék a ti szívetek. Higgyetek az Istenben, énbennem is higgyetek. Atyám házában sok lakóhely vagyon.» (Ján. 14, 1.—2.) Tehát ha látjátok is, mint pusztít és őröl mindent a mulandóság foga, ti biza-

lommal emeljétek föl fejeteket és mondjátok el: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben».

Ne tapadjatok ehhez a mulandó világhoz. Ne ide összpontosítsátok minden terveteket és vágyatokat. Ne váljatok földszagú emberekké. Ne áldozzátok föl mennyei örökségteket tiszavirágéletű, röpke földi előnyökért és élvezetekért. Vigyázzatok; se a földi élet öröme úgy meg ne babonázzon, se annak üröme úgy el ne keserítsen titeket, hogy miatta megfeledkezzetek a másik életről, az egyetlenről, az igaziról, — meg ne feledkezzetek az örök életről!

Ime, a Miatyánk első szavainak fönséges tanítása!

Ha hiszek a mennyországban, meg fog ez látszani az életemen; erről volt szó a legutóbbi szentbeszédben. Ma tovább megyünk: ha hiszek a mennyországban, meg fog ez látszani *szenvedésemen és halálomon is.*

I. Hitem meglátszik szenvedésemen.

A hitem meg fog látszani szenvedésemen — lelki és testi szenvedésemen egyaránt.

A) **Meglátszik lelki szenvedéseim elviselésében.**

a) Szenvedni, sírni, csapások alatt küzdeni — az emberiség örök problémája. Ez elől el nem futhatunk ... El nem futhatok előle; igyekszem hát megbírkózni vele. De honnan vegyem hozzá az erőt! *A túlvilági élet hitéből.* Meg kell szoknom, hogy az élet legnehezebb perceiben az Úristennel tanácskozzam. Mikor valaki súlyos betegségbe esik, ha módjában áll, a legjobb orvosokat hivatja el, és azok «konziliumot», tanácskozást tartanak fölötte. Ez bizony nem olcsó dolog, és ezt megtenni nem sok embernek áll módjában. De, igenis, mindenki megteheti, hogy az élet sorsdöntő perceiben és elhatározásaiban tanácskozást tartson magával a mennyei Atyával.

Van az egyik spanyol festőnek, Corrida-nak, egy igen tanulságos festménye. A kép egy templom belsejét ábrázolja; egy kis gyermek koporsója áll a templomban és némán, szó nélkül, egyedül ül a koporsó mellett a szomorú férj és feleség. A szentmisének már vége, egyetlen lélek sincs a templomban, a kis koporsót teljesen beborítják a virágok. A szentély ablakairól viola színben néznek le a szentek képei ... Az ember szinte érzi, mily szelíd, békés csönd honol az egész templomban és mint lopózik be az az áldott

megbékülés a két szomorú ember lelkébe is, akik legkedvesebb kincsüket vesztették el, és akik most, ebben az áhítatos csöndben gyüjtik az erőt, hogy haza merjenek menni, az üres gyermekszobának kiáltó némaságába.

Ime, mikor a szenvedő ember «konziliumot» tart az Istennel!... Ez a keresztény felfogás: Istennel beszélgetni, Vele tanácskozni, Vele tárgyalni az élet minden nehéz percében.

Mert ha nem? Mi lesz akkor velünk? Mi lesz, ha a férj csak a feleségének panaszkodik, az asszony csak az urának, és nem mindketten az Úristennek is? Tudjátok, mi lesz? Ha az emberek folyton csak egymásnak panaszkodnak: megsavanyodnak, elkeserednek. Viszont mennyire megenyhül életünk, — még a legszomorúbb is, még a legfájdalmasabb is, — ha úgy le tudjuk azt helyezni Isten trónja elé, mint ez a gyászoló házaspár vitte halott gyermekét meg saját fájdalmát az Úr oltára elé.

b) Mi a magyarázata ennek a megenyhülésnek? Az, hogy aki az Úristennel nehéz csapások napján konziliumot szokott tartani, az nem csak a fájdalmat fogja érezni, hanem *észre fogja venni a megpróbáltatás mögött az Isten nagy tervét is.* Észreveszi, hogy az a csapás talán éppen azért húzta át és keresztezte az ő földi terveit, hogy ezáltal találja meg a helyes útat a magasságok felé.

Ez az igazi keresztény felfogás! Bármilyen csapás érjen, anyagi vagy lelki, — elveszítettük állásunkat, vagyonunkat, egészségünket, szüleinket, gyermekeinket — vigyük fájdalmunk koporsóját az oltár elé, szórjuk tele az Isten akaratában való megnyugvás virágaival és aztán nyissuk meg lelkünket, beszéljük meg az egész esetet Istennel. Ó, hányszor kell majd ilyesmiket hallanunk: Erre neked szükséged volt. Csak ne rázd a fejedet — igen, erre neked szükséged volt. Nagyon belelaposodtál a földbe. Nagyon foglyul ejtettek a könnyelmű világ jelszavai. Nagyon csak erre az életre gondoltál és építettél.

Ime, milyen világosság gyullad ki a reánk szakadt legcsillagtalanabb éjszakában is, ha megszokjuk, hogy minden bajunkban tanácskozást, «konziliumot» tartunk az Istennel. Igy elérem, hogy hitem meg fog látszani lelki szenvedéseimen.

B) **De meg fog látszani a testi szenvedésben is.**

a) Az örök élet hitének világításánál megtaláljuk a helyes választ olyan divatos jelszavakra is, amikről különben nem

tudnánk helyesen ítélkezni. Igy pl. a könyörületes emberszeretet leple alatt újabban bedobták a közvéleménybe az «*euthanaziá*»*nak*, «*a könnyű halál*»*nak hirdetését*. Az euthanázia hívei meg nem szűnnek megrázó színekkel ecsetelni előttünk, mennyire embertelen dolog a betegek kínjait nézni, mikor már úgyis céltalan életüket meg lehetne szüntetni és egy kis injekcióval szép csendesen el lehetne őket altatni mindörökre. Hát nem ez a felebaráti szeretet? — kérdik fölényesen. Nem az a szeretet, ha megszüntetem a szenvedők kínjait? És a katolikus Egyház, mely olyan nagyra van a felebaráti szeretet hirdetésével, miért van ennek ellene, miért tiltja az euthanáziát?

b) Igen, Testvérek, ellene van és tiltja. Tudjátok, miért? *Mert — hisz a másvilágban.*

Szabad-e a beteg emberéletet kioltani? Nem! Mert az élet fonalát Isten szövi: amint a gombolyag kezdete tőle indult el, úgy az ő kezében van annak vége is. Kinek lehetne hát bátorsága idő előtt lefogni az emberi szemeket?

Kérlek, ne értsetek félre. Nem azt tiltja a kereszténység, hogy enyhítsük a beteg fájdalmait, — erről szó sincs. Csak azt, hogy elvegyük a beteg céltalannak látszó életét. Csak azt, hogy megfosszuk a végső órák eszméletétől. Mert céltalan élet nincs! Mert haszontalan szenvedés nincs! És mert a végső órák szenvedéseitől, vezekléseitől, lelki érésétől, átalakulásától, Istenhez-fordulásától függhet az örök élet sorsa. Aki nem hisz ebben az örök életben, annak mindez persze úgy hangzik, mintha kínaiul beszélnék. De aki hisz, annak ez a hite meg fog látszani a szenvedésén is: lelki és testi szenvedésén egyaránt.

II. Hitem meglátszik a halálomon.

De ha hiszek a mennyországban, meg fog ez látszani nemcsak szenvedésemen, hanem halálomon is.

A) Mert hogy **egyszer meghalok, ezzel meg kell barátkoznom.**

a) Dolgozom én tömérdeket, tervezgetek, építek, jövőmről gondoskodom, — szóval mindenben megteszem földi kötelességemet; de egyet el nem felejtek: mindez csak átmenet, csak utazás és *egyszer meg fog állni az én órám is*, mint az a bizonyos sedani óra megállott.

Hallottatok már erről az óráról? Mikor 1870 szept. 1-én

déli féltízenkettőkor Sedannal leghevesebben tombolt a döntő ütközet a franciák és németek között, az egyik Sedan melletti falunak, Bazzilles-nek nagy óráját két golyó érte. Az óra megállott. És azóta is áll. Így áll, változatlanul, féltízenkettőt mutatva: azt az időpontot, amelyben eldőlt a végső nagy csata.

Jób könyvének kifejezése szerint «katonasor az ember élete a földön». (Jób. 7, 1.) Ebben a csatában is előbb-utóbb mindenkit elér a halálos találat, amikor megáll életünk órája, — és ahogyan megállott, úgy marad mindörökké. A Szentírás többször figyelmeztet, hogy erre a döntő percre mindig készen legyünk. «Az ember nem tudja végét, hanem mint a halak, melyeket megfog a horog és mint a madarak, melyeket megejt a tőr, úgy kerülnek kelepcébe az emberek a baj idején, mikor az hirtelen jő.» (Préd. 9, 12.)

b) Igen, meg fog állni az én órám is, mert minden mulandó a földön, és mindent *el kell hagyni a földön.*

Az olasz Rivierán gyönyörű villa látható egy parkban. A járó-kelők megirígylik a tulajdonosát, amíg közelébe nem érnek. De mikor közelébe érünk, kiábrándulva olvassuk bejárata fölött ezt az egy szót: «Relinquenda», «el kell hagyni». Különös felírás, de nagyon igaz! Igaz nemcsak erről a szép villáról, hanem igaz az egész földről és annak minden élvezetéről! Mindegyik fölött ott ijeszt láthatatlan betűkkel felírva: «Relinquenda», el kell hagynod. Elhagyod a földet, — de vár a másik haza, a menny.

Erre nem szeret az ember gondolni, pedig ez az igazi életbölcseség forrása. Ha Mária Teréziában nem él elevenen ez a hit, vajjon el tudta volna-e mondani: «Számomra meghalni annyi, mintha egyik szobából átmennék a másikba».

Ha a nagy természettudósban, Ampére-ban nem él elevenen ez a hit, vajjon kérte volna-e magának ezt a két szót sírfeliratnak: «Tandem felix», «végre boldog». Igen, ez a felfogás illik ahhoz, aki mindennap hittel imádkozza: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben.

Minél többet gondolok az örök életre, annál jobban biztosítom azt magamnak.

Az egyik biztosító vállalat a következő reklámmal igyekezett megnyerni az embereket, hogy betörés ellen biztosíttassák lakásukat: «Aki biztosíttatja magát, nyugodtan hagyhatja el lakását hosszú időre is».

Egyszer mindnyájunknak el kell hagynunk földi lakásunkat, földi életünket, — vajjon nyugodtan hagyhatjuk-e

el? Egyszer be fognak hozzánk törni, — hiszen maga az Úr Jézus mondotta, hogy mint a tolvaj, jön el értünk a halál (Máté 24, 44.); de be leszünk-e akkor kellően biztosítva? Ha volt hitem és a szerint éltem, ha tudom, hogy az a menynyei Atyám vár odaát, akit ideát teljes szívvel akartam szolgálni: ó, igen, akkor jól be vagyok biztosítva. Akkor nem kell félnem utolsó utamtól, mikor majd végkép elhagyom földi lakásomat.

A madár fölfelé repül, a fa fölfelé nő, a napsugár fölfelé húzza a jégtől megdöntött, megtört kalászokat, — így emelem majd én is fölfelé, a mennyei Atyám felé a halálban megtörő, üvegesedő tekintetemet.

B) De hogyha hiszek a mennyben, akkor **jól el akarok készülni erre az utolsó utamra.**

a) Nem lehet kimondani, *milyen nagy segítségtől fosztja meg a súlyos beteget, aki hazugságokkal áltatja, aki elhazudja előtte a veszedelmet.*

Nem azt akarom, hogy gorombák és kíméletlenek legyünk és bárkinek is durván a szemébe mondjuk, hogy pár nap mulva meghalsz. Dehogy! Hanem arról van szó, hogy az igazi szeretetnek eléggé találékonynak kell lennie ahhoz, hogy a végső küzdelmét vívó beteget hozzájuttassuk a betegek szentségeinek erősítő kegyelméhez. Mikor a szarvast eltalálja a vadász halálos lövése, a szegény sebzett állat éppen akkor eped legjobban a friss víz után, hogy enyhüljön sebének láza; ez a halálos golyó már eltalálta a mi betegünket is, — enyhítő forrás a szentségek kegyelmében fakadna számára. Mikor a régi gladiátorok elfáradtak a küzdelemben, a «meta sudans» alá állottak, hogy annak friss permetezése a végső harcra erősítse meg őket. A mi nagy betegünk végső harcára a szentségek permeteznék a frissítő erőt.

Tehát arról van szó, hogy ha hiszünk a mennyországban, akkor nem engedjük betegeinket Krisztus nélkül meghalni. Milyen borzasztó is lehet: Krisztus nélkül halni meg!

b) «*Kijöttem az Atyától és a világra jöttem* — mondotta egy ízben az Úr Jézus; *ismét elhagyom e világot, és az Atyához megyek.*» (Ján. 16, 28.)

Ez a pár sor tulajdonképen Jézus földi életének rövid összefoglalása, — de mily boldog az az ember, aki szintén ezzel zárhatja le földi életét!

«Kijöttem az Atyától». Ez eddig igaz mindenkiről. Isten teremtett minket; testileg az első szülők teremtése által, lelkileg közvetlenül.

«Ismét elhagyom e világot.» Ah, ez is igaz mindenkiről. De még mennyire igaz! Bármit tennél is ellene, bármint igyekeznél is eltolni magadtól a halál hideg kezét, az bizony jön, napról-napra közelebb jön. Mikor kezd az ember meghalni? Abban a pillanatban, amelyben elkezdett élni. Eddig tehát mindenkire állanak Krisztus szavai.

Most jön azonban a nagy kérdés. «Elhagyom a világot, és az Atyához megyek.» Vajjon ez is érvényes-e énreám is?

Ha életemben ezt sokszor elmondtam, akkor érvényes lesz reám most, halálomban is. Ha jött a kísértés, és csábított a bűn, és csalogatott a léha élet, — de én szemükbe vágtam: «Ugyan, hagyjatok! Én az Atyához megyek!...» Ha erőt vett rajtam a fáradtság és kislelküség, és csalódtam a legjobb embereimben, és keserítettek legközelebbi hozzátartozóim, — de én biztattam magam: «Nem szabad elcsüggednem! Én az Atyához megyek!...» És ha most, utolsó percemben, eljön hozzám a szentségi Jézus és Ő vele lépem át a túlvilág küszöbét, — ó, igen, akkor én is elmondhatom utoljára: «Az Atyához megyek».

Akkor beteljesedik rajtam a Szentírás szava: «Az igazak lelkei Isten kezében vannak, a halál kínja nem éri őket. Úgy látszott a balgák szemében, hogy meghaltak;... ők azonban békességben vannak!» (Bölcs. 3, 1.—3.)

Ó, én hiszek ebben az örök életben, hiszek a mennyországban! Hogy ha elhagyom a világot, én is az Atyához mehessek!

III. El kell jutnom Atyámhoz!

A) **Törik-szakad, el kell nekem is jutnom az Atyához!** Hogyan fogok odajutni?

a) Mikor az Úr Jézus dicsőségesen fölment a mennybe, a tanítványok fájdalmas tekintettel követték a felhők közt eltűnő Mester alakját. Még úgy álltak, az eget vizsgálva szemükkel, mikor két angyal jelent meg mellettük és bizonyos szemrehányással mondotta nekik: «Mit álltok és néztek az égre? Ez a Jézus, aki felvétetett mellőletek az égbe, úgy jő majd el, ahogy felmenni láttátok őt az égbe.» (Ap. Csel. 1, 11.)

Bizony, ez a két angyal bátran odaállhatna sok mai ember mellé is és még erősebb szemrehányással kérdezhetné tőlük ép az ellenkezőjét: *Mit álltok itt és néztek — a földre?*

Folyton a földre és csupán csak a földre? Mintha itt lenne végső hazátok! Mintha a föld lenne minden vágyatok! Ne felejtsétek el, hogy ez a Jézus, ki fölvétetett az égbe, egyszer ismét eljő, és titeket is oda akar vinni, — ha megérdemeltétek.

b) Ha megérdemeltétek!... Ó, igen. Én meg akarom érdemelni. *Én nem akarom könnyelműen eljátszani hozzá való jogomat!* Nem akarok úgy járni, mint az a velencei doge, Marino Falieri... A velencei doge-palotában büszkén néznek a látogatóra az egykori nagy köztársaság vezéreinek, a dogeknak arcképei. Egyik a másik után hosszú sorozatban... csak egy helyen van hiány, ahol Marino Falieri képe következnék. Ő elárulta a várost. Mi lett a büntetése? Nem lefejezték, hanem fekete függönnyel borították le azt a megtisztelő helyet, ahol az ő képének is évszázadokon át kellett volna függenie...

Fekete függöny az árulónak helyén! Testvérek! Minket is díszhely vár az Isten örök országában. Vigyázzunk, hogy méltók legyünk rá! Vigyázzunk, ne legyünk árulók!

B) Méltók legyünk? **Hát hogyan lehetünk méltók az örök életre?**

Ez a mi égető kérdésünk. De ez volt azé az ifjúé is, aki egy ízben odalépett Krisztus Urunk elé és megkérdezte: «Jó mester! mit cselekedjem, hogy az örök életet elnyerjem?» (Máté 19, 16.)

Milyen egyszerű a válasz! «Tartsd meg a parancsokat.» Először azt, amelyik a legfőbb, és amelyikben a többi mind bennfoglaltatik: Szeresd az Istent. Azután pedig: Szeresd felebarátodat. Dolgozzál, teljesítsed kötelességeidet, harcolj a bűnnel lankadás nélkül! Ime, ez a fő országút, amely a mennyország felé visz.

Hogy ez áldozatba kerül? Ó, igen! Hogy ez örökös résenállást és harcot jelent? Ó, igen! Hogy ezért sok mindenről le kell mondanod, amihez pedig érzékeiddel sóvárogva tapadnál? Ó, igen! De megéri! És ha valamiről tudod, hogy utadban áll, még ha úgy ragaszkodnál is ahhoz, mint a kezedhez vagy lábadhoz, jusson eszedbe az Úr komoly figyelmeztetése: «Ha kezed vagy lábad megbotránkoztat téged, vágd le azt és vesd el magadtól; jobb neked az életre bemenned bénán vagy sántán, mint két kézzel vagy két lábbal az örök tűzre vettetni.» (Máté 18, 8.)

*

Kedves Testvéreim! Pár hónappal ezelőtt zajlottak le az 1936-i berlini olimpiai játékok. Mindnyájan olvastuk, sőt egyesek közületek bizonyára személyes tanui is voltak annak az érdekes, romantikus fáklyahordozásnak, amellyel ezeket a világra szóló mérkőzéseket megnyitották. Görögországban, az ősi olimpiai játékok helyén, hetekkel előbb meggyujtották az olimpiai tüzet és azt régi szertartások közt, megilletődött lélekkel vette kezébe az első kijelölt futó, hogy bizonyos távolság megtétele után átadja a lobogó fáklyát a második várakozónak, ez a harmadiknak, az a századiknak . . . Igy vándorolt az ősi viadalok helyén fölgyujtott láng kézről-kézre, országról-országra, — egyedül csak nálunk 400 futó adta tovább a hazai földön, — míg végre diadalmasan lobogva érkezett meg Berlinbe, ahol a világ minden tájáról egybegyült legjobb tornászok lelkes ujjongása fogadta . . .

Testvérek! Valahányszor elmondjuk az Úr imádságának kezdő szavait: «Miatyánk, ki vagy a mennyekben . . .» jusson eszünkbe, hogy valamennyien fáklyavivők vagyunk a földön, valamennyien hordozzuk lelkünkben azt a szent tüzet, amelyet az Úristen gyujtott meg bennünk és hogy egész földi életünknek egyetlen feladata: egyszer majd lobogva vinni be a tiszta fényt az Isten országába, ahol aztán nem a világ legjobb tornászai, hanem a mennyei angyalok seregei és a világ minden tájáról egybegyűlt legnemesebb lelkek fogadnak minket a győztesnek kijáró örömujjongással!

Úr Jézus, ki azt mondtad magadról: «Tüzet jöttem bocsátani a földre; és mit akarok mást, mint hogy már felgyulladjon?» (Luk. 12, 49.) — *kérünk, őrizd meg bennünk sértetlenül a mennyei lángot, hogy egykor, a földi élet verítékes futása után, lobogva tehessük azt le mennyei Atyánk trónja elé!* Amen.

„SZENTELTESSÉK MEG A TE NEVED"...

XXIII.

Tiszteld az Istent!

(Szentírás: Ján. 17, 1.–5.)

Krisztusban Kedves Tetsvéreim!

Az eddig elhangzott beszédekben az Úr imádságának csak a megszólításával foglalkoztunk: «Miatyánk, ki vagy a mennyekben». Annyi mély gondolat, annyi fölemelő tanítás, annyi vigasztalás és erősítés rejlik ebben a bevezető mondatban, hogy nem volt szabad sajnálni az időt, csak minél inkább ki tudjuk bányászni e csodálatos megszólítás lelki értékeit.

Most azonban már továbbmehetünk, elkezdhetjük a Miatyánk kéréseinek vizsgálatát. Mindnyájan tudjuk, hogy a Miatyánk szövege hét kérést tartalmaz. Vajjon mi lesz ezek között az első? Mit tart Krisztus Urunk az emberiség legelső föladatának? Mi az a kötelesség, amelynél fontosabb nincs a világon? Mert hiszen egész természetes, hogy az imádság legelső kérésébe ezt veszi föl az Úr!

És most elhangzik az Úr Jézus szava: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, *szenteltessék meg a te neved*» . . .

Szenteltessék meg a te neved . . . Ez az Úr imájának első kérése, tehát ez az egész teremtett világnak első célja, ez az embernek legfőbb kötelessége: megszentelni az Isten nevét! Hogy valóban ezért van minden a világon, hogy valóban ez a kötelességünk, erről szeretném meggyőzni hallgatóimat a mai alkalommal. És hogy miként tudunk megfelelni ennek a kötelességünknek, miként kell megszentelnünk az Isten nevét, annak megbeszélésére fordítjuk majd a következő vasárnapok szentbeszédeit.

I. Isten neve.

A) Milyen különös már maga az a tény is, hogy **nevet adunk az Istennek!**

a) Mi, emberek, nevet adunk egymásnak, — de nevet adni Istennek? Ég és föld és az egész világ be nem fogad-

hatja Őt, — és akkor egy rövidke névvel akarjuk Őt meghatározni? Nos, nem! Egyedül Isten az, aki egész bátran «névtelen» maradhatna, mert *Ő a megnevezhetetlen, a kimondhatatlan, a felfoghatatlan.*

Ismerjük a Szentírásnak azt a főséges jelenetét, amidőn Isten megjelenik az égő csipkebokorban Mózesnek, hogy parancsot adjon neki a választott nép kiszabadítására az egyiptomi fogságból. Mózes megrettenve mondja: Az emberek majd kérdik, hogy ki bízott meg téged? Mit mondjak? Mi a neved? «Mondá az Isten Mózesnek: Én vagyok az «Aki vagyok»... Az «Aki van» küldött engem hozzátok» (Móz. II. 3, 14.).

Testvérek, figyeljétek meg: Isten maga nem ad nevet magának, mert Ő olyan nagy, hogy névvel kifejezni úgysem lehet. E helyett legbensőbb lényére utal. Mintha azt mondaná: Én vagyok, akinek lényegéhez tartozik az, hogy legyen, — még egy ilyen nincs a világon. Én vagyok minden oknak az oka, minden létnek a forrása, én vagyok az egyetlen, akinek nincs kezdete és nincs vége, akiben nincs mult és nincs jövő, aki nem lett senkitől, de aki által mindenek lettek.

b) De ha ez így van, mi következik ebből? Következik, hogy *az Isten a legfőbb Úr, az egyetlen Úr a világon.* «Az Úré a föld s ami azt betölti; a földkerekség és minden lakója». (Zsolt. 23, 1.) «Uram! nagy vagy te, hatalmas erődben és legyőzhetetlen» (Judit 16, 16.)

És mik vagyunk mi az Isten fönségével szemben? Mily parányi porszemecskék! Teljesen az ő tulajdonai vagyunk. «Olyan az ember élete, mint a fűé, virítása olyan, mint a mező virágáé; ha átmegy rajta a szél, elenyészik, és többé helyét sem ismerik» (Zsolt. 102, 15. 16.).

Ezért hangzik Szent Péter figyelmeztetése: «Alázzátok meg tehát magatokat az Isten hatalmas keze alatt» (Pét. I. 5, 6.). Ezért hangzik a mennyben a szakadatlan dicsérő ének: «Szent, szent, szent az Úr, a mindenható Isten, aki volt és aki van és aki eljövendő!» (Titk. Jel. 4, 8.)

Mikor pedig ezen elgondolkodunk, egyszeriben magától értetődővé válik a Miatyánk parancsa, hogy *Isten nevét meg kell szentelnünk!*

B) **De hogyan kell megszentelnünk?**

a) Úgy, hogy alázatosan meghajtjuk Előtte homlokunkat és *Őt Urunknak, Atyánknak, Istenünknek elismerjük.* Ennek a kötelességnek tesz eleget Egyházunk, mikor a szent-

mise «Glória-jában annyi melegséggel, annyi bensőséggel imádkozza: «... laudamus te, benedicimus te, adoramus te, glorificamus te, gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam» ... Ó, mondjuk mi is minél nagyobb bensőséggel együtt a misézö pappal: «... dicsérünk téged, áldunk téged, imádunk téged, dicsőítünk téged, hálát adunk neked a te nagy, dicsőséged miatt» ...

Hiszen ezért vagyunk a földön! Azért, hogy az Istent megismerjük és Őt dicsérjük ... Maga az Úr mondja az emberről: «Dicsőségemre teremtettem, alkottam és készítettem» (Iz. 43. 7.)

Szent Egyházunkban elevenen él a tudat, hogy az Istent dicsérni egyik legelső kötelességünk. Ezért írja elő valamennyi fölszentelt papjának minden napra súlyos kötelezettség terhe alatt a papi zsolozsmának, a breviáriumnak elimádkozását. A breviárium legnagyobb része azsoltárokból áll, a zsoltárok pedig — jól tudjuk — az Istent dicsőítő gyönyörű énekek. Ahol pedig több pap él együtt — a régi nagy szerzetesházakban — ott nemcsak elimádkozzák, hanem eléneklik a breviáriumot.

b) De ennek a kérdésnek tárgyalása még egy újabb gondolatot is vet fel bennünk. Ha igaz az, hogy az Isten dicsőítése a legelső és legszentebb emberi kötelességünk, akkor ebből a szemszögből vizsgálva nemcsak meg tudjuk érteni *a szemlélődő életet élő, ú. n. kontemplatív szerzetesek életét is,* hanem egyenesen csodálattal telünk el irántuk.

Ma annyian gondolkodnak tévesen — még a katolikusok közt is — ezekről az elmélkedő és imádkozó szerzetesekről!

— Én elismerem azoknak a szerzeteseknek érdemeit, akik fiainkat az iskolában nevelik, akik nagy könyvtárakban búvárkodnak, akik betegeket ápolnak, akik plébániákon gondozzák a híveket ... De egyet nem tudok megérteni: mire valók azok a kontemplatív rendek, amelyeknek tagjai mást sem tesznek, mint imádkoznak, böjtölnek, vezekelnek és megint csak imádkoznak? Ezek ugyan mi hasznot hajtanak az emberiségnek? ...

Nem hallottatok még ilyesfajta beszédet? Igen: mi hasznot? Mert manapság mindent csak a haszon szerint ítélnek meg.

Ám jó; megfelelek, mi hasznot hajtanak. Tudjátok, mi hasznot? Törlesztik a mi adósságainkat! Igen: a tiédet, meg az enyémet, meg az egész emberiségét. Mert az Istent dicsőíteni minden embernek kötelessége és adóssága. Fájdalom sokan nem teszik meg ezt a kötelességüket. De pótolják

ezek az örökké imádkozó szerzetesek, akik szakadatlan imádsággal hódolnak a végtelenül szent Isten fölsége előtt.

C) **Mert az Isten szent, végtelenül szent!** Minden teremtményt valami titokzatos megilletődésnek kell megszállnia, amikor erre gondol. Talán még nem is eléggé jellegzetes ez a szó. Inkább borzadásnak nevezhetnők, de olyan borzadásnak, amelyben nincs semmi ijesztő, semmi elriasztó, — csak térdre kényszerítő.

a) Olyan szent az Isten, hogy *ennek a szentségnek sugara ráhull mindenre, ami az ő közelébe jut.* Ezért nevezzük azokat az embereket, akik az erények hősies gyakorlása által Istenhez közelebb jutottak, szenteknek. Ezért nevezzük az Isten házát, ahol az Istenhez könnyebben emelhetjük lelkünket, szentegyháznak. Ezért nevezzük azokat az eszközöket, amelyekkel Krisztus kegyelmében részesülünk, szentségeknek.

És — érdekes — Istennek ez a térdre parancsoló szentsége nem kizárólag a kereszténység sajátságos tana; kiérezték ezt a Krisztus előtti népek is. A primitív népek mindazt, ami az istenséggel összefüggött, «tabu»-nak nevezték. Ami pedig «tabu» volt, ahhoz hozzányulni nem volt szabad, azt kivonták a mindennapi használatból és tisztelettel vették körül. Ezért nem volt szabad pl. Egyiptomban Serapis istennek szent bikáit járomba fogni vagy bármiféle emberi célra munkába állítani. Ezért nem mertek az emberek az istentiszteleti szokásokon, tárgyakon, helyeken, ünnepeken változtatást eszközölni: ami az istenséggel bármiféle összeköttetésbe került, az telve van méltósággal, az szent és sérthetetlen, mert szent az Isten!

b) De mindez mit mutat, Testvéreim? Mutatja, mennyire az emberi természet legmélyéből fakad, vagyis más szóval mennyire természetes vonás bennünk, hogy az *Istennel szemben mély tiszteletet tanusítsunk.*

«Szenteltessék meg a te neved», — nem azt jelenti, hogy az Isten neve most legyen szentté és szilárduljon meg a szentségben, mert hiszen erre nincs szükség, ez úgyis megvan, az angyalok úgyis teremtésük óta éneklik: «Szent, szent, szent a seregek Ura, Istene»,.

Hát akkor mit jelent? Azt, hogy Isten nevét dicsőítsük az egész világon, hogy minden ember és minden teremtmény hajoljon meg hódolattal az Úr előtt, Isten tisztelete töltse el szívünket, szent megilletődéssel gondoljunk Istenre és mindenre, ami vele összefügg.

Aki pedig mindezt végigelmélkedi, az előtt egyszerre világossá válik, hogy mit is kívánunk a Miatyánkban, amikor azt kérjük, hogy szenteltessék meg az Isten neve; de egyben világossá válik az is, hogy az Isten nevének megszentelése csakugyan legfőbb kötelességünk.

II. Istent dicsőíteni kötelességünk.

Ha Isten végtelenül nagy, hatalmas, jóságos és szent Teremtőnk, akkor elvárhatja tőlünk, teremtményeitől, és ha mennyei Atyánk, elvárhatja tőlünk, gyermekeitől, hogy tiszteljük Őt.

A) **Milyen nagyszerű példák buzdítanak Isten nevének megszentelésére!**

Ezt a kötelességet igyekeztek betölteni az emberek már Krisztus előtt is. Az áldozati oltárok szerte a világon mind erről beszélnek. Ezért építette Mózes a szövetség sátrát, ezért Salamon a jeruzsálemi templomot, ezért zengett Dávid hárfája, — hogy megszenteljék az Úr nevét.

Előtt aztán az Úr Jézus, akinél jobban senki meg nem szentelte Isten nevét. Már születése percében ezt énekelték az angyalok: «Dicsőség a magasságban Istennek», és Krisztus Urunk egész földi élete ennek az istendicsőítésnek szolgálata volt. Ha tanított, — az Atyának dicsősége vitte rá. Ha betegeket gyógyított, — azért tette, hogy az emberek dicsőítsék az Atyát, ki a mennyekben van. Ha fáradozott, szenvedett, meghalt, — azért, hogy az Atyának megsértett Szívét engesztelje. Teljes joggal mondhatta el tehát búcsúbeszédében: «Én téged megdicsőítettelek a földön, a munkát elvégeztem, melyet rám bíztál.» (Ján. 17, 4.)

És ki szentelte még meg Isten nevét Krisztuson kívül? Mindenekelőtt is az ő Szent Anyja. «Ime az Úr szolgálóleánya, legyen nekem a te igéd szerint» (Luk. 1, 38.), mondja Mária teljes meghajlással és odaadással az isteni akarat előtt. Képzelhető-e Isten nevének nagyobb megszentelése, mint ha teljes odaadással követjük az ő parancsait?

És ki szentelte még meg Isten nevét? Az a Szent Pál, aki azt írhatta magáról: «A gyöngéknek gyönge lettem, hogy a gyöngéket megnyerjem; mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit üdvözítsek: (Kor. I. 9, 22.)

És még kik szentelték meg Isten nevét? A vértanuk, akik életüket adták hitükért. A hitvallók és szentek milliói, az emberek milliárdjai, akik a mindennapi élet szürke köte-

lességeit hősies lélekkel végezve igyekeztek Isten parancsát teljesíteni.

Valóban: milyen nagyszerű példák buzdítanának az Isten nevének megszentelésére!

B) Ha azonban multból a jelenbe tekintünk, aggódva tesszük fel a kérdést: Vajjon megszenteljük-e mi is, **vajjon megszenteli-e a mai emberiség is Isten szent nevét?**

a) Nézem a mai életet, — és nem merek feleletet adni. Nézem a mai szórakozási módokat, nézem a mai házas élet bűneit, a családok szétrobbanását, házastársak hűtlenségét, fiatalok léha életét — és nem merek feleletet adni. Nézem a gyermekek viselkedését szüleik iránt, nézem a szülők botránkoztató viselkedését gyermekeik iránt, nézem az emberek földhöz tapadt világfelfogását, Istenről megfeledkező földi tülekedését, — és nem merek választ adni.

Hihetetlen, mily durva, mily közönséges, mily vakmerő tud lenni az ember! Mily kihívóan tud viselkedni az Istennel szemben!

Az Antillák szigetcsoportjához tartozik Martinique szigete, fővárosa St. Pierre. Idősebb hallgatóim bizonyára emlékeznek az 1902. évi szörnyű katasztrófára. A főváros lakosságának egy része 1902-ben olyan istenkáromlást követett el, amelynek csak elmondásába is belereszket a lelkünk: Nagypénteken Krisztus Urunk kereszthalálának megcsúfolására a város egyik terén egy sertést keresztre feszítettek ... És ugyanaznap el kezdett füstölni az 1851 óta mozdulatlanul pihenő tűzhányó, a Monte Pelée, majd május 8-án rémes kitörés kíséretében tüzes láva sírjába temette az egész bűnös várost...

Döbbenetes, hogy milyen közönségessé, milyen vakmerővé tud válni az ember az Istennel szemben!

b) Régebben mintha elevenebben élt volna bennünk a tudat, hogy Isten nevét meg kell szentelnünk. Legalább is ezt mutatja az a szokás, hogy elődeink az élet apróbb és nagyobb vállalkozásaiba mindig Isten nevének segítségül hívásával indultak. Mielőtt valamibe fogtak, azt mondották: «In nomine Domini», fogjunk hozzá az Úr nevében. Régi házakon még sokszor olvassuk a fölírást: «Épült anno Domini 1600», «épült az Úr 1600. esztendejében». Minden esztendő az Úré, Őt kell benne életünkkel dicsőítenünk.

Fájdalom: mennyire veszendőbe ment ez a tisztelet a mai lelkekben! Rólunk is el mondhatja az Úr, amit Malachiásnál szemére vetett választott népének: «A fiú tiszteli atyját

és a szolga urát. Ha tehát én atya vagyok, hol az én tisz-teletem, és ha én Úr vagyok, hol a félelem tőlem?» (Mal. 1, 6.)

Ha Isten a mi Atyánk, mi az ő fiai vagyunk. De ebből a megtisztelő méltóságunkból nagy kötelességek is következnek. A gyermeknek méltónak kell magát mutatnia apjához. Vannak ugyan itt a földön nagynevű, okos, jellemes apák, akiknek jellemtelen és elromlott gyermekeik is lehetnek, de az ilyen esetekről mindig szomorúan beszélünk. Nos hát az istenfiúi méltóság arra kötelez minket, hogy életünkkel igyekezzünk méltóknak bizonyulni a mennyei Atyához, annyira, amennyire ez a földön élő gyarló embereknek lehetséges. Az Úr Jézus ismételten is hangoztatta ezt a kötelességünket. «Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes» (Máté 5, 48.). «Legyetek irgalmasok, mint a ti mennyei Atyátok is irgalmas» (Luk. 6, 36.).

c) És ezt annál is inkább tegyük, Testvérek, mert Isten nevét megszentelni, Istent dicsőíteni és szolgálni *nemcsak kötelességünk, hanem egyben örömünk és jutalmunk is.*

Az egyházi évnek egyik legkimagaslóbb ünnepét tartottuk a napokban: Áldozócsütörtököt. Emlékét annak a felemelő eseménynek, amikor az Úr Jézus földi küldetésének végén kivitte tanítványait az Olajfák hegyére és ott, arról a helyről, amely szinte még nedves volt a szenvedésben kihullott vérétől, szemük láttára dicsőségesen mennybe ment. Hogyan érdemelte meg Krisztus Urunk ezt a nagy jutalmat? Halljuk csak szavait, melyeket kínszenvedése előtti imájában mondott az Atyához: «Én téged megdicsőítettelek a földön, a munkát elvégeztem, melyet reám bíztál» (Ján. 17, 4.) Ime, nekünk is ez a feladatunk: megszentelni életünkkel és szavunkkal az Úr nevét, *megdicsőíteni életünkkel az Atyát, hogy életünk után minket is megdicsőítsen majd az Atya.*

*

Kedves Testvéreim! Mikor az első hieroglyph-írásos követ megtalálták, a tudósok szomorúsággal vették észre, hogy senki sem tudja a furcsa jeleket elolvasni. A kő megtalálója azonban nem esett kétségbe; szakadatlanul nézte az érthetetlen összevisszaságban futó ákom-bákom jeleket és vonalakat, és egyszer csak észrevette, hogy az egyik rajz különösen sokszor fordul elő, ennek pedig az uralkodó nevét kell jeleznie. Ez a királyi név lett aztán a kulcs az egész hierog-

lyph=írás megfejtéséhez és ennek nyomán tanulta meg újra az emberiség a már régen elfelejtett nyelvet . . .

Testvéreim! Egy nagy királynak neve, a Királyok Királyának neve rá van írva láthatatlan betükkel mindnyájunk lelkére. A mi feladatunk, hogy az élet hieroglyphái el ne torzítsák, el ne borítsák ezt a szent nevet, hanem feddhetetlen életünkön mindig fényesen tükröződjék az, hogy aki életünket látja, aki ránknéz, ebből tőlünk megint megtanulja a vallásosságnak már elfelejtett nyelvét: megtanulja megszentelni az Úr nevét.

Fektessük be tehát teljesen lelkünket, minden odaadásunkat a szavakba, mikor mondjuk: «Szenteltessék meg a te neved». Igen, Atyám, én is azon vagyok, életemmel és szavammal azon dolgozom, hogy az egész világon megdicsőítsék a te szent nevedet.

Milyen nagy vigasztalás lesz utolsó óránkon, ha valóban így éltünk! Ha majd elmondhatjuk magunkról: A munkát elvégeztem, melyet reám bizott az Isten. «Tisztesség és dicsőség érte az örökkévalóság halhatatlan, láthatatlan királyának, az egy Istennek, mindörökön örökké. Ámen.» (Tim. I. 1, 17.).

XXIV.

Szenteld meg Isten nevét szóval.

(Szentírás: Fil. 2, 5.–11.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Akinek van olyan fínom rádiókészüléke, hogy rövidhullámú leadóállomásokat is tud vele fogni, minden este 8 órakor vallásos tárgyú felolvasást hallhat az egyik állomáson. Az előadások a hét minden napján más-más nyelven történnek, de bármilyen nyelven hangzott légyen el a felolvasás, a leadást mindig ezzel a latin köszöntéssel fejezik be: «Laudetur Jesus Christus», «dícsértessék a Jézus Krisztus.»

Nem lehet megilletődöttség nélkül hallani, amikor a Vatikán rádiója — mert hiszen erről van szó — belekiáltja az egész világba az Úr Jézus dícséretét és segít ezzel is szóról-szóra teljesíteni Szent Pál szavait, melyeket az Úr Jézusról mondott: «Az Isten igen felmagasztalta őt és oly nevet adott neki, mely minden más név fölött van: hogy Jézus nevére minden térd meghajoljon: az égieké, a földieké és az alvilágiaké, s minden nyelv vallja az Atyaisten dicsőségére, hogy Jézus Krisztus az Úr.» (Fil. 2, 9.—11.)

«Laudetur Jesus Christus» — hangzik fel minden nap a Vatikán rádiójában. És méltán, mert hiszen azért van a Vatikán, azért a pápaság, azért az Egyház: azért, hogy megdicsőittessék az Isten neve, «szenteltessék meg a te neved.»

«Laudetur Jesus Christus», «dícsértessék a Jézus Krisztus», hangzik a keresztények ajkán gyakran a szép köszöntés. És méltán! Mert hiszen azért vagyunk a földön, az egész emberiség azért van a világon, hogy megszentelje Isten nevét, «szenteltessék meg a te neved.»

Hogy Isten nevét meg kell szentelnünk, erről volt szó a legutóbbi alkalommal. De hogy hogyan kell megszentelnünk, erről most akarok beszélni és a jövő vasárnap. Ma arról, hogy hogyan kell *Isten nevét megszentelnünk szóval, vagyis külső hitvallással*, a jövő vasárnap pedig arról, hogyan

kell Isten nevét megszentelnünk cselekedettel, vagyis Istent dicsőítő életünkkel.

I. Szóval is meg kell szentelnünk Isten nevét.

A) Mindenekelőtt is meg kell szentelnünk Isten nevét **negatív értelemben is.**

a) Vajjon mit jelent ez? Jelenti, hogy *Isten nevét ne káromoljuk.* Az Istennek különösen szép ajándéka, hogy mi, emberek, beszélni tudunk. Mennyi örömnek forrása ez, mennyi vigasztalásnak, mennyi szellemi haladásnak! Az Isten ezt a kiváltságot csak nekünk adta meg. Pedig az állatoknak épúgy van tüdejük, van torkuk, megvan a beszélő szervük, mint nekünk — és mégsem beszélnek. Miért nem beszélnek? Mert nincs mondani valójuk.

De nekünk az Úristen adott bőven mondanivalót. Nem hatványozott gonoszság-e, ha valaki Istennek ezzel a különösen szép adományával éppen Isten ellen él vissza, és beszédével Istent szidja? Nem vetheti-e szemünkre Isten nekünk is, amit a Zsoltárosnál mondott panaszkodva: «Ha ellenségem szórna reám átkokat, azt elviselném könnyedén; . . . de te, ki velem egyet akartál.» (Zsolt. 54, 13—14.)

Mily igaza van annak a plakátnak, amely sok holland vasuti állomáson van kifüggesztve: «Ha hiszel abban, hogy van mindenható Isten, akkor tiszteld Őt és ne vedd nevét haszontalanul és meggondolatlanul. Ha meg nem hiszel, akkor se használd az ő nevét, mert ezzel magadat is megalázod és másokat is sértesz.»

b) És ha súlyos bűn és Isten nevének megbántása a káromkodás, akkor mit szóljunk a *hamis esküvésről?*

— Kérem, én nem szoktan hamisan esküdni. Ez már igazán a legutolsó dolog. Még ha csak egyszerűen szavát adja valamire az ember, azt is meg kell tartani; hát hogyha még megesküszik valamire! . . . Igy méltatlankodik valaki . . . de olyasvalaki, aki évekkel ezelőtt «örök hűséget» esküdött feleségének a legünnepélyesebb formák közt az Isten oltára előtt, azóta azonban már rég elhagyta feleségét és mással él. Vajjon nyugodtan mondhatja-e el a «Miatyánk»-ban, hogy «szenteltessék meg a te neved?» Hiszen lehetne-e Isten nevét még fájdalmasabban megszentségteleníteni?

Ime, nem kell éppen csak részeg emberek durva káromkodására gondolni; fájdalom, sok más módja is van erre az embernek!

B) De az, hogy Istent nem káromoljuk és hamisan nem esküdözünk, Isten nevének csak negatív tisztelete. Természetesen **pozitív módon is kell az Istent tisztelnünk!**

a) Ennek első követelménye, hogy *szentnek tartsuk az Isten nevét!* Ha kimondjuk az édesanyánk nevét, bizonyára hála és megilletődés kíséretében tesszük. De vajjon mire gondolunk és egyáltalában gondolunk-e valamire, amikor az Úristen fönséges szent nevét kiejtjük? Jut-e eszünkbe a Zsoltáros szava: «Uram, mi Urunk, mily csodálatos az egész világon a te neved!» (Zsolt. 8, 2.) Átérezzük-e és el tudjuk-e mondani ugyancsak a Zsoltárossal: «Áldjad lelkem, az Urat, s egész bensőm az ő szent nevét.» (Zsolt. 102, 1.) «Áldott legyen az Úr neve most és mindörökre! Napkelettől napnyugatig dícsértessék az Úr neve.» (Zsolt. 112, 2.—3.) Pedig ez a megilletődött tisztelet illik hozzánk! Az a tisztelet, amely Newtont, a nagy csillagászt, arra kényszerítette, hogy levegye kalapját ahányszor Isten nevét hallotta, mert ő tudta, látta a csillagok csodálatos világából, hogy ki az Isten. Az a megilletődött tisztelet, amely szent Egyházunkat mindig eltölti, valahányszor az Istenről beszél, és ezért előírja, hogy ahányszor a szertartások közben kimondjuk az Úr Jézus nevét, vagy kimondjuk: «Dicsőség az Atyának, Fiúnak és Szentlélekistennek», mindig meg kell hajtanunk fejünket. Fejünket és lelkünket!

b) Ha pedig szentnek tartjuk az Isten nevét, akkor *szívesen és örömest hívjuk segítségül is.* Szívesen és örömest mondogatjuk, amit oly sokszor hallunk a mi liturgiánkban: «Adiutorium nostrum in nomine Domini», «a mi segítségünk az Úr neve.»

De hisz ez annyira természetes is! Miért választ az ember magának nevet? Azért, hogy a másik őt megszólíthassa és hívhassa. Ezért van neve az Istennek is, hogy reménnyel és bizalommal hívhassuk Őt. Nem mondja-e már a Zsoltáros is: «Az Úr nevében van a segítségünk, ki az eget és a földet alkotta.» (Zsolt. 123, 8.)

Örökös harc ez a földi élet. Közel s távolban mindenütt ellenségek vesznek körül. Nem is sejtjük, mennyi harci kedvet, mennyi erőt kaphatnánk abból, ha az élet nehéz küzdelmeire úgy indulnánk, mint a fiatal Dávid indult az óriási Góliát ellen: «Te karddal, dárdával és pajzzsal jössz ellenem, én pedig a Seregek Urának... nevében megyek ellened.» (Kir. I. 17, 45.)

C) Mikor pedig az Isten nevének megszenteléséről beszélünk, csak egész természetes, hogy különösképpen nem szabad elfelednünk **megszentelni, áldani és dícsérni, az Úr Jézus nevét.**

a) «Más név nem is adatott az embereknek az ég alatt, amelyben üdvözülnünk kellene.» (Ap. Csel. 4, 12.) Mióta Szent Péter e szavakat elmondta, *a lelki élet hősei és a világi pályák nagyjai egyaránt példát adtak Jézus nevének tiszteletére.* Jézus neve — Szent Bernát szerint — «méz az ajaknak, zene a fülnek, vígasság a szívnek.» Más alkalommal meg azt mondja ugyanez a szent: «Lelkem számára minden étel száraz, ha nem öntözi Jézus nevének olaja, íztelen minden csemege, ha nem érzik rajta Jézus nevének zamata, élvezhetetlen minden írás, ha nem olvasom benne Jézus nevét, üres minden beszéd, ha nem hangzik belőle Jézus neve.»

Nussbaum János, müncheni orvos-tanár, aki 31 éves orvosi gyakorlata alatt 10.000 operációt végzett, e szavakkal hajtotta örök álomra fejét. : Dícsértessék a Jézus Krisztus!

Cauchy, akit sokan a matematikusok fejedelmének mondanak, szívesen készítette elő a kisgyermekeket az első szentáldozásra és matematikusoknak szívesen tartott katekizmus-magyarázatokat. Halljátok csak az ő fölemelő hitvallását: «Én keresztény vagyok, vagyis éppen úgy hiszek Jézus Krisztus Istenségében, mint Tycho de Brahe, Kopernikus, Descartes, Newton, Fermat, Leibnitz, Pascal, Grimaldi, Euler, az összes csillagászok, és a mult század összes nagy matematikusai. Katolikus is vagyok, mint az előbbiek közül a legtöbben . . . Meggyőződésem nem örökölt előítélet, hanem mély kutatások eredménye.» Igen: az ilyen hitvallás is megszentelése Jézus nevének!

b) A bruxellesi múzeumban van egy megrendítő kép: a száműzött Napoleonnak képe; azé a Napoleoné, aki hatalma tetőpontján azt mondotta egyszer: «Mit nekem egy millió ember?» Most már Szent Ilona szigetén sínylődik rabságban, és körülötte annak a tömérdek katonának árnya lebeg ijesztően, akiket a saját ambicióiért szemrebbenés nélkül hajszolt halálba. Rémes nézni ezeket a kísérteties árnyakat, amint fenyegetve emelik kezüket Napoleonra, . . . és nézni Napoleon szemét, amint kitükröződik rajta a szörnyű felelősség marcangoló tudata . . .

Mi előttünk, keresztény hívek előtt, egy másik kép ele-

venedik meg gyakran: Krisztus a Kálvária keresztjén... Szintén milliónyi kéz emelkedik feléje, de nem azért, hogy szidja és megátkozza, hanem hogy áldja és dícsőítse. «Mit nekem egy millió ember?» — mondotta Napoleon: és föláldozta őket saját magáért. «Végtelen kincs nekem egyetlen egy ember is» — mondotta Krisztus: és föláldozta önmagát őértük.

Ó, ezt el nem felejthetjük soha! Lehet az ember szívtelen, lelketlen és gonosz, de annyira hálátlanok, annyira közönségesek nem lehetünk, hogy valaha is megfeledkezhetnénk az Úr Jézus hallatlan áldozatáról, amit irántunk való szeretetből magára vállalt!

Főleg nálunk, magyar földön terjedt el az a szép szokás, hogy az emberek valaha nem «jó napot»-tal köszöntöttek egymásnak, hanem az Úr Jézus dícséretével. Bárcsak úgy volna ez még ma is! Bárcsak igaza volna még ma is a költőnek, és minél több falura és városra állanának szép szavai:

Falunkban ősrégi szokás,
Ki tudja, hány száz éve,
Egymásnak mindig így köszön
A falu egész népe:
Dícsértessék a Jézus Krisztus!

Alig serked szét nyilazón
Hajnalpir az ég alján,
Kutak mellől az emberek
Egymásnak továbbadják:
Dícsértessék a Jézus Krisztus!

Szemecskéjéről a gyerek
Törli a fele-álmot,
S már így ütődik a szava
Reáhajló anyjához:
Dícsértessék a Jézus Krisztus!

Mezőn, úton, a ház előtt
Mint fölcsillanó szikra
Hull áldásként a megszokott,
Hűséges útjaikra:
Dícsértessék a Jézus Krisztus!

A játszadozó gyereke,
Ringó lépésű lánya,
Ha szomszéd szomszéd-ajtót nyit
S kezet nyujt parolára:
Dícsértessék a Jézus Krisztus!

(Nagy Miklós.)

Igen, Testvéreim, ez is megvalósítása az Úr imájának: «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved.»

II. Istentisztelettel is meg kell szentelnünk Isten nevét.

A) Mikor azonban az Isten nevének megszenteléséről, az Isten tiszteletéről beszélünk, csak természetes, hogy nem feledkezhetünk meg az Isten tiszteletének arról a módjáról sem, amelyet kiváló értelemben nevezünk «istentiszteletnek: **a szentmiséről.**

a) Hogy kicsoda az Isten, hogy milyen szent és fönséges Úr, de egyben milyen jóságos mennyei Atyánk, azt az emberi lélek talán sehol melegebben meg nem sejti, mint *egy vasárnapi plébániai misének fölemelő pillanatában*, amikor a híveknek apraja-nagyja, öregje-fiatalja, szegénye-gazdagja, tanultja-tanulatlanja egy szívvel-lélekkel hódol a közös mennyei Atya előtt és örvendező lendülettel tör elő ajkukról az ének:

Téged, mennyei Atya
Illet a dicsőség;
Fiaid hódolata,
Imádás-tisztesség.

Isten annyira szent, hogy a bűnös emberek még olyan jóakaratú hódolata sem volna méltó megszentelése az ő nevének. De igenis elégséges tiszteletet ad neki az Ő Szent Fiának végtelen értékű áldozata, a szentmiseáldozat. Nincs a világon, sőt el sem képzelhető fönségesebb megszentelése Isten nevének, mint Krisztus Urunk áldozatának mindennapi bemutatása. Egyetlen egy szentmise több tiszteletet jelent Isten nevének, mint a menny és föld minden lakójának minden imádsága.

b) Aki pedig ezt végiggondolja, azonnal *megérti az Egyház szigorú parancsát: a vasárnapi misehallgatás súlyos kötelességét.* Igen, az Egyház azért van, és csak azért van, hogy megszentelje az Isten nevét. Ennek pedig legfönségesebb módja a szentmise.

Istent nem lehet tisztelni istentisztelet nélkül. Ez már csak magától értetődik! Nem tiszteli tehát az az Urat, aki nem tartja meg és nem tartja tiszteletben az Úr napját. Aki

nem vesz részt vasárnap szentmisén, az meghazudtolja a Miatyánk első kérését, mert önmaga nem szenteli meg az Úr nevét.

B) Tudom, mire szoktak hivatkozni a templomtól húzódozók. Krisztus szavaira: «Te pedig, mikor imádkozol, menj be kamarádba, és ajtót betéve imádkozzál Atyádhoz a rejtekben; és Atyád, ki lát a rejtekben, megfizet neked». (Máté 6, 6.)

Valóban mondotta ezt az Úr Jézus. De hogy ezzel csak a farizeusok kirakatvallásosságát akarta elítélni és nem magát a templombajárást, azt világosan mutatja az ő saját példája: Ő ugyancsak nem maradt a szobájában, hanem tudjuk, **mennyit és mily szeretettel járt a templomba is.**

a) Az evangéliumnak egyik legbájosabb jelenete *éppen a serdülő Jézus zarándoklását írja le a jeruzsálemi templomba.* Valóban kedves kép lehetett: amint Szűz Mária és Szent József közrefogják a 12 éves Jézust és zsoltáréneklés meg imádkozás közt haladnak Jeruzsálem felé. Nyiltan vallják az egész világ előtt: «Örvendeztem, mikor azt mondották nekem: Az Úr házába megyünk». (Zsolt. 121, 1.)

Pedig ha valaki, akkor Krisztus Urunk mondhatta volna el joggal magáról: Én nem szorulok a templomra. Ha én imádkozni akarok a mennyei Atyához, bárhol, bármelyik pillanatban és bármely helyen megtehetem, hiszen «én és az Atya egy vagyunk». (Ján. 18, 30.) És Krisztus Urunk mégsem tette ezt. Nagy példaadás ez mindenkinek és nagy szemrehányás sokaknak.

b) Igen: példaadás! Példaadás *az a hitvalló, nyilt eljárás, ahogyan az Úr Jézus a templomba ment imádság és énekszó között.*

Nemrégiben olvastam egy orosz munkásról, aki vallás ellen izgató gyűlésről ment haza és első szava ez volt gyermekeihez: A nyakatokból vegyétek le azt a keresztet, aztán mától kezdve nem szabad imádkoznotok! Értitek? . . .

Hogyne értették volna szegény gyermekek! Hiszen apjuk dühös tekintete nagyon érthetően beszélt nekik. Hanem pár nap mulva a munkás egyik kis leánya suttogva hajlik a szomszédban barátnője mellé és fülébe súgja:

— Te, ha el nem árulsz, megsúgok valamit: amióta apánk megtiltotta, azóta a paplan alatt imádkozunk . . .

Milyen fájdalmas jelenet: paplan alatt imádkozó kisgyermekek! Ennél csak egy szomorúbb van: a paplan alatt imádkozó felnőttek! Pedig mennyien vannak! Nemcsak

Oroszországban, — nálunk is, és szerte a világon! Ezek azok a keresztények, akik a könyvkereskedésbe ezzel állítanak be: Kérek egy imakönyvet, — de egészen kicsikét, ami elfér a mellényzsebben; tetszik tudni, manapság jobb, ha az ember kezében nem látnak ilyesmit!... Meg egy szentolvasót is kérek, de azt is egész kicsikét, hogy azt se lássák...

Szokott ez az illető a templom előtt keresztet is vetni, de inkább csak olyan valamiféle csökevényes mozdulattal, hogy inkább azt higyjék, mintha por hullott volna a mellére és azt söpörné le. Sőt még térdet is szokott hajtani a templomban, de csak kissé megbiccenti magát, mintha véletlenül megbotlott volna. Jaj, csak észre ne vegyék!... De azért mindennap elimádkozza: «Szenteltessék meg a te neved»... És nem jut eszébe, hogy hát ki fogja megszentelni az Isten nevét, ha még az ő hívei is ilyen félénken lapulnak az emberek előtt?

C) Érzitek, Testvérek, milyen fájó sebére tapintottam most éppen a mai hitéletnek? **Isten nevét megvallani nyílt hitvallással!**

a) Talán nincs a földkerekségén még egy intézmény vagy egyesület, amelynek tagjai oly félénk aggodalmaskodással rejtegetnék meggyőződésüket és hovatartozásukat, mint ahogy azt a gyáva és félénk keresztények ma meg tudják tenni.

Szent Ágoston írásaiban érdekes párbeszédről tesz említést, amely egyik véres keresztényüldözésben folyt le, *Simplicianus* vértanu és *Victorinus*, ünnepelt pogány szónok között.

— Légy nyugodt — mondta Victorinus a vértanunak —, én a tietek vagyok, én még mint keresztény fogok meghalni.

— Nem hiszem addig, amíg nem látlak a templomban — felelte Simplicianus.

— Hogyan? Hát a templomfal tesz valakit kereszténnyé? — kérdezi a szónok.

— Korántsem — mondja a vértanu. — De Krisztus Urunk ezt tanította: Aki megtagad engem az emberek előtt, én is meg fogom tagadni mennyei Atyám előtt.

Victorinus gondolkodóba esett; belátta, hogy a vértanu követelése mennyire jogos és igaz. Krisztust nyiltan is meg kell vallani és szent nevéért nyiltan is ki kell állani. Az ős-keresztényeknek vérük ontásával kellett, nekünk csak azzal, hogy emberfélelem és gyávaság nélkül résztveszünk vallási

mozgalmainkban, színt vallunk és dolgozunk vallásunk ügyéért.

b) Ne értsetek félre, Testvérek: én is azt hirdetem, hogy a vallásosság a lélek belső dísze és kincse, és azt nem szabad nagyharangra kötni és farizeusmódon utcák sarkán kidobolni. Azonban . . . *vannak helyzetek, idők, események, amikor nyiltan ki kell állani a zászlóval* és amikor meg kell mutatnom nyiltan is, a világ előtt is, — azzal is, hogy résztveszek a közös áldozáson, körmeneten, katolikus gyűléseken, azzal is, hogy kire szavazok a képviselőválasztásnál, azzal is, hogy milyen ujságra fizetek elő, azzal is, hogy milyen kereskedőnél vásárlok, azzal is, hogy adok-e a Karitásznak a szegénygondozásra és így tovább . . . mindezzel meg kell mutatnom, hová tartozom és mily komolyan veszem vallásomat. Igen, ez mind benne van az imában: «Szenteltessék meg a te neved». És aki ezt nem akarná elhinni, az csak elmélkedjék az Úr Jézus nagyon komoly szavain: «Aki megvall engem az emberek előtt, én is megvallom azt Atyám előtt, . . . aki pedig megtagad engem az emberek előtt, én is megtagadom azt Atyám előtt». (Máté 10, 33.)

*

«Laudetur Jesus Christus» — hangzik föl minden este a köszöntés a Vatikán rádióállomásán. Ez az utolsó mondat, amellyel befejezik a leadást; lehet-e kedvesebb kívánságom, mint hogy ez legyen az én utolsó szavam is, mikor majd egyszer én is befejezem életemet!

Egy buzgó, vallásos, öreg anyóka súlyos betegen feküdt ágyán. Egész életében híven szolgált Istennek, olyan nyugodtan várta halálát, amilyen nyugalmat csak az Isten szolgálatában eltöltött élet adhat . . . De valami mégis bántotta, nyugtalanította, el is mondotta a mellette álló lelkiatyának.

— Drága lelkiatyám, ha én most az égbe kerülök, és a nagy Isten elé lépek, hát mit mondjak én Neki, én, gyámoltalan öregasszony? Nem forogtam én még ilyen rangos társaságban! Attól félek, ki sem tudom majd nyitni a számat! . . .

Ez bántotta a szegény jó lelket. A lelkipásztor meghatódott ilyen meleg hit hallatára és így felelt:

— Csak legyen nyugodt, kedves nénikém. Mihelyt megérkezik majd az Úristen trónja elé, hajtsa meg szépen a fejét és csak ennyit mondjon: Dícsértessék a Jézus Krisztus. És majd meglátja, a mennyország minden sarkából csak úgy

zengeni=visszhangozni fog rá a válasz: Mindörökké, amen! Mindörökké, amen! . . . .

Testvérek! Milyen egyszerű, naiv kis történet és mennyi bölcseség van benne! Hiszen nem ez=e a célja az egész emberi életnek?

Adja Isten, hogy mi is életünkkel szentelhessük meg az ő szent nevét, és az ő dicsőítésében eltöltött élet után mi is ezekkel a szavakkal állhassunk trónja elé: Dícsértessék a Jézus Krisztus, — hogy majd a mennyország minden sarká=ból visszhangozzék rá az újonnan érkező testvérüket öröm=mel üdvözlő seregek válasza: Mindörökké, amen! Mind=örökké, amen!

XXV.

Szenteld meg Isten nevét életeddel.

(Szentírás : Róm. 12, 1. 2.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Az egész teremtett világnak, benne pedig elsősorban az embernek, az a legfőbb feladata, hogy dicsőítse az Istent, a világ Teremtőjét és Urát. «Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved . . .» Így imádkozunk mindennap Krisztus Urunk parancsa értelmében; de nemcsak imádkoznunk kell ezért, hanem ilyen értelemben dolgozzunk is: hogy amit szavunkkal kérünk, azt életünkkel elősegítsük és megvalósítsuk.

Mert Isten nevének megszentelése az Isten akarata szerint eltöltött emberi élet is! Hiszen nem tanítja-e az Úr Jézus egész világosan: «Az által dicsőíttetik meg az én Atyám, ha sok gyümölcsöt hoztok». (Ján. 15, 8.) Sok gyümölcsöt hozunk, vagyis ha egész életünk szakadatlan «Gloria Patri» lesz, az Atyának dicsőítése.

Ezt kívánja meg Szent Pál is: «Akár esztek, akár isztok, akár bármi mást tesztek, mindenkor Isten dicsőségére cselekedjétek». (Kor. I, 10, 31.) Dehát nem mesterkélt gondolat, nem erőltetett követelmény-e ez? Annyira nem, hogy egy másik helyen Szent Pál még rá is dupláz és egyenesen azt követeli, hogy dicsőítsük Istent nemcsak életünkkel, hanem még testünkkel is. A korinthusi híveknek ugyanis ezt írja: «Dicsőítsétek meg és hordozzátok az Istent testetekben». (Kor. I. 6, 20.)

De ha ez így van, ha igaz az, hogy nemcsak szóval, hanem életünkkel is meg kell szentelnünk Isten nevét, és életünkkel is ki kell mutatnunk szeretetünket Isten iránt, akkor ebből a szempontból igen komoly lelkiismeretvizsgálást kell elvégeznünk. Komoly kérdéseket kell feladnunk magunknak a mai szentbeszéd folyamán, hogy vajjon igyekszünk-e életünkkel is eleget tenni annak, amit a Miatyánk első kérésében imádkozunk: «Szenteltessék meg a te neved».

Ime, halljátok ezt a négy komoly kérdést.

I. Isten szeme előtt jársz-e?

Az első kérdés: Vajjon Isten szeme előtt jársz-e?

A) **Isten nevének megszentelése, ha állandóan Isten szeme előtt járunk és élünk.**

Hogyan értsük ezt?

Nem messze Palermótól emelkedik a keresztény építő-művészet egyik legszebb alkotása, a monrealei dóm. Padozata, a falak alsó része, az oszlopok csupa ragyogó márvány, a többi része pedig — több mint 6.000 négyzetméternyi területen — csillogó, aranyos, pompás mozaik. A mozaik-képek tarka változatosságban mutatják az angyalokat és arkangyalokat, az Ó- és Újszövetség szereplőit, prófétáit, apostolait és az Egyháztörténelem nagy szentjeit . . . azonban az egész tarka változatosság közepén, a szentély falát szinte teljesen betöltve, az Úr Jézus óriási mellképe látható, amint áldásra emeli kezét és fönséges alakjával átfogja, magához láncolja és uralja az egész templomot. Akárhová álljunk, akárhol legyünk, nem tudunk Krisztus szemétől szabadulni: Krisztus mindenütt reánk tekint.

Most már világos, mire gondoltam az elébb: nekünk is így kell az Istent beállítanunk mindennapi életünkbe. Tömérdek apró-cseprő küzdelem és változatosság vár ott reánk, harc és leveretés, győzelem, öröm és fájdalom vegyesen, — de mindezen túl, mindezek fölött folyton éreznünk kell magunkon Isten atyai szemének melengető, bátorító tekintetét.

Vajjon hogyan lehet ezt elérnünk?

B) Szent Pálnak mélyértelmű figyelmeztetése segít ahhoz. **«Az Isten házanépe» vagyunk és ennek a háznak «szegletköve maga Krisztus Jézus».** (Ef. 2, 21.) — írja az efezusi hívekhez.

Dehát mit jelentsen az, hogy Krisztus az életünk szegletköve?

Megkérdem a mai embert, — nem nagyon érti. Megkérdem a régieket, — úgy látom, azok jobban megértették. Annyi szép szokásuk volt, ami ma már ismeretlen előttünk! Én még emlékszem, hogy gyermekkoromban az édesanyám, mielőtt megszegte volna az új kenyeret, a késsel keresztet rajzolt rá. Tudom, hogy régen voltak olyan leveses tálak, amiknek az alján az utolsó kimert kanál után föltűnt beírva «Jézus» neve. Olvastam, hogy a kivágott erdőkben minden ledöntött faóriás törzsére egy-egy keresztet rajzoltak. Amikor

valaki bejött a szobába vagy kiment, szentelt vízzel keresztet vetett magára. Háromkirályok napján a házszenteléskor pedig három keresztet rajzoltak krétával minden szobaajtóra. És az a sok szentkép és házi áldás a falon! És a sok feszület az utak szélén! És a közösen végzett reggeli és esti imák! És így tovább . . . Mennyi szép szokás, ami mind mutatja, hogy őseink sokkal jobban életük szegletkövévé tették az Úr Krisztust és egész életükkel, munkájukkal és pihenésükkel, evésükkel és alvásukkal valóban meg akarták szentelni az Isten nevét.

Ezek közül a szokások közül sokat ma már elfeledtünk, sok már csak a multé. De nem szabad elfelednünk s nem szabad a multba eltemetnünk a nagy gondolatot: az Isten szeme előtt járni, Isten szeme előtt élni le életünket és magunkévá tenni Szent Ágoston mély tanítását: «Semmi volnék, én Istenem, semmi volnék, ha Te bennem nem volnál. Vagy inkább úgy igaz, hogy semmi volnék, ha benned nem volnék, mert tőled, általad és benned vannak mindenek!» (Vall. II, 2.)

C) Krisztust tegyük életünk szegletkövévé! Ugyanezt a gondolatot más szavakkal így fogalmazhatnók meg: **Krisztus ruhájába öltözködve jelenjünk meg a mennyei Atya előtt.**

Artaxerxes királynak hirtelen meghalt az egyik legkedvesebb barátja, Theridates, akit jobban szeretett, mint bárkit a világon. Nagy fájdalmában arra kérte feleségét, hogy néhanapján vegye föl magára a meghaltnak bíboröltönyét és úgy jelenjék meg előtte: hadd hihesse legalább ilyenkor, hogy még él a barátja. És megígérte a feleségének, hogy amikor ebben a ruhában jelenik meg előtte, kérhet amit akar: teljesíteni fogja.

Különös ígéret . . ., de mintha Szent Bonaventura is hallott volna erről, mert egy ízben így ír: «A mennyei Atya előtt az ő Fiának öltönyében jelensz meg, ha úgy fogadod Istentől a szenvedés keserű kelyhét, amint Krisztus fogadta; ha megaláztatást és gúnyt olyan türelemmel viselsz, mint Krisztus viselte; ha szegénységben és elhagyatottságban oly alázattal veted magad alá Isten akaratának, mint Krisztus alávetette; ha ellenségeidnek és üldözőidnek szívből megbocsátasz és még imádkozol is értük, mint Krisztus tette. Ily módon Krisztus bíboröltönyével leszel ruházva és a mennyei Atyától mindent megkaphatsz, amit csak kérsz».

Ime, Testvéreim, az első nagy kérdés, amit ma itt csak

fölvetek, de amire a választ mindenki otthon adja majd meg saját magának: Vajjon az Isten szeme előtt jársz-e? Ha igen, — életeddel szenteled meg az Isten nevét.

II. Nem szeretsz-e valamit Isten ellenére?

Jön aztán a második kérdés: Nem szeretsz-e valamit Isten ellenére?

A) Mondd, kérlek, Te nem szereted az Istent?

— Dehogy nem! Hogy kérdezhetsz ilyet?

— Csak azért, mert ha valóban szereted az Istent, akkor **nem szerethetsz semmit az Isten ellenére.**

— Hát ez nem értem . . .

— Pedig mennyire érthető! Ha csakugyan szereted az Istent, nem ragaszkodhatsz olyan dolgokhoz, olyan kétes barátokhoz, olyan gyanus tervekhez, olyan tiltott élvezetekhez, olyan bűnös viszonyhoz, amit az Isten nem szeret, amit az Isten tilt, ami az Istent súlyosan sérti. Mondd, érted már? Vagy csak nem akarsz te is úgy gondolkodni, mint Indiában a hindú kereskedők?

Az Indiában fekvő Ulverben az egyik angol kormányzónak az jutott eszébe, hogy a boltokkal megrakott utcákra a hinduk szent fájából fasort ültet és így védi meg a közönséget a nap heve ellen. Lett erre nagy riadalom és tiltakozás a hindu kereskedők között! Küldöttség ment a kormányzó elébe: Ültethetsz akármit, csak éppen azt a fát ne ültesd oda, mert akkor végünk van, csődbe jutunk . . . Csődbe jutnak? Ugyan miért jutottak volna csődbe? Azért, mert a hinduknak a szent fa alatt sem átkozódniok, sem esküdniök, sem hazudniok nem szabad. Ha tehát csupa ilyen fa fog állani minden üzlet előtt, amelyik alatt hazudni nem szabad, ez egyértelmű a kereskedők bukásával . . .

Szegény hinduk! És szegény európai «hinduk», akik nem tudjátok, hogy nemcsak a «szent fa» alatt, hanem mindig és mindenütt az Isten szeme előtt áll egész boltotok, és életetek, és gondolatotok . . . «Mert őbenne élünk, mozgunk és vagyunk» (Ap. Csel. 17, 28.), Ő «mindenek fölött, mindenben és mindnyájunkban vagyon» (Eph. 4, 6.). «Tagjaitok a Szentlélek temploma, ki bennetek vagyon». (Kor. I. 6, 19.)

B) Isten temploma vagyok, meg kell becsülnöm a templomot, **meg kell becsülnöm a bennem lakó Istent!** Mennyit lehetne ezen elmélkedni: bennem lakik az Isten!

Mily értékes erőforrás lenne minden kísértéssel szemben, ha szemébe tudnám vágni: Távozzál tőlem, sátán! Hogy tehetném én ezt a gonoszat: hisz bennem lakik az Isten! Vagy mikor készül erőt venni rajtam a kislelkűség és csüggedés, a reménytelenség és kétségbeesés, ha el tudnám mondani magamnak: Nem szabad kétségbeesnem, hisz bennem lakik az Isten!

Keresztények vagyunk: Krisztushoz tartozunk, mondja Szent Ágoston (Serm. 130, 4.) Dühönghet a világ — nem tör össze: Krisztuséi vagyunk! Hízeleghet a világ, — nem csábít el: Krisztuséi vagyunk!

Igen: ez mind az Isten nevének megszentelése — nem szóval, hanem élettel.

De aztán lehet itt még tovább is menni! Hogyan öltözködhetném én ily frivol módon, hogyan járhatnék én ilyen léha társaságba, hogyan mehetnék én ilyen sikamlós előadásra, hogyan folytathatnám ezt a könnyelmű ismeretséget, — hisz bennem lakik az Isten!

Bizony, Testvérek, sokan vannak, akik mondják — és talán teljes jóhiszeműséggel mondják —, hogy szeretik az Istent, mikor azonban komoly lelkiismeretvizsgálással ellenőrzik sok önámításukat, így kell felkiáltaniok Szent Ágostonnal együtt: «Jaj, de sokféle módon gyujt az ember gyertyát az ördögnek!» (Vall. I. 17.)

Ime, mi mindenre kér feleletet a második kérdés: Nem szeretsz-e valamit az Isten ellenére?

III. Adsz-e másoknak jó példát?

Jön az újabb kérdés: Adsz-e másoknak jó példát?

A) Mondd, nem szereted az Istent?

— Ugyan, hogy lehet ilyet csak kérdezni is!...

— Hát csak azért, mert nem teszel semmit azért, hogy mások is szeressék. Nem adsz jó példát másoknak!

Ugyan gondolkoztunk-e már a példaadás szent kötelességén? Adunk-e jó példát életünkkel azoknak, akik messze szakadtak Istentől? Nem kell-e nekünk is magunkra vennünk Szent Pál szemrehányását, melyet a rómaiakhoz írt levelében tesz: «Az Istennek nevét miattatok káromolják a pogányok között». (Róm. 2, 24.)

— Hát mit tegyek? — kérded. Kiálljak prédikálni a piacra?

— Ah, dehogy! Figyeld csak meg, hogy mit kell tenned. Isten nevének méltó megszentelése az is, ha az ember mély hódolattal helyezi egész életét az Isten kezébe és akaratát az Isten akaratához szabja. Az az emberi élet, amelyik Isten parancsai szerint folyik le, szakadatlan elismerése az ő uralmának, tehát szakadatlan megszentelése Isten nevének. Olyan ez az élet, mint egy állandó prédikáció az Isten dicsőítésére, mert hiszen az emberek jól tudják, honnan meríti ez a társuk az erőt, hogy kötelességét mindig teljesíteni tudja, hogy a kísértésekkel szemben győzni tudjon, hogy a csapások közt lelki egyensúlyát megőrizni tudja és hogy szelíd, nyugodt derűvel várja földi életének befejezését. Egy ilyen élet szakadatlan dicsőítése Isten nevének.

B) Nem kell tehát okvetlenül papnak lennünk — és prédikálhatunk. Nem kell misszionáriusnak mennünk — és téríthetünk. *Prédikálhatunk, téríthetünk, megszentelhetjük Isten nevét* **példaadó életünkkel.**

Igen, Isten nevét szentelitek meg, ti, Testvérek, akik zúgolódás nélkül napról-napra, évről-évre teljesítitek apró, fárasztó, senkitől nem méltányolt, mindennapi kötelességteket.

Isten nevét szentelitek meg, akik nagy anyagi és még nagyobb lelki áldozattal dolgoztok a társadalmi nyomor enyhítésén, árvákat, öregeket gondoztok, szegényeket ruháztok, betegeket ápoltok.

Isten nevét szentelitek meg, kik egy megdöbbentően léha világban élve, — ahol minden eladónak látszik — győzelmes tisztaságban tudjátok lelketeket megőrizni a gonoszság fertőzésétől.

Isten nevét szentelitek meg ti, kedves beteg testvéreim, akik hetek, hónapok, talán évek óta sínylődtök a betegágyon, és fájdalmatokat elrejtve tudtok hősiesen mosolyogni és reszkető kezeteket a feszület felé nyujtva meg tudjátok alázattal csókolni annak sebeit, aki még többet szenvedett értetek, értünk, mindnyájunkért. Ó, igen, Testvérek, ez mind az Isten nevének megszentelése; ez mind jó felelet a harmadik kérdésre: Adsz-e másoknak jó példát?

IV. Hozol-e áldozatot Istenért?

De egyúttal felelet a negyedik, az utolsó kérdésre is: Hozol-e áldozatot az Istenért?

A) 1925-ben a szentség hírében halt meg egy 12 éves

kisfiú, Fontgalland Guido. Tőle származik ez a naivnak látszó, de mélyértelmű gondolat: **«A legszebb szó, amit az ember az Istenhez mondhat: Igen!»**

Valóban az! Fiam, leányom, akarsz-e követni áldozatok árán is? — szól hozzánk az Isten. Igen, akarlak!

Fiam, leányom, kitartasz-e parancsaim mellett az élet nehéz kísértéseiben is? Igen, kitartok!

A világháború borzalmaiban örmény menekültek jutottak a pápához. Vezetőjük, az agg trapezunti püspök, rémes dolgot mondott el. Arab és török csapatok a kisázsiai Erzerum mellett összeterelték egy község valamennyi leányát és asszonyát és felhajtották őket a Kemakh fensíkjára; a fensík meredek szakadékban végződik, amelynek szédületes mélységében a hegyekről lezuhanó vízáradat háznagyságú sziklákat görget.

— Válasszatok: vagy háremeinkbe mentek, vagy a mélységbe taszítunk benneteket, hangzott a megrémült fogoly nők felé a törökök szava.

Lent a mélységben a zuhatag morajlik. A leányok közül hirtelen kilép egy életerős, nemes tartású fiatal leány. Szemében az elszántság tüze. Lelke előtt az Úr Jézus arca fénylik. Csengő hangon a keresztvetés szavait kezdi mondani s a kereszt jelével megjelölvén homlokát, egyetlen szökéssel a feneketlen mélységbe veti magát. Mikorra a banditák az ámulatból magukhoz térve körülnéztek, egyetlen nő sem volt a fensíkon: valamennyien leugrottak a mélységbe!... Megdöbbentő jelenet! Az életet eldobni soha nem szabad. De kétségbeesett tettüket a téves lelkiismeret meggyőződése menti; ők nemcsak életükkel, hanem életük áldozatával is akarták tisztelni Isten nevét.

B) És hogy **csakugyan áldozatos életünkkel lehet leginkább megszentelni Isten nevét,** azt Szent Pál világosan tanítja, mikor így ír: «Kérlek benneteket, testvérek, az Isten irgalmasságára, hogy adjátok testeteket élő, szent és az Istennek tetsző áldozatul». (Róm. 12, 1.)

Szent Pál különösen kiemeli azt a veszedelmet, amit az ember számára az anyagias test jelent; minthogy éppen az visz bennünket a legtöbb bűnre és mert főleg annak ösztönös vágyai ellenkeznek legtöbbet az Isten törvényével, azért követeli, hogy éppen ezt hozzuk áldozatul az Úrnak.

De hogyan tudjuk testünket áldozatul hozni az Úrnak? Vajjon úgy-e, amint egyes pogányok tették, mikor kis gyermekeiket a Moloch-bálvány izzó érckarjaiba dobták? Hogyan

hozzuk áldozatul az Úrnak szemünket, nyelvünket, szánkat, fülünket? Úgy-e, hogy levágjuk azokat?

Dehogy! Már Aranyszájú Szent János megfelelt a kérdésre, mikor ezt írta: «Ha a szemed nem néz semmi bűnöset, áldozatul hoztad; ha nyelved nem beszél semmi ártalmasat, ha kezed nem cselekszik semmi gonoszat, áldozat ez az Úrnak». (20. hom. in. ep. ad. Rom.) És ha kötelességeidet híven teljesíted, ha dolgozol, ha a megpróbáltatásokat Isten nevében erős lélekkel viseled, áldozatul hoztad életedet az Úrnak és életeddel szentelted meg az ő szent nevét.

— De, mondod talán, annyi keserűség van a lelkemben, annyi nekilendülés és ismét elcsüggedés, annyi csetlés-botlás . . . Igaz, hogy az Istené szeretnék lenni, igaz, hogy a jóakarat megvan bennem, — de mégis, hogyan adjam én Istennek ezt az életet, amelyik keverve van annyi emberi gyarlósággal?

Testvérem, ki így panaszkodol, figyeld csak meg az Isten szolgáját, amikor a szentmisében fölajánláskor a kehelybe beleönti a tiszta, gyöngyöző bort, hogy majd a misében az Úr Jézus szent vérévé változzék az át. Nem vetted-e még észre, hogy a tiszta bor mellé egy csöppnyi vizet is önt, hogy a jó bor meg az ízetlen víz összekeveredve adja azt az anyagot, amit aztán átváltoztat Krisztus drága vérévé? A tiszta bor — a te jóakaratod; a hozzákevert víz — a te emberi csetlésed-botlásod; keverd egybe a kettőt (persze, a vízből minél kevesebb legyen!) és ajánld föl az egészet az Isten dicsőítésére. Így majd egyszeriben megérted Szent Pál parancsát: «Akár esztek, akár isztok, akár bármi mást tesztek, mindent Isten dicsőségére cselekedjetek». (Kor. I. 10, 31.)

*

Kedves Testvéreim! Egy kapitánynak leszakadt kabátjáról a gombja. Szólott Szabó János nevű katonájához, hogy varrja föl.

— Kapitány úrnak alássan jelentem, engem csak hívnak «Szabó»-nak, de nem vagyok az.

— Akkor én téged nem használhatlak, fiam — felelte a kapitány.

Az utolsó ítélet nagy rapportján hányan fogják majd Isten ajkáról hallani, amit ez a katona hallott a kapitányától! Milyen döbbenetes lesz hallani, ha majd az Isten mondja valakinek az ítélet napján: Téged csak hívtak kereszténynek, de nem voltál az, — nem használhatlak!

Mit is érne a keresztény név keresztény élet nélkül! Ó, igen! «Ha Istent dícséritek — mondja Szent Ágoston —, teljesen dícsérjétek: szóval, élettel, tettel» («cantet vox, cantet vita, cantent facta». Enarrat, in ps. 148.).

Mit is érne a keresztény név keresztény élet nélkül! «A tiszta és szeplőtelen vallásosság az Isten és az Atya előtt ez: ... magát szeplőtelenül megőrizni e világtól.» (Jakab 1, 27.)

Mit is érne a keresztény név keresztény élet nélkül! «Kérlek tehát benneteket, testvérek, az Isten irgalmasságára, hogy adjátok testeteket élő, szent és az Istennek tetsző áldozatul, — ez legyen a ti észszerű istentiszteletetek.» (Róm. 12, 1.)

Ime, a mai beszéd végső tanusága: Igyekezzünk életünkkel is megszentelni Isten nevét, hogy *minket ne csak hívjanak keresztényeknek, hanem csakugyan azok is legyünk!* Amen.

XXVI.

Szenteld meg Isten nevét imával!

(Szentírás : Luk. 11, 1–2.)

Krisztusban Kedves Testvérem!

Azt mondta valaki, hogy sok szép dolog van ezen a világon, de nincs meghatóbb, szebb látvány, mint az imádkozó ember arca.

Csakugyan! Mikor is ülhetne ki megkapóbb szépség, fölemelőbb lelkiség, ragyogóbb fényesség az ember arcára, mint mikor kiszakítva magát a földi élet ezernyi küzdelméből, elfeledve maga körül a kicsinyes, alantas, hétköznapi harcokat, meghajtott fővel, alázatos lélekkel hódol Isten előtt: amikor imádkozik!

Az imádkozó ember azonban nemcsak a földnek kedves látvány, — az a mennyországnak is. Hiszen a mennyország hivatalos nyelve az imádság; és amikor az ember imádkozik, tulajdonkép a legszebb módon tölti be az isteni parancsot: «Szenteltessék meg a te neved».

Az imádság az Isten megdicsőítése, az Isten nevének megszentelése. Aki nem imádkozik, nem szenteli meg Isten nevét, és adós marad az Istennek kijáró köteles tisztelettel. Aki nem imádkozik, megfosztja magát az isteni kegyelem segítségétől, útmutatásától, vigasztalásától, erősítésétől. Aki nem imádkozik, keresztény életet nem élhet . . . Azt hiszem, éppen elegendő ok ez arra, hogy részletesebben foglalkozzunk az imádság kérdésével, és az idei tanévnek még hátralevő három beszédét ennek a gondolatnak kifejtésére fordítsuk.

A mai beszédben erre a kérdésre keressük a feleletet: *Miért kell imádkoznunk?*

I.
Imádkoznunk kell, mert az Isten parancsolja.

A legelső és legerősebb érvünk természetesen az Isten akarata.

A) Ezért állított a világba eszes teremtményeket is, hogy **eszes teremtménye, az ember, önkéntes hódolattal, imádsággal szentelje meg az ő nevét.**

a) Hogy tehát imádkozunk-e vagy nem, ez nem tőlünk függ, nem jókedvünktől, nem pillanatnyi hangulatunktól, — *mert hiszen ez elemi kötelességünk*, igaz, hogy legszebb és legfelemelőbb emberi kiváltságunk is.

Az ember és az állat közt sok minden közös vonás van. Az állat is táplálkozik, mint az ember. Az állat is alszik, mint az ember. Az állat is szenved és örvend, beteg és egészséges, mint az ember. De van egy pont, ahol az állat már nem tud utánunk jönni: mikor az ember imádkozik! Mert az imádkozáshoz ismerni kell Valakit, aki fölöttünk áll, az egész világ fölött áll: ismerni kell az Istent.

Hogy van Isten, erre a csodás igazságra senki ezen a kerek földön rá nem jött, csak az ember. Az eszünk és a szívünk mutatta meg nekünk ezt az igazságot, meg maga az Isten is közvetlenül kinyilatkoztatta magát számunkra. De már most szabad volna-e ezt a nagyszerű emberi kincsünket földbeásni és fölhasználatlanul hagyni? Ha megvan bennünk — és a földi teremtmények közül egyedül bennünk, emberekben — a képesség, hogy a világnak láthatatlan Teremtőjéhez föl tudjunk lélekben emelkedni, szabad volna-e nem élni ezzel a legsajátosabb emberi kiváltságunkkal?

b) Úgy-e, így már nem nehéz megérteni a Miatyánk első kérését? Milyen érdekes dolog és egyben mily tanuságos figyelmeztetés is, hogy az Úr Jézus a legelső helyre éppen az Isten nevének megszentelését tette! *Ha ember csinálta volna a Miatyánkot, egész biztosan másképp csinálja.* Egész biztos, hogy a megszólítás után azonnal kitör belőle a sok panasz és kérelem, amelyet sürgősen Isten elé akar terjeszteni.

Nem tiltja meg ugyan az Úr Jézus ezt sem, — csak a maga helyére teszi: az imádság második felébe. Ott majd előjöhetünk a mi sok bajunkkal, ott majd kérhetjük a mindennapi kenyeret; előbb azonban mind ennek háttérbe kell szorulnia, magunkról teljesen meg kell feledkeznünk, mert legelső helyre kell tennünk az Isten nevének megszentelését.

Ez a sorrend megtanít a legjobb imádkozásra is. Mert vajjon mit tesz imádkozni? Istentől kérni valamit? Ah, nem! Nem ez a legelső vonás az imában! Imádkozni legelsősorban annyi, mint Istent dícsérni. Halljuk csak a betlehemi angyalokat; ezek így imádkoztak: «Dicsőség a magasságban Istennek». Halljuk csak a Boldogságos Szűzet; ő így imádkozott: «Dicsőíti az én lelkem az Urat». És halljuk magát Krisztust, mikor imádkozni tanít: «Miatyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék meg a te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod». Mindig Isten, mindenben Isten ügye és nem a miénk! Az imában nem szabad önzőknek lennünk.

c) De szinte látom, mint szeretne itt némelyik hallgatóm közbeszólni.

— Ne legyünk az imában önzőek? Helyes! *Dehát nem maga az Úristen önző-e*, mikor azt akarja, hogy minden dicsőséget neki adjunk, mindent Őreá vonatkoztassunk? . . .

Talán egy hasonlattal lehetne legjobban eloszlatni ezt az aggodalmat. Isten minden, én semmi vagyok. Kisebb vagyok Istenhez mérve, mint egy esőcsepp az óceán mérhetetlen tömegéhez. Kisebb vagyok az Istenhez mérve, mint a szentjánosbogárka fénye a ragyogó nyári napsütéshez. De amikor fényről, melegről, világosságról van szó, már csak természetes, hogy a napra gondolunk és nem a szentjánosbogárra; mert a nap forrása minden fénynek! Épúgy, ha dicsőítésről, magasztalásról, hódolatról van szó, csak természetes, hogy mindezt Istenre kell hárítanunk, minden Jónak és Szépnek örök forrására! Tehát csak egész természetes, hogy az Úristen elvárhatja tőlünk, hogy Őt dicsőítsük, magasztaljuk, hogy Őt imádjuk.

B) Ha azonban az eddigi megfontolás még nem volna elég erős érv az imádkozás mellett, fontoljuk meg **Krisztus Urunk példáját és parancsát is.**

a) *Krisztus Urunk* — mint Szent Péter írja (Pét. I. 2, 21.) — *példát hagyott nekünk, hogy az ő nyomdokait kövessük.* Ha valamiben példát hagyott, főként az imádkozásban! Egész földi élete úgyszólván szakadatlan imádkozás. Mielőtt megkezdené nyilvános működését, negyvennapra visszavonul a pusztába böjtölni és imádkozni. Egész napi tanítás után elfáradtan éri az este, Ő azonban egész éjszakát tölt imába merülten. És amikor nem szóval és nem szöveggel imádkozik: imádkozik életével, azzal, amit tesz, amit beszél.

Neki igazán nem volt szüksége az imára. Ha tehát mégis

ennyit imádkozott, bizonyára azért tette, hogy buzdítson minket példájának követésére.

b) De nemcsak példát adott az imádkozásra, *hanem határozott parancsot is.*

«Kérjetek és adni fognak nektek» (Máté 7, 7.) — mondja egy ízben. Máskor egész példabeszédet tartott arról, hogy «mindenkor imádkozni kell és abba bele nem fáradni». (Luk. 18, 1.) Ismét máskor meg, amikor a tanítványok kérték: «Uram! taníts bennünket imádkozni» (Luk. 11, 1.), Ő ezt felelte nekik: «Midőn imádkoztok, ezt mondjátok»... (Luk. 11, 2.)

«Mondjátok?» Tehát Krisztus Urunk szerint ez a legfontosabb az imában: a beszéd, a szöveg? Éppen nem! Legfontosabb a lelkület, amellyel imádkozunk és nem a szó és szöveg, amelyet mondunk. Többet érhet egy szívből jövő rövidke felsóhajtás, mint lélek nélkül lemorzsolt félórás ima. Ez mind igaz!

És az Úr mégis maga tanított meg minket egy imaszövegre! Vajjon miért tette ezt? Azért, mert nagyon jól ismerte az emberi természetet. Úgy-e, a lámpában is az olaj a fontos és nem a lámpa bádogszerkezete, — és mégis a szerkezet nélkül szétfolyik az olaj. Épp ilyen könnyen folyik szét az imádságos lelkület és jóakarat olaja is az imaszöveg összefogó keretei nélkül. A világosság ugyan az olajban van, de a lámpabél segíti érvényesüléshez; az érték az imádságos szándékban van, de az imaszöveg betűinek lámpabele segíti ezt is kifejezéshez.

c) De talán mégis csak olyat követel az Úr, amit nem lehet megvalósítani: «*Mindenkor imádkozni és bele nem fáradni?*» Hát akkor mikor fogunk dolgozni, ha folyton csak imádkozunk? Meg lehet-e valósítani az Úr parancsát?

Szájjal nem, de élettel igen — és ezt akarja Ő is. Hogy ajkunk szakadatlanul imát mondjon, ezt megvalósítani nem lehet; és ez nem is volt Krisztus szándéka. De hogy életünk minden percében és minden cselekvésünkben egyesülve maradjunk Istennel, ez már lehetséges, sőt könnyű és örömmel teli feladat.

Talán egy példával jobban meg tudom magyarázni. Meghitt szeretetben élnek együtt a családban a gyermek és anyja. A gyermeknek nincs arra szüksége, hogy folyton külön keresgélje az alkalmat, mikor tudna anyjával érintkezni. Dehogy! Ahányszor napjában odaszól neki: «Édesanyám», ezzel már elismeri maga fölött és tiszteli őt. Ha kap valamit tőle, meg-

köszöni és kezet csókol. Ha parancsol valamit az anyja, rögtön ugrik: «Megyek, édesanyám». Ha valamire szüksége van: «Légy szíves, édesanyám». Ha rosszul viselkedett: «Bocsáss meg, édesanyám». Mindez nem vesz el sok időt, nem kell hozzá külön tanulás és erőfeszítés, — olyan természetes az egész. Nos, ilyen természetes istenközelséget sürget Krisztus szava is, hogy mindig imádkozzunk és bele ne fáradjunk, azaz egész napunkat, egész életünket Istennel egyesülve töltsük.

Aki ezt megtanulja, annak sikerül oly harmonikusan összeegyeztetni életében az ima és munka szellemét, mint sikerült ez a világhírű tudósnak, Ampére-nek, aki egy ízben meghatóan írja: «Dolgozzál az imádság szellemében. Tanulmányozzad e világ dolgait, ez állapotbeli kötelességed; de csak félszemed legyen rajtuk, a másikat állandóan az örök világosságra irányítsad. Hallgasd a tudósokat; de csak félfüleddel, a másik állandóan legyen készen, hogy mennyei Barátod édes hangját észrevegye. Irj; de csak az egyik kezeddel, a másikkal fogódzkodjál az Isten köpenyegébe, mint a gyermek atyja ruhájába. Mert különben fejedet egész biztosan szétzúzod egy sziklán». (Id. Schönere Zukunft. 1936. évf. 1095. l.)

Ime, az első felelet a fölvetett kérdésre: Miért imádkozunk? Imádkozunk, mert ez az Isten akarata, parancsa.

De imádkozunk még más okból kifolyólag is.

II. Imádkoznunk kell, mert emberi mivoltunk is parancsolja.

A) Hogy imádkozzam, ezt nemcsak Isten parancsa követeli, hanem megköveteli emberi mivoltom is, mert **ima nélkül nem vagyok egész ember,**

a) *Akinek életéből hiányzik a rendszeres imádkozás, annak emberiességéből hiányzik egy lényeges alkatrész.*

Nem túl bátor állítás-e ez? Lehet-e ezt bizonyítani?

Van Pascalnak két olyan gondolata, amelyik különösen élesen világítja meg ezt a tételt. Az egyik, mikor azt mondja Istenről, hogy «közelebb van hozzánk, mint saját magunk» («il nous est plus intérieur à nous mêmes, que nous mêmes»); a másik pedig, mikor az Úr Jézusról mondja, hogy «saját magunkat is csak Krisztus által ismerjük. Jézus Krisztus nélkül nem tudjuk, mi a mi életünk, mi a halálunk, mi az Isten

és mik vagyunk mi magunk» («. . . nous ne connaissons nous mêmes que par le Christ. Hors de Jésus-Christ nous ne savons ce que c'est ni que notre vie, ni que notre mort, ni que Dieu, ni que nous mêmes»).

Vajjon nem megmond-e ez a két Pascal-gondolat mindent? Hogy méltó emberi életet, emberi egyéniségemhez méltó életet nem folytathatok, ha minden egyéniség Teremtőjével nincs állandó érintkezésem, — amit egyszerűbb nyelven imádságnak nevezünk. És hogy az élet legfőbb kérdéseivel szemben tehetetlenül állok, hacsak nem tartok eleven összeköttetést minden élet Ősforrásával, — amit egyszerűbb nyelven megint csak imádságnak nevezünk.

b) Nem tapasztaljuk-e mindnyájan, hogy csak annak a léleknek *világos és napsütéses az útja*, amelyik megszerezte Istennel ezt a benső egybeforrást?

Hogy ezt honnan tudom? Krisztus Urunktól. Meg az apostoloktól. Meg a szentek életéből. Meg a villamoskocsi kalauzától . . . Igen: a villamos kalauzától!

A körúton hirtelen megállott a villamos. Állott, és nem ment tovább.

— Mi az, kalauz úr, miért állunk? — kérdezik a türelmetlen utasok.

— Kérem, eltörött az áramszedő és nincs érintkezés a felső vezetékkel.

Milyen világos dolog! Egyszer csak megáll az életünk: hiába, nem bírjuk tovább! Annyi keserűség, annyi reménytelenség, annyi megpróbáltatás után megáll. Nem megy és nem megy tovább! Miért nem megy? Elveszítettük az érintkezést a felső vezetékkel. Az imára kulcsolt emberi kéz olyan, mint a kocsi magasba emelkedő áramszedője: lehanyatlik az áramszedő imádkozó kéz, — nem megy tovább a kocsi!

Testvérek! Akik talán már régen elvesztettétek az érintkezést a felső vezetékkel, próbáljátok ismét imára emelt kézzel szedni belőle az áramot: az erőt, a vigasztalást, a biztatást, a békét, és majd meglátjátok, milyen vígan és könnyedén megy újra tovább az élet kocsija.

Mert az imádkozást nemcsak Isten parancsa követeli, hanem emberi mivoltom is.

c) Sőt tovább megyek és azt állítom, hogy nemcsak a külső imaformákra, szavakba foglalt imádkozásra szorulunk rá, hanem *még a külső mozdulatokra is, gesztusra, összefont kézre* stb.

Miért?

Mert emberek vagyunk, testből és lélekből álló emberek.

Figyeljétek csak meg, mikor valaki telefonon beszél egy magasállású emberrel. Szinte végigcsinálja az üres szobában is a telefon mellett mindazt a gesztust, mosolyt, meghajlást, amit akkor végezne, ha az illető személyesen is ott ülne vele szemben.

Miért van ez így? Azért, mert nem lehetünk lélekben udvariasak és tisztességtudók anélkül, hogy ebben anyagi részünk, egész izomrendszerünk is részt ne venne és külső megnyilvánulásokkal is ne segítene még erősebben átélni mindazt, amit most mondandók vagyunk. Nem hallottátok-e még pl. sohasem, hogy valakire azt mondták: «Fölvette hivatalos arcát . . .». A másikra meg: «Ennek mindig olyan mosolygós arca van . . .» Szóval: anyagi részünk elősegítheti bennünk a szelleminek munkáját, — és éppen ezen alapszik az imádság külső szavainak és gesztusainak helyes értékelése.

Persze lehet ezt egyoldalúan túlozni is, lehet értéknélküli szövegmormolássá üresíteni, de viszont ilyen eltévelyedések miatt ugyan kár volna róluk lemondani!

B) Aki pedig mindezt végiggondolja, az előtt már kezd derengeni hogy **mit is jelent imádkozni.**

a) Nagy beismerést és elismerést jelent. Mindenekelőtt is jelenti, hogy Istent elismerjük legfőbb Urunknak, Őt tiszteljük és hódolunk Előtte. Elismerjük nagyságát és jóságát a világban, a természetben, az emberi életben, még a minket ért megpróbáltatásokban is.

Imádkozni jelenti továbbá, hogy magunkat elismerjük teremtményeknek, és mint a műremek létezése és szépsége dícséri a művészt, épígy akarunk mi is létünkkel és életünkkel Isten dicsőségére szolgálni.

Imádkozni jelenti továbbá, hogy Istent elismerjük Atyánknak, magunkat meg gyermekeinek. Hozzá menekülünk, keze után nyúlunk, szerető szívére símulunk.

Imádkozni jelenti továbbá, hogy magunkat elismerjük bűnösöknek és bizalommal kérjük minden Tisztaság ősforrását, hogy mossa tisztára bűnös lelkünket.

Egyszóval: imádkozni jelenti, hogy mi, gyönge, törékeny, véges teremtmények megmerülünk a végtelen Isten szeretetében és mint valami acélos fürdőből, egészen újjászületve, fölfrissülve, munkára készen jövünk ki belőle.

b) — Ah! Ha én így tudnék imádkozni! — mondod talán csüggedten.

Pedig mindenki tudhatna így imádkozni! Mindenki, akinek helyes fogalma van az emberről, *aki világosan látja az ember kettősségét*, aki tudja, érzi magáról, hogy két végtelenség közé állíttatva kell élnie életét.

Az egyik oldalon ráesik tekintetem a világmindenségre, és akkor úgy érzem magamat ezen a mi apró kis földgolyónkon, mint érezné magát az Atlanti-Óceán legelhagyatottabb kis szigetére száműzött fogoly: megborzad a gondolattól, hogy milyen kicsinyke ő, az ember. Ez az egyik végtelenség.

A másik oldalon ráesik tekintetem a nálamnál ezerszer és milliószor kisebb, ügyetlenebb, gyöngébb lények milliárdjaira és büszke öntudat tölt el: milyen nagy az ember! Ha a világegyetemet nézem — semmi vagyok. Ha a parányi lényeket nézem — minden vagyok. És ennek a semminek és mindennek keveréke, — ez az ember; ez az ember metafizikai kettőssége.

Vegyük még ehhez a mi erkölcsi kettősségünket is. Ki nem érezte volna még magában az észnek harcát az ösztönökkel, a jónak harcát a rosszal, a fénynek harcát a sötétséggel?

c) Aki mindezt végiggondolja s magában végigéli, az okvetlenül imádkozni fog, mert egyszerűen *nem bírja ki imádság nélkül.*

— Keresztény vagy?

— De még mennyire!

— Szoktál imádkozni?

— Nem!

— Dehát akkor miféle keresztény vagy? Hiszen az imádság ugyanaz a vallásban, mint a gondolkodás a filozófiában. «Cogito, ergo sum», «gondolkodom, tehát vagyok.» «Adoro, ergo religiosus sum», «imádkozom, tehát vallásos vagyok.» Vallásosnak lenni annyi, mint imádkozni tudni; vallástalannak lennyi annyi, mint nem tudni imádkozni.

Ismét kérdem:

— Keresztény vagy?

— Ó, igen.

— Tehát Isten fia vagy?

— Igen.

— Szoktál imádkozni?

— Nem.

— Dehát miféle szerencsétlen néma fiú vagy, aki soha nem beszélsz mennyei Atyáddal?

Még egyszer kérdem:

— Nem szoktál imádkozni?

— Nem.

— Hát akkor mit fogsz csinálni az egész örökkévalóságban? Mikor földi utazásunk a végállomáshoz ér, mikor életünk vonata elérkezik a földi ország határához és át kell mennünk a határon egy másik országba. Egy soha nem látott, idegen országba, ahol nem értenek magyarul, sem németül, sem angolul, sem franciául, — ahol csak egy hivatalos nyelv van: az imádság nyelve. Mit fogsz te ott csinálni?

Vigyázz, nem-imádkozó keresztény: fából vaskarika; nem imádkozó «vallásos» ember: hitetlenségét palástoló istentagadó! Mert a vallásosság legsajátosabb gyakorlata éppen az imádkozás.

*

Kedves Testvéreim! Minden élő lénynek végső alkotó része, legkisebb élő eleme: a sejt. Élő sejtek millióiból és milliárdjaiból épül föl minden élő lény. De mi élteti magukat a sejteket, ezeket a szabad szemmel észre sem vehetően piciny élő lényeket? Erre még mindig csak keresi a feleletet a kutató emberi ész.

Nemrégiben egy egészen érdekes új magyarázat merült föl erre nézve. E szerint minden élő sejt alapjában véve nem más, mint egy elektromos resonator, szédületes messzeségekből érkező fínom kozmikus sugarak fölvevő állomása és ezeknek a kozmikus sugaraknak erejéből élne a sejt. Sőt állítólag már rákbetegséget is eredményesen gyógyítanak ennek a föltevésnek alapján.

Nem tudom, mennyire fog beigazolódni ez a hipotézis. De csak egy lépéssel kell a tételt kibővítenünk, és máris ott vagyunk az imádság áldásainál. Ha már a testi sejt is csak addig él, amíg megvan zavartalan összeköttetése a messzi kozmikus sugarakkal, nem kell-e fokozottan elmondanunk ezt az emberi lélekről? Nem szorul-e lelkünk még inkább arra, hogy állandó összeköttetésben maradjon a legfensőbb Energiaforrással, Istennel? És csodálkozhatunk-e azon, ha az imádkozást elhagyó lélek épúgy kezd gyöngülni, sápadni és pusztulásnak indulni, mint az a sejt, amelynek érintkezése a kozmikus sugarakkal zavart szenvedett?

Beszédem végén tehát megismétlem, amit az előbb mondtam.

— Filozófus vagy?

— Igen.

— Szoktál gondolkodni?

— Nem.

Furcsa filozófus!

— Keresztény vagy?

— Igen.

— Szoktál imádkozni?

— Nem.

Furcsa keresztény!

Nem, Testvéreim, mi nem akarunk «furcsa keresztények» lenni, hanem mennyei Atyánk előtt hódoló «imádkozó keresztények», akik életükkel és szavakkal egyaránt teljesítik az Úr imájának első kérését: «Szenteltessék meg a te neved». Amen.

XXVII.

Az imádkozás művészete.

(Szentírás: Máté 11, 25.–30.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Érdekes példabeszédet mond el valahol az egyik költő. Szemem előtt nagy sötétség terjengett, — írja — és feneketlen mélység tátongott lábam alatt. Körös-körül mindenütt dermesztő csend. Úgy éreztem, hogy végem van a csendben és az éjben. És akkor messze . . . nagyon messze . . . áthatolhatatlan fátyol mögött . . . megpillantottam az Istent, mint valami derengő csillagot. «Szegény lelkem, — kiáltottam föl, — szegény lelkem! Hogy te ezen a mélységen át és ezen az éjtszakán át Istenhez eljuthass, ahhoz millió ívű hídra lenne szükséged. Ki fogja ezt neked megépíteni? Senki! Itt kell elpusztulnod» . . . És ebben a pillanatban egy hófehér alak jelent meg előttem: homloka, mint a szűzé, keze, mint gyermeké. Olyan volt, mint egy liliomszál, amelynek minden védelme csak a maga tisztasága. Összekulcsolt kezéből fény sugárzott. És szólt: «Ha komolyan akarod, megépítem neked ezt a hidat». «Ah, ki vagy?» — kérdeztem tőle reménykedve. «Én vagyok az imádkozás» — felelte.

Testvérek! Alig lehetne szemléletesebben kifejezni az imádkozás erejét, mint ahogy ez a költő tette: az imádkozás híd az embertől az Istenhez.

Hidat építeni azonban nagy művészet, jól imádkozni tudni, nem kevésbbé az. Ennek a művészetnek kialakítását lehet elméleti szabályokkal is elősegíteni, mint ezt a mai beszédben megtenni az én kötelességem lesz; de ezt a művészetet állandóan gyakorolni is kell, az ajánlott módszereket alkalmazni, vagyis rendszeres imaéletet élni, — és ezt megtenni már az én kedves hallgatóimnak feladata.

A jövő vasárnap már befejezem az idei tanév szent beszédeit; hosszú időre elnémul ez a szószék, de nem némulhat el a mi imádságos ajkunk. Bárhová menjünk majd a nyári

hónapokban, az élet bármilyen körülményei közé kerüljünk, hiszem, buzgón fogjuk gyakorlatilag alkalmazni azokat a szabályokat, amiket most fogunk hallani arról, hogy I. *miként* és II. *milyen szándékra imádkozzunk.*

I. Miként imádkozzunk?

Arra az első kérdésre, hogy miként kell jól végezni az imádságot, a leghasznosabb választ talán akkor adom, ha részletesen elmondom, milyen a jó reggeli s esti imádkozás. Mert hiszen a jól végzett reggeli és esti ima olyan megszentelt keretbe foglalja az egész nap eseményeit, amely nagyjában már biztosítja is a rendezett lelki életet.

A) Nézzük tehát először a reggeli imát. **Milyen legyen a jó reggeli imádkozás?**[1]

a) Kis gyermek vagy? Mit hoz neked az új nap? Kevés gondot, sok örömet; apád és anyád vigyáznak reád, te csak imádkozzál, hogy az angyal melletted álljon és szüleidhez mindig jó maradj. Nézd hány gyermeknek nincs apja, nincs anyja! Mennyi köztük a nyomorék, a vak, a beteg, az éhes! . . . Köszönd meg, hogy te nem vagy ilyen. Ha pedig te is szegény és elhagyatott vagy, imádkozzál, hogy Isten Atyád maradjon az égben, gondviselő Atyád.

b) Ifjú vagy, fejlődő fiú, leány? Az új nap neked már hoz valamit, amit senki ki nem kerülhet: hozza a küzdelmet. Küzdelmet lelki tisztaságodért, kötelességteljesítésért, hitedért. Imádkozzál, hogy erős légy, mikor majd a sátán keresztezi utadat. Mert egész biztosan keresztezi! Nos, ne gondold, nem lesz tüzes nyelve, sem lólába, vagy borzas farka! Sőt! Nagyon elegáns lesz, nagyon európai öltözetben lép hozzád! Majd hízelkedve suttog füledbe, majd nyilt lázítással. Mikor a tüzes fiatal vér kavarog benned, megszólal sziszegő szava: «Hogyan? Hát te félsz? Te még Istennel is törődöl? Azt hittem, nem vagy már kis fiú!» Ó, Testvérem, meg ne inogj, fiatal testvérem! Imádkozzál már most reggel, hogy agyad el ne kábuljon, hogy látásod el ne homályosodjék, hogy ösztöneiddel bírj, hogy atyádnak büszkesége maradhass, hogy anyádnak szomorúságot ne okozz. Imádkozzál, fiatal testvérem!

c) És mikép imádkozzatok ti, felnőttek?

[1] Klug I. nyomán.

Férfi vagy? Elmúlt az éji álom, de álmodd magad elé napi feladataidat: az embereket, akikkel dolgod lesz, a kötelességet, amely reád vár, a kísértéseket, amiket előre látsz, — és mindezt keretezd be egy pár percnyi friss imával, ajánld Isten kezébe magadat s övéidet, terveidet, gondjaidat, gyöngéidet.

Asszony vagy? Anya vagy? Mily nehéz feladat vár reád a gyermekek között: nevelni őket, ha rosszak; feddeni, ha tévednek; békíteni, ha veszekednek! Másnak nyugalmat kell szerezned s te magad soha nem nyugodhatsz; fájdalmat kell viselned s te magad nem panaszkodhatsz; szakadatlanul dolgoznod s köszönetet nem várhatsz; keverni a rántást a gőzös konyhában s hősnek lenni, a mindennapi élet ezer nehézségei közt diadalmas hősnek . . . Imádkozzál hát mindezért. És férjedért, ki a hivatalban vagy a gyárban veríték-kezik. És gyermekeidért, kik az utcán járnak, és ott, és az iskolában és mindenütt ezer veszély leselkedik reájuk.

Igen, ezt mind beleszőhetjük a jó reggeli imába. Mondjunk Miatyánkot, Üdvözlégyet, Hiszekegyet is, de ezenkívül végezzünk ilyen meleg, friss, bensőséges beszélgetést is az Istennel. Az ilyen reggeli imádság ereje végigkísér egész napunkon. Mennyire más hangulata, levegője, lelke lesz ennek a napnak! Mennyivel több öröme, lendülete, munkabírása, ha így kezdjük, mint hogyha valaki csak ujságolvasással kezdi, csak meleg fürdővel és forró kávéval, esetleg zsémbeskedéssel, veszekedéssel.

B) Imával kezdjük a napot és imával végezzük. **Milyen legyen a jó esti imádkozás?**

Jön a nap vége. Lassan leszáll az est, az éj sötétje hamarosan jót és rosszat egyaránt beborít. Lefeküdni készülsz. Pár percet szentelj előbb az Istennek.

De ne az ágyban! Hanem mielőtt lefeküdnél!! Mindenekelőtt is köszönj meg mindent, amit ma Tőle kaptál. A testi és lelki javakat, de a megpróbáltatásokat és szenvedéseket is, mert hiszen ezekkel is lelkedet akarta érlelni az Úr, és érdemeidet növelni.

Aztán tarts egy kis számadást is. Mi jót tettél ma s mi rosszat? Akikkel érintkeztél — gyermekeid, alattvalóid, barátaid — jobbak lettek-e tőled vagy rosszabbak? Milyen voltál az idegenben és milyen otthon? Talán sokkal rosszabb, durvább, fegyelmezetlenebb tieiddel, mint idegenekkel szemben? Megtetted-e kötelességedet? Jaj mi voltál ma? Káin? Dávid? Júdás? Péter? Pilátus? Tamás? Bánd meg, ha

gyönge voltál; sirasd meg, ha elestél; aztán hajtsd fáradt fejedet nyugodtan az Úr erős kezébe.

Ugye milyen más az olyan élet, amelynek napjait így — Istennel kezdjük és Istennel végezzük?

C) «Ó, ha én így tudnék imádkozni!» — mondja erre valaki.

Nos hát ezzel kapcsolatban szeretném kedves hallgatóim figyelmét fölhívni **egy helyre, ahol mindenki megtanulhat jól imádkozni.**

A pontosan elvégzett reggeli és esti ima hozzátartozik — hogy úgy mondjam — a lélek egészségéhez, harmóniájához, pontos működéséhez. Akármilyen jó zsebórája van is valakinek, bizony azt minden reggel föl kell húznia és a pontos időhöz igazítania — ez a mindennapi rendes imádkozás.

Bizonyos időközökben azonban általános javítás alá kell bocsátani az órát, darabokra szétszedni, a kerekek közé berakódott port kitisztítani, az elkopott rugót felfrissíteni. Akinek kedves a drága zsebórája, időnként elvégzi ezt a generális reparációt is. Akinek pedig kedves az egyetlen, halhatatlan lelke, az nem éri be azzal, hogy annak járását minden reggel és este az imában hozzáigazítja az örökkévalóság pontos idejéhez, hanem időnként általános javítás alá is bocsátja. Bátran nevezhetjük így a *zárt lelkigyakorlatokat*, ahol alkalom nyílik alaposan megvizsgálni magunkban a szenvedélyek és ösztönök rugóit és megtisztítani lelkünkben minden kis helyet a lerakódott portól, — és megtanulni jól imádkozni.

Hála Istennek, ma már nem ismeretlen ez a nagyszerű gondolat, ma már nyugodtan beszélhetünk híveinknek a zárt lelkigyakorlatokról, hiszen azok áldását már sokan próbálták ki magukon. Pár évvel ezelőtt nálunk nem lehetett volna még csak megemlíteni sem ezt a gondolatot. Hogy világi hívek lelki magányba vonuljanak és ott három napig teljes csöndben elmélkedve keressék az Istent? «Ah, ez igazán csak papoknak való, meg apácáknak!» — lett volna a felelet még nemrégiben is.

Ma már örömmel állapíthatjuk meg, hogy a kezdet első nehézségein hazánkban is túl vagyunk. Azért mondom: hazánkban, mert külföldön már régen megelőztek minket. Angliában, Hollandiában, Belgiumban, Németországban már régen telve voltak a világiak részére épült lelkigyakorlatos házak, amikor végül nálunk is sikerült létrehozni a férfiaknak a zugligeti Manrézában, az egri Szent Ferenc-

rendi kolostorban, a nőknek meg Pécsett, Pécelen, Remete-Kertvárosban stb.

Aki egyszer már végzett ilyen zárt lelkigyakorlatot, annak a lelke vissza-visszavágyik a lelki békének és harmóniának ebbe a kedves paradicsomába, ahol oly közel érzi magát az ember Istenhez, és ahol oly könnyű jól és buzgón imádkozni.

II. Milyen szándékra imádkozzunk?

A jó imádkozás gondolatával természetszerűleg függ össze azonban egy másik kérdés is az imádság indító okairól, motivumairól: Miért imádkozzunk? Milyen szándékra? Hiszen csak az tud jól imádkozni, aki tudja, hogy miért is kell imádkoznia. Vizsgáljuk csak sorra az indokokat, miért is szoktak az emberek imádkozni.

A) Bizony nem kis restelkedéssel kell beismernünk, hogy **imáink legnagyobb része csupa kérés és könyörgés.** Vannak emberek, akik máskor nem is imádkoznak, csak ha bajba jutnak és könyörögni kell az Istenhez. Hogy ez nincs rendjén és nem valami jó színben mutatja be az önző emberi természetet, arról — azt hiszem — nincs kétség köztünk.

a) Tehát akkor bajban nem is szabad imádkozni? Dehogy nem!

Hiszen már a Zsoltárosnál ezt mondja az Úr: «Hívj segítségül a szorongatás napján; megmentelek, és te dícsérni fogsz engem» (Zsolt. 49, 15.). És Szent Jakab is írja: «Szomorkodik valaki közületek? Imádkozzék» (Jakab 5, 13.). Ha a kis csibék veszedelem idején ösztönösen futnak az anyatyúk védő szárnyai alá és ha a kis gyermekek minden bajban atyjuk erős karjánál keresnek menedéket, akkor szabad nekünk is minden bajunkkal a mennyei Atya oltalma alá menekülnünk. Hiszen nem Krisztus Urunktól származnak-e az örökké szép szavak: «Jöjjetek hozzám, mindnyájan, kik elfáradtatok és meg vagytok terhelve, és én felüdítlek titeket» (Máté 11, 28.) Igen: ez mind szabad és helyes.

Csak el ne feledkezzünk arról, hogy a napsütésben is és jósorsban is hódoljunk Istennek, és mint az örömében magasba nyilalló dalos pacsirta teszi, mi is elzengjük «Deo gratias»-unkat és «Te Deum»-unkat.

b) Tehát minden ügyünket nyugodtan foglalhatjuk be kérő imáinkba, egészen keresztényi a kérő imádság is —

mindenesetre egy kikötéssel: Szabad kérni bármit, de hagyjuk *a végső döntést az isteni Gondviselésre*! Atyám, ezt kérem és azt... hogy gyógyuljon meg a beteg gyermekem,... hogy kapjon már állást szegény férjem,... hogy jól sikerüljön a vizsgám... hogy tudjak már végre férjhez menni... és így tovább... Mindezt szabad kérnünk. Csak a végén tegyük hozzá azt, amit a véres verítéket izzadó, szenvedésében vergődő Krisztus tett imája végére az Olajfák hegyén: «Atyám! ha lehetséges, muljék el tőlem e pohár; mindazon által ne úgy legyen, amint én akarom, hanem amint te». (Máté 26, 39.)

B) Megengedett és helyes tehát az is, ha az imánk kérő imádság. Bár az is igaz, hogy nem ez az imádkozás legszebb indítóoka. Tudjátok, mi a legszebb ima? Amikor nem kérünk semmit, sőt mégcsak nem is köszönünk, hanem **egyszerű szívünkkel csak csodálkozunk, meghatott lelkünkkel hódolunk a végtelen fönségű Isten előtt.**

Így imádkoznak az angyalok, mikor a mennyben szüntelen éneklik: «Szent, szent az Úr, a seregek Istene». (Iz. 6, 3.).

Így imádkozik az Egyház, mikor közel 400.000 papjával naponként mondatja a szentmisében a karácsonyi angyalok dícsérő énekét: «Dicsőség a magasságban Istennek... Dícsérünk Téged, áldunk Téged, magasztalunk Téged, hálát adunk Neked a Te nagy dicsőségedért... Mert Te egyedül vagy szent, egyedül Úr, egyedül fönséges».

Így imádkozik az Egyház, mikor naponként közel 400.000 szentmisében elmondatja a Praefatio gyönyörű hódolatát: Valóban méltó és igazságos, hogy mindig és mindenütt hálát adjunk Neked, Szent Urunk, mindenható Atyánk, örök Istenünk...

Ezzel a szándékkal imádkoztatja az Egyház minden áldott nap minden fölszentelt papjával a papi zsolozsmát! Ennek mindjárt a kiindulása is a legfönségesebb istendícséret: «Venite, exultemus Domino...» «jertek, örvendezzünk az Úrnak, ujjongjunk szabadító Istenünknek» (Zsolt. 94, 1.).

Egy álló órán keresztül mindennap hangzik a papi zsolozsmában az Isten dicsőítése. Éjjel-nappal szakadatlanul zeng ez a breviárium a százados székesegyházakban, csendes kolostorokban, világtól örökre elzárt apácák kápolnáiban. Mi más ez a vég nélkül csengő ima, ez a lelkek mélyéről vég nélkül feltörő Hozsanna, ez az örökös földi Te Deum, mi

más, mint soha ki nem fáradó ajkak himnusza az Isten jóságára, szentségére és irgalmára?

Igen, Testvérek, ez a legszebb imádkozási mód: amikor nem kérünk semmit, csak örvendünk, lelkesedünk, lelkendezünk, boldogok vagyunk, hogy Isten van, és ilyen nagy az Isten, és ez a nagy Isten a mi áldott mennyei Atyánk!

Ez a legszebb ima: dícsérni az Istent.

C) Emellett aztán itt áll előttünk a **szebbnél-szebb imaszándékok egész tömege.**

a) Mióta Szent Pál megírta az efezusi híveknek, hogy «megemlékezünk rólatok imádságainkban» (Thessz. I. 1, 2.), azóta egyik legszebb keresztény szokássá vált *egymásért imádkozni!*

Igen, Testvérek: egymásért imádkozni! Ha valaki elmondja nekem, milyen szándékokra szokott imádkozni, már körülbelül le is festette előttem saját lelki arcképét. Az önző ember önző az imájában is: csak saját magáért, saját egyéni ügyeiért imádkozik. Szabad ugyan ezt is megtenni, csak nem szabad itt megállani. Ha követ dobunk a vízbe, a víz gyűrűzni kezd; minél nagyobb a kő, annál nagyobb a gyűrű. Igy vagyunk az imával is: minél nagyobb a lélek, amelyik imádkozik, annál messzibbre gyűrűzik érdeklődésének köre is. A kis lelkek csak a maguk szűk egyéni érdekével foglalkoznak imáikban. Mások már bevonják a rokonok, barátok érdekeit is. Ez már több. Mert hogy magunkért imádkozzunk, arra a szükség visz rá, hogy másokért, arra a szeretet.

A valóban nagy lelkek azonban még tovább mennek. Szűknek érzik a vérszerinti rokonság kis köreit. Ők már az Egyház és az emberiség egyetemes érdekeit is befoglalják imáikba, — és ez a krisztusi felebaráti szeretet egyik legszebb megnyilatkozása: imádkozni jó papokért, a bűnösök megtéréséért, azokért, akik nagy kísértésben vannak, az üldözött orosz, mexikói, spanyol és német katolikusokért, a missziók sikeréért, a betegekért, ellenségeinkért, azokért, akiket megbotránkoztattunk, a pápa sok gondjáért stb. Ezzel valósítjuk meg Szent Jakab intelmét: «Imádkozzatok egymásért» (Jak. 5, 16.). És ezzel Szent Pál meleg kérését: «Tartassanak könyörgések, imádságok, esedezések s hálaadások minden emberért, . . . hogy békéés csendes életet élhessünk, telve jámborsággal s tisztességgel». (Tim. I. 2, 1. 2.)

Hogy az Egyház mennyire becsüli ezt az egymásért imád-

kozást, mutatja az a szigorú törvénye is, mellyel minden plébánost arra kötelez, hogy valamennyi vasárnapon és ünnepen, sőt sok, ma már nem is nyilvános ünnepen is, szentmiséjét összes híveiért, egyházközségének valamennyi tagjáért mutassa be. És ha a plébános aznap beteg, mással el kell mondatnia ezt a misét; és ha távol van, ott, ahol éppen tartózkodik, el kell mondania a hitközségért felajánlandó szentmisét.

b) Az egymásért való imádkozásnak egyik különösen kedves megnyilatkozása *imádkozni azokért, akik ma fognak meghalni.* Külföldi katolikus országokban különösen is kedvelik ezt a szokást. Templomajtókon hirdetmény kéri a híveket, hogy imádkozzanak azért a kb. 140.000 emberért, aki a mai napon hal meg. Óriási szám! Mindennap 140.000 ember jut az Isten itélőszéke elé! Sokan jól eltöltött élet után és jól elkészülve; de igen sokan léha, könnyelmű élet után, készületlenül, hirtelen, szerencsétlenség áldozatai gyanánt. Testvérek, imádkozzunk mi is azért a 140.000 emberért, akiket nem ismerünk, akikről sohasem hallottunk, de akik mégis testvéreink a közös mennyei Atyában . . .

Ugye, milyen szép gondolat! Ez az igazi testvériség, és nem az a «liberté, égalité, fraternité», amit a forradalmak vérgőzös mámorában a barrikádokon szavalnak el!

c) És itt van még egy nagyszerű imaszándék: imádkozni *a tévelygők és máshitűek megtéréséért.*

Mi, katolikusok, megbecsüljük mindenkinek vallásos meggyőződését. Bármilyen valláson legyen is valaki, ha ez neki rendületlen hite és meggyőződése, tiszteljük az ő meggyőződését. Ez a más hitének tiszteletben tartása azonban nem jelenti, hogy ne fájjon nekünk az, hogy Krisztus egyetlen vallása darabokra van szakítva; és nem jelenti azt, hogy ne érezzük ki a tanítványaitól búcsúzó Krisztus búcsúbeszédének végtelen komolyságát: «. . . mindnyájan egyek legyenek, amint te Atyám énbennem és én tebenned, úgy ők is egyek legyenek bennünk» (Ján. 17, 21.) Ez az egység, amelyért Krisztus Urunk imádkozott, a történelem folyamán — fájdalom — megbomlott. Bizonyára nincs kedvesebb cselekedet az Úr szemében, mint ha minél többet dolgozunk, de minél többet imádkozunk is azért, hogy visszaálljon a kereszténység egysége és legyen «egy akol és egy pásztor» (Ján. 10, 16.)

*

Kedves Testvéreim! A régi görögök bármiféle fontosabb vállalkozásba fogtak, előbb isteneiknek áldozatot mutattak be. Már ők is jól tudták, hogy földi feladataink betöltésére a valóságnak és lehetőségnek csak picinyke területét bírjuk számításunkba bevonni, és hogy a láthatatlan, világ előtti meghódolásunk — amit mi, keresztények imádkozásnak nevezünk — többet segít a sikerben, mint akár a legkörültekintőbb előrelátás és legkitartóbb energia is.

Ami a lélekzés a testi életnek, az az imádkozás a lelki életnek. Ha az ember valami ok miatt nem tud rendesen lélekzeni, rögtön zavarok állanak be a szervezet munkájában; ha pedig végkép kimarad valakinél a lélekzés, beáll a halál. Így okoz a lelki életben is komoly zavarokat, ha valaki elfordul az imádságos élettől. Aki pedig egészen elhagyja azt, annál előbb-utóbb bekövetkezik a lelki halál.

Ne felejtsük el tehát a mai beszéd nagy tanuságát:

Ha keresztények vagyunk, imával is meg kell szentelnünk az Isten nevét. Aki megszentelte Isten nevét imádságos életével itt a földön, imádkozni fog Isten előtt majd az égben.

Mert amint a földön imádkozunk, úgy élünk.

Amint éltünk, úgy halunk meg.

És amint meghaltunk, úgy maradunk örökre. Amen.

XXVIII.

Akik nem szoktak imádkozni...

(Szentírás: Ján. 15, 4.–8.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Egy régi híres keleti bölcsnek (Hillel) volt egy okos, kedves fiatal tanítványa (Maimon). A Mester nagy örömét lelte benne; de később szomorúan kellett észrevennie, hogy a fiatalember kezd túlságosan a saját bölcseségében bízni, az imádkozást pedig egyre inkább elhanyagolja.

— Minek is imádkoznám? — mondotta. Az Isten mindentudó; hát akkor rászorul-e a mi szavainkra, hogy megtudja, mire van szükségünk? És az Isten jóságos; nem fogja-e magától is megadni nekünk, ami javunkra válik? Különben is az Isten örökkévaló; megváltoztathatjuk-e mi az Örökkévalónak terveit azzal, hogy imádkozunk?

Így okoskodott a fiatal tanítvány, és végkép abbahagyta az imádkozást.

De mit tett az ifjúnak bölcs mestere? Gondolataiban elmerülve, komoly arccal ült egy pálma árnyékában.

— Mester, miért vagy annyira szomorú? — kérdezte a fiatal tanítvány.

— Miért? Mert van egy barátom, aki eddig a földjét gondosan művelte és jól meg is élt belőle, most azonban ekét-kaszát félre dobott és magára akarja hagyni a földet, mondván, hogy munka nélkül is megél belőle.

— Elment az esze? — kérdi a fiatalember.

— Dehogy ment! Sőt, egyébként egészen okos ember. Most azonban azt mondja: Az Isten mindenható, könnyen megadhatja tehát a kenyeremet anélkül is, hogy szántanom kellene és fejemet a földre fordítanom. És jó is az Isten; a jó Isten majd terít nekem asztalt.

— De mester, ez valóságos istenkísértés! — kiáltott fel a fiatal.

— Bizony az, fiam. De éppen rólad beszélek. Nem kísér-

ted=e te is hasonlókép az Istent? Vajjon az imádság kevesebb=e, mint a munka? Amaz lustaságában nem akarja a földre fordítani fejét, hogy megkapja az anyagiakat; te meg elbizakodottságodban nem akarod égre fordítani fejedet, hogy megkapjad a szellemieket! . . .

Így szól ez a régi történet . . . Félek, Testvérek, hogy sok mai emberre is rá lehetne fordítani. Azokra, akik egyébként derék, józan, munkás lakói a földnek, de nem szentelik meg az Isten nevét: *nem szoktak imádkozni.*

Hogy miért nem szoktak? Van erre feleletük és magyarázatuk bőven! Örülni fogok, ha a mai beszéd ideje elég lesz, hogy csak a legtöbbször hangoztatott kifogásainkat szemügyre tudjuk venni.

I. «Nincs időm.»

A) Mondd kérlek, te nem szoktál imádkozni?

— Sajnos, nem.

— És miért nem?

— Igazán nem elvi okokból, csak — **nincs rá időm.**

Hányszor halljuk ezt a választ! El lehet ezt hinni? Lehet ez igaz?

a) *Fájdalom, bizonyos fokig lehet.* Nem hunyhatunk szemet az előtt a tagadhatatlan tény előtt, hogy a szétszakított életű mai ember számára az imádkozás csakugyan egyre nehezebbé válik.

Imádkozni ugyanis csak összeszedett lélekkel lehet. Már pedig a mai zaklatott életmód és a kenyérkereset fokozott hajszája nyugtalanná teszi minden napunkat, nehézzé teszi a lelki összeszedettséget. A mai ember ezért nem szeret imádkozni. Vajjon mikor is imádkoznék? Reggel nem: hajtja az öltözködés. Délelőtt nem: hajtja a munka. Délben nem: hajtja az ebéd. Este nem: hajtja a szórakozás.

b) Ez szomorú tény, amit azonban nem elég észrevennünk, *hanem amin föltétlenül változtatnunk kell.*

Változtatnunk a mindennap pontosan elvégzett — talán első hetekben «kierőszakolt» — otthoni imádkozással is, sőt ezen túl a nyilvános istentisztelet egyéb módjaival is.

Nem állhatunk ugyanis meg a merőben egyéni, privát imádkozási formánál. Ez is hasznos, erre is szükségünk van, de ezen túl szükségünk van a nyilvános istentiszteletnek mindama megnyilatkozására, amivel Egyházunk megköny=

nyíteni akarja a lelkek szárnyalását Isten felé. Aki végigelmélkedi ezeknek az évszázados szertartásoknak benső lényegét, csodálkozva veszi észre, hogy a külső formák mögött mennyi szellem, mennyi lelki erőforrás és mennyi Isten előtti meghódolás rejlik!

B) Mondhatod-e tehát jogosan, hogy nincs időd imádkozni! Nem akarsz, — ezt elhiszem. Nincs kedved, — elhiszem. Nem ízlik, — elhiszem. Csak egyet nem hiszek — azt, hogy «nincs időd imádkozni». Ezt nem hiszem! **Hát lehetne a világon fontosabb teendő, aminek kedvéért szabadna elhalasztanunk az Istennel való beszélgetést?**

a) *Márcsak annyi dolgod még sincs, mint V. Károlynak volt, Spanyolország királyának, és a szent római birodalom császárának!* Ha igaz, hogy országában soha le nem ment a nap, akkor sejthetjük, mennyi gondot adott egy ilyen óriási birodalom kormányzása.

Egy reggelen, amikor a király imádságát végezte, francia követek kértek igen fontos ügyben sürgős kihallgatást. V. Károly ezt üzente ki: «Magam is kihallgatáson vagyok, várjanak az urak!» A követek vártak. De mikor már sokáig kellett várniok, ismét beüzentek. Károly még mindig nem volt kész az imájával és ezt felelte: «Az urak nagy buzgalommal szolgálják királyukat, és én nem kisebbel szolgálom Istent és a lelkemet; csak várjanak».

Bizony sok emberre megszégyenítő ennek az uralkodónak állhatatos imádkozása.

b) Akinek «nincs ideje» imádkozni, vigyázzon, *úgy ne járjon, mint az egyszeri ember járt.* Neki sem volt ideje imádkozni és mikor vasárnaponként hangosan szóltak a harangok és hívták templomba a híveket, őt ugyan a felesége hiába költögette. «Menj csak, anyjukom, helyettem is a templomba és imádkozzál helyettem is» — szólt és fal felé fordulva tovább aludt. A szegény asszony akármit próbált is, nem ment vele semmire. Egyedül járt hát a szentmisére és csakugyan imádkozott kettő helyett is.

Annál nagyobb volt aztán a meglepetése, mikor az egyik vasárnap hívás nélkül is jött a férje, sőt ezentúl a világ minden kincséért el nem maradt volna egyszer sem.

— Mi történt az én férjemmel, mi történt? — törte a fejét a jó asszony. Végül is a férje elbeszélte, mit álmodott a minap. «Mindketten meghaltunk és a mennyország kapuján kopogtattunk — mondotta. Jön Szent Péter . . . rád néz és nagy szeretettel mondja neked: Bejöhetsz, édes leányom,

persze, hogy bejöhetsz: még a férjed helyett is te jössz be. . .»

Eddig tartott az álom. És hogy-hogy nem, azóta mindig volt ideje az embernek az imádkozáshoz!

II. «Nem vagyok koldus.»

Jönnek azonban még furcsább magyarázkodások is.

A) Testvérem, te nem szoktál imádkozni?

— Nem én.

— És miért nem?

— Kis koromban engem is megtanított az anyám és én mondtam értetlenül az imákat egész gyermekkoromban. De aztán később rájöttem valamire, elszégyeltem magam és azóta nem imádkozom. **Utóvégre nem vagyok én koldus!** Már pedig minden ima csupa koldulás! Folyton csak kérni, csak könyörögni, ez az egyetlen gondolat, amivel telve van minden imaszöveg: örökös könyörgés és rimánkodás, semmi más!

Nézd, barátom, még ha némileg igazad is van, nem hiszem, hogy csakugyan jogosan ütközöl meg azon, hogy sok ember csak bajában tud jól imádkozni. Utóvégre, bizony, emberek vagyunk. És mi szégyelleni van azon, hogy olyan melegen, olyan buzgón tudunk imádkozni, ha fekete felhők vannak a fejünk fölött, ha beteg a feleségünk, a gyermekünk, ha nagy veszedelem fenyeget és így tovább?

Abban azonban igazad van, hogy nem a kérő ima a legszebb fajtája az imádságnak. Dehát figyeldd csak meg, hogy az Úr Jézus is a Miatyánkban csak a negyedik helyen hozza elő a mi emberi kéréseinket. Előhozza ugyan, hogy megmutassa, hogy szabad kérni is, de csak a negyedik helyen hozza elő, hogy lássuk, mennyivel értékesebb a nem kérő, hanem a dicsőítő, magasztaló, Isten előtti hódolatunkat kifejező ima. Előbb azt mondatja velünk az Úr Jézus az Atyához: «Szenteltessék meg a te neved», aztán: «jöjjön el a te országod», aztán: «legyen meg a te akaratod» — és csak ezután kerül sor a mindennapi kenyérre.

B) És ha már nem akarsz «koldus lenni» — bár Isten előtt koldusnak lenni igazán nem megalázó, — de ha már nem akarsz koldus lenni, legalább légy hálás ember és ha nem akarsz kérni, **legalább mondj köszönetet.**

Mert köszönni valód csak van bőven?

Hogy neked az sincs? Hogy oly sok szenvedésben volt részed? Hogy alig bírod már az életet? Ne beszélj így, Testvérem, és ne kísértsd az Istent! Igaz: vékony a kenyered, kevés a pénzed, sok a gondod. De szemed van! És füled van! És lábad van! És kezed van! És egészséged van! Nézd a vakokat, a sántákat, süketeket, betegeket.

És a testi ajándékokon túl köszönd meg a lelkieket is: Krisztus Urunk életét és halálát, keresztjét és szentségeit, mindazt a tömérdek kegyelmet, amiről nem is tudsz, de amivel az Isten szünet nélkül elhalmozza lelkedet.

Jó, «ne légy koldus», de azért imádkozzál!

III. «Nélküle is megvagyok.»

Halljuk azonban a legkülönösebb magyarázkodást is.

A) Tehát te nem szoktál imádkozni?

— Valóban nem. **Nem érzem a szükségét, nélküle is megvagyok.**

a) Szóval te vallástalan férfi vagy?

— Dehogy vagyok vallástalan! Én vallásos vagyok, csak tudod, kérlek, a magam módja szerint: a történelmi gátlásoktól mentes módon.

— Hogy mondtad? Ez nagyon szép volt! «Történelmi gátlásoktól mentes vallásosság». Te, ez veszedelmesen hasonlít ahhoz, mikor a Lipótmezőn kérdek egy szegény beteget: Mi vagy te? Bolond?

— Nem! Csak a logikai gátlásoktól mentes vagyok . . .

Hogy te nem érzed az imádság szükségét, — már engedj meg, de ebben tévedsz. És hogy te jól megvagy az Istenbe vetett hit és komoly vallásosság nélkül és hogy ennek nem érzed hiányát, ebben is tévedsz. Azt mondod, hogy nem hiszel a vallásodban?

— Nem hiszek, mert nem hihetek. A huszadik században? Hát hová gondolsz? A természeti erők leleplezésének korában? A technikai haladás korában?

— Szóval nem hiszel semmiben?

— Nem én!

— Nos jó. És a multkor, amikor tizenhárman voltunk az asztalnál, miért izgultál annyit?

— Az más! Attól, az igazat megvallva, tartok egy kicsit. Olyan sokat ijesztgetik vele az embert . . . Mondhatom: kellemetlen érzés . . . utóvégre ki tudja? . . .

— És az a macska, amelyik átszaladt a multkor az úton előtted?

— Az is igaz: azóta nem is sikerül semmi, amibe kezdek.

Ime, így mutat egy «modern, fölvilágosodott» férfi, aki nem imádkozik, mert ő «nem hisz semmiben».

b) *És hogy mutat a «hitetlen» nő?*

— Nézze, asszonyom, hát csakugyan nem imádkozik Istenhez? Csakugyan nem hisz a vallásunkban?

— Nem! Nincs rá szükségem. Imában, gyónásban, templomban nem hiszek.

— Szóval nem hisz semmiben?

— Bizony nem!

— De tegnap jósnőnél volt!

— Az, kérem, egészen más! Azok a vonalak a tenyéren csalhatatlanok. Azt én mondom magának! Amit a mult héten a cigányasszony kivetett a kártyából, ugyanazt mondta a jósnőm is. Csak még megtaláljam azt a négylevelű lóherét, amire olyan régen vadászok, — akkor egészen nyugodt leszek.

— Nyugodt? A multkor is annyira összeszidta a kisleányát . . .

— Persze, hogy összeszidtam! Megy le a lépcsőn, elesik, összetöri magát. Hogy is lehetsz olyan könnyelmű, mondom neki: a nyaklánc nélkül menni el hazulról!

— Nyaklánc? Szép Mária-érem van rajta?

— Dehogy Mária-érem! Csak nem nevelhetem bigottnak a leányomat.

— Hát akkor miért fontos, hogy nyakán legyen a lánc, mikor elmegy hazulról?

— Mert azon lóg a kis patkó. Tudja, kérem: az a drága kis patkó, amelyik szerencsét hoz.

— És igaz, hogy nemcsak a nagyságos asszony nem jár templomba, de még a szakácsnőt sem engedi?

— Elengedném én örömmel, ha volna ideje. De nincs rá egy perce sem. Annyi a dolga a szegénynek! Tegnap is indul a csarnokba, már lent volt a kapuban, de valamit elfelejtett és visszajött. Persze, hogy kifakadtam rá: Hallja, Mari, hogy tud maga ilyet csinálni? Visszajönni? Hát nem tudja, hogy ez szerencsétlenséget jelent? Jegyezze meg jól: többet vissza ne jöjjön. Inkább kétszer megtenni az utat . . . Mit beszél? Hogy az két óra veszteség? És hogyha négy óra is! Megparancsolom: vissza ne forduljon. Én mondom magának: Ami szerencsétlenség, az szerencsétlenség!

Ime, így fest egy «modern, fölvilágosodott» hölgy, aki «nem hisz semmiben» és nincs szüksége arra, hogy imádkozzék.

B) De talán mégiscsak túlzás, amit itt elmondtam? Annyira nem túlzás, hogy még tízszer annyi megtörtént esetet és adatot hordhatnék össze annak bizonyítására, hogy akik nem akarnak imádkozni az Istenhez, akik nem hisznek az Istenben, **okvetlenül nevetséges babonák karmaiba kerülnek.**

a) A londoni rendőrségen nemrégiben egy egész különös osztályt állítottak föl. Eddig is volt külön nyomozó osztály «intellektuális bűnözők» számára, «valuta-visszaélések» számára és így tovább. De az még nem volt, amit most kellett felállítani: «*metafizikai csalások*» *számára!*

Hogy a Scotland Yard embereinek a gangszterek munkát adnak, azon nincs mit csodálkoznunk. De hogy különtársaság működjék Londonban «az ördögimádók egyesülete» címmel, azt alig akarjuk elhinni. Mikor a londoni rendőrség leleplezte őket, kiderült, hogy kitűnő anyagi körülmények közt élő, úgynevezett társaságbeli emberek voltak tagjai és azok csinálták végig a szédületes ostobaságokból összeállított ördögimádás szertartását. Elegáns éjjeli klubhelyiségben jöttek össze, kilencszeres körben álltak fel, egyikük hangosan előimádkozta a Sátán dícséretét, a többiek pedig elragadtatás állapotába estek.

De a rendőrség új osztályának nemcsak ők adnak munkát, hanem a különféle szellemidézőknek, kabbalisztikus, titkos bűvészetnek és a fekete mágiának megszámlálhatatlan tanítómestere és rajongó tanítványa is. És milyen ostobaságokat hajlandók elfogadni! És mennyi pénzt fizetnek ezért!

b) Valóban: *ahol kihal a vallásos hit, ott felburjánzik a legdurvább babona!*

A repülők már csak elég modern emberek. És némelyik mégis milyen nevetséges babonának esik áldozatul. El nem indulna útjára, míg ott nincs a gépen mellette az ő «minden bajtól védő talizmánja», amelynek erejében vakon bízik. Miféle talizmánok? Az egyik oroszlánkörmöt visz magával, a másik rókafogat, a harmadik kis teknősbékát, a negyedik egy ötdolláros aranyat, az ötödik kékszemű fekete macskát, a hatodik meg titokzatos betűket rajzol az ablakra mielőtt begyujtaná a mótort.

— Kérem, ugyan hogy lehet még imádkozni a mai fölvilágosodott korban! Ez nem modern dolog!

De egészen modern dolog a newyorki tea-jósok munkája. Igen, jól hallottátok: «tea-jósok». Ezek megmondják a jövendődet abból, hogy hány korty teát szoktál otthagyni a csészédben. New-Yorkban vannak teázó helyiségek, ahol a csésze tea árába már a teajós munkája is be van számítva. És nemcsak falusi cselédleányok látogatják ezeket a szalónokat, hanem bankigazgatók, nagykereskedők és szenátorok is!

Pár évvel ezelőtt szerencsétlenségnek esett áldozatul egy világszerte híres színésznő: a sálja rácsavarodott az autója kerekére és megfojtotta. Ezt a sált aztán 40.000 frankért megvette egy hölgy és azóta mindig áhítattal veti a vállára, valahányszor Monte Carlóban játszik, — mert ez a sál szerencsét jelent!

— Kérem, hogyan lehet még imádkozni a mai fölvilágosodott korban. Ez nem modern dolog!

De egészen modern dolog a csillagokból jósoltatni.

Én is nagyon szeretek belebámulni a csillagos égbe, de azért tudom, hol a határ a lelkesedés számára. A csillagok millióinak nagysága és harmóniája megsejteti előttem Annak végtelen hatalmát és bölcseségét, aki egyetlen gondolatával létbe szólította az égbolt óriási utasait és előírta pontos menetrendjüket. Azt azonban már nem vagyok hajlandó elfogadni, hogy a csillagok konstellációja dönti el emberi sorsomat és hogy mindenkinek jövője, balsorsa vagy jószerencséje meg van írva a csillagokban, csak titokzatos nevű csillagjósok titokzatos hókusz-pókuszaira van szükségünk, hogy mindezt ki tudjuk olvasni!

Nem önti-e el arcunkat a szégyenpír, mikor arról értesülünk, hogy világvárosok előkelő társadalmi rétegeiből tömegesen keresnek föl csillagjósokat, kártyavetőket, tenyérolvasókat, kristálynézőket, én nem tudom még kiket, és szájtátott hiszékenységgel szent igazság gyanánt fogadják el, amit a busás tiszteletdíj lefizetése után nekik mondanak? Nem tehetek róla, ilyenkor mindig eszembe jut, amit egy német költő mondott, vagyis inkább, amit el nem mondott. A költő ezt mondotta: «Das Wunder ist des Glaubens liebstes Kind», «a csoda a hitnek kedves gyermeke»; de még hozzá kellett volna tennie: «Der Aberglaube ist des Unglaubens Sohn», «a babona pedig a hitetlenség fia». Aki elveszíti hitét a gondviselő Atyában, már oda is fordul a legelső kártyavető cigányasszonyhoz. És nem különös-e, hogy akik fölényesen mosolyognak, mikor egy hosszú hálóinges kis fiú, ágyán térdelve, nagy bizalommal mondja esti

imáját, ugyanezek a mosolygók a világ minden kincséért el nem indulnának autó-túrájukra, ha nem függ a kocsi ablakában a minden bajtól védő krampusz-talizmán!

Íme, így festenek a valóságban azok, akik nem szoktak imádkozni, mert «nem szorulnak rá», és «nem érzik hiányát».

*

Kedves Testvéreim! Most aztán búcsúzkodunk három hónapra . . . Mikor azon gondolkodtam, mivel zárjam be a mai búcsúbeszédemet, ráesett szemem az íróasztalamon ketyegő órára s megrázott egy gondolat: ismét elmúlt egy tanév . . . így múlik el életünkből minden másodperc visszavonhatatlanul, s ami jót vagy rosszat raktunk reá, magával viszi az örökkévalóságba.

Ó, ha beszélni tudnának az elsuhant percek, évek! . . . Vajjon dal jönne-e ki szavukból vagy elégia? Vajjon megszenteltük-e szavunkkal és életünkkel mennyei Atyánknak áldott nevét? Ha még imádkozol, Testvér, el ne hagyd! Ha pedig már elfelejtetted, tanuld meg újra. Szokj hozzá, hogy minden napodat megkezdjed s minden napodat bevégezzed az Atyának, Fiúnak és Szentlélekistennek nevében.

Tavaly ünnepelte az egész keresztény világ a nagy törökverő hős, Savoyai Jenő, «Prinz Eugen, der edle Ritter» halálának 200. évfordulóját. Volt ennek a nagy hadvezérnek egy kedves imája, amelyet minden áldott napon elmondott; ez az ima egybefoglalja mindazt a kérést és gondolatot, amit Istenhez elmondanunk illik; zárjuk be mi is ezzel az az imával az idei beszédeinket:

«Hiszek Benned, Uram, de erősítsd hitemet; remélek Benned, Uram, de növeld reményemet; szeretlek, de engedd, hogy még tüzesebben szeresselek; bánom vétkeimet, de segíts még mélyebben bánkódnom miattuk.

Teremtőm vagy, imádlak Téged. Végcélom vagy, vágyakozom Utánad. Erős védelmezőm vagy, folyamodom Hozzád.

Vezess engem bölcseségeddel, fegyelmezz igazságoddal, vigasztalj szelídségeddel, védelmezz hatalmaddal.

Neked szentelem gondolataimat, hogy csak Veled foglalkozzanak; szavaimat, hogy Rólad szóljanak; cselekedeteimet, hogy szerinted irányítsam; szenvedéseimet, hogy Érted viseljem el.

Akarom, amit Te akarsz, mert Te akarod, ahogyan Te akarod, ameddig Te akarod.

Kérlek, világosítsd meg értelmemet, gyullaszd föl akaratomet, tisztítsd meg testemet, tedd szentté lelkemet.

Adj nekem, jóságos Istenem, szeretetet irántad, keménységet magam iránt, buzgóságot felebarátaim iránt, helyes lekicsinylést a világ dolgai iránt.

Törekedjem engedelmeskedni föllebbvalóimnak, támogatni alattvalóimat, jó tanácsot adni barátaimnak, megbocsátani ellenségeimnek.

Segíts legyőzni az érzékiséget szigorú fegyelemmel, a fösvénységet adakozással, a haragot szelídséggel, a lagymatagságot buzgósággal.

Tégy okossá a tanácsadásban, bátorrá a veszedelemben, türelmessé az akadályokban, alázatossá a szerencsében.

Add meg, hogy ájtatos legyek az imádságban, mértékletes az étkezésben, buzgó kötelességeimben és feladataimban, kitartó az elhatározásban.

Ó, bárcsak tiszta lenne egész bensőm, rendezett egész életem! Bárcsak szakadatlanul fékezném természetemet, megtartanám törvényedet, együtt munkálkodnék kegyelmeddel és kiérdemelném üdvösségemet. Taníts meg arra, mily semmiség a föld, mily fönséges a menny, mily rövid az idő, mily hosszú az örökkévalóság. Add meg, hogy szem előtt tartsam halálomat, komolysággal gondoljak ítéletedre, elkerüljem a kárhozatot és eljussak a mennyországba».

Amen.

FÜGGELÉK.

A falu lelke.

(Az Orsz. Kat. Nagygyűlésen 1936 okt. 5-én mondott beszéd.)

Főmagasságú Bíbornok Hercegprímás Úr!
Nagyméltóságú Püspök Urak!
Mélyen tisztelt Katolikus Nagygyűlés!

Mosolygó napsütéses vasárnap . . . Ünnepélyesen kong a kis falu templomának öreg harangja, s ahová beszól hívogató csengése a muskátlis ablakok mögé, mindenütt gyors készülésben, éber szorgoskodásban találja a népet. Az öregeknél már rég készen van a nagybetűs családi imakönyv; a fiatal lányok is fölvették már díszes ruhájukat és kezükre akasztották a rózsafüzért; még csak a legények csizmáján kell kicsit fényesíteni és már indul is az egész háznépe az énekes nagymisére. A házak öntik magukból a népet, a templom hajója szorongásig megtelik a buzgó hívekkel: jobbról a férfiak, balról a nők, elől a gyermekek, a kóruson a fiatalok . . . Csendes, megilletődött várakozás ömlik el az egész templomon.

És mikor pont tízet üt a torony órája és a díszes ruhába öltözött ministránsfiú ünnepélyesen megrántja a sekrestye ajtajának csengőjét, egyszerre fölzúg az orgona és a falunak apraja-nagyja, fiatalja-öregje, szegénye-gazdaga a közös mennyei Atya előtt egy testvérként egybeforrva kezdi az éneket:

Egybegyűltünk, ó nagy Isten
Buzgó imádásodra,
Hogy lelkünk méltó lehessen
Atyai áldásodra . . .

Vasárnap délelőtt van . . . és buzgón imádkozik Istenhez a falu lelke.

Így volt ez valaha évszázadokon át. Így kellene lennie ma is. És én a rendelkezésemre álló rövid időt most arra szeretném fölhasználni, hogy rámutassak arra, I. *milyen egyetemes értéket jelentett az, hogy így volt régen* és II. *milyen aggasztó veszedelmet jelent, hogy nincs így már ma.*

I. Milyen érték volt régen!

Mélyen tisztelt Nagygyűlés! A falusi ember lelke természetszerűleg *három ősi erőnek vonzása alatt áll. Ezek: a Teremtő, a föld és az embertársak;* vagy amint Goethe kifejezte: a tisztelet azzal szemben, ami fölöttünk van, ami alattunk van és ami hozzánk hasonló, ami mellettünk van. Amíg ez a hármas hatás harmónikusan érvényesül, vagyis amíg ennek a három vonzó körnek ereje háborítatlanul fejti ki munkáját, addig biztosítva van a falu rendezett élete, a falu lelkének harmóniája; de azonnal fenyegető zavarok jelentkeznek a falu lelkének működésében, mihelyt idegen behatások zavarják e három erő munkájának egymást kiegészítő működését. Az meg egyenesen tragikussá válik, ha az első erőnek érvényesülésében jelentkezik zavar, mert csak a falu lelkének egyensúlya az Istenhez biztosíthatja mind az egyéneknek, mind a nagy közösségnek rendes funkcióját, kielégítő működését.

A) Ahol zavartalan a falu lelkének vonzódása az Istenhez, **ott rendben folyik az egyéni és családi élet.** Ott fegyelmezett keretek közt érik a gyermek ifjúvá és megszentelt ősi hagyományok védelme alatt működik a társadalom sejtje, a család.

a) *Ilyen légkörben minden egyes család önálló kis zárt egységet alkot,* szinte azt mondanám: valamiféle önálló kis egyházat, saját liturgiájával, saját vallási szokásaival. Csak megilletődött lélekkel lehet végignézni pl. azt a szertartásosságot, ahogyan ebédhez hozzáül az ilyen család, az apa és az anya, a fiúk és a leányok, a kis gyermekek és a cselédek, mindegyik pontosan a maga helyén, ahogyan az asztali áldást végzik, ahogyan a kenyérre a fölvágás előtt késsel keresztet rajzol a családapa, — ebben az egész komoly liturgiában szinte a tanítványaival vacsorázó Üdvözítőnek mozdulatai tükröződnek.

Ezeket az egyes kis önálló sejteket aztán nagy szerves egységbe fogja össze a közös mennyei Atyának gondolata. Ezért tartja az Egyház annyira fontosoknak azokat a vasárnapi közös plébániai miséket. Azért, mert ezek az emberre könnyen leselkedő vallási szubjektivizmus helyett, a magunk fabrikálta jámborság helyett a fölöttünk álló vallási rendnek és meghódolást követelő objektív vallásosságnak megnyilvánulásai. Minden közösen végigénekelt parochiális

mise egy-egy nyílt közös hitvallás, az életre-halálra együvé tartozásnak fölemelő megvallása.

b) Csak egész természetes, hogy az ilyen faluban eleven *a szokás és hagyomány hatalma*. Ez a nép úgy érzi, hogy a világ sarka kiugrik a helyéből, ha nem tiszteli többé a hagyományokat; mert amilyen pontosan járnak-kelnek a csillagok fönt az égen évezredek óta, úgy kell nekünk, embereknek is a régi nemzedékek által megszentelt pályán vezetni életünket. Ebben a felfogásban gyökereznek a falu kialakult szabályai, szokásai, azok az íratlan törvények, melyek a közös falusi élet minden helyzetére tudnak kádenciát, s amelyeknek mindenki tartozik magát alávetni, hacsak nem akarja kitenni magát a közmegvetésnek. Nem is kell mondanom, mily óriási erkölcsi értéket jelent egy ilyen helyes közszellemnek ellenőrző ereje!

A folklorisztikus kutatás ma már kétségtelenül bebizonyította ezeknek a régi falusi szokásoknak értékeit — vallásiaknak és társadalmiaknak egyaránt, ezért általános is már a törekvés megmenteni ezeket a régi szokásokat.

De ne feledjük — mélyen tisztelt Nagygyűlés —, hogy mind ennek csak akkor van értelme és értéke, ha lélek van mögöttük; ugyanaz a vallásos lélek, amely akkor élt a faluban, amikor ezek a szokások keletkeztek. Mert a megfelelő lélek nélkül pusztán külsőleg fenntartani ezeket nem jelentene többet, mint papírvirágot csinálni illat nélkül. Míg viszont, ha lélek van a hagyományok mögött, akkor a népnek hagyományokkal megszentelt multja az az örök forrás, amelyből mindig megújulhat a jövő.

B) A falu lelkének természetfölötti orientációja azonban legbiztosabb záloga nemcsak a rendezett egyéni és családi életnek, hanem a rendezett közös életnek is. Ahol zavartalan a lélek viszonya az Istenhez, ott **nyugodt mederben folyik nemcsak az egyénnek és a családnak, hanem a falunak élete is.**

a) Nem tudom, hogy valaha is teljesen jogos volt-e «a falu romlatlan népéről» oly értelemben beszélni, mintha azok mögött a bizonyos «bogárhátú falusi házak muskátlis ablakai» mögött egy más emberfajta élne: a bűnbeesés előtti paradicsom megmenekült kis töredéke. Ismétlem, nem tudom eldönteni, volt-e ennek a véleménynek sok reális alapja. De annyi biztos, hogy a *mai* falusi ember élete nagyon is a mellett tesz tanuságot, hogy *a bűnbeesett emberi természet lefelé húzó ösztöneivel neki sincs kevesebb harca,*

mint más embertestvérének. Annyi igaz, hogy a falu fölött csakugyan fényesebben süt az Isten napja. De ez nem jelenti azt, mintha nem szakadna reájuk is csillagtalan sötét éjszaka. Kötelességteljesítés és erkölcsi tisztaság, áldozatkészség és munkakedv, becsületes és kevéssel beérő életmód, — ezek azok az erények, amelyeken, mint rendíthetetlen oszlopokon, emelkedik a nemzet élete, de amely oszlopokat csak a vallásosság tud szilárdan fönntartani a falu lelkében is. Ahol a falu lelke és a teremtő Isten közt elszakadt az összekötő huzal, ott menthetetlenül ráborul az emberekre egy csillagtalan éjszaka, melynek sötétjében nem tudnak kihajtani és virágzani többé a közös élethez szükséges erények.

b) A közös élet u. i. altruista erényeken épül föl, *de az ember* — rosszra hajló természeténél fogva — *minden más, csak nem altruista.*

Isten nélküli élet — szeretetnélküli élet. Isten szeretete nélkül nincs emberszeretet, csak önzés és önérdekhajszolás. Hiszen talán már méltóztattak hallani az egyszerű földmívesnek különös imájáról. Kigyulladt a szomszéd szérűje és a mi emberünk ijedten kezdett imádkozni: «Szent Flórián, csak most az egyszer ments meg! Állítsd el a tüzet, hogy az én házamba bele ne kapjon!...» Sajnos, a tűz továbbterjedt és hatalmas lánggal kezdett égni a mi emberünk háza is. Ő pedig, látva, hogy menthetetlen a háza, így folytatta imáját: «Szent Flórián, most már ne csinálj semmit: hadd égjen végig az egész utcasor...»

Igen: ez az emberi önzés tipikus megnyilvánulása. Még vallásos maggal bevetett talajon is meg tud élni és virágozni, — hát még olyan lélekben, amelyben semmi természetfölötti gondolat nem hátráltatja burjánzását! Jusson az emberi kultúra bármilyen szédületes magasságokba, arra a társadalomra, amely szétkapcsolja az összeköttetést lelke és az Isten között, ugyanaz a sors vár, mint arra a repülőre, aki föntt, a csillagok magasságában kikapcsolja a mótort: ideig-óráig tud ugyan még lavirozni, egy ideig még fönn tud ugyan maradni a magasban, de a föld vonzó ereje, a nehézkedés törvénye, előbb-utóbb úrrá válik fölötte és menthetetlenül húzza le a mélységek felé.

c) Nos hát, ha a falu teste a magyar nép, akkor a falu lelke a magyar nép vallásossága, és *ez a vallásosság az a mótor, mely egyedül képes népünket fölemelni az eszmények magaslatába.*

Azzal tehát legyünk tisztában, hogy aki a falu lelkének nemesítésén, a falu lakóinak vallásos megerősítésén munkálkodik, az hazafiúi szempontból is a legértékesebb munkát végzi; és viszont az egyetemes nemzeti érdekek ellen dolgozik az, aki szó nélkül tűri a falu lelkének veszélyeztetését.

Pedig nemcsak a titokzatos szekták működése veszélyezteti a falu lelkét, nemcsak a társadalmi rend ellen nyíltan lázító jelszavak ölik a falu lelkét. Mikor a rádió pesti mulatóhelyek könnyű erkölcsű darabjait sugározza szét az éterbe, a falu lelkét öli. Az a jegyző, aki vasárnap tart hivataloskodást, a falu lelkét öli. Az a leventeoktató, aki a vasárnapi mise alatt gyakorlatoztat, a falu lelkét öli. Az a földbirtokos, aki vasárnap dolgoztat vagy rendezi nagy hajtóvadászatait, a falu lelkét öli.

Míg viszont: ahol elevenen lüktet a falu lelkében a vallásos élet, ott a törvények megtartásán nemcsak a csendőrök kakastolla őrködik, hanem még jobban az örök Istennek mindent látó szeme. Ahol eleven a falu vallásos élete, ott a szomszédjától csak egy barázdát elszántónak is nem lesz nyugta még a sírjában sem. Ahol eleven a falu vallásos élete, ott törvénytisztelet, rend és fegyelem van, mert a kereszténység a tekintélytisztelet, rend és fegyelem vallása.

Igen: így van ez elméletben, így volt ez valaha régen, de — nézzünk szembe a kérdés második felével: vajjon mi van ma?

II. Milyen veszedelem, hogy nincs így ma!

Mélyen tisztelt Nagygyűlés! Spanyolország prímása, Goma kardinális, még a most dúló polgárháború előtt nagyhatású pásztorlevelet írt a spanyol papsághoz, amelyben fölvetette a kérdést, hogy volt az lehetséges, hogy egy teljesen katolikus országban, mint Spanyolországban, ilyen rémes dolgok megtörténhettek. És megrendült lélekkel állapítja meg: «Nem vagyunk többé a nép szellemi vezetői, a nép nemcsak gyanakodva néz reánk, hanem egyenesen jólétének ellenségeit látja bennünk».

A) Megdöbbentő szavak a spanyol prímás ajkán! És ha nekünk, magyaroknak, még nincs is okunk hasonló fájdalmas fölkiáltásra, nem árt azért szétnézni a mi népünk közt is, vajjon **nincsenek-e köztük is olyan jelen-**

ségek, amelyek aggodalommal kell, hogy eltöltsenek minket?

Ma ugyan az idősebb nemzedék még úgy-ahogy megtölti templomainkat, de nem veszünk-e észre a fiatalabb generációban sok olyan aggasztó szimptómát, mely azt mutatja, hogy részben a szociális gondok és anyagi nélkülözés, részben a tervszerű lélekrombolás már mélyen őrli a falu lelkének ellenálló erejét is?

a) Minden új korszak tavaszból fakad, de a tavasz viharokat is hoz magával.

Korunk ráterelte a város figyelmét a falura és a városi életmód előnyeinek bevonulása, a technika és a tudomány áldásainak terjesztése új tavaszi fakadást hozott oda; de — fájdalom — a könnyelmű városi erkölcsök elterjedése meghozta a tavaszi viharokat is és vészes zavarokat okozott a három ős vonzóerőnek harmonikus munkájában. Az első ős vonzóerő az Isten: és amelyik falunak lelke elfordul Tőle, arra reászakad a *durva atheizmus* fagyos éjszakája. A második vonzóerő a föld: és amelyik falunak lelke elfordult Istentől, egyoldalúan kerül a földnek vonzásába és az istenné tett föld a *mammonizmus rabszolgájává* teszi. A harmadik ős vonzóerő az embertársak: de aki elfordult Istentől és a föld felé fordult, az az *egoizmus* részvétlen falai közé zárja magát embertársaival szemben is. Ime, napjainkban megbomlott a három ős vonzóerőnek harmonikus munkája, és megjelent helyette a mai falu lelkének három fő veszedelme: *az atheizmus, a mammonizmus és az egoizmus!*

Sajnos, ma már senki sem hunyhat szemet az előtt a veszedelem előtt, amit a városi kultúra kútmérgezése okozott a falu életében. A nagyvárosi ideológiának falusi talajba ültetett gyilkos mérge ma már termi veszedelmes gyümölcseit; és aki a falu lelkét és annak alakítását ma is kezében akarja tartani, annak nyilt szemmel kell észrevennie azt a fogalmi eltolódást, amelyen napjainkban a falu népe keresztülment az egyházi, erkölcsi és társadalmi élet minden alapvető kérdésében.

b) Az intelligencia lelki válságát mégcsak valamiképpen elképzelhetjük oly módon, hogy előbb jön az észbeli kétely, mely aztán megrendíti az erkölcsi életet is. De a faluban föltétlenül fordított a sorrend: *előbb jön az erkölcstelen falu, aztán a hitetlen.* **Előbb jön a régi szigorú erkölcsi elvek kikezdése,** jön a nagyvárosi léha élet lehellete, jön a selyem-

harisnya és selyemruha, jön az arcfestés és a rúzs, jön az elválás és esküvő nélküli együttélés, jön a gyermek nélküli család, — és mikor mindez megvan, akkor jön a hitetlen falu, mert akkor kell az erkölcsi lecsúszás előzetes folyamatát utólagosan igazolni a hitetlen szólamokkal. Ki nem látná, hogy a mindent elnyomó anyagiasság egyfelől és a hitbeli megingás, sőt nyilt istentelenség másfelől, — ez az a két tátongó mélység, amely elnyeléssel fenyegeti a falu lelkét!

Nemrégiben mondotta Mezőkövesden egy öreg matyó szóról-szóra ezeket: «Azt beszélik az istállókban, hogy nincs is Isten. Ezt a tudósok már régen hirdetik, de a néphez még csak most jutott el» (Magyar Kultúra 1936. 299. l) . . . Méltóztassanak elgondolni, micsoda tatárjárással egyértelmű a falu lelkére, ha az állat gondozása között arról folyik a szó, hogy nincs is Isten, mert a tudósok ezt már régen hirdetik! Csakugyan voltak, akik száz évvel ezelőtt ezt hirdették, — és erről most kezd tudomást venni a magyar falu, most, amikor a vakmerő istentagadás a tudomány minden terén már kénytelen volt általános takarodót fújni!

B) De ezek után fölvetek egy kérdést: Ma mindenki észrevette a falut, ma mindenki ráfigyelt az onnan fenyegető veszedelemre, ma mindenki érzi a falunak nemzetfenntartó szerepét, ma mindenki menteni akarja a falut. De remélhetünk-e eredményt a kétségtelenül szükséges gazdasági megerősítést célzó intézkedésektől, ha nem dolgozunk ezekkel egyidőben ugyancsak a **falu lelkének** reneszánszán is?

a) Ó, igen, azt mindnyájan jól tudjuk, hogy *az anyagi nyomor lelki elcsenevészesedésnek is előidézője*, és hogy senkinél a lélek sorsa nem függ annyira a test sorsától, mint a falusi embernél.

Azt is valljuk és hírdetjük, hogy a magyar falu lelke tönkremegy a világboldogító felelőtlen szólamok csillogó lépvesszőin, hacsak felelős lelki vezetőitől is nem fogja hallani, hogy ugyanaz az Egyház, amely egyrészt neki tűrést, bizalmat és tekintélytiszteletet prédikál, másrészt éppoly imponáló bátorsággal követeli a szociális igazságot is.

b) Igen: ezt mind valljuk! De mégis . . . *a falu lelkét Krisztusnak megőrizni és Krisztushoz vissza vezetni sorsdöntőbbnek tartjuk minden más lépésnél.*

Mikor 250 évvel ezelőtt a keresztény seregek Buda fölszabadítására készültek, XI. Ince pápa 1686 elején bátorító levelet írt I. Lipót császárhoz; és ebben a levélben *BUDA*

betűit prófétai ihlettel így magyarázta: «*B*udam *V*irginis *D*abit *A*uxilium», «Budát visszaszerzi a Szűz segítsége». Amivel a pápa biztatott, beteljesedett: Budát visszahódította a magyar népnek a Szent Szűz; most rajtunk a sor, hogy a jubileumi évfordulón visszahódítsuk a magyar nép lelkét a Szent Szűz Fiának. Mert mit ért volna a magyar fővárost 250 évvel ezelőtt fölszabadítani a török veszedelemtől, ha menthetetlen prédául hagynók a magyar falu lelkét olyan veszedelmeknek, amelyek a nemzettörzs gyökerét rágják pusztító fogukkal!

Krisztussal még meg lehet menteni a falu lelkét, s a falu lelke által az egész falut. Krisztussal meg lehet vonni a védőgátat a mammonizmus és egoizmus mindent elsöprő árvízével szemben. És ha sikerrel jár az Actio Catholica idei munkaprogrammja — pedig sikerrel *kell* járnia, — és ha sikerül Krisztust visszaadni a falunak és a falut Krisztusnak, akkor majd nem lesz magyar falu, ahol hiába szólnának a vasárnapi harangok, akkor majd boldog örömmel siet a megbékélt és Krisztusban legjobb értékeire rátalált magyar nép az istenházába, hogy nemzetépítő munkában töltött szorgalmas hétköznapok után elzengje háláját a mennyei Atyának:

Egybegyültünk, ó nagy Isten
Buzgó imádásodra,
Hogy lelkünk méltó lehessen
Atyai áldásodra...

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim! *A falu lelke — a nemzet lelke, a falu teste — a nemzet teste, a falu veszte — a nemzet veszte!* Legyünk meggyőződve arról, hogy ha sikerül népünknek biztosítani azt a megelégedést és lelki harmoniát, azt az ideális élettartalmat, amit a vasárnapi istentisztelettel szimbolizáltam, nagyobb győzelmet ünnepelhetünk, mint amilyen Budavár visszavétele volt; mert akkor ugyan az ország fővárosát mentettük meg a nemzetnek, most azonban megmentettük magát azt a forrást, amelynek erejéből a nemzettest évezredeken át megújul, megmentettük azt a gyökeret, ahonnan a nemzettörzs évezredeken át táplálkozik: *a falu lelkében megmentettük a nemzet lelkét!*

Bizalmunk a viharban: hitünk!

(Szilveszter-esti beszéd 1936-ban.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Az Úr Jézus születését követő 430. esztendőben, augusztus 28-án, betegágyán utolsó perceit élte a kereszténység egyik legragyogóbb lángelméje, Hippó püspöke, Szent Ágoston. A vandálok akkor már harmadik hónapja ostromolták püspöki városát, és a haldokló Ágoston éles tekintete már világosan látta a kikerülhetetlen történeti eseményeket: az egész római birodalom sorsának megpecsételését és az akkori «nyugati kultúra» menthetetlen bukását. Mi csak sejteni tudjuk, mi mehetett végbe az utolsó napok alatt ennek a haldokló nagy szentnek lelkében, akinek nemes életében még egyszer és utoljára föllobbant az antik kultúra minden szépsége, nagysága, igazi értéke, de akinek haldoklása közben már hallania kellett a győztesen előrenyomuló barbár hordák győzelmi kiáltását.

Így halt meg Ágoston, az Egyház nagy szentje: erőtlenül hanyatlott vissza ágyára, mialatt körös-körül a győzelemre készülő ellenség diadalmi éneke zengett.

És a mai napon, amikor egy gyorsan tovarebbenő esztendő hanyatlik sírjába, szemünkbe döbben az az ijesztő hasonlatosság, amely a haldokló Szent Ágoston gondolatai és a mi mai gondolataink között föltalálható. Sírjába kísérünk egy elmúlt esztendőt; mi, az Isten hűséges gyermekei, eljöttünk ide az Isten házába, hogy az Úr oltára előtt búcsúzzunk el az esztendőtől, — de ugyanakkor látnunk kell, tudnunk kell, éreznünk kell, hogy itt a templom körül, a mi szent katolikus Egyházunk falai körül, ostromló vandál hordák táboroznak és készülnek megfújni a győzelmi ének harsonáit.

Az elmúlt esztendő nyugtalan volt az egész világon, a következő év pedig bizonytalan és ködös. Ezért gondolom, hogy hasznunkra fog válni, ha most az év utolsó perceinek magaslatáról I. egyrészt *szemügyre vesszük azt, hogy mit*

akart elvinni tőlünk a mult, másrészt azonban II. igyekszünk belefúrni tekintetünket a jövő ködébe is és feladjuk a kérdést: milyen sors vár reánk, *mit fog hozni számunkra a jövő?*

Az első kérdésünk tehát ez:

I. Mit akart elvinni tőlünk a mult?

A) Az elmúlt esztendőben **ijesztő szellemi földrengés hullámai** borzongatták végig a földkerekség lakóit.

a) *Közel húsz éve ég már Keleten pokoli rőt lángokban egy szerencsétlen, jobb sorsra érdemes nép országa.* És mialatt egyesek közülünk azt hitték, hogy ők ettől nyugodtan aludhatnak, hiszen a pusztító tűzvész messze van tőlünk, ebben a mostani esztendőben megdöbbenve kellett észrevenniök, hogy a tűzcsóvák átrepültek a fejünk fölött és vérbe-lángba borítottak Európa délnyugati sarkán egy másik szerencsétlen országot. Mintha a pokol minden ördöge kiszabadult volna, rávetette volna magát a földre, hogy tűzzel-vassal kipusztítson mindent és vérbe-halálba fojtson mindent, ami nemes, ami eszményi, ami emberi, ami szent volt valaha a föld kerekségén.

A történelemből tudjuk, hogy minden háború után nyomor és nélkülözés jár; azon tehát nincs csodálkozni való, hogy a nemrég lezajlott legnagyobb háború után is óriási nyomor következett be. A világháború négy esztendeje alatt annyi értéket égetett fel és lőtt rommá az emberiség, hogy annak pótlására évtizedek hosszú munkája sem elegendő. És hogy a szenvedésből az ember kétségbeesve és kapkodva keresi a kivezető utat, ez is természetes, ezt is megértjük.

b) De nem értünk meg egyet és nem fogadhatunk el egyet: *nem fogadhatjuk el a gyógyításnak azt a kétségbeesett módját*, amelyet most akarnak kipróbálni a beteg emberi társadalmon, és amely szerint előbb tűzzel-vassal végig kell égetni az egész régi világot, véres kegyetlenséggel kitépni az ember lelkéből mindazt, ami Istenre, lélekre, túlvilágra, vallásra, erkölcsre emlékeztet, és az így porrá zúzott keresztény kultúra romjai fölött fölépíteni az Istent trónjáról letaszító új életforma csábító paradicsomát.

Mert azzal legyünk tisztában, hogy a kommunizmus ezt akarja: elvenni tőlünk keresztény hitünket, keresztény kultúránkat, keresztény életfelfogásunkat. A külső csomagolás ugyan nem erről beszél. A külső felírások a nyomor és a

gazdasági igazságtalanságok megszüntetését hirdetik, de a tartalmuk nem ez: a tartalmuk elkeseredett élet=halál harc a kereszténység ellen.

c) Fájdalom, ezt még ma is sokan nem veszik észre. Fájdalom, még vannak jólelkű és jóindulatú emberek is, akik csodálkozva mondják nekünk:

— *Én nem értem a katolikus Egyházat, és nem értem a pápát,* hogy olyan élesen és elkeseredetten harcol a kommunizmus ellen. Hiszen egy ideig maguk az első keresztények is kommunizmusban éltek!

— Az igaz, — felelem erre. Csak egy kis különbség van őköztük és ti köztetek.

— És mi az a különbség?

— Hát csak annyi, hogy azok a régi keresztények ezt mondták: «Ami az enyém, az a tied». Ti pedig ezt mondjátok: «Ami a tied, az az enyém». Ennyi az egész különbség . . . Nem kisebb, mint a fehér és fekete között, a napsugár és éjszaka között.

És csak hagyjátok nyugton a pápát: csak a kötelességét teljesíti, legszentebb kötelességét. Most, ezekben a drámai órákban, ismét beigazolódott annak a fönséges küldetésnek fontossága, amellyel az Úr Jézus nyájának élére állította a pápát. «Legeltesd az én bárányaimat . . . Legeltesd az én juhaimat». (Ján. 21, 15, 17.) Legeltesd, azaz vezesd a földi élet útjain az örök haza felé, védjed és óvjad őket és figyelmeztesd őket minden veszélyre.

Egyenesen megható az a fáradtságot nem ismerő lelki tűz, az az atyai gondoskodás, amellyel a nyolcvanéves ősz pápa nem szűnik meg húzni a vészharangot, világgá kiáltani a közeledő veszedelem nagyságát és, mint igazi Jó Pásztor, szakadatlanul keltegetni, ébreszgetni, riasztgatni a gondjaira bízott nyájat. Azt hiszem, ma egy hete sokan hallottátok a rádión keresztül a súlyos betegen fekvő Szentatyának beszédét, amelyben fájdalomtól el=elcsukló hangján ismét figyelmeztetett a kommunizmus reánk leselkedő veszélyeire.

B) Vajjon azok a forró fejű fiatalok, akik eszmei lelkesedésből állanak a mozgalom mellé, — mert, fájdalom, vannak ilyenek — vajjon ezek megfontolták=e, **mit áldoznak fel ezért a véres rémképért és mit kapnak annak fejében?**

Vajjon meggondolták=e, mit áldoznak fel a kereszténység elhagyásával?

a) Amíg keresztények vagyunk, hiszünk a teremtő és gondviselő Istenben. Végiggondoltátok=e már egyszer, hogy mit

jelent ez? Mennyi erőt, mennyi bátorítást ad az a tudat, hogy van fölöttünk Valaki, a mi jóságos mennyei Atyánk, aki nemcsak létbe hívta a világot, és a világban engem is, hanem végtelen bölcseségével és atyai jóságával gondját is viseli a világnak és a világban nekem is. Ő irányítja a világtörténelmet, Ő a népek történelmét, Ő az egyes emberek életének történetét. Szeme akkor is nyitva van, amikor az emberek alszanak. Keze akkor is tartja a kormányt, amikor orkán tombol körülöttünk. Óriás naprendszerek szédületes csillagai olyanok előtte, mint egy maréknyi porszem, és mégis — egyetlen egy veréb le nem fordul a tetőről a mennyei Atya tudta nélkül. (Máté 10, 29.) Ó, milyen jó mindezt hinni, ezt tudni . . .

És ezzel a hittel száll szembe ez az új világberendezkedés; ha hozzáállasz, mindenekelőtt is ezt kell hinned: nincs Isten, nincs senki fölötted, csak a vaksors, a végzet, a lelketlen fátum.

b) *Amíg keresztények vagyunk, hiszünk a törvényhozó Istenben.* Valljuk, hogy Isten a mi Urunk, aki történetileg igazolható szóbeli kinyilatkoztatásban is, de a lelkiismeret tanuskodó szavával is adott nekünk törvényeket, amiket meg kell tartanunk, — megtartanunk nem rabszolgai félelemből, hanem Isten iránti szeretetből és abból a legjobb meggyőződésünkből, hogy az Isten törvényeinek megtartása tulajdonképen egyetlen biztosítéka a nyugodt, harmónikus emberi életnek is.

Ezzel megint szembeszállnak az istentelenek, és tanítják: Nincs Isten, nincs fölöttünk törvényhozó, nincs senki, aki nálunk nagyobb úr lenne a világon.

c) *Amíg keresztények vagyunk, hiszünk Krisztusban és az általa hozott megváltásban.* Nemcsak azt tudjuk, hogy bűn van, hanem azt is, hogy bűntől megváltó kereszt is van. Nemcsak érezzük a fájdalmas tragikumot, hogy embernek lenni annyi, mint örökös csatában állani, a jó és rossz szakadatlan harcát vívni saját bensőnkben; hanem érezzük lelkünkön eláradni az erősítő és segítő kegyelem tengerét is, amely az értünk önmagát adó Krisztus keresztjéről ömlik felénk.

Ezzel a hittel is szembeszáll az istentelenség, mely Krisztus Urunk édes igáját és könnyű terhét (Máté 11, 30.) dacosan dobja le magáról és nem akarja, hogy Ő uralkodjék rajtuk. (Luk. 19, 18.)

d) Míg keresztények vagyunk, van Egyházunk, anyaszentegyházunk, melyet maga Krisztus alapított, hogy legyen egy

erős szervezet, mely megvédi az ő hitét az elferdítéstől, a szentségek kiszolgáltatásával odavezeti az ő kegyelmét az emberek szomjas lelkéhez és törvényeivel megőrzi az erkölcsi rendet.

Míg keresztények vagyunk, van templomunk, hová csendes imádkozásra bemenekülhetünk a keserves földi harcok fárasztó zűrzavarából. Van oltárunk, hol letérdelhetünk és minden panaszunkat kiönthetjük az Oltáriszentségben velünk élő Istenember előtt. Van gyóntatószékünk, hol ledobhatjuk lelkünkről az emberi elbukások mázsás terhét és újjászületve, napnak emelt homlokkal állhatunk fel újra.

Mindettől megfoszt az istentelenség: eltörli a vasárnapokat, lángbaborítja a templomokat, dinamittal robbantja szét az oltárokat.

e) *Míg keresztények vagyunk, hiszünk a másvilági életben, tehát a földi élet nagyszerű céljában.* Hisszük, hogy ez a földi élet és annak minden keserves harca csak mulandó átmenet, csak pillanatnyi küzdelem azért a soha el nem hervadó babérért, amit az Isten örök boldogsága jelent számunkra. Ez az emberi életnek egyetlen méltó célja — és ettől is megfoszt minket az istentelenség: Ostoba képzelődés az egész! Nincs ezen a földön túl semmi! Nincs az anyagon kívül semmi! Nincs benned, ember, a rothadó testeden kívül semmi! Van tíz körmöd, meg éhes gyomrod: marjad és kaparjad, amit birsz.

Ezt mind nem én találtam ki, ez mind nem rémlátás, ezt mind ők hirdetik magukról; nyíltan, harsogva hirdetik.

Pár nappal ezelőtt, karácsony napján, fölkeresett egy fővárosi ügyvéd. «Itt voltam — mondotta — a tizenegyórai szentmisén az egyetemi templomban. Az istentisztelet méltósága, a hívek áhítatos buzgósága, az egész ünnepi hangulat annyira megragadott, hogy a mise után nem tudtam kimenni, meghallgattam a következő misét is. Szörnyűség elgondolni is, hogy ettől akarnak minket megfosztani a kommunisták!» . . .

Igen: ettől. A templomtól. Az oltártól. A szentségektől. Szűz Máriától. Krisztustól. Istentől. Örökélettől. Családtól. Gyermeki tisztelettől.

Hát meggondoltátok ti, fiatal testvéreim, akiket megszédített az ilyen világboldogítás jelszava, meggondoltátok, mit kell cserébe adni az ő megvalósíthatatlan lázálmukért? Oda kell adni a keresztény hitet. És aki a hitét odaadja, arra rászakad a csillagtalan éjszaka vaksötétje. Aki a hitét oda-

adja, az céltalanul vonszolja a mindennapi élet nehéz terhét. Aki a hitét odaadja, menthetetlenül esik zsákmányul a reménytelenség fojtogató karmának. Aki a hitét odaadja, az pogánnyá válik, már pedig megint pogánnyá tenni az emberiséget és visszalökni oda, ahol évezredekkel ezelőtt volt, mi mást jelentene, mint durván vétkezni az emberi haladás nagy eszménye és kötelessége ellen, mi mást, mint sírba dobni az egész mai civilizációt és kultúrát?

Az istentagadás sötétség — a kereszténység fény!
Az istentagadás kétségbeesés — a kereszténység remény!
Az istentagadás süllyedés — a kereszténység emelkedés!
Az istentagadás bénulás — a kereszténység erő!
Az istentagadás halál — a kereszténység élet!

És most itt dolgozik körülöttünk szerte az egész világon, szédületes arányokban megszervezve, a harcos istentelenek mozgalma, amelynek egyetlen célja ezt az életet, ezt az erőforrást, ezt a reményt, ezt a fényt, mindent elvenni az emberiségtől, elvenni holdbeli utópiák reményében, elvenni lázálmas fantazmagóriák fejében.

Ime, ebben a véres harcban folyt le a mult esztendő.

És most fölrémlik előttünk a kínzó kérdés: vajjon mit fog hozni nekünk a jövő?

II. Mit fog hozni a jövő?

A) Nehéz ezt megmondani. Ki tudna világosan látni? De egy bizonyos: ha van még hatalom a világon, amely gátat tud emelni a minden kultúrális értéket elsöpréssel fenyegető vérözönnek és tűzözönnek; ha van még erő, amely győztesen tud szembeszállani ezzel a pusztító világrengéssel, — **ez csak a mi hitünk, a mi szent keresztény hitünk.** «Ez a győzelem, mely meggyőzi a világot, a mi hitünk.» (Ján. I. 5, 4.) Senki más, és semmi más! Sem egyesületek, sem faji gondolat, sem állami hatalom! Igen, ezekre mind szükség van a jövő érdekében, de magukban nem elégségesek.

a) Tudjátok, miért nem elégségesek? Azért, *mert itt világnézeti harc folyik, és a lélek mélyén dől el a csata.* A lélek mélyére pedig a leghangosabb parancsszó sem ér el, meggyőződéseket sem rendőrséggel, sem katonasággal kikommandírozni nem lehet.

Már pedig itt meggyőződésről van szó. A lelkek mélyére beültetett meggyőződésről, vak meggyőződésről, amely

szerint ennek az egész mostani világnak egyetlen gigászi máglya lobogó tengerében kell hamuvá hervadnia — mindennek, mindennek, ami most van a világon — és a fölégetett világ romjai mögött kél majd föl az új paradicsom mosolygó napja.

Tudjátok ti, Testvérek, hogy ezt a meggyőződést vallják fiatal gimnázista fiúk és leányok és esküsznek rá a tapasztalatlan fiatal évek minden fanatizmusával? Tudjátok ti, Testvérek, hogy ezt a meggyőződést viszik szerte földalatti préri-tüzek titkos lángjai a megélhetéssel küzködő munkásokhoz, állás nélkül éhező diplomásokhoz és azokhoz a százezrekhez, akik a reánk szakadt gazdasági nyomorúság keresztjét már-már alig tudják hordozni?

Igen: ez mind meggyőződés! Meggyőződéssel szemben pedig tehetetlen a szurony, tehetetlen a bilincs, tehetetlen a sortűz, — meggyőződéssel szemben csak egy másik meggyőződés győzhet, világnézettel a harcot csak világnézet veheti föl.

b) Most vetem fel tehát a kérdést: Mit hoz a jövő? Ezt hozza: *két táborba szakítja az emberiséget, két meggyőződést állít szembe, két frontba sorakoztatja a földkerekség minden népét.* Az egyik az istenhívők frontja, a másik az istentagadók tábora. Vallás a kereszténység is: az istenhívők vallása; de vallás a kommunizmus is: az Isten ellen lázadók «vallása». És az embernek a kettő közt választania kell, — semleges többé nem maradhat senki. Választanom kell nekem. De neked is! És mindenkinek! Sőt nemcsak az egyénnek, — választania kell a társadalomnak is, az államnak is. Választani és valahová állani. Vagy a kereszténységet választani és ezzel a további életet, a kultúra további fönntartását, a rendezett földi létet; vagy a másik zászlót emelni magasba és ezzel kimondani a halálos ítéletet minden fölött, amit eddig erkölcsnek, ideálnak, civilizációnak és kultúrának neveztek.

Testvérek! «Itt az óra, hogy fölkeljünk az álomból.» (Róm. 13, 11.) Eddig hirdették a hitet a keresztyénség papjai, — de az emberek nem hallgattak rájuk, mentek a maguk makacs útján. Nos, most elkezdi hirdetni a hitet maga az Isten: korunk végleges megkavarodásának sínai mennydörgésével, nyugtalan lázas vergődésünk villámlásával hirdeti, mi vár reánk, ha Tőle elfordulunk. Vagy keresztények leszünk, százpercentes keresztények, — vagy egyáltalán nem leszünk többé!

B) Hát mit csináljunk? Kétségbeessünk? A világ végét várjuk? Leüljünk az országút szélére és kezünket tördeljük? Nem! Hanem a jövőnek ebben a szörnyű bizonytalanságában az élniakarás végső ösztönével kapaszkodjunk az egyetlen sziklába, amely mindig győztesen fog állani a habok fölött: kapaszkodjunk **a Sancta Mater Ecclesia, a szent katolikus Egyház erős karjába!**

a) Hogy a magyar nép a világ végéig megmarad a föld hátán, azt az Úristen nem ígérte soha, — a történelem már nem egy nemzetet nyelt el sírjába nyomtalanul.

Hogy Európa a világ végéig vezető kontinense lesz a föld kerekségének, azt az Úristen nem ígérte soha.

De egyet ígért . . *Azt, hogy Egyháza győztesen fog állani a világ végezetéig.* Tehát akkor én nem Európába kapaszkodom, — abba az Európába, amelyet az Egyház épített naggyá, de amely hűtlenül elhagyta az Egyházat és most süllyedni kezd; hanem kapaszkodom Egyházunkba, melyet hiába hánynak a habok: ide-oda hányják, de el nem merül.

b) Tehát mit kívánunk az új esztendőtől, mit hozzon számunkra a jövő? Hozzon mindnyájunknak mélyen vallásos, erkölcsös *egyéni életet;* a vallásos egyének millióinak élete által hozzon elevenen lüktető *keresztény közéletet;* az újra kereszténnyé vált közélet pedig majd meghozza *a társadalmi békét és igazságosságot.*

A középkorban az emberek legnagyobb része nem tudott olvasni, nem tudták olvasni a Szentírást sem. Az Egyház tehát templomfalakra és templomablakokra megfestette a hit legfőbb tanításait, hogy a képek tanítását a betűhöz nem értők is el tudják olvasni.

Ma valamikép hasonló sorba kerültünk. Az emberek megint nem tudják olvasni a Szentírást, nem hisznek a nyomtatott Szentírásnak, — az egyetlen biblia, amelynek még hisznek: az életre váltott biblia, a megtestesült kereszténység, a saját példaadó életünkben valóra váltott keresztény hit.

c) Jól értsük meg tehát a kor figyelmeztető szavát. A kereszténység nemcsak esernyő, amelynek védelme alá menekülhetünk viharban, mennydörgésben — lehet ez is; de legyen emellett hegymászó bot is, amelyre támaszkodva följutunk a társadalmi igazságosság meredek magaslataira. Vagyis: necsak rémüldözzünk, necsak panaszkodjunk, necsak lamentáljunk, hanem *mea culpázzunk is!* Abban a rémes vérözönben, amelynek hullámai felénk hömpölygnek, vegyük észre Isten büntető ostorát is sok bűnünk és mulasz-

tásunk miatt, és halljuk meg Isten keltegető szavát is vészes aluszékonyságunkból. Nem a vitatkozás fog megmenteni minket, hanem a cselekedet; nem az elméleti bizonykodás a kereszténység értékéről, hanem a szigorú keresztény elvek szerint berendezett élet: egyéni élet, családi élet, társadalmi élet, gazdasági élet, állami élet.

És ha igaza van Szent Ágostonnak, hogy az eretnekek azért léptek föl, mert az Isten országának gyermekei valamely fontos igazságról megfeledkeztek vagy nem képviselték azt kellő erővel, — ha igaz a nagy püspöknek ez az éles megfigyelése, akkor kell, hogy mi is észrevegyük ezt napjaink megpróbáltatásaiban és figyeljünk kötelességünkre, hogy a szociális, politikai és kultúrális élet nagy feladatait a keresztény hit szellemében igyekezzünk megoldani.

*

Mit akart elvinni a mult esztendő és mit fog hozni a jövő? — ezt a kettős kérdést vetettem föl a mai Szilveszteresti beszédemben és szinte félek, hogy kedves hallgatóim túlsötétnek, túlpesszimistának fogják találni a rá adott feleletet. Pedig a keresztény szószéken nem szabad soha pesszimista hangokat megütni, nem szabad Krisztus nyáját alaptalanul ijesztgetni.

De az igazat megmondani szabad! A valóságot föltárni szabad! A csendes nyugalomban szendergők szemét fölnyitni szabad!

Ha ezt szabad, akkor szabad volt elmondani ezt a mai beszédet is és világgá kiáltani a rémes veszedelmet, amely előtt állunk: *hogy a világtörténelem nem ismer borzasztóbb tragédiát, hogy a nyugatrómai birodalom összeroppanása sem jelentett olyan megsemmisítő katasztrófát a világra, mint amit jelentene a vörös kommunizmus diadala.*

Az idők komolyak, — de meg nem ijedünk. A jövő sötét, — de kétségbe nem esünk. Akit kereszténynek hívnak, annak nevében benne van a kereszt. Ugyan mi érhet minket? Üldözés, szenvedés, börtön, halál? Végig kell majd mennünk a keresztút 14 stációján? Az Úr erre már régen figyelmeztetett: «Nem különb a tanítvány mesterénél, sem a szolga uránál». (Máté 10, 24.)

Mit hoz az elkövetkező esztendő? Mi lesz a kommunizmus jövője? Hogy esetleg még egyre terjedjen és egész országokat rabul ejtsen, — az lehetséges. Hogy papokat, apácákat, hívő kereszténveket halomra gyilkoljon százezer

számra, — az is lehetséges. Hogy robbantson és égessen szá-zados értékeket, — az is lehetséges. Csak egy nem lehet-séges: hogy véglegesen győzzön az ember fölött, az nem lehetséges. Nem pedig azért, mert azt hirdeti, hogy az élet minden célja és végső értelme csak ezen a földön van, — ez a tétel pedig annyira ellene mond az emberi természet leg-szentebb szavának, annyira ellene az emberi természetnek, hogy emiatt nem győzhet. Nem győzhet mindaddig, amíg a mai emberfajta él a földön; ember, aki két lábon jár és emelt homlokkal a csillagok felé néz.

Amikor ezer évvel ezelőtt pogány magyar elődeink táma-dása végveszedelemmel fenyegette a német császárt, a hagyomány szerint a császár magasra emelte a Krisztus keresztje alól hozott drága ereklyét, Krisztus szent lándzsá-ját és ezzel győzött a pogányok fölött. Ilyen bizakodó remény-nyel szegezzük szembe mi is keresztény hitünket a vörös pogányság hömpölygő árvizének és — győzünk! Komoly, megilletődött lélekkel lépünk be az új esztendőbe, — de nem félünk. *Szemünk a kereszten, homlokunk az ég felé, szívünk az Istennél!* Amen.

Mire tanít a Kálvária keresztje?

(1937-i nagypénteki beszéd.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Nincs megrázóbb pillanat a gyermekek életében, mint mikor haldokló édesapjuk betegágyához hívják be őket. Megrendítő találkozás: a fájdalom vonaglásában látni maguk előtt a szeretett édesapát, némán, tehetetlenül, elszorult szívvel állani mellette, és nem tudni többé segíteni rajta.

Így állunk mi is, Krisztus gyermekei, a mai napon az Úr Jézus halottasága mellett szent keresztje tövében.

Némán függ Urunk a véres kereszten, és most nekem kellene beszélnem Ő helyette. De ugyan mit mondhatna akkor a szolga, mikor maga az Úr szótlanul hallgat? Halvány homloka meghajolva, sápadt arcán vér szivárog a töviskorona sebhelyeiből . . . némán, szótlanul függ előttünk az értünk meghalt Krisztus.

Csakugyan némán? Csakugyan szótlanul? Ah, dehogy! Soha ily ékesszólóan nem beszélt még hozzánk! Soha ily megrendítő beszédet nem tartott még! Soha szavai ilyen fogékony talajba nem hullottak!

Csendes csodálattal állok a kereszt alatt, hűséges hálával nézek fel az értem elvérzett Üdvözítőre és igyekszem meghallani, megérteni, megszeretni, megfogadni, amire a Kálvária kemény keresztje tanít minket.

Mire tanít minket Krisztus keresztje?

I. Megtanít Krisztus szeretetére.

Mindenekelőtt is megtanít arra, mily végtelenül szeretett minket az Úr!

A) Mindenkit szeretett, mert **mindenkiért szenvedett.** «Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint ha valaki életét adja barátaiért» (Ján. 15, 13.), — mondotta egyszer az Úr. De ezen a mai napon rácáfolt saját szavára: Ő ma

életét adta nemcsak barátaiért, hanem ellenségeiért is. Jól érezte ezt Szent Pál; azért is írja: «Az Isten azzal bizonyítja hozzánk való szeretetét, hogy az időt tekintve, amikor még bünösek voltunk, Krisztus meghalt érettünk» (Róm. 5, 8. 9.).

A kereszten teljesedtek be igazán az Úristen szavai: «Örök szeretettel szeretlek téged, azért könyörületességemben magamhoz vettelek téged» (Jer. 31, 3.). Valóban: «Szeretett engem és önmagát adta értem» (Gal. 2, 20.)

Mindenkit szeretett, — mert mindenkiért szenvedett.

B) **És mennyit szenvedett!** Mennyit és hogyan! Életében ezreket segített, és most nem talál egyetlen segítő kézre! Életében mindenkin megkönyörült, és most nem talál könyörületes szívre! Nyiltan hirdette magáról, hogy «én és az Atya egy vagyunk» (Ján. 10, 30.), és most, az utolsó vívódás perceiben, rémes lelki elhagyatottság örvényébe kerül, úgy hogy fölkiált: «Én Istenem! Én Istenem! miért hagytál el engem?!» (Máté 27, 46.).

Valóban most értjük meg Szent Pál szavait: «Kiüresítette önmagát, felvette a szolga alakját, emberekhez hasonló lett . . . Megalázta magát, engedelmes lett a halálig és pedig a halálig a keresztfán» (Fil. 2, 7. 8.). Ennyire szeretett engem az Úr!

Mivel felelhetnék erre a szeretetre? Csak a Szentírás szavaival: «Méltó a Bárány, aki megöletett, hogy övé legyen a hatalom és istenség és bölcsesség és erő és tisztelet és dicsőség és áldás!» (Jel. 5, 12.).

Mivel felehetnénk erre a szeretetre? Csak az Egyház szavaival: Ó, Isten Báránya, ki elveszed a világ bűneit, irgalmazz minekünk!

«Ki elveszed a világ bűneit» . . . Ime, a keresztfa újabb tanítása! Megtanít arra is, mily végtelen nagy volt Krisztus szeretete, de arra is, mily óriási a bűnnek nagysága.

II. Megtanít a bűn nagyságára.

A) **Megtanít arra, mily szörnyűség a bűn!** Az egyetlen rossz, az igazi borzalom: a bűn. Az a bűn, amely miatt az ártatlan Krisztusnak ennyit kellett szenvednie!

Az emberek a legnagyobb rossznak a szenvedést tartják, a betegséget, a nélkülözést, a nyomort. De az Úr Jézus mindezt elvállalta, tehát mindez nem lehet rossz. Csak egyet nem vállalt: a bűnt, — tehát csak ez az igazi rossz. «Mert

nem olyan főpapunk van, aki nem tudna részvéttel lenni gyöngeségeink iránt, hanem olyan, aki mindenben hasonlóképen kísértést szenvedett, a bűnt kivéve.» (Zsid. 4, 15.)

Úgy eszembe jut: ha most a véres Krisztus végigmenne a világon, . . . nem: csak a mi városunkban . . . nem: csak köztünk, itt a templomban, ugyan hányat találna, aki nyugodtan nézhetne szemébe és elmondhatná: Krisztus, én nem súlyosbítottam a te szenvedésedet, én soha nem raktam válladra halálos bűn terhét!

Elmondhatnók-e ezt? Vagy — fájdalom — nem inkább az Úr szólalna-e meg? És ha a prófétával kérdeznők: «Micsoda sebek ezek a kezeid között?», nem felelne-e így: «Ezeket a sebhelyeket azok házában szereztem, kik szerettek engem». (Zach. 13, 6.)

«Kik szerettek engem.» Ó, hát így szerettük az Úrat?

— Mondd, Testvérem, nem szereted Krisztust?

— Ah, dehogy nem!

— Hát akkor miért ácsolsz neki te is keresztet?

— Ácsolok? Hol ácsolok?

— A szívedben.

Ismét kérdem:

— Mondd, nem szánod meg a szenvedő Krisztust?

— Dehogy nem!

— Akkor miért vered a szögeket te is a kezébe?

— Verem a szögeket? Hogy verem?

— A te életeddel, fékezetlen ösztöneiddel, vétkes élvezeteiddel.

Ó, csak fölnyitná ez a nagypénteki kereszt szememet a tisztánlátásra! «Christi crux — mea lux», «Krisztus keresztje az én eligazító fényem». Fény, amelynél meglátom, mily szörnyűség a bűn; meglátom és megborzadok tőle. Szörnyűség, mert lázadás Isten ellen. Szörnyűség, mert elszakadás Istentől. Szörnyűség, mert kigúnyolása Istennek. Szörnyűség, mert Krisztus életébe került.

B) De így most már értem **Nagypénteknek csodálatos titkát, titokzatos kettősségét:** hogy az fájdalom is, de öröm is, gyász is, de lelkendezés is, megrendülés is, de bátorítás is.

Krisztus halálát én okoztam, — és ez fáj nekem. De Krisztus halála szerezte megváltásomat, — és ebből öröm fakad.

Krisztus sokat, mérhetetlent szenvedett, — és ezt gyászolom. De szenvedése eltörölte bűnömet, — és ezért lelkendezem.

Ez a keresztfa miattam is áll, — ettől megrendülök. De ez a keresztfa értem is áll, — és ettől fölbátorodom. A Kálvária keresztje megtanít ugyan arra is, mily nagy dolog a bűn, de arra is, hogy még nagyobb Krisztus szeretete.

III. Megtanít a szenvedés értékére.

És megtanít még újabb igazságra is: Mily érték a szenvedés!

A) **Tudom, sokan fejcsóválva hallják ezt: Mily érték a szenvedés!** Hát ez lehetetlen állítás! Igen: érték a munka, érték a sport, érték a technika, érték a tudás, — de a szenvedés? Dolgozni — ez érték! De munka nélkül lézengeni? Vidámnak, jókedvűnek lenni, — ez érték! De szomorúsággal küzdeni és csalatkozni? Győzni és célba jutni, — ez érték! De leveretni és hátramaradni? Erősnek, egészségesnek lenni, — ez érték! De betegen nyomni az ágyat hetekig, hónapokig? . . .

Így filozofálnak egyesek, tetszetős okoskodásuk után mennek sokak, — és közben elfelejtkeznek valamiről.

Miről?

Arról, hogy ez a föld a legtetszetősebb okoskodások ellenére is továbbra is tövist és bojtorjánt terem és továbbra is megmarad «siralom völgyének»; hogy a tudás és technika fejlődése ellenére is a föld tele van csalódott lélekkel és összetört szívvel; hogy az orvosi tudás fejlődése ellenére is a föld tele van betegággyal, kórházzal és . . . sírral, rengeteg sírral. Vagyis, hogy a szenvedést a világból kifilozófálni nem lehet, a szenvedés itt van, a szenvedő emberek milliói itt vannak, — ó, akkor valóban hálásaknak kell lennünk annak, aki megtanít minket arra, hogyan kell szenvednünk.

Krisztus keresztje pedig éppen erre tanít meg!

Testvérem, panaszkodol, hogy mennyit kell szenvedned. De kell-e annyit, amennyit Krisztus szenvedett?

Panaszkodol, mily méltatlanul bántanak. De bántanak-e annyira méltatlanul, annyira ok nélkül, annyira igazán alaptalanul, mint Krisztust bántották?

Ne felejtsd el, hogy a kereszttel szemben háromféle magaviseletet tanusíthatunk. Vannak szenvedők, akik öklüket rázzák az ég felé és tehetetlen dühükben Istent káromolják, — és hiába: szenvedésük ezzel nem enyhül semmit.

Vannak szenvedők, akik fölnéznek a Kálvárián értünk

szenvedő Krisztusra, és mondják: Ha az Isten rámküldte, elviselem az Ő nevében, — és szenvedésük azonnal megkönnyebbedik.

És végül vannak — kevesen, a legnagyobbak, a szentek, — akik így mondják: Köszönöm Neked, Uram, hogy szenvednem szabad, — és szenvedésük azonnal tündöklő gyémánttá változik át.

Ime, Krisztus áldott keresztje, mely megtanít minket szenvedni; már pedig a szenvedés oly általános foglalkozásává vált ma az emberiségnek, hogy legnagyobb jótevőink közé kell számítanunk azt, aki megtanít minket, hogyan kell szenvedni, értékesen szenvedni.

B) **Értékesen szenvedni? Vajjon lehet érték a szenvedés?**

Igen: lehet. Mert általa válunk legkönnyebben hasonlókká Krisztushoz. «Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét, és kövessen engem.» (Máté 16, 24.) Ezt maga az Úr Jézus mondotta nekünk. Mintha csak ezt akarta volna mondani: Kövessetek engem, utánozzatok engem — de miben? Tudtok olyan csodákat tenni, mint én tettem? Nem. Tudtok olyan kedvesek, jók, alázatosak lenni, mint én voltam? Nem. Tudtok oly meleg bensőséggel imádkozni, mint én tudtam? Nem. De valamit tudtok: szenvedni! Amikor fölveszitek a szenvedés keresztjét, már az én nyomomban jártok.

Most már értjük az őskeresztény ség nagy vértanú-püspökének, Szent Ignácnak különös levelét. Halálra ítélve vitték őt ellenségei Kis-Ázsiából Rómába, hogy ott a cirkuszban oroszlánokkal tépessék szét. Hajóútja alatt búcsúzóleveleket írt Kis-Ázsia hitközségeihez. Az egyikben ezt írja: «Most kezdek lenni Krisztus tanítványa». Hogyan? Mit mondasz te szent, öreg püspök? Te, aki fiatal korod óta annyit dolgoztál Krisztusért, te, aki az antiochiai püspöki székben oly példásan gondoztad Krisztus nyáját, te csak most kezdesz lenni Krisztus tanítványa? Ó, most már értelek! Most kezdesz, mert a szenvedés királyi útján lelked most vált leginkább hasonlóvá a Kálvária keresztútját járó Krisztus Urunkhoz!

Ime, a kereszt fönséges tanítása az emberiség legnyomasztóbb problémájáról, a szenvedésről! Krisztus Urunk nem vette el a világból a szenvedést, de megtanított elviselni azt, megtanított fölemelt fővel járni a kereszt királyi útján. Ezen az úton Ő ment először és nyomában azóta milliók járnak.

Mózesről azt olvassuk a Szentírásban (Móz. II. 15, 25.), hogy az Isten által kijelölt fadarabot beledobta a puszta keserű vízébe és a víz azonnal ihatóvá változott. Igy merítette meg Krisztus Urunk is az ő véres keresztfáját az emberi szenvedések keserű óceánjába, és azonnal elviselhetővé vált minden szenvedés. Azóta csak föl kell néznem Krisztus keresztjére, és könnyebbé válik tőle az enyém.

IV. Megtanít a győzelemre.

Fölnézek Krisztus keresztjére, és könnyebbé válik tőle az enyém! És ez a keresztfa utolsó tanítása, a legszebb, a legragyogóbb: megtanít a szenvedésre s a szenvedés árán — a győzelemre.

A) Megtanít arra, hogy **győzzem ezt az életet,** és majd végkép győzzek az élet végén.

Ki nem érezné, mennyire rászorulunk erre a keresztfára az élet viharzó tengerén?

Kell nekem egy szikla, amelybe kapaszkodni tudjak, ha el akar sodorni az áradat, — Krisztus keresztje ez a szikla.

Kell nekem egy horgony, amelyhez köthetem életem hányatott sajkáját, — Krisztus keresztje ez a horgony.

Kell nekem egy erős kéz, amely egészen beleillik az én remegő kezembe, — Krisztus vérző keze.

Kell nekem egy biztató szem, amelynek pillantásából erő sugározzék tétovázó lelkemre, — Krisztus isteni szeme.

Kell nekem egy Szív, amelynek lándzsával megnyitott sebében megbujhassak, mint megriadt galambfióka a szikla-hasadékban, — Krisztusnak értem lándzsával megnyitott Szentséges Szíve.

Igen: Krisztussal győzöm ezt az életet, és végkép győzök az élet végén!

B) **Győzök, mint Krisztus győzött!** Ellenségei Krisztust csak látszólag győzték le, — az igazi győztes Krisztus maradt. Arca halovány és sápadt volt, mikor meghalt, de utolsó szavából mégis a győzelem csendült: Beteljesedett! Az írástudók és farizeusok csak külső látszatra győztek, — a föld nem értük vonaglott meg, a kősziklák nem értük repedtek meg, a templom kárpitja nem értük szakadt ketté, a nap nem értük sötétedett el: mindez Krisztus keresztjéért történt.

És azóta áll a kereszt!

És azóta diadalmi jellé változott!

Azóta mindenki tudja, hogy «e jelben győzni fog»: a szent kereszt erejével győzni fogom ennek a földi életnek mérhetetlen sok szenvedését, és aztán... a végén... az utolsó napon... amikor «feltűnik az Emberfiának jele az égen és jajveszékelni fognak a föld minden népei és meglátják az Emberfiát, amint jön az ég felhőiben, nagy hatalommal és fönséggel» (Máté 24, 30.), akkor én nem fogok jajveszékelni, — győzni fogok végkép az örök boldogságban!

*

Igy állok most a Kálvárián, Krisztus keresztje alatt. Nem is egy keresztet látok ott: hármat.

Három kereszt, három halálos ágy... valamelyik egykor a mi keresztünk is lesz, a mi halálos ágyunk.... Nekünk is valamelyik kereszt áldozatával együtt kell majd meghalnunk: vagy Krisztussal egy ártatlan élet után, vagy a jobb latorral bűnbánat könnyeit hullatva bűnös bukások után, vagy a megátalkodott bal latorral gonoszságban megkeményedett, Istentől végkép elfordult élet után.

Testvérek! Melyik keresztet választjuk, melyik halált kérjük magunknak Istentől?

Krisztus keresztjét nem merem kérni, — hol van ember a világon, aki Krisztus ártatlanságával tudna dicsekedni? Az Úr keresztjét tehát nem kérhetem.

De a megátalkodott bal lator keresztjét meg nem akarom!

Nem marad más, hátra, mint a megtért jobb lator keresztje és kérése: *Uram, ha már nem tudtalak Téged követni az ártatlanságban, legalább kövessem ezt a megtérőt a bűnbánatban; szolgáljak ezután Neked olyan rendületlen hűségben, hogy én is hallhassam majd Tőled halálom napján a biztató szavakat: «Bizony mondom neked, ma velem leszesz a paradicsomban!»* (Luk. 23, 43.)

Amen.

TARTALOMJEGYZÉK.

BEVEZETŐ BESZÉDEK.

I.

A Miatyánk időfölötti értékei.

I. *A Miatyánk vallási jelentősége. A)* Az Úr imádkozni tanít. *a)* Természetes vágyunk az imádkozás. *b)* Maga Krisztus tesz ennek eleget. *B)* De milyen imára tanít! *a)* Minden imának koronája. *b)* Benne lüktet egész hitünk. II. *A Miatyánk kulturális jelentősége. A)* Választ ad az élet nagy kérdéseire. *a)* Mi a világ és az élet értelme? *b)* Canizzaro válasza. *B)* Legnagyobb kincse, öröksége az emberiségnek: a Miatyánk. *a)* Pesszimista korunkat elvezeti *b)* a vallásos orientálódás felé.. 1

II.

A Miatyánk időszerű értékei.

I. *Mindenben nagyot haladtunk:* sportban, technikában, az élet tempójában. II. *Boldogabbak mégsem lettünk. A)* A «haladás» szóra kissé félrehúzzuk szánkat. *a)* A haladást a jó mellett a rosszra is fel lehet használni. *b)* Nagy a bizonytalanság mindenben. *B)* Fájdalmas kiábrándulás. *a)* Egyik csillag a másik után alszik ki, *b)* nő a szociális elégedetlenség. C) Más erők is szerepelnek az életben. III. *Valahol elszámítottuk magunkat. A)* Bábeli tornyot akartunk építeni. *a)* Materialista kultúránkban *b)* kevésbbé vagyunk boldogok. *B)* Az anyagi föllendülés még nem boldogság, *a)* csak a tényezője annak. *b)* Az a vesztünk, hogy az ember elveszítette az Istent..... 10

«MI ATYÁNK»...

III.

Miért hiszünk Istenben?

I. *Hiszek, mert eszem van. A)* Isten nélkül nem lehet megmagyarázni, hogy ez a világ van. *a)* Ki tudna választ adni a nagy életkérdésekre? *b)* A. Fleming tanusága. *B)* Isten nélkül nem lehet megmagyarázni, hogy a világon élet van. *a)* Mi az élet? *b)* Honnan az élet? II. *Hiszek, mert szívem van. A)* Rettenetes következménye lenne, ha nem hinnék. *B)* Ebből megértem azt a sok csapást, ami a mai emberiséget érte. *a)* Hitében megingott az ember, és *b)* odaadta a hit meleg bundáját a hitetlenség pókhálószövetéért..... 23

IV.

Miért nem hisznek az emberek?

I. *Akik megfeledkeztek az Istenről. A)* Nincs bennük hely a másik világ számára. *a)* Kihal belőlük minden magasabb vágy és *b)* Isten országának üzenetébe beleszól a földi vonal. *c)* Ilyenek többen vannak az idősebbek közt. *B)* A földi feladatok egyoldalú túlbecsülése. *a)* Nincs idejük a vallással foglalkozni. *b)* A tudomány nem visz hitetlenségbe. II. *Akik szembeszállnak az Istennel*, azok *A)* téves fogalmakat alkotnak Istenről, vagy *B)* bűnös életük kényszeríti őket a hitetlenségbe, vagy *C)* ördögi gonoszság hajtja az istentelenek táborába. 33

V.

«Nem hiszem, csak amit látok.»

I. «*Nem hiszem, csak amit látok.*» *A)* A dervis válasza. *B)* Ma is hányszor el kellene ezt mondanunk! *C)* Titokzatos világ vesz körül, amelyről nincs tudomásunk. II. *Hiszem, pedig nem látom. A)* Mennyi mindent elhiszünk anélkül, hogy láttuk volna! *B)* Ha valamit nem látok, arra még nem mondhatom, hogy nincs, *C)* mert különben értékes fölfedezéseket sem tett volna meg az ember. *a)* Columbus és *b)* Le Verrier. III. *Hiszem, pedig másképp látom. A)* Hinnünk kell néha azt is, hogy valami nem úgy van, mint ahogy látjuk; *B)* másképp látom, de tudom, hogy másképp van. 43

VI.

Akik «nem tudnak» hinni.

I. *Hiányzik a helyes szemmértékük. A)* Azt kívánják, hogy semmi homályos pont ne maradjon a hit körül. *a)* Dehát, hogy lehet ezt embernek kívánnia? *b)* Különbség a földi hit és az örök életbeni látás közt. *B)* Istent csak kikövetkeztetjük. *a)* A véges világból is sokat nem értünk. *b)* «Jó volna látni az Istent!» II. *Hiányzik az elhatározóképességük.* Néha egész apró kis akadályt kell csak eltávolítani, mint mutatja *A)*Manzoni megtérése, meg *B)* egy harctéri jelenet megemlítése. III. *Hiányzik a közreműködés. A)* Saját közreműködő jóakaratunk hiánya. *a)* Megtesszük-e, ami tőlünk függ? *b)* Vagy úgy teszünk, mint a legenda szerint az egyik betlehemi pásztor? *B)* Adtál-e már valamit az Istennek? *a)* Végezzünk lelkiismeretvizsgálást. *b)* A vallásos irodalom haszna ebből a szempontból..... 53

VII.

Nincs mennyei Atya? Nincs gazdasági élet!

I. *Nem jelentek meg a meghívottak. A)* Példabeszéd a királyi mennyegzőről. *B)* Mivé lett Isten nélkül a gazdasági életünk! *a)* Csak-e-világi célok; *b)* az élelmiszerek megsemmisítése. *C)* Nem túlzás életúntságról beszélni; ezt mutatja *a)* az

«életúntakat védő intézmény» és *b)* az öngyilkosságí járvány. II. *Fogadjuk el a meghívást! A)* Kutassuk az okokat is. *a)* Maga az ember szabadította magára a veszedelmet. *b)* Tanuság a vakok szobáinak ablakaiból. *B)* Sikerül-e ablakot nyitnunk? *a)* Magunkról van itt szó. *b)* Mi hiányzik? *C)* Fölösleges luxusnak tartottuk a hitet. *a)* «Ne templomokat építsetek!» *b)* Mást mond a Nemzeti Bank elnöke. 64

VIII.

Nincs mennyei Atya? Nincs szellemi élet!

I. *Isten nélkül nincs nevelés. A)* A nevelés alapja az Istenbe vetett hit. *a)* Heine vallomása. *b)* Isten nélkül nincs eszményiség. *B)* Igazolja ezt a népek felbillent egyensúlya is. *a)* Az oxfordi egyetemisták istenkeresése. *b)* Anthaeus mithosza. II. *Isten nélkül nincs lelkiismeret. A)* Ettől függ az erkölcsiség. *B)* Edgar Hoover megállapítása. III. *Isten nélkül nincs szeretet. A)* Saját sorsunkat fojtogatja már az Istentől elfordult világnézet. *B)* Mily szomorú példákkal szolgál erre a mai élet!.. 75

IX.

Nincs mennyei Atya? Nincs emberi élet!

I. *Mit ad a hit? A)* Vizsgáljuk eszmei magasságból az emberiség életét. *a)* Carlyle vallomása. *b)* A mindennapi gond elfogja a vallásos életfelfogás éltető sugarát *B)* Mit ad a hit az életnek? *a)* Optimizmust, *b)* hősies lendületet, *c)* szépséget az életbe, és *d)* nyugodt véget az életnek. II. *Mit vesz el a hitetlenség? A)* Elveszi boldogságunkat. *a)* Isten nélkül boldogtalan az élet. *b)* Renan vallomása. *c)* A hitetlen szív elvérzik. *B)* Elveszi életünk célját. *a)* Akik nem tudják, miért élnek. *b)* Isten nélkül? *c)* Nélküle rettenetes az élet vége. *C)* Elveszi emberi mivoltunkat. *a)* Hans Bertram vallomása. *b)* Isten nélkül árvák vagyunk. 86

X.

A végtelen Isten.

I. *Ki az Isten? A)* A világ teremtője és a mi mennyei Atyánk. *a)* Szent Ágoston szavai. *b)* Isten nagyobb a világnál. *B)* Milyen nagy ez a világ! *a)* «Minden filozófia kezdete a csodáikozás.» *b)* Mirabeau felkiáltása. II. *Milyen az Isten? A)* Valamilyennek el kell Őt képzelnünk. *a)* Különben nem tudnók szeretni. *b)* Segít ebben a kinyilatkoztatás. *B)* A kinyilatkoztatás óta sokat tudunk az Istenről. *a)* Mit? *b)* Előtte nincs kicsiny vagy nagy. III. *Az Istent föl nem foghatjuk. A)* «Isten nem volna Isten, ha nem volna nagyobb, mint felfogóképességed.» *a)* A braminok meséje, *b)* alkalmazása. *B)* Isten felfoghatatlan. *a)* A kölni dóm zseblámpafénynél. *b)* Kifejezéseink Istenről nem pontosak. 96

XI.

Isten: Atyánk! (I.)

I. *Isten: Atyánk! A)* Milyen nagy dolog ez! *a)* Mit tartott a régi emberiség Istenről? *b)* Mint változtatta meg ezt Krisztus! *c)* Hallatlan változás a régihez képest! *B)* Mi Atyánk! *a)* Krisztus már ezzel is legnagyobb jótevőnkké lett. *b)* Magunktól erre rá nem jöttünk volna. *c)* Végtelen Isten és szerető Atya. II. *Isten félelme és szeretete. A)* Féljük az Istent, de nem félünk az Istentől. *a)* Bár Atyám, mégis félem Őt, de *b)* nem félek Tőle. *c)* Némi szégyenérzet is eltölt Előtte. *B)* Az Isten tiszteletének és félelmének egységesítése. *a)* Liturgiánkban is ez vonul végig. *b)* Nem zsarnok az Isten! 107

XII.

Isten: Atyánk! (II.)

I. *Teremtőnk. A)* Ő teremtette a világot. *a)* Honnan a világ? *b)* Nem lehet elmenekülni a Teremtő gondolata elől. *B)* Ezt a végtelen Istent nevezhetem Atyámnak! *a)* Mily öntudat és *b)* lelkiélet fakad ebből! II. *Urunk. A)* Ő a világ Ura. *a)* Isten a tulajdonos. *b)* Elismerjük-e az ő szuverén fönségét? *c)* Értelmesen imádkozzunk! *B)* A világ Ura, — de nem zsarnoka. *a)* Isten szeretetét fontoljuk meg, és *b)* könnyű lesz imádkozni s *c)* viselni a szenvedést. III. *Gondviselőnk. A)* Gondoskodik a világról. *a)* Nem vagyok elhagyatva. *b)* Schmettau válasza. *B)* Van isteni Gondviselés! IV. *Megváltónk. A)* Atya — Fiú. *B)* Meg vagyunk váltva!..... 116

XIII.

Jóságos Atyánk.

I. *Valóban jó-e az Isten? A)* Az, mert különben egyáltalán nem lenne jóság a világon. *a)* Honnan volna a jóság, ha nem Istentől? *b)* Ő a világosság atyja. *B)* És jó az Isten, amiért mi is jók vagyunk. *a)* Miért jók az emberek? *b)* Mennyivel inkább áll ez az Istenről! *C)* Miért teremtett minket az Isten? II. *Mit tanulunk ebből? A)* Határtalan bizalmat a jóságos mennyei Atya iránt. *B)* Hogyan lehet szentté lenni? *a)* «Jó az Isten.» *b)* Isten mindig mindenben. *C)* Nem esem kétségbe bűnöm miatt sem. *a)* A megbocsátás reménye. *b)* Csak kétségbe ne essél! *c)* De ne légy vakmerő sem! 126

XIV.

Gondviselő Atyánk. (I.)

I. *Mi a Gondviselés? A)* A Gondviselés tana. *a)* A Szentírás hirdeti. *b)* Nem ember! felfuvalkodás ez? *B)* Mennyi erő fakad e hit nyomán! *a)* Megnyugvás. *b)* Hans Thoma festménye. *C)* Mindenki szeretne boldog lenni. *a)* Isten mindig jót akar neked. *b)* Hányféleképen tud gondoskodni rólunk?

II. *Gondviselés és szenvedés. A)* Szemrehányást tenni az Istennek? *a)* Milyen különös gondolat! *b)* Nem Isten felelős minden bajért! *B)* Nem teremthetett volna-e szenvedés nélküli világot? *a)* Örökös csodákkal igen, *b)* de nem válnék javunkra. *C)* A világ mai rendje. *a)* Szabadakaratunk *b)* A természet törvényei 136

XV.

Gondviselő Atyánk. (II.)

I. *Isten tervei a szenvedéssel. A)* Az örökkévalóság fényénél kell vizsgálnunk mindazt, ami velünk az életben történik. *a)* Így tudjuk a dolgokat a központból szemlélni, s *b)* akkor nem járunk úgy, mint az egyszeri utas a templomablakokkal. *B)* Mi mindent szolgálhat a szenvedés az Isten kezében? *a)* Közelebb hozza az embert az emberhez, *b)* az Istenhez, és *c)* akárhányszor végső eszköz Isten kezében örök célunk biztosítására. *C)* Mindezt megértjük, mikor öregszünk. *a)* Don Bosco példája. *b)* «A gonoszoknak jól megy sorsuk.» *c)* Teljesen persze be nem látunk a Gondviselés titkaiba! II. *Isten segít is elviselni a szenvedést. A)* Segít hitünk tanításával. *a)* Meglátni a szenvedés célját! *b)* Lehetséges-e örömmel vinni a keresztet? *B)* Segít Krisztus példájával. *a)* Őt legbiztosabban a keresztúton lehet követni, *b)* felpillantva a szenvedő Krisztusra 145

XVI.

Isten gyermekei vagyunk.

I. *Mily boldogság: Isten gyermekének lenni! A)* Isten hallatlan kitüntetést adott nekünk. *a)* Ki tudná végigmérni ezt a gondolatot? *b)* Isten az én Atyám! De ki az Isten? *B)* Ebből ered a kereszténység világfölényes optimizmusa. *a)* Nem vagyunk elkeseredettek, *b)* nyugodtan bízzuk sorsunkat Istenre, *c)* nem vagyunk aggályosak. II. *Mily elkötelezettség: Isten gyermekének lenni. A)* Keresd az Istent! *a)* Keresd életeddel, *b)* Krisztus követésével. *B)* Szeresd az Istent! *a)* Nagyobb dolog Istent szeretni, mint keresni. *b)* De nem szóban nyilvánul ez meg, hanem *c)* ha olyan az ízlésed, mint az Istené és *d)* ha másokkal is igyekszel Őt megszerettetni 155

XVII.

Testvérek vagyunk Istenben.

I. *Mily boldogító ajándék ez! A)* Istenben mindnyájan testvérek vagyunk, *a)* mindnyájan emberek vagyunk, *b)* Krisztus többes számban tanította a Miatyánk szövegét, és *c)* ez lett az embertestvériség végső alapja. *B)* Az Isten gyermekei vagyunk. *a)* Krisztus mutatta meg Istenben az Atyát. *b)* Ez nem álom. *c)* Mennyire elfeledkezik erről a mai ember! II. *Mily kötelező föladat! A)* Föladat a közösségnek. *a)* «Nem jó, hogy az ember

egyedül vagyon.» *b)* Mennyire korszerű tehát a Miatyánk közössége, *c)* mennyire fontos! *B)* Föladat az egyénnek. *a)* Az egyének testvérisége. *b)* «Világosság gyermekei» vagyunk, tehát *b)* legyünk, mint az «iránytű-virág». 164

XVIII.

Testvérek vagyunk Krisztusban.

I. *Miben áll a krisztusi testvériség? A)* A hívek összessége Krisztus misztikus teste, mint ezt *a)* Szent Pál ismerteti *b)* Krisztus világos tanítása nyomán. *B)* A szeretetet épp ezért tette az Úr a keresztények ismertető jegyévé. *a)* Az utolsó vacsora parancsa. *b)* Milyen megnyugtató tudat ez! *C)* Krisztus örökös társai vagyunk. *a)* Isten örököse vagyok, ki *b)* a közös hazát nyerem el. II. *Mire kötelez a krisztusi testvériség? A)* «A jó akarat napja» *a)* magában erőtlen, mint *b)* az árnyékról szóló hasonlat szemlélteti. *c)* Mennyire más a krisztusi testvériségből fakadó szeretet! *B)* De megfelelünk-e Krisztus Urunk parancsának? *a)* Az élet mást mutat. *b)* Pedig ez a parancs biztosítaná az emberek együttműködését. *c)* Legyünk «hídépítő-testvérek!» 173

XIX.

A felebaráti szeretet parancsa.

I. *Szeresd felebarátodat! A)* Krisztus Urunk hirdette ki először ezt a tant. *B)* Illik-e a szeretet a mai kemény időkhöz? *a)* A szeretet az energia legmagasabb formája. *b)* «Olyan, mint egy falat kenyér». II. *Szeretjük-e felebarátunkat? A)* A nagy anyagi nyomor. *B)* Az erkölcsi nyomor. *a)* Egymás iránti elnézés és *b)* felelősség. *c)* Mily messzire szakadtunk az igazi felebaráti szeretet betartásától! *C) Igyekezzünk jóvátenni a sok megbántást. a)* A Jézus Szíve tisztelet engesztelő értéke. *b)* Szeretni az Istent! 181

«... KI VAGY A MENNYEKBEN ...»

XX.

Menny vagy föld?

I. *Van mennyország. A)* Meggyőz erről Krisztus határozott tanításán kívül *B)* a világ tökéletlensége is. *a)* Erről beszél a teremtés elfojtott sóhaja is, *b)* természetünk megosztottsága is. II. *Menny vagy föld? A)* Ítéletidő dúl ma felettünk. *B)* Előttünk áll az élet egész problémája. *a)* Örökké élni! *b)* Erősen, szabadon, boldogan élni! *c)* Bölcsen és az igazság birtokában élni! *d)* Nyugalomban és állandóságban élni. 193

XXI.

Hiszek a mennyországban. (I.)

I. *Meglátszik életemen. A)* Komolyan fogom föl a földi életet. *a)* Nem tékozlom el az örök életet könnyelműséggel, hanem *b)* meghozok érte minden áldozatot. *B)* Ehhez a hithez alakítom vágyaimat s terveimet. *a)* Ne tapadjunk a földhöz. *b)* Hitünk kezébe adjuk a kormányt. *C)* Ez a hit lássék meg szórakozásaimon is. *a)* A féktelen élvezetek bálványai ellen szólunk, *b)* nem a józan szórakozás ellen. II. *Helyesen ítélem meg az élet nagy kérdéseit. A)* Az örök élet és földi munkálkodás helyes összekapcsolása. *a)* Kötelességeim pontos teljesítése. *b)* Nem leszek gyámoltalanná. *B)* Állásfoglalásunk a sterilizáció ellen is a túlvilági élet hitéből érthető. 202

XXII.

Hiszek a mennyországban. (II.)

I. *Hitem meglátszik szenvedésemen. A)* A lelki szenvedésen. *a)* Erőt ad a megpróbáltatásban, ha *b)* észrevesszük a csapás mögött az Isten tervét. *B)* A testi szenvedésen. *a)* Egyesek az euthanáziát követelik, *b)* de vallásunk tiltja, mert hisz a másvilágban. II. *Hitem meglátszik halálomon. A)* Egyszer meg kell halnom. *a)* Megáll az én órám is, *b)* mindent el kell hagynom a földön. *B)* Jól el akarok készülni utolsó utamra. *a)* Ne hazudjunk a betegnek, *b)* «Az Atyához megyek.» III. *El kell jutnom a mennyországba! A)* Törik-szakad, de odajutok. *a)* Mit álltok itt és néztek a földre? *b)* Nem játszom el jogomat. *B)* Hogyan lehetünk méltók az örök életre? 211

«SZENTELTESSÉK MEG A TE NEVED» ...

XXIII.

Tiszteld az Istent!

I. *Isten neve. A)* Nevet adunk az Istennek! Mily különös dolog! *a)* Az emberek egymásnak szoktak nevet adni, de Isten megnevezhetetlen. *b)* Ő a legfőbb, az egyetlen Úr. *B)* Az Isten nevét meg kell szentelnünk. *a)* Megszenteljük, ha Urunknak elismerjük. *b)* Így megértjük a szemlélődő szerzetesek életét is. *C)* Az Isten szent. *a)* Szentségének sugara ráhull mindenre, ami az ő közelébe ér, *b)* tanusítsunk tehát mély tiszteletet Istennel szemben. II. *Istent dicsőíteni kötelességünk. A)* Milyen nagyszerű példák buzdítanak a multból Isten nevének megszentelésére! *B)* De vajjon megszenteli-e a mai emberiség is Isten nevét? *a)* Nézem a mai életet, s nem merek feleletet adni. *b)* A régi emberben elevenebben élt ez a kötelesség. *c)* Pedig ez nemcsak kötelességünk, hanem ez lesz jutalmunk is: A mennybement Krisztus jutalma a miénk is lesz, ha életünkkel megszenteljük a nagy Király nevét. 223

XXIV.

Szenteld meg Isten nevét szóval!

I. *Szóval is meg kell szentelnünk Isten nevét. A)* Negatív értelemben: *a)* hogy nem káromkodunk és *b)* hamisan nem esküszünk. *B)* Pozitív értelemben: *a)* hogy szentnek tartjuk Isten nevét és *b)* segítségül hívjuk. *C)* Szenteljük meg Jézus nevét is: *a)* a lelki élet hősei s a világi pályák nagyjai egyaránt példát adtak erre. *b)* A bruxellesi múzeum Napoleon-képe. II. *Istentisztelettel is meg kell szentelnünk Isten nevét. A)* A szentmise. *a)* A közösség miséje, mint Isten tisztelete. *b)* A vasárnapi misehallgatás kötelezettsége. *B)* Krisztus Urunk is szeretettel járt a templomba. *a)* A 12 éves Jézus a templomban. *b)* Milyen példaadás volt ez! *C)* Nyilt hitvallást! *a)* Sokan rejtegetik meggyőződésüket. *b)* Nyiltan kiállani a zászlóval! 231

XXV.

Szenteld meg Isten nevét életeddel!

I. *Isten szeme előtt jársz-e? A)* Isten nevének megszentelése az is, ha szeme előtt járunk és élünk. *B)* «Az Isten házanépe» vagyunk és ennek a háznak «szegletköve maga Krisztus Jézus». *C)* Krisztus ruhájába öltözködve jelenjünk meg a mennyei Atya előtt. II. *Nem szeretsz-e valamit Isten ellenére? A)* Nem szerethetsz semmit az Isten ellenére. *B)* Meg kell becsülnöm a bennem lakó Istent. III. *Adsz-e másoknak jó példát? A)* A példaadás szent kötelessége. *B)* Prédikálhatunk példaadó életünkkel. IV. *Hozol-e áldozatot az Istenért? A)* «A legszebb szó, amit az ember az Istennek mondhat: Igen!» *B)* Áldozatos életünkkel lehet leginkább megszentelni Isten nevét..... 241

XXVI.

Szenteld meg Isten nevét imával!

I. *Imádkoznunk kell, mert az Isten parancsolja. A)* Az embernek önkéntes hódolattal kell megszentelnie Isten nevét. *a)* Ez elemi kötelességünk. *b)* Persze az ember másképp csinálta volna a Miatyánk kérésének sorrendjét. *a)* «Nem önzés-e az Isten részéről?» *B)* Krisztus Urunk is sürgeti az imádkozást *a)* példájával és *b)* parancsával. *c)* Lehet-e «mindenkor imádkozni és bele nem fáradni?» II. *Imádkoznunk kell, mert emberi mivoltunk is parancsolja. A)* Ima nélkül nem vagyok egész ember. *a)* Az ima nélkül valami lényeges alkotórész hiányzik belőlem, viszont *b)* imával világos és napsütéses az út. *c)* Rászorulunk még az imádkozás külsőségeire is. *B)* Mit jelent tehát: imádkozni? *a)* Nagy beismerést. *b)* Aki látja saját kettősségét, *c)* ki nem bírja imádság nélkül..... 250

XXVII.

Az imádkozás művészete.

I. *Miként imádkozzunk? A)* Milyen a jó reggeli imádkozás? *B)* Milyen a jó esti imádkozás? *C)* Mikor imádkozzunk még ezen kívül? II. *Milyen szándékra imádkozzunk? A)* Resteljkedve kell beismernünk, hogy imáink legnagyobb része csupa kérés. *a)* Szabad ugyan bajban is imádkozni, *b)* ha a Gondviselésre hagyjuk a végső döntést. *B)* A legjobb ima azonban, mikor meghatott lélekkel hódolunk Isten előtt. *C)* Emellett itt van még a szebbnél-szebb imaszándékok tömege. *a)* Imádkozni egymásért, *b)* azokért, akik ma fognak meghalni, *c)* a máshitűek megtéréseért. 260

XXVIII.

Akik nem szoktak imádkozni!

I. «*Nincs időm.*» *A)* Bizonyos fokig lehet ez igaz is. *a)* A mai zaklatott életmód veszi el az időt; *b)* de ezen változtatni kell. *B)* Hiszen lehetne-e a világon ennél fontosabb teendőnk? *a)* V. Károly példája. *b)* Az egyszeri ember esete. II. «*Nem vagyok koldus.*» *A)* Nem vagy koldus, — helyes. *B)* De legalább légy hálás ember. III. «*Nélküle is megvagyok.*» *A)* Nem érzed a hitnek szükségét? *a)* Egy férfi, aki «nem hisz». *b)* Egy nő, aki «nem hisz». *B)* Nevetséges babonáknak válik rabjává, aki így gondolkodik. *a)* A londoni rendőrség külön osztálya «metafizikai csalások» ellen. *b)* Ahol kihal a vallásos hit, felburjánzik a legdurvább babona..... 269

FÜGGELÉK.

A falu lelke 276

Bizalmunk a viharban: hitünk! 280

Mire tanít a Kálvária keresztje? 299

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY